

God Lavayiyat Añ
Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

God Lavayiyat Añ Puhuvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff

Contents

MATTHEW	1
MARK	54
LUKE	87
JOHN	142
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu	180
ROMANS	227
1 CORINTHIANS	248
2 CORINTHIANS	268
GALATIANS	282
EPHESIANS	289
PHILIPPIANS	297
COLOSSIANS	302
1 THESSALONIANS	307
2 THESSALONIANS	312
1 TIMOTHY	315
2 TIMOTHY	321
TITUS	325
PHILEMON	328
HEBREWS	330
JAMES	345
1 PETER	351
2 PETER	357
1 JOHN	361
2 JOHN	367
3 JOHN	368
JUDE	369
HIMU NATONIQA MATAQTIWHQA	371

LOMATUAWI MATTHEWT AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata; ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nõmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsãmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsãmiwyaq put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tiata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kõiñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan túñwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw õviy Abraham añqw David aw pahsavoy sohsoyam nãnañk qatsívaptuyaqam pakwt nãlõq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsãmiwyaqat aw pahsavoy pakwt nãlõq sihkay'tasikip nãnañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsãmiwyaqat añqw Christ aw pahsavoy pakwt nãlõq sihkay'tasikip nãnañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ (Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nãt pumuy qa nãmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enem nõ'yiwkañw mãtaqti. ¹⁹ Noqw put siwatwaat Joseph suan hintage, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhtaq'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mãtapniqey unañwiti. ²⁰ Noqw nãt pam pan wũwankañw tũmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mãtaqtiqe, aw pañqawu: Joseph, um David tiata, pay um qa nãnaphin wũwantat, uhmantuway Maryt nãmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit enemi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan túñwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy añqw ayo óyaniq'õ. ²²⁻²³ Ura Tutuyqawhqavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nãt qanawhvalni'taqa mãna nõ'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqavay'ayay itamuma, i'nihqe pam'i. Noqw ñi yantaqa sohsoy yaniwhti, i' hisat

lavaytiwhqa aw antsaniwa. ²⁴ Pahasat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhqat hoñviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiqe, mantuway nāmi távi; ²⁵ Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahasavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

¹ Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yuñqam hōpahaqaqw Jerusalem ep ökihqe pañqaqwa: ² Ya Jew-sinmuy amumi moñw'iwtoniqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwaqe put hakiy aw naokiwlalwaniqe öviy añqywa. ³ Noqw Moñwi Herod it navotqe tusitaxe pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam píwu. ⁴ Noqw öviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tütutuqaynayaqamuy sohsoqmuy tsovalaxe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tüviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqaqwa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pēna: ⁶ Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sinomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtoniqa wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumi. ⁷ Pahasat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wánwayhqe, hisatniqw sōhu mātatiqat pumuy pās tüviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsāk w pās hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi mātatiqat pumuy amuyepve hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sōhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kihut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamótshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta enem hinvaqey añ hōtahtofaqe, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwya.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātatiqat aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put nīnaniqee. Noqw öviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wáyani; nen pas ason nu hisat un hin āawnaniqat pahasavo um hāk pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw öviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, mihikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahasavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqat lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wánwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw öviy pas pam a'nō itsivutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsoqmuy qōqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuy, lōq yahsañw'iyuñqamuy ahpiy nāt tsātsakwmuy aqw pahasavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pās tüviñtaqe

hisat paniwhitiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahsat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhtiqaq aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhti qey pan paknuma. Rachel timuy ōviy paknumqe, pas qa okniqey nāwakna, puma sūlawhti qw ōviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw āhoyni; pay put nīnayanīqey anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yāw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñw'iwtaqat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God anqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep pītuħqe kitsōkit Nazareth yan mātsiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqawu: Pam Nazareth-sino yan tūñwantiwni.

3

The Preaching of John the Baptist (Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ Noqw ephaqam hak tāqa John yan mātsiwhqqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa Judeat ep qayēsiwhpue yuaataqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq ōveqatsit añqw moñwtunatyā aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpue tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enēm pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisat-lavayhtiwhqqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqat yuws'i'kañw, kolāsat kwewta; noqw pam mātu y tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵ Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw ōkiwta, noqw pu Judeat sohsovik añq'ō, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat añq'ō. ⁶ Nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiniqe ep ōkiq, pam pumuy tūwahqe amumi pañqawu: Is ūmaa! Ya uma hinoqw tsūtsu'tuy amūn itsivut nātoniqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñōt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unanwpeq pañqawani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham enēm sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit nayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw ōviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vanwuqa tsaqniwe' qōhit aqw tūviwni. ¹¹ Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw añqw inuñknihqqa inuħpenihqe pas pavan ōqala; noqw soon nu yan'ewayniñw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahovāriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen sōhōvosit koyohtani; nikañw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus
(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³Noq̄w p̄ahsat pu Jesus John ahpiy kūyit akw tuvoylatiniq̄e Galileet añq̄w Jordan aw pitu. ¹⁴Noq̄w John put qa nakwhanaq̄e aw pañq̄awu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noq̄w piw kurs um añq̄aq̄w inumii? ¹⁵Noq̄w pay Jesus lavayhti q̄e put aw pañq̄awu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat añ ahsupoq̄ aw antsanni. Noq̄w p̄ahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶Noq̄w Jesus kūyit akw tuvoylatiwht, p̄ahsat pay p̄añaq̄w yama; noq̄w meh, tokpela hōtsiltiq̄w, God Hikwsiat hōwit antaqa añq̄w hawhqe, put atsmi tsokiltiq̄w, pam aw yori. ¹⁷Noq̄w meh, hakiy tōnaat ðñaq̄w pañq̄awu: I hapi pas aw iunañwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus
(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi q̄ayēsiwhpumi haq̄ami Jesus w̄iki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniq̄at ðv̄iy'ō. ²Noq̄w pam lōp̄ sunát-sikis talōñvaq̄at pu tōkilat añ qa nōsq̄e, put atsve tsōñmoki. ³Noq̄w Unatwi'taqa put aw p̄ituhq̄e aw pañq̄awu: Kurs um pas antsa God Tiatnen um it o'wat pōlavikiniwhntiniq̄at aw pañq̄awni. ⁴Noq̄w pam lavayhti q̄e put aw pañq̄awu: Sōoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw q̄átut, sohsok lavayit God moañaq̄w nōñantaq̄at akw q̄átuni. ⁵Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aq̄w ðmiq̄ Jesus wikq̄e, God k̄iyat ep suswupakits'om̄iq̄ put tsoka, ⁶Nit aw pañq̄awu: Kurs um pas antsa God Tiatnen um atkam̄iq̄ tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataq̄w ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw uñ hōlōlni'yuñwni, taq̄ ka um owat aq̄w uhkukuy sáviknani. ⁷Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Sōoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyq̄awh̄q̄ay aw qa tuwanlawni. ⁸Pu piw Nukpana haq̄ami pas wupatukw̄it aq̄w put w̄iki; nihq̄e tūwaq̄atsit añ ahsupoq̄ moñwq̄eq̄nit, piw put añ hihta susnuk̄wat put aw mahtakna; ⁹Nihq̄e put aw pañq̄awu: Iit sohsok nu ūmi nōani, um inutpipo tamōtswunuptut, inumi naokiwhta q̄'ō. ¹⁰Pahsat pu Jesus put aw pañq̄awu: Sōoni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyq̄awh̄q̄ay God aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ¹¹Pahsat pu Nukpana put m̄ātavi; noq̄w meh, ðñaq̄w hoñvia'yam put aw òkihq̄e aw unañwtaq̄ya.

Jesus Begins His Work in Galilee
(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹²Noq̄w yaw John sivikimi panayaq̄w Jesus navotq̄e pañq̄aw Galileet aq̄w'a. ¹³Nihq̄e pam Nazareth-kitsókit añq̄w ahpiynihq̄e Capernaum-kitsókit ep p̄ituhq̄e pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq̄'a, Zabulon-nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴Yan Tutyq̄awh̄q̄at lavay'ayaat Esaias hin lavayhti q̄at aw anhti; ura pañq̄awu: ¹⁵Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aq̄w pihkat p̄ayut Jordan yupq̄ōyve qa-Jew-sinmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw t̄alat tutwa; noq̄w mokiwuy qalava, pu kihsiwniyat añ yesqamuy amumi t̄alawva. ¹⁷Pahpiy haq̄ahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaq̄e pañq̄awlawu: Uma n̄ap̄ umuhtunatyay añq̄w lasyani, taq̄ ðveq̄atsit añq̄w moñwtunatya aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen
(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

18 Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tûnwantiwhqat qalavaqe hin-makañw, hakimuy lōqumuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw tûnwantiwhqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew pûmuy. Puma pakiwmaqtut-sayat pâmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. 19 Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuw-naqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pâvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. 20 Noqw pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put añki. 21 Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqumuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John pûmuy; puma nay Zebedeet amum pâkihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtutsayay aw yuyku; noqw pam pumuy wáñwayi. 22 Noqw pahsat pay puma pâkihut nay enañ mātapt, put añki.

Jesus Teaches, Preaches, and Heals
(Lk 6.17-19)

23 Noqw Jesus tutskwat-Galileet an ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy an sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw õpuiwyuñqamuy, pu tütuyyaqamuy qalapsintima. 24 Noqw put ahpiy pam ahsupoq Syriat an nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tûyat akw õpuiwyuñqamuy, pu kãnavoti'yuñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy, pu homimitutuyyaqamuy, pu amuhpa' qatãyuñqamuy; noqw pam pumuy qalapsina. 25 Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put añk hinnumya, pu Decapolis añq'õ, pu Jerusalem añq'õ, pu Judeat añq'õ, pu Jordan yupqõyñaq'õ.

5

The Sermon on the Mount

1 Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatuptuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw õki. 2 Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

True Happiness
(Lk 6.20-23)

3 An okiw'unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yuñwa. 4 Pas an tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. 5 An pasi'nañway'yuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tûwaqatsit makiway'yuñwani. 6 An suan hinwisniqey tuñlay'yuñqam, hak nõsiwhqat, pu kûyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. 7 An nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy õkwatuwni. 8 An suan unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. 9 An namivõhikit tumalay'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God tímatnihqey pan tûnwantiwyani. 10 An suan hinwisqey ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yuñwa. 11 Sinom inutsviy umumiq hihinqaqwakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hihihita qalolmat umuy atsátotoynayaqw, uma hahlayhpit epyani. 12 Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma õveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeveyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light (Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep ònat anyuñwa. Nikañw pi òna suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tálát anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqòhit úwiknaye', hihta sívut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpiyat epeq tsokayaqpw, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwini; noqw puma umuhtutmalay lolmat aw tāyuñwe', òveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhقات lavay'aymuyatuy lavayiyamuy ayo yúkuniqe òviy pitu. Nu qa paniqpw òviy pitu; pi nu put aw antsanniqe òviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alóntini; soon sushihsey pey'taqá put añqw súlawhtini, pas añ ahsupoq tunatyat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqpw hapi òviy hak haqam it tutavot ep hihta sushihsakwhoyat ayo yukut, pan tūtutuqaynaqa òveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimuniñqey pan tūñwantiwni; pu hak haqam put an hinnaqa pan tūtutuqaynaqa hapi òveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávanniñqey pan tūñwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon òveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqpw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsoyawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um nūanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qòhit sivihpit aqw unahinhtimantani. ²³ Paniqpw òviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātapt, ahpiyenen, put amum namivòhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat its amum namivòhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw un mātapt, pam un solāwat aw noaqw, pam un sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpòiy sohsok ep sisse', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqpw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni ²⁸ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvò'tay'taqá hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. ²⁹ Noqw òviy kurs putvaqwat uhposi un qalomáhintsanqw um put hóróknaht nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qòhit sivihpit aqw tūviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma un qalomáhintsanqw, um put ayo tuke' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qòhit sivihpit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce
(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw pañqawwa: Nōmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. ³² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kōñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwné', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwné', put anhtini, kitota. ³⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put óqaltoynayani. Uma qa óveqatsit akw'á, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nó Moñwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqótöy akw uhlayayiy pavan óqalat pasiwnamantani, taq um soon sükw hōmit qōtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq óqallavayi Nukpanat ahpiy nōñanta.

Teaching about Revenge
(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tühote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tüve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtōknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnayimantani, pay um piw aw uh'usimniy mātapmantani. ⁴¹ Noqw kurs solāwa mōkiy un' ikwiltōynat, um sükw tutskwatuwanit put ámumniqat un' tusoq'ayataqw, um lōq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniqat um nasimokmaqani.

Love for Enemies
(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomavayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lolmat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay óveqatsit ep qátuhqat tūmatni; pi pam añ qalōlōlmatuy-nikañw pu lōlōlmatuy amuñem tāwat yámaknañwu; pu sūanyuñqamuy-nikañw pu qasanyuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikis pi moñwit enem sivat ómalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alōñōt hintsatskani? Ya hikis pi moñwit enem sivat ómalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw òviy uma pās pasiwyuñwni, óveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'i.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tunlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nāpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tunlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³⁻⁴ Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwatsiy qa áawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp uñ nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer
(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tūtuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut-sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniqw òviy uma pumuy qa amunyuñwni, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ò. ⁹ Noqw òviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyā tūwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'i. ¹¹ Um okiw pu' talòñvaqat ep itamuy itahtunòsmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpóiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiwyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'i. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani. Pi um hapi pas Mòñwinihqe òqalay'ta. Um-sa lolmat tālawñway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhtotiqw, uma put ep pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhtipuy amuhpiy ayo yukut, umumi pòhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi qa pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pòhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu òviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwni; taq puma qahahlayyaqey pan pitsañway'yuñwniqe òviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanap-tañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷ Pu um'i, um napwale', uhqòtòy wihkuyit akw lelwiwimantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanap-taqw, Una qamātaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven

(Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahk-wahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hõtaye', hihta üuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, ðveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hõtayañwu, piw hihta qa üuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body

(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw ðviy kurs hakiy pōsiat pasiwt-aq, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat qa pasiwt-aq pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw ðviy kurs tāla uhsonveniñqa sūlawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lõqmuy mōñwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kāhakiwuy ðviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwini. ²⁵ Paniqw ðviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñsaniqeyu, pu hihta hikwanyiqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tāyuñwini; puma qa üuyyañwu, piw qa hōqyañwu, piw hihta qa koyohtotañwu; noqw panyuñqw ðveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqa hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit ðviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñw'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hiki pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa hihtawat it sihut an lomayusi'ta. ³⁰ Yan hapi God tutskwawa tūsaqat lomayusina; pay pi pam hihsavo panyuñq'ō. Pu' pam as panyuñwt, qāvoti qw pay qōpqōmiq maspiwini. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma ðwituptsiwini'yuñqamu? ³¹ Paniqw ðviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōñsani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwini'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi ðveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltoimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsoy īi himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniqw ðviy uma pu' talōñvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltoimantaniq'ō. Pay pi uma pu' talōñvaqat ep hiniwhitiqat-sa aw tunatyaltoimantani.

7

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa' haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa unañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaqaw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö'? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy núaye', tutkitotani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsótimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock
(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta òviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hep-yani, nen tutwani; pu uma pōññōykinayani, noqw umumi hötsíltini. ⁸ Pi hak hihta òviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa túwañwu; pu pōññōykinaraqat aw hötsíltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pōlaviktuviñtaqw ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pākiwuy òviy tūviñtaqw soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñqw, puyaw tis òveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaniaqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsiamantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate
(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hötsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqw hötsiwa wuhko-qni, pu aqw pōhu a'nó pūtsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hötsiwa hihsaq qéniniqw, pu aqw pōhu hihsaq pūtsiniqw, òviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi òkiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwēkwewhtuy amún tūhovalayaniqey tunatyawyuñwani. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mātsi'yuñwani. Ya sinom òvat yōñōtskit añqw mawyañwu? Sen nōnvospalat hihta kūtay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw òviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwnañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw maspiwñwu. ²⁰ Pantaqaw òviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mātsi'yuñwani.

I Never Knew You
(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam òveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi òveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. ²² Ason aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqaqwani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw

uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaníy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaníy aw yankahkañw nihtiwtatqat kätutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwiñ hintsatskaqamu.

The Two House Builders
(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniqw òviy haqawa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa tāqat wuwñi'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve kīta. ²⁵ Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kīhut añ a'nō yēvanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep kīwiwtaqe òviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tūqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwñi'taqat antani. Pam hak pisave kīta. ²⁷ Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kīhut añ a'nō yēvanta; noqw pam sahpu, nihqe pam kīhu qaan'ewakw kīqōti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹ Noqw Jesus pas òqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tūtutuqaynayaqamuy qa amun'í. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kätayuñwa.

8

Jesus Makes a Leper Clean
(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

¹ Pu pam tsoñoñaqw hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya. ² Noqw meh, hak tokoplelet tūtuyhqa pituhqe, put aw naokiway'taqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noqw Jesus put aw māvuyaltiqe aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put añ tokoplele sūlawhti. ⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nóani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaqe, ⁶ Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahpā' qatāyuñqw, pam pas kānanvotkañw okiwhinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalaptsinani. ⁸ Noqw solāwamoñwi lavayhtiqe put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiqw, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaqw pam panhtiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas aw kätaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hikis Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pañqawni: Nāt kaysiwhqam hōpaqw, pu tavañqw òkini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum òveqatsit ep tunòsvoñat aw yesvani. ¹² Noqw ima as pañoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviayaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People
(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mukituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw òpuiwyuñqat nāmi nahlaknakañw, itahtuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus
(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw nōyakiwtaqw tūwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupqōymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tūtutuqaynaqa Jesus aw pītuħqe put aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, nu uñ haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, noqw súmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey nāstaa. ²¹ Pu piw suħka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqā, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm
(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihut aqw pakiqw, put aw nānatuwnayaqam put añk aqw yuñā. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvaqe, pas qaöwihuhukq, òviy pākihut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqw Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw ökihqe, tātaynaqae aw pañqawu: Tutuyqawhqā, itamuy ayo öyaa; itam súlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwyuñwa, okiw uma öwituptionsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayunqe pañqawu: Ya sen i' hak himuniqw, öviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhq anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons
(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese-sinmuy tutskwayamuy aw pituqw, pepeq hakim löyöm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqamuy tuamaqölnaqw yāmakqe, put ahsawwa; hakim nuhtsel'ewayomniqw, öviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'nö töqtique pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Tāita? Ya um nāt aw qa pituqw pay itamuy okiwsanniqe öviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsötim wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw öviy nukpanhihikwsim put aw ö'qalyaqe pañqawu: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsötimuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yúpave. Noqw puma nōñakqe, pitsötimuy amumi yuñā. Noqw sohsoyam pitsötim tuhpelat añ pāmiq a'nö yuhtukqe, pāmiq paöysoa. ³³ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqae, kīmiyaqe, hin hiniwhitiqat lavayhta,

pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴Noqw sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam pañqw Jesus ahsawvwawisa; nihqe put tutwaqe pay pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat put aw ò'qalya.

9

Jesus Heals a Paralyzed Man (Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

¹Pu Jesus pākihat aqw pakit, wuhkovatuphat yámaq, nāp kitsókiy aw pitu. ²Noqw meh, hakim hakiy ahpá' qataytaqat tütuyhqat ahpát an wáókiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēvewniyamuy amumi túwahqe, it tütuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³Noqw hakim tutavot tütutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqaqwa: 'I tāqa God aqw hiñqawu. ⁴Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqō'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqō'? ⁶Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw òqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy ahpá' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nímani. ⁷Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸Noqw kaysiwhqam sinom put aw táyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam òqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew (Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātsiwhqat haqam moñwit eñem sivat òmalalwaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰Noqw ahpiy pantaqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Matthewt kīyat ep òkihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sivat òmalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso òkihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹Noqw Pharisee-sinom put aw tátayyaqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqaqwa: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tümoyta? ¹²Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tühikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³Uma yañqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tunlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatay añqw lasyaniqat aw wánwayniqw òviy pitu.

The Question about Fasting (Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴Pahsat pu John aw nānatuwnayaqam Jesus aw òkihqe aw pañqaqwa: Itam-niqw pu Pharisee-sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw òviy ūmi nānatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mo'wit ep sinoiwyuñqam mōönañwuy pumuy amumunniqw napwalni'yuñwini? Nikañw pay ason hisat aw pituqw, mōönañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶Qa hak sino puhutsatsak-wmōtsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa

yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokiñwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwiiwmaqat añ puhuovavalat kuhkuya; pi hakiy panhtiqw, ovavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añqw kūyiwtaqa wehemhtini, noqw wiwkoro sakwitotini. Pi puma puhuovavalat puhuwikoro añ kukyañwu; noqw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noqw um as awnen, aw uhmay akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noqw Jesus wunuptut put anki, pu put aw nānatuwnayaqamu. ²⁰ Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruhtaqey akw tūtuyhqa put ahkwayñaqw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwpeq pañqawhqe òviy'o: Nās'ew pi nu as yuwsiyat aw tónoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noqw pam panhtiqw, Jesus namtòkt, put túwahqe aw pañqawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni un qalapsina. Noqw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kíyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwqhāmuy sinmuy pep saátotaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noqw puma put aw tutsiwsuyhti. ²⁵ Pu òviy pam sinmuy pañqw noñaknat, ahpami pákihqe, mānat māyat ñuaqw, pam qatuptu. ²⁶ Noqw pam pep paniwhitiqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noqw Jesus pañqw ahpiyniqw, hakim lōyöm qapostalqam put ankt sa'timaqe pañqawma: David tiata, okiw itamuy òkwatuwaa! ²⁸ Noqw pam kīmi pakiqw, qapostalqam put aw pitu. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya nuy panhtiniqey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noqw puma put aw pañqawu: Owi Tutuyqawhqa. ²⁹ Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañqawkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noqw pumuy pōsiam tālawva; noqw Jesus pumuy pās mēwaqe pañqawu: Uma hapi tunatyaltiqw, qa hak it navotni. ³¹ Noqw tuwat soq puma pañqw ahpiynihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noqw pumuy pañqw yámaktoqw, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³ Noqw nukpanhikwsit put añqw ayo tūviwhq, qayuáataqa yuaayku. Noqw sinom suhpantaqam kātayuñqe pañqawma: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiqw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noqw tuwat Pharisee-sinom pañqawma: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noqw Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuqe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsinatunima, pu sohsok hihta akw òpuiwuyñqamuy. ³⁶ Nihqe pam kaysiwqhāmuy sinmuy amumi yórikqe pumuy òkwatuwa, mañwúiwuyñq òviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqw puma ahtsawaliwuyñwa. ³⁷ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas hapi as

ūyi qaan'ewakw tukwsiwta, noqw tsovalayaniqam hikiyomu. ³⁸ Oviy uma ūyi'taqat aw nānawaknaqw, pam hakimuy ūyiy aw ayatani.

10

The Twelve Apostles (Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

¹ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy wānwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw hīhikwsimuy amumi ōqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat ōviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, pu ōpuiwiyuñqamuy qalapsintiwiwsiqat aw pumuy ōqalmaqa. ² Noqw pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwiyuñqam yan mātsiwyā: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw tūnwantiwihqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit eñem sivat ōmalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mātsiwihqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātapniqa.

The Mission of the Twelve (Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariāt ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwh-toti. ⁷ Pu uma añqe'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸ Uma tūtayyaqamuy qalapsintiwiwsi; tokoplelet tūtuyyaqamuy powatiwisi; so'pumuy tātaynatíwisi; nuhtuñaqw nukpanhi-hikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi ōqalat paysoq makiwya; ōviy uma pan piw paysoq tūvaahwantiwisi. ⁹ Uma palasivat, qótsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokuyuñni. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisi; piw qa lōq napnay'wisi, piw qa tótsita, piw qa natōñpita. Pay tumal'aya nōsniqey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptsiwihqat tūvintotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyyaniqey pahsave pep yesmāntani. ¹² Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqawamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kivit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kīñaqw añqw ah-piyye', umuhkukuy añ qōat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem pas is ōhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhāt ep sinmuy amuh-peniñqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions (Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy aññqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwékwewhtuy amunyuñqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsūtsu'tuy amún qaūnatni, pu hōwihtuy amún nāsta nukpanay'yuñni. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nō wuvahtotani. ¹⁸ Pu

uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvani-wyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwini, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mātapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyaniqey qa wuwanvisogtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi ðveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqōlpa yuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwuy aw nōamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwuy aw pitsínayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhtaq'ewyani, uma isinomniqw ðviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaq, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kükuyvaq, pay nu' Sinot Tiat pítuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiyeq epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiyeq an'i. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan tñwantotani.

Whom to Fear
(Lk 12.2-7)

²⁶ Noqw ðviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwini. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwhq, uma put tālat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuh-naqgvumiq lavayhtiwhq, uma kits'oñaqw put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnayanīqey aw ðqalay'yuñwa; nikañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihpīt qōhit akw hovalaniqey aw ðqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa lōyōm kwevewhyat sūkw palavotōnat ðviy huyiñwu? Noqw qa himuwa puma Umunay qa tunatayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noqw hikis pi umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pōhtoylaniwta. ³¹ Paniq, ðviy uma qa tsawiniwuyñwini. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwēvewhyamuy amuhpenihqe pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu piw tuwat put isinoynihqat ðveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nikañw hak haqam qa isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu piw tuwat put qa isinoynihqat ðveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yūkuniqe ðviy pitu. Qae. Nu qa paniq pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtaniqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mō'wi kōñay yuyat ehpewtaniqat ðviy'o. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taqa pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoylehtsit qa kwusut, pu qa inuñknihqqa hapi pay nawus qa isinoni.

³⁹ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatyat ep qatsiy kwayhqā put tūwani.

Rewards
(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihqat pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatyayat óviiy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwni. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat óviiy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴² Noqw kurs imuy inumi puhuptsiwni'yuñqam haqawa hakiy aw kuyhtuviñtaqw, pam inumi tutuqayhq pañiqw put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwni.

11

The Messengers from John the Baptist
(Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaatanige óviiy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hiñtsakpiyat navotqe, pam lōqmuy put aw nánatuwnayaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñw. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqa, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiyñen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John áawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiiy tálawnaya; pu tutuhpat nankwusa; tokoplelet tūtuyyaqam powatoti; pu nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tátayya; añ ókiwiyaqam lomatuawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhqe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyñiqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsiiwhpumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat awi'? Meh, pi lomayuwsi'yuñqam momñwituy kikiyamuy añ yēse. ⁹ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqat lavay'ayayat awi'? Owi, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat epñihqe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiqa pañqawu: Meh, nu hapi upyewe ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo un háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwayaqamuy amuñaqw John kūyit akw tūtuvoylalawhqat epñihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqw, óveqatsit añqw moñwtunatyat ep sushin'ewayñihqa put epñihqe pas pávani. ¹² Noqw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John hiñtsaktivaqat añqw pew pahsavo sinom óveqatsit añqw moñwtunatyat nānaqaslalwa; noqw a'nóyaqam óqalay akw put tuyqawwanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawhqat lavay'aymat-niqw pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noqw uma nānakwhaniqw, i' hapi Elias, ura hak pituniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶ Noqw ya sen nu pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amuyñwa. Puma suñwámuy amumi pañqawu: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaqw, uma qa tīva; itam umumi tsaykitaqw, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pítuhqe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq, puma pañqawu: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwa, kitota. ¹⁹ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, puma piw pañqawu: Is uti hunuka, wine pas qa óyñwu, moñwit eñem sívat

ómalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwátsiamu, kitota. Noq̄w pay God unañwtañwuniat aniwniy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns
(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhag kátataypit tumalta. Noq̄w as pi panhiq̄w, pañ sinom nāp tunatyay añq̄w qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noq̄w óviy pam pumuy qóhqóyiva, ²¹⁻²² Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq̄ nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaq̄w uma nāp umuhtunatyay añq̄w qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq̄w, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinnmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinnmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaq̄w, puma soon qa anahaat yūyahit, qóhtsaptsomova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añq̄w lasyaniqeyu. ²³ Noq̄w úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nātsokaya? Uma nāt maskimiq maspiwyani. Taq̄ nu as qatsá' kátatayhpit umuhpa' tumaltaq̄w, uma qa tuptsiwya. Noq̄w kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaq̄w, puma inumi tuptsiwyaniq̄w, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wúnuni. ²⁴ Noq̄w nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq̄w, pep pu' Sodom ep sinnmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest
(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit aw-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yunqamuy, pu qaúnatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amunyuñqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniq̄w súanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añq̄w inumi noiwa. Noq̄w hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw qa hak Naat hákiyinhqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtakaniq̄w pam piwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yunqamu, pu putuiwyunqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwñayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhtote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unañway'ta. Nen uma umu'nāñwpeq yuiwaltotini. ³⁰ Pi itumalñónñpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pútuni.

12

The Question about the Sabbath
(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noq̄w Jesus nasuñwintalónnit ep sōhōvos'uyit añ yámakto; noq̄w put aw nānatuwnayaqam tsónsō'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwisa. ² Noq̄w Pharisee-sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqaqwa: Meh, ūmi nānatuwnayaqam nasuñwintalónnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³ Noq̄w pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsónmokqe hinhtiñw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqa kīyat aw pákihqe pólavikit God aw noiwhqat sowa. Ura soon nāp hak put añq̄w nōsñwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kīyat ep nasuñwintalónnit qa hihtatotat pay qa hinhtoti? ⁶ Noq̄w nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqa kīyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noq̄w uma

soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhtotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalōñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand
(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañq aw ahpiynihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe òviy put tūviñtotage aw pañqaqwa: Ya pay hak nasuñwintalōñnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam sūanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sūkw kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalōñnit ep haqami hōtsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hōroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw òviy hak nasuñwintalōñnit an lolmat hintsakniqw pam sūanta. ¹³ Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhmaq tsihkwa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pās powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añq aw ahpiyyaqe, hin as put nīnayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'tage pañq aw ahpiy'o. Noqw qaan'ewakw hinraqam sinom put añkya; noqw pam sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalaptšina. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pañqawu. ¹⁷ Yan Tuyqawhqtat lavay'ayayat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa; pam ura pañqawu: ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yōrikyaa. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy tāvini. Noqw pam imuy qa-Jew-sinomuy amumi haqe' sūanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nāñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tōnayit kitpik navotni. ²⁰ Pam hōpaqat muhtsikput soon qōhiknani; pu wihqōhit hīhin uwiwitaqat soon pam tōkani. Hisat sūanqatsit tūwaqatsit an ahsupoq kúrukmaq, pañso pahsavo pam pan hinmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwini. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul
(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtage qapostalkañw qayuáataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalaptšinaq, òviy pam yuaaykukañw pu pōsiy tālawna. ²³ Noqw sinom sohsoyam kātayuñqe pañqaqwa: Ya qa i' David Tíata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptage pañqawu: I' nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'tage, amumi pañqawu: Haqam moñwtunaty nehpewhtiqe soon qa kiqōtini; pu kitsóki, sen kivit nehpewhtotiqam soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpew'iwatani; noqw pahsat pu moñwtunatyat hin wúnuni? ²⁷ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaqaw ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nikañw kurs nu God Hikwsiyat òqalayay aw yankañw pumuy ipwantaqaw, pay hapi pas God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakiy a'nō hoñvit kiyat aw pake' hihta himuyat put añq nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kiyat kiqōtani. ³⁰ Qa inumumnihqa hapi inuhpew'iwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put

ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. ³² Pu hak haqam nuy Sinot Tiyat aqw hiñqawhq pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawhq pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit ūye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaqw, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mātsiwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsūtsu'tuy amunyuñqamu! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtawq, put hapi hakiy moat yuaatañwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nōñantoyañwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nōñantoyañwu. ³⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nennem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pañqawni, sen gasúantaqata.

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahsat pu hakim tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pañqawqa: Tūtutuqaynaqa, um as kātatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma kātatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikanw pay puma soon kātatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kātatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitqat an aw yukiltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tókilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tókilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuqw, puma nāp tunatyay añqw lasyaq'ó. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw móniwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wūwniyat aw tūqaytaniqe ðviy tūwaqalñahaqawq put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit
(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámaké', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe ðviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituqw qa hak epnihq, pás maspiwtaqw, añ himu lomahinyuñq, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahpiynen, pētuy tsáne'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw yuñe' pep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsiat añknihq mohtiwat epnihqe pu'

pas qalomáhinhtíñwu. Noq̄w pan hapi imuy pu' qatsivaptsiwuyñqamuy qalomáhinuyñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers

(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noq̄w nāt pam sinmuy amumi yuaataq̄w, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq̄ hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniq̄ey nānawakna. ⁴⁷ Noq̄w haq̄awa put aw pañq̄awu: Meh, uhtupkom uñuy amum ihpaq̄ hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniq̄ey nānawakna. ⁴⁸ Noq̄w pam lavayhtiq̄e, put āawnaqat aw pañq̄awu: Noq̄w ya hak ínūu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi māmasat, pañq̄awu: Huvam ínuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ⁵⁰ Pi hak haq̄am Inay òveqatsit ep qátuhqat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu ínūu.

13

The Parable of the Sower

(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Noq̄w ép tāwat ep Jesus kīnaq̄w yámakq̄e, wuhkovatuphat qalaveq̄ qatuptu. ² Noq̄w qaan'ewakw hintaq̄am sinom put aw tsovalti. Noq̄w òviy pam pákihtut aq̄w pákihq̄e pepeq̄ qatuptu; noq̄w sinom sohsoyam páhut qalavaq̄e hoñi. ³ Noq̄w pam tūtuwtsit akw pumuy híhihta tutuq̄aynaq̄e amumi pañq̄awu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniq̄e pan uylawu. ⁴ Noq̄w pam uylawh̄q̄, pēhu poshumi pōhpava lōhō; noq̄w masay'yuñqam òkihq̄e, añ put soswa. ⁵ Noq̄w pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō; nihq̄e pay suhkuyva, añ tutskwa qa pōñalaniq̄w òviy'o. ⁶ Nit tāwat yamakq̄, pay kólaki; noq̄w pay pi pam qa ñay'yuñq̄e òviy añ tsakya. ⁷ Noq̄w pēhu kutq̄ōlpa lōhō; noq̄w kūta añ kuyvaq̄e put lakna. ⁸ Noq̄w pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkq̄e hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hōyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuq̄ayvastotaa! Pi uma naq̄vuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noq̄w put aw nānatuwnayaq̄am put aw òkihq̄e, aw pañq̄aq̄wa: Ya um hinoq̄w pumuy amumi tūtuwtsit akw yuaata? ¹¹ Noq̄w pam lavayhtiq̄e amumi pañq̄awu: Oveqatsit añq̄w moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañ pu' hapi pam umumiwat susmataq̄'a; nikañw ímuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq̄'a. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noq̄w pam hōyokiwtaqat himuy'tani; noq̄w pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taq̄w pam put añq̄w nawhkiwni. ¹³ Paniq̄w hapi òviy nū pumuy amumi tūtuwtsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaq̄w òviy'o, pu tūq̄aykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴ Noq̄w pumuy hapi amuhpe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyq̄awh̄qat eñem yan lavayhti: Uma as aw tūq̄aykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pás tunaiwuyñwa, pu naq̄vuam qa nanvotyā, pu puma uviyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naq̄vuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy nānamtōkaq̄w, nu pumuy qalaptsinani, kita. ¹⁶ Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw t̄ayñq̄w òviy'o, piw umuhnaq̄vuy añ hōtsiltoti. ¹⁷ Nu umumi pas

antsa pañqawni: Pas as kaysiwħqam Tutuyqawħqat lavay'aymatniqŵ, pu súanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakañw hapi qa aw yórikyā, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit ūyiwħqat pañqw ipwañwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwúsuñwu. ²¹ Noqŵ pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay ōviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituqŵ, hihsavoniqŵ pay pam sóonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noqŵ ōviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noqŵ lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsívót-sikíp sunát-sikíp hóyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqaynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā hapi hak pāsay añ lomavoshumit uyħqat anta. ²⁵ Noqŵ pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sōhōvosit amuhtsava sōhōvostusaqat uyht, ahpiy'o. ²⁶ Noqŵ ūyi nahpi'vaqe talay'vaqŵ, pahsat pu sōhōvostusaqa piw mātaqti. ²⁷ Noqŵ ōviy ki'taqat tumal'aymat put aw ōkihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ūya? Noqŵ pam haqam sōhōvostusaqata? ²⁸ Noqŵ pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noqŵ tumal'aymat put aw pañqawu: Noqŵ itam awhyē', añ tsovalayaniqat um nāwakna? ²⁹ Noqŵ pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sōhōvostusaqat añ tsovalantote', sōhōvosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohsoy wúnwiwmani hisat tsovalaniwniqat aw pahsavoo. Noqŵ ason hōqyaniqŵ, pep pu' nu hōqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ sōhōvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sōhōvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed

(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsay ep ūya. ³² Pam pas sohsok hihta pōvoshumit amuñaqŵ sushisay'o; nikañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyogtiñwuniqe pas himut-skiniwhtiñwu. Noqŵ ōviy súmawuy añ masay'yuñqam ōke', put nantaqayat añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast

(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā pēkenit anta; put wuhti kwúsuħqe, payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilañwu; noqŵ pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables (Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwagaqatsit hisat yukiltuqat añaqaw hihta tupkiwyuñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kimi paki. Noqw put aw nānatuwnayaqam aw ökihqe, aw pañqawu: Um as söhövostusaqat hihta tu-aw'i'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tiata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtagaqamu; noqw söhövostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqwa, pahsat pu höhöqsattiqat antani, noqw an tsovalayaniqam hapi öveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw öviy hapi söhövostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqwa, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ⁴³ Noqw pep pu' hakim sūanyuñqam Nay moñwtunatyay ep tawat an tālawñway'yuñwani. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' pīwu: Öveqatsit añqw moñwtunatyay himu a'nö hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa tūwahqe, ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy hūyahqe, put pāsāt tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Öveqatsit añqw moñwtunatyay hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnunqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nö hihkay'taqat tūwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy hūyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Öveqatsit añqw moñwtunatyay pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tūviwhqe, sohsok hinyuñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lāñaknayaqe, pep yesvat, pu an nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatostat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Öveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', an nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqwa tsikayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma iit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yuñqam öveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy tutaqayhpiit tuwi'yayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit añqw hisattutuqayhpiit sinmuy tutuqaynaya, pu pūht tutuqayhpiit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókiy ep pituhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy an pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuñqam aw kätayyuñqe, nātuvilalwaqe pañqawwa: Ya sen i' haqagw it wuwantuwt makiwa? Is uti, pu it kätutmalat haqagw öqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tíata? Ya yuat qa Mary yan mätsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-niqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqagw iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep gaan'unañwtoti. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwñwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep pīwu. ⁵⁸ Noqw puma qa tuptsiwñi'yuñqw, öviy pay pam pep qa a'nö hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist

(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsaqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John küyit akw tütuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwuy añqw ahoy tätayi; nihqe öviy kätatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias unañwve hinhtiniqe, hakimuy ayataqw, puma John nuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noqw John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noqw pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayayatnihqat pan aw täyuñqw öviy'o. ⁶ Noqw Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tütsama. Noqw pumuy nōnovaqw, Herodias tiat māna ep pákihqe, pumuy amuhpewi wunimaqw, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noqw öviy pam pas öqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta öviy tüviñtaqw put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noqw pam yuy tutavoyatnihqe put aw pañqawu: Um küyit akw tütuvoylalawhqat John qötöyat tsaqapat ep iniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaöwílvayhtiqe, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ö. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataqw, pam sivikimihqe, John qötöyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qötöyat tsaqapat ep iniwtaqat kwusivaqe, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹² Noqw put aw nānatuwnayaqam ökihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noqw Jesus put navotqe, pay nāla pākihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqe hāhaqagw kitsókit añqw nāp put añkya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqw yámakqe, gaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy ökwatuwhqe, pumuy amuñaqw tütuyyaqamuy qalaptisina. ¹⁵ Noqw tapkiwmaq, put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawwa: Yep qayésiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' kitsókiva nankwuse', nenñem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noqw puma put aw pañqawwa: Itam panis tsivot pólaviki'yuñwa, pu löqmuy pākiwh TUYU. ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ

yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot pölavikit ömahtat, pu päkiwhtuy kwusut, pu ömiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yöñoytat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noqw puma sohsoyam nönösaqe ööya; noqw puma akwsiñwqat yöñoyhput pölavikit tsovalayaqe, pakwt löq sihkay'taqat hoaput an opomnaya. ²¹ Noqw nönösaqam tsivot-sikip sömorit pahsa'haqam tahtaqtya, noqw pu momoyam-niqw pu tsätsayom piwu.

Jesus Walks on the Water
(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy päkihat aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoqwatyaniqat pumuy tusoq'ayata näto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hönat, nāwakanique näla tso-momiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq súnalaa. ²⁴ Noqw pahsat päkihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pähut wuñwnuptuqat akw wawaöklawu, amuhpewi hühukq öviy'o. ²⁵ Noqw talhahayinqw, Jesus pävaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put pävaqe waymaqwtutwaqe, tsätsawnaqe pañqawu: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsätsawnaqe a'nö hiñqawu. ²⁷ Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhti, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuñw; pay nüu; uma qa tsawiniwyuñw. ²⁸ Noqw Peter lavayhti aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pävaqe üminiqtam pañqawu. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter päkihat añqw yamakqe, Jesus aw pävaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nö hühukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nö pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo távii. ³¹ Noqw Jesus pahsat pay put aw mävuyltiqe ñuat, aw pañqawu: Is okiw um öwituptsiwni'taqa, ya um hinoqw pëvewinhti? ³² Noqw puma päkihat aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima päkihat añqw tañawtaqam Jesus aw ökihqe, pas hihtatotaqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nönakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw öki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqwt nanaptaqe, pep añqe' tutskwat an ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nömökput aw tönokyaniquey put aw nānawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tönokyaqam pás qalaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors
(Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem añqwayaqam Jesus aw ökihqe aw pañqawu: ² Ya hinoqw ümi nánatuwnayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nönovanik qa mävaqtotañw. ³ Noqw pam lavayhti, amumi pañqawu: Noqw ya hinoqw öviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pañqawu: Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomálavayhtiqa pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw úmawat pañqawu: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañqawu: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw, God aw put sohsoq noa, kite', pay tutavot añqw mätaviwñw, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paañwaniquey qe'tikañw,

pay qa hihta ep qaanhtiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnawotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pas pi òviy Esaias Tutuyqawhqat lavay'ayaat umuy súañqawhqe pañqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi òkiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unañwaam inuñaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tütutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean

(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaqw nōñataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawu: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqe qatsúyhtiqlw um qa navota? ¹³ Noqw pam lavayhtiqlw pañqawu: Pay pi Ina òveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski nāipwaniwni. ¹⁴ Pay pi panyuñwani. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wíki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiqlw, put aw pañqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawi'taqat itamuy āawnaa. ¹⁶ Noqw Jesus pañqawu: Ya uma piw nāt pas qa mātsi'yuñwa? ¹⁷ Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tūviwñwuqat uma pas nāt qa mātsi'yuñwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat añqw nōñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁹ Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqatsit añ hinmaniqey tunatyay'ta; uyiñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátoymaniqey tunatyay'ta; nuhtumiqlw hiñqawlaniqey tunatyay'ta. ²⁰ Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqat, nōsqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith

(Mr 7.24-30)

²¹ Pahsat pu Jesus pañqw ahpiynihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. ²² Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiwi nuy òkwatuwni, Tutuyqawhqqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. ²³ Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nānatuwnayaqam put awyaqe, aw òqaltotiqe pañqawu: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. ²⁴ Noqw pam lavayhtiqlw pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhtotiq'ò. ²⁵ Pahsat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhataqe, pañqawu: Tutuyqawhqqa, okiw inumi unañwtavii. ²⁶ Noqw Jesus lavayhtiqlw, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsātsakmuy nōsiwñqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súanta. ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pas antsaa, Tutuyqawhqqa, noqw pi popkot moñwímuy nōnōspiyamuy añqw hihta piñput lōhōhōtaqat nōnovañwu. ²⁸ Pahsat pu Jesus lavayhtiqlw, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaōwíewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahsat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹ Pu Jesus pañq̄w ahp̄iyñihq̄e, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihq̄e t̄somomiq̄nihq̄e pepeq̄ q̄atuptu. ³⁰ Noq̄w sinom q̄aan'ewakw hintaq̄am hakimuy q̄ayaktaq̄amuy, q̄apostalyaq̄amuy, q̄ayuāatotaq̄amuy, q̄apasíwyuñq̄amuy, pu kaysiwhq̄amuy t̄tuyyaq̄amuy put aw tsamvaya; nihq̄e pumuy Jesus atpipo o'ya; noq̄w pam pumuy q̄alapsina. ³¹ Noq̄w sinom pas k̄atayuñwa, imuy q̄ayuāatotaq̄am yuaaykuyaq̄'õ, pu q̄apasíwyuñq̄am q̄alap-tuyaq̄'õ, q̄ayaktaq̄am nankwusaq̄'õ, pu q̄apostalyaq̄am talawayaq̄'õ; nihq̄e puma God Israel-sinmuy Tutuyq̄awhq̄ayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mr 8.1-10)

³² Pahsat pu Jesus put aw n̄anatuwnayaq̄amuy n̄ami w̄anwayhq̄e, amumi pañq̄awu: Pas nu sinmuy õkwatuwa, puma pu' p̄āyis talq̄at añ inumumyaq̄w, n̄õsiwhq̄am s̄ulawhti'õ. Noq̄w soon nu pumuy q̄a õyiwyuñq̄amuy h̄õnani; taq̄ n̄āp̄ hisat sen puma kiy q̄a añ õkit māmañuani. ³³ Noq̄w put aw n̄anatuwnayaq̄am put aw pañq̄aq̄wa: Kurs pi itam haq̄am amuptsiwtaq̄at p̄õlavikit tuiyani? Pi itam q̄aȳesiwhpuveya. Pas ka itam soon imuy q̄aan'ewakw hintaq̄amuy sinmuy õynayani. ³⁴ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Ya uma hihsa'haq̄am p̄õlaviki'yũñwa? Noq̄w puma pañq̄aq̄wa: Ts̄añee, pu piw h̄ikikwmuy p̄āvakiwhtuyu. Noq̄w puma pay hiñsayhohyamu. ³⁵ Noq̄w sinom tutskwava yesvaniq̄at pam amumi pañq̄awu. ³⁶ Nit pu pam ts̄añee p̄õlavikit õmahta, pu p̄āvakiwhtuyu; nit put ep God aw hahlayhtit, ȳõñoyhtat, put aw n̄anatuwnayaq̄amuy amumi put oya; noq̄w puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noq̄w sohsoyam n̄õnõsaqe õõya. Noq̄w puma akwsiñq̄at tsovalayaq̄e, ts̄añee' hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noq̄w n̄õnõsaq̄am n̄ālõp̄ s̄õmorit pahsa' tahtaqt̄ya, pu momoyam ts̄atsakwmuy amumum n̄ato piwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añq̄e' h̄õnat, p̄ākihut aq̄w pakit, Magdala-kitsõkit q̄alavoq̄ pitu.

16

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noq̄w hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum õkihq̄e, Jesus aw tuwantota; pam õveq̄atsit añq̄w k̄atatayhpit hihta tuawi'taq̄at pumuy amumi mahtaknaniq̄at aw õ'q̄alya. ² Noq̄w pam lavayhtiq̄e, amumi pañq̄awu: Uma tapkiq̄w pañq̄aq̄awñwu: Kurs q̄āvo k̄wañwq̄atni, õviypi tokpela p̄ālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañq̄aq̄awñwu: Kurs pu' hin s̄õniwñi, õviypi tokpela p̄ālañwpu, piw añq̄e' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuñq̄amu, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyañwunikañw, uma soon q̄atsi haq̄e' q̄alawmaq̄at hihta tuawi'taq̄at māmatsyani. ⁴ Is uma pu' q̄atsívaptsiwyuñq̄am nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma k̄atatayhpit hihta tuawi'taq̄at aw ȳõrikyaniq̄ey n̄anawakna. Nikañw uma soon k̄atatayhpit aw ȳõrikyani, hal pas s̄ūk̄w k̄atatayhpit aw uma ȳõrikyani. Pam Tutuyq̄awhq̄at lavay'ayayat Jonas q̄atsiyat ep h̄iniwhtiqt̄at an aw yukiltini. Noq̄w pam pañq̄w nakwsuq̄e ahp̄iy'õ.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees
(Mr 8.14-21)

⁵ Noq̄w put aw n̄anatuwnayaq̄am wuhkovatuphat ayoq̄wat n̄õñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶ Noq̄w pahsat pu Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy p̄ekenyamuy ep

tunatyaltotini. ⁷ Noq̄w puma nānami yuaatotaqe pañq̄aqwa: Itam itah-nitkay qa kivayaq̄w, òviy itamumi pañq̄awu. ⁸ Noq̄w Jesus put navotqe, amumi pañq̄awu: Is okiw uma òwituṭsiwni'yuñq̄amu. Ya uma hinoq̄w qa nitka'vayaq̄ey nānami yuaatota? ⁹ Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivot-sikip sōmorit pahsa'niñq̄amuy tahtaqtuy nopna. Noq̄w uma akwsinwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰ Pu ura piw nu tsañe' pōlavikit nālōp sōmorit pahsa'niñq̄amuy tahtaqtuy nopna. Noq̄w uma akwsinwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹ Noq̄w ya uma hinoq̄w qa māmatsya? Nu qa pōlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaq̄at nu kita. ¹² Pahsat pu puma māmatsyaq̄w, kurs pam qa pōlavikit pēkeniyat pañq̄awht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuq̄ayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuq̄ayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaq̄at amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus

(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nānatuwnayaq̄amuy tūviñtaqe, amumi pañq̄awu: Ya nu' Sinot Tiat hákiynihq̄at sinom pañq̄aqwa? ¹⁴ Noq̄w puma aw pañq̄aqwa: Um yaw kūyit akw tūtuvoylalawhq̄at John-nihq̄at haq̄awat pañq̄aqwa; noq̄w haq̄awatuyniq̄w yaw um Elías; pu pētuyiniq̄w yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyq̄awhq̄at lavay'ayaata. ¹⁵ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Noq̄w úmuyniq̄w nu' hak'i? ¹⁶ Noq̄w Simon Peter lavayhtiqe, put aw pañq̄awu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God q̄átuhq̄at Tíata. ¹⁷ Noq̄w Jesus lavayhtiqe, put aw pañq̄awu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ùmi it mātakta; pi Ina òveqatsit ep q̄atuhqa pam hapi un' put āawna. ¹⁸ Um hapi Peter. Noq̄w nu isinomuy tsovalat, it pikaqlōt ep soñawnen pumuy akw nēnem kītani. ¹⁹ Noq̄w nu' hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat aw hōtahpit ùmi óyani; noq̄w um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaq̄w, pam òveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaq̄w, pam òveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaq̄amuy pās mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihq̄at qa hakiy āawnayaniq̄at amumi pañq̄awu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ Pahpiy pu Jesus put aw nānatuwnayaq̄amuy hihta hiniwhtiniq̄at awintivaqe, amumi pañq̄awu: Itam Jerusalem aq̄wyaq̄w, God awwat mohpeq momñwit-niq̄w, pu wukw'a'yam-niq̄w, pu tutavot tūtuq̄aynayaq̄am nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy nīnayani. Noq̄w ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. ²² Pahsat pu Peter put nuat, qōhq̄ōyaqe aw pañq̄awu: Soon pantani, Tutuyq̄awhqa. Soon um pantsaniwni. ²³ Noq̄w pam namtōkt, Peter aw pañq̄awu: Yūpa ayohaq̄amii, Satan; um inumì sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nikañw sinmuy tunatyayamuyu. ²⁴ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi pañq̄awu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātātamtat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵ Taq qatsiy kahkawnaqa put twayhni; pu itunatyay òviy qatsiy kwayhqa put tūwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nāt Inay talawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pītuni; nen pahsat pu nu

sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyu qa aw öke', puma put aw yórikyani.

17

The Transfiguration (Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

¹ Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tãyuñqw, pam alónti; noqw pas put taywaat tawat an tälawnway'va; pu yuwsiat tälát an qótsati. ³ Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mátaqtique, put amum yuaata. ⁴ Noqw Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Uñ pan nāwakaniquw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw úñemnit, pu sukwat Moses éñemnit, pu sukwat Elias éñem'i. ⁵ Noqw pam nāt yuaataqw, meh, pi ómaw suyan talqa pumuy nākwapna; noqw hakiy tōnaat ómawuy añqaw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw túqayyuñw. ⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yēvaya, pas tsātsawnaqe óviy'o. ⁷ Noqw Jesus amuminihqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñw. ⁸ Noqw puma kwuhpukyay, añqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noqw puma tükwiñaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwaqe, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyu añqw ahoy tátayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put túviñtotaqe, aw pañqawu: Ya hintaqw óviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pañqawu? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtique, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsan-tani. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniw. ¹³ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kúyit akw tütuvoylalawñwuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon (Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw puma sinmuy amumi ökiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamótswunuptut, pañqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy ókwatuwni; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qóhit aqw posñwu, pu pāmiq'a. ¹⁶ Noqw nu as úmi nánatuwnayaqamuy amumi put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtique pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwñi'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsíwapsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸ Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put añqw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nánatuwnayaqam pay nánaltyakañw put aw ökihqe, aw pañqawu: Ya hintaqw óviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwñi'yuñqey; pi nu umumi pas antsa pañqawni: Kurs una pay híhin tuptsiwñi'uyñwe' (nāmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tükwit: Yañqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam

soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹ Nikañw hak qa napwalni'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhikswit hakiy añqw ayo hóroknani.

Jesus Speaks again about His Death
(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²² Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātawiwni. ²³ Noqw puma nuy nīnayani; noqw ah-piy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noqw puma Capernaum ep ökiqw, hakim God kīyat eñem siviwuy tsoalantotaqam Peter aw ökihqe, aw pañqaqwa: Ya umuy tutuqaynaqa God kīyat aw sīvat öoywaqat qa sivima? ²⁵ Noqw pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiqw, Jesus pay mohti lavayhtiqe pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaqw tax ömalalwa, pu nahpe sīvita? Ya sen nāp sinomuy amuñaqw put ömalalwa? Sen pay hakimuy a'löntuy amuñaqō'? ²⁶ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay a'löntuy amuñaqō'. Noqw Jesus aw pañqawu: Noqw pay kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noqw pay itam pumuy qa unañwmoknaniqw, öviy um wuhkovatuphat awnen, aqw huhuwphit tūvani; nen um hihtawat mohti hórokne', nūani; nit tsañwtapne', añqw hihsaqw sīvat tūwani; um put añqw hóroknat, nēñem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

Who Is the Greatest?
(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Noqw ephaqam Jesus aw nānatuwnayaqam put aw ökihqe, pañqaqwa: Ya hak öveqatsit añqw moñwtunatyat ep pas suspavanni? ² Noqw Jesus hakiy tsākwohoyat wānwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pās uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasye', tsātsakwmuy qa amuntote', soon öveqatsit añqw moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniqw hapi öviy haqam it tsākwohoyat an qanāhihtataqa pam hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsākw pās távihqa hapi nuy pās távini.

Temptations to Sin
(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsātsakwmuy inumi tuptsiwni'yuñqam hihtawat lasnaqw, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāyiltiqw, pam wuhkovatuphat a'nö hötsit aqw paöymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinmuy amuñem'i, hakimuy hīhihta akw lomavöhut añqw lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatskaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniqw hapi öviy kurs uhma, sen uhkuku un lasnaniqw, um put ayo tukut, nāñaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās pasiwkañw, qōhit qa sūlawhtiñwuqat aqw túwiwni. ⁹ Pu kurs uhposi un lasnaniqw, um put ayo hóroknat, nāñaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās löqmuy pōsi'kañw maskimi qōhit aqw túwiwni.

The Parable of the Lost Sheep
(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyaltoṭe' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat Inay ðveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep táyuñwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhotiqamuy ayo ðyaniqe ðviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sanat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātapt, tsotsmomihaqamini, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sanat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna ðveqatsit ep qátuhqa imuy tsātsakwmuy himuwat sūlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu ðviy kurs piw umún tuptsiwni'taqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put ðwihiniwhitipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūk, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwħqa pasiwamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yuñqamuy tsovawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus ūmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sivat ðmalawħqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam ðveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta ñahyaqw, pam ðveqatsit ep ñāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta ðviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, ðveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyöm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awnihqee aw pañqawu: Tutuyqawħqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pōhikni? Sen tsañé'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañé'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sanat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañé'sikisi, (tsañé'sikip pakwt tsañé'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Oveqatsit añqw moñwtunaty hak moñwi tumal'aymuy amumi sivat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Nihqee pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sivat put aw pōiwtāqa aw wikvaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himuata, noqw pōiyat ep sisviwni. ²⁶ Noqw ðviy tumal'aya put atpipo nātuvaqee, okiw aw naokiwtāqee pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoq sisvini. ²⁷ Pahsat pu moñwi put ðkwatuwħqee mātavi; nihqee sohsoq pōiyat ayo yuku. ²⁸ Noqw pay pam tumal'aya pañqw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sanat sivat pōiwtāqat tuwa; nihqee pam put tōnhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi pōiwtāqey sisvini. ²⁹ Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvaqee, put aw naokiwtāqee pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoq sisvini. ³⁰ Noqw pam qa nakwħaqee, put sivikimi tūva, hisat pōiy sisviniqat pahsavoo. ³¹ Noqw ðviy put tumalsuñwamat hin hiniwhitqat aw yōrikyaqee, pas qa hahlayhtoti; nihqee moñwi aw ðkihqee, sohsoq put āawnaya. ³² Pahsat pu moñwiat tumal'ayay

wánwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwaknaqw, òviy nu sohsok uhpöiy uhpiy ayo yuku. ³³ Noqw puyaw nu uñ hin òkwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway òkwatuwni? ³⁴ Noqw moñwi pas itsívutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mātavi, pas hisat put aw pöiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noqw kurs umún tuptsiwni'taqa umuhpewi qaanhtiqw, uma umuh'unaññaqw qa aw pöhikyaqw, pay òveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

Jesus Teaches about Divorce

(Mr 10.1-12)

¹ Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam pumuy pepeq qalapsina. ³ Noqw Pharisee-sinom nuhtum put aw òkihqe, put unahepyaqe aw pañqaqwa: Ya tāqa pay nāphihta ep nōmay mātapaniqw pam súanta? ⁴ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tāqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi òviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt, nōmay aw hūrstimantani; noqw puma sūka tókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, òviy puma pāpu qa löyömnit, sūka tókoniwhitiñwu. Paniqw òviy God hihta namitskaqw, qa hak put nāhoy tāvini. ⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw hinoqw pantaqw hak nāmatawiwuy pēnat, pu nōmay nahpiy lālaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anahaat unañway'yuñqw òviy pay hak nōmay mātapmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Tāqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw suk w amum qatupte', tokot üuyñwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot üuyñwu. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqaqwa: Kurs tāqat pu nōmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuñwa; nihqe òviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy-sa òqalmaqaww òviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹² Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwyaya; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay òveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey òviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pahsat pu hakim put aw tsātsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nāwaknaniqat òviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqw ahpiy'o.

The Rich Young Man

(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noqw pahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqawu: Lomatutuqay-naqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noqw pam

put aw pañqawu: Ya um hinoqʷ nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noqʷ pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noqʷ pam put aw pañqawu: Hihtawata? Noqʷ Jesus pañqawu: Um hakiy qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa úuyuni, um hakiy hihta qa atsátoynani; ¹⁹ Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noqʷ pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsákoy añqaqʷ pan tutavot sohsok añ hinma. Noqʷ ya nu haqam hihta nāt qaanhti? ²¹ Noqʷ Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nāwakne', um ahpiyenen, hihta úhimuy huyahntani; nen añ óokiwayaqamuy put huytani; nen um óveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añqʷnen inuñkni. ²² Noqʷ pam put navotqe qahahlaykañw ahpiyo', pam hihta nihti'taqe óviyo'. ²³ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino óveqatsit añqʷ moñwtunatyat aw pákiniqʷ eñem qa túvosi. ²⁴ Noqʷ nu nāt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqʷ, pam pay qa pas qa túvosi. Noqʷ pay kahaksino óveqatsit añqʷ moñwtunatyat aw pákiniqʷ, pam put eñem pas qa túvosi. ²⁵ Noqʷ put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, hin kurs wūwayaqe pañqaqʷa: Noqʷ pantaniqʷ, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqʷ Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqʷ kurs hin pasiwtani; nikañw pay God-niqʷ sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta mātapyat, uñk nankwusa; noqʷ itam panhtotiqʷ, itamuñem hintani? ²⁸ Noqʷ Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqʷ, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwikiñw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqʷ pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt lōq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwni. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy óviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hóyokiwtaqat ómahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuyu, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwni. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20

The Workers in the Vineyard

¹ Pi óveqatsit añqʷ moñwtunatyat hak tāqa ovauiy'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wáñwayi. ² Noqʷ puma sūkw yālit óviy tapki-nayaniqey hu'wayaqʷ, pam ovauiy aw pumuy ayata. ³ Noqʷ wukotóñvaqʷ, i' úyi'taqa haqe' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqʷ pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiy awyani. Noqʷ pay ason hin súantaqʷ, nu pan umumi sisvini. Noqʷ puma awya. ⁵ Noqʷ tāwanasaptiqʷ, pu tāwat atvelpetiqʷ, pam añqe' nakwsuqe piw anhti. ⁶ Noqʷ pu kanel'ókisat, piw pam huhyankiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ó, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqʷ paysoq tévep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ó. Noqʷ pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqʷ pu tapkiqʷ, ovauiy'taqa tumal-moñwiw aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wáñwayni; nen pumuy amumi

sisvini. Um nuhtuñk ökihqamuy añqw hoyoyoykukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹ Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw ökihqamuy amumi suskomuy yálit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti ökihqam puma wúhaq ömahtotaniqey wúwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yálit ömahtota. ¹¹ Noqw puma ahsatiy ömahtotaqe, üyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqawqaqe, ¹² Pañqawqa: Ima nuhtuñk ökihqam panis sūs tāwat qöniltiqat añ tumaltota; noqw itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kánanapta. Noqw um sun itamumi sisvi. ¹³ Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa sūkw yálit öviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñk ökihqamuy pīwu. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsanniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasuanta? Ya nuy qa unānwaniqw, öviy um inumi qa kwañwátayta? ¹⁶ Noqw öviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñktotini. Pi kaysiwhqam as wánwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwaya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time
(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noqw pumuy Jerusalem aqwayaqw, Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy nanaltyaqw, amumi pañqawu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aqwya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwyani; nuy wuvahtotani; pu nahoyehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request
(Mr 10.35-45)

²⁰ Noqw pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwqeniy ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqw haqawa uhputvaqe qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wani. ²² Noqw Jesus tīyotuy amumi pañqawu: Uma hihta öviy tūviñlawhqeý qa mātsi'ta. Ya pay uma nuy kánavotpit añqw yúkuniqat añqw yúkuniqey suhtaq'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe öviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam suhtaq'ewa. ²³ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kánavotpit añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqe, sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noqw ima pakwtñiqam put nanaptaqe, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noqw Jesus pumuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yuñqw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom öqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñwani. Pay umuñaqw haqawa pas pávanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haqawa sustutuyqawniqey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy tūwikiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqey öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqey öviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo öyaniqe öviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, löyöm qapostalqat tãqat pöqlave qatukañw, Jesus añq'eñiqw navotqe, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy ökwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mëwayaqe, qa hiñqawlawniqat amumi pañqaqwa. Noqw pahsat pu puma pas pãpu a'nö pañqawu: Is okiw itamuy ökwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wãñwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nãwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tãlawrani. ³⁴ Pu Jesus pumuy ökwatuwhqe, pumuy pösiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pösiam tãlawwa; noqw puma put añki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqe, Olive-tsomot aw öki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus löqmuy put aw nãnatuwnaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awnen; uma pep mörot som'iwtaqw tiyat ámunnihqat túwani. Uma pumuy ñaht, añqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hiñqawhq, uma aw pañqawni: Tutuyqawhqa imuy nãwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lãlayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqtat lavay'ayaat hin lavayhtiqtat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy áawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mörot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nãnatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqtat anhti; ⁷ Nihqe mörot wikva, pu morohyafa. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpatota; noqw Jesus aqw wüvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pönawit yuwsiy ahpatota; pu pëtu himutsotskit nantaqayat tsahqayaqe pönawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuñaqamuy amumum tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu, David tíata! Uma Tutuyqawhqtat natñwaniyat añ pitutoqtat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihq put öqalaa! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqwu, kive sinom hin mowawaykuqe pañqaqwa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom pañqaqwa: I' Tutuyqawhqtat lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ö.

Jesus Goes to the Temple

(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kíyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhtuy'yaqamuy sohsokmuy pañqw tusoqlalayí, nit sívat nãhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hõwihtuy huhyayaqamuy atsweyayamuy éñañ'a; ¹³ Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqtat lavay'ayaat put eñem yan pëna: Iki nãwaknipikihu yan túñwantiwni. Noqw tuwat soq uma put uuyiñwtuy kivatoyñaya. ¹⁴ Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kíyat ep put aw öki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tsãtsayom God kíyat ep saáataqe, pañqaqwa: Öqawmañwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nãp yórikya Jesus kãtutmalat hintsakq'ö; nikañw tuwat a'nö itsívutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pañqaqwa:

Ya um imuy hin̄qawqaw q̄a navota? Noq̄w pam amumi pañqawu: As'a. Noq̄w ya uma it tutuvenit q̄a hisat añ tuñwáya: Um titipostuy, pu ȳoñoñaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātapt, kitsókit Bethanyt awnihq̄e, pep talónna.

Jesus Curses the Fig Tree (Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noq̄w talavay pam ahoy k̄iminikañw, tsōñmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit túwahq̄e, aw last, q̄a hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihq̄e aw pañqawu: Pay um pas yahpiy q̄a hisat sipalay'vani, kita. Noq̄w pahsat pay nōnvospaltsoki lāki. ²⁰ Noq̄w put aw nánatuwnayaqam put tutwage, k̄atayuñq̄e pañqawu: Is uti! Nōnvospaltsoki súlaki. ²¹ Jesus lavayhtiq̄e, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma q̄apēvewnyakahkañw q̄a wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanq̄at uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihq̄e h̄oyokput uma hintsak-wisni. Uma it t̄ukwit nahlake' wuhkovatuphamiq̄ t̄uviwniq̄at aw pañqawqaw, pam kurs hin q̄a panhtini. ²² Pu uma q̄apēvewni'kahkañw Inay aw hihta òviy t̄uviñtote', soon q̄a put makiwyani.

The Question about Jesus' Authority (Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noq̄w pam God k̄iyat aw p̄akihq̄e, sinmuy tutuqaynaq̄w, ima God awwat mohpeq̄ momñwit, pu sinmuy amuñaq̄w wukw'a'yat put aw òkihq̄e, aw pañqawu: Ya um hihta òqalat aw yanikañw iit hintsaki? Hak uñ it òqalat maq̄a? ²⁴ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy suk̄w hihta t̄uviñtani; noq̄w kurs uma nuy put āawnayaq̄w, nu tuwat hihta òqalat aw yanikañw iit hintsakq̄ey umuy āawnani. ²⁵ Ura John k̄uyit akw t̄utuvoylalawu. Pam pantsakniq̄ey haq̄aq̄w makiwa? sen òveqatsit añq̄o'? sen sinmuy amuñaq̄o'? Noq̄w puma nānami yuaatotaq̄e pañqawu: Ya sen itam Òñaq̄o', kitotani? Soon q̄a pam itamumi pañqawni: Noq̄w hinoq̄w uma put aw q̄a t̄utuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq̄o' kitotani? Nikañw itam sinmuy mamq̄asya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawh̄qat lavay'ayaatnihq̄at pan m̄atsi'yuñwa. ²⁷ Noq̄w puma lavayhtotiq̄e Jesus aw pañqawu: Kurs itam hin pañqawani; noq̄w pam umumi pañqawu: Pay nu òviy piw soon hihta òqalat aw yanikañw iit hintsakq̄ey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noq̄w ya uma hin w̄uwantota? Hak tāqa l̄ōqmuy tiyotimuy'ta; nihq̄e pam mohti'maq̄at awnihq̄e aw pañqawu: Iti, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noq̄w pam lavayhtiq̄e nay aw pañqawu: Sóoni, kitat, pay hihsavoniq̄w wuwniy alóntaq̄e aw haq̄amii. ³⁰ Pu pam añknihq̄at awnihq̄e aw piw án lavayhti. Noq̄w pam hu'waq̄e nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay q̄a aw'i. ³¹ Noq̄w ya úmuyniq̄w imuy l̄ōqmuy amuñaq̄w himuwa nay tunatyayat anhti? Noq̄w puma aw pañqawu: Pay mohti'maq̄a. Noq̄w Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit eñem s̄ivat òmalalwaq̄am, pu tokoy huhayaq̄am momoyam umupyeye pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³² Pi John súantaq̄at pōhut umuy āawnaniq̄e umumi pituq̄w uma put aw q̄a t̄utuptsiwa; noq̄w añwu pi moñwit eñem s̄ivat òmalalwaq̄am, pu tokoy huhayaq̄am put aw t̄utuptsiwa. Noq̄w as uma aw yórikyat umuhtunatyay añq̄w q̄a lasya, uma as aw t̄utuptsiwanikañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa ōvat uyht, put aw nōyakna, nit haqam ōvat pālayat yuykuyaniqat eñem qōlōtat, tuwalankihut kita; nit ūyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu ōviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ūyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwnit ōmahtotaniqat ōviy'o. ³⁵ Noqw ūyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy űuahtotaqe, sukwat wuvahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwyaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' ōkihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaaqe. ³⁸ Noqw soq ūyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaaqe nānami pañqaw: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put űuayat, ovauyit añqw qalavo tūvayat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noqw ya ōvat ūyi'taqa pite', ūyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noqw puma put aw pañqaw: Soon qa pam pumuy qahopih-tuy qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwáya? Owa kīlalwaaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyñiqw kātatayhpi, it'a? ⁴³ Yañiqw ōviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat umuñaqw nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoiyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yōñoyhtimantani; nikañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavayiyat aw tūqayyuñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put űuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, pūmuyniqw pam Tutuyqawhqtat lavay'ayaatniqw ōviy'o.

22

The Parable of the Wedding Feast

(Lk 14.15-24)

¹ Noqw Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añqw moñwtunatya hakiy moñwit tiat nāapsinaqw eñem nōvatiwhqtat anta. ³ Put naat nōviwhqtat aw tūtsamiyuñqamuy wāñwayyaniqat ōviy ayamuy añqe' ayata. Noqw tūtsamiyuñqam awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyañqamuy amumi pañqawani: Taay, nōva pās yukilti; nu iwakasvok-muy, pu iwakashoyumuy wi'yuñqamuy qōya; noqw shosoy himu pās yukiwta. Uma nāapsinaqat ep nōviwhqtat awyani. ⁵ Noqw puma put puysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pās ay aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶ Noqw pētū tumal'aymuyatuy űuahtotat, pumuy okiwsasnat, qōqya. ⁷ Noqw moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataqw, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsókiyamuy taqtsokya. ⁸ Noqw pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāapsiniwhqtat ep nōviwhqtat pās yukiwta; noqw kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noqw ōviy soon pumuy amuñaqw haqawa nōviwhqtat añqw nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqtat aw

tütsamtotani. ¹⁰ Noqw ðviy puma tumal'a'yat añqe' pöhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuyu, pu lomasinmuyu. Noqw haqam nãaptiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹ Noqw moñwi tütsamiyuñqamuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy tāqat nãaptiniwhqat ep yuwsit qa yuwsitaqat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nãaptiniwhqat ep yuwsit qa yuwsikañw pew paki? Noqw kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomi qalālat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhqam wánwayniwya; nikañw pay híkiyom namorstiwyta.

The Question about Paying Taxes
(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom ahpiyyaqe, hin as put lavaiyyat akw núansanyaniqey ðviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nānatuwnayaqamuy pu Herod añqw wisiwtaqamuy Jesus aw hōnayaqw, puma pañqawu: Tütutuqaynaqa, itam ũmi navoti'yuñqw, um pas qaatsatni-hqat hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tütutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷ Um kurs ðviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ðooyaniqw pam sūanta? Sen qa sūanta? ¹⁸ Noqw Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaqamu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknaya. Noqw puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noqw pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noqw puma put aw pañqawu: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniqw; ðviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noqw puma yan nanaptaqe, kurs hiñqawwaqe, kātayuñt, put mātapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death
(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noqw pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawqam, put aw ðkihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, ura Moses hapi pañqawu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tioymantani. ²⁵ Noqw ura as hakim tsāne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noqw añknihaqa pay piw anhti; noqw pu amunknihaqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsāne'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷ Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noqw ya ðviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsāne'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God ðqalayay qa tuwi'yuñwa. Nihqe paniqw hapi ðviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwālalani; pas puma ðveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyuñwni. ³¹ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwāya: Ura God umumi pañqawu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noqw ðviy puma nāto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawu, pi yesqamuy amumii. ³³ Noqw sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kātayuñwa.

The Great Commandment

(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Noqw yaw pam Sadducee-sinmuy moavöлтаqat Pharisee-sinom nanap-taqe, puma sumitsovalti. ³⁵ Noqw pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqe put anahepqe, tüviñtaqe aw pañqawu: ³⁶ Tütutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhğay aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸ I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyoq tutavo. ³⁹ Noqw añkñihqa pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhğat lavay'aymuyatuy lavayiam imuy lōqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah

(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noqw nāt Pharisee-sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tüviñtaqe, ⁴² Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wūwantota? Ya pam hakiy tiata? Noqw puma put aw pañqawu: David hapi pam tiata. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaqw hinoqw David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴ Tutuyqawhğa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy añwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁵ Noqw kurs David put Moñwílawhğ, hin pam put tiatni? ⁴⁶ Noqw soon kurs hak put hu'wani. Piw pāpu qa hak pahpiy put hihta tüviñtaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees

(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Pahsat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amum Moses qeniyat ep hōñi. ³ Paniqw òviy uma pumuy lavayiyamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqawwaqw uma panhtotiman-tani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaati-wiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltoynayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihqe nāp hihta hintsatskaqey mahtakni'yuñwniqey òviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put qótōsosomhpi'yuññwu, pu may añ pīwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoynaya. ⁶ Pu haqe' nōviwhqat añ mohkage qeqñit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pāvanyaqat pīwu. ⁷ Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yuñwniqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwyaniqey tuñlay'yuñwa. ⁸ Noqw uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiwyan; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noqw uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹ Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nālalwani; pi sūka Umunaa, òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tūtsami'wisqey qa yan tūñwantiwyan; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay umuñaqw pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹² Haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhitini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhitini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy

(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

13 Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhan-toynaya. 14 Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniqw hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniquey aqw hoyta. 15 Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiwnayanique òviy pātuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noqw uma put aw tuyqawwvayaqw, pam umuh-penihqe pas qalomáhintsakñwu. Noqw òviy God nawus maskive qòhit aqw put sivintoyñwa, umuhenihqe hóyokiwtaqata. 16 Is ohi uma tūtsamyaqam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqaqwa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat hin hūrs wūnuhqat pan wūnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sikavalasivat God kiyat epni-hqat an pasiwtani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. 17 Uma ñasta wuwni'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pāvanniqw òviy'o? sen sikavalasiva? sen God kīata? Pi put kīat hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. 18 Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. 19 Uma nūanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pāvanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. 20 Paniqw òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. 21 Piw God kiyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. 22 Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. 23 Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwūt-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pāvanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniquey qe'toti; uma ñasta nūokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pāvanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ piwu. 24 Uma hihtu qapostalkahkañw tūtsamyaqamu! pas uma totophohyat òviy kūyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pōlay'taqat kwukwū'ya. 25 Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat òvaqe-sa kwañ'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniquey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamituyqawi'yuññwu. 26 Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwañ'ewakwtaqw, pam òvaqe piw kwañ'ewayni. 27 Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tūtuamit qòtsáliwiyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam òvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy òqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. 28 Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa sūanhinwisa.

*Jesus Predicts Their Punishment
(Lk 11.47-51)*

²⁹ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqölöt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy haqe' tūam'iwyuñqat añ aw nukwáñwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqaqawñwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóqyaqamuy tīmatnihqey nāsuhputsni'yuhwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lölöqañhtuy amunyuñqamu, uma tsūtsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qōhit aqw maspiwyaniqey añqw ayo nōñakni? ³⁴ Pantaqw ðviy meh! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hōnani, pu suan wuwni'yuhqamuy; pu tütutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qóqyani; pu haqawatuy nahoyeletsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nō wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsokmuy suan hinwisqamuy umunam qóqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu añk yesqamuy pīwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mātsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nīnaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsok it yantaqat ep nāoyni.

Jesus' Love for Jerusalem
(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqawni: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

24

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple
(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Pu Jesus pañqw yamakt, God kīyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nánatuwnayaqam God kiyat ep añ kīwyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw óki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsok it añ qa tāyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qeniy epni. Pas sohsoy sahpukniwni.

Troubles and Persecutions
(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq gatuqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanalt put aw ókihqe aw pañqawu: Um itamuy āawnani: Ya īi hisat yani-whitini? Pu uñ hisat pītunīqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyalototini; noqw qa hak umuy ūnatoynani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw öke', pañqawni: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoynani. ⁶ Pu uma nāqōyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqōytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam

pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatyta suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tsōñōsqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hīhihta kānanvotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw òviy'ò. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qòqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka suk w momñwituy aw mātapni. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoynayani. ¹² Ephaqam qaanhtipu tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukiwmani, noqw òviy kaysiwhqam nami'nañway añ peveltotini. ¹³ Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni. ¹⁴ Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lo-matuawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pítuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqòtaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw òviy ason uma put God kíyat pas himunihqat ep wúnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁷ Pu i' hak kits'oveqnihq pañqw hāwe', nawus soon hihta òviy ahpami papkini, súwayaniqe òviy'ò. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnunqa soon yuwsiy òviy kímini. ¹⁹ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nò'yiwyuñqamuy, pu yòyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. ²⁰ Noqw pas pay okiw uma qa tòmò' watqaniqey òviy Umunay aw tūviñlalwani, piw qa nasuñwintalònnit ep'e. ²¹ Taq pep aw pituqw, qaan'ewakw kānavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhitini. ²² Noqw as talòñwintiwñqa qa pelvoti q, soon hak ayo yámakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpiy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen Ayamo, kitaqw uma qa tūtuptionsiwani. ²⁴ Taq nāt hakim Christ-nihqey nātsokani'yunqam mātaqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa pūmayakañwo; nen hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'taqat hintsatskani, pas qaòwñhintaniqw òviy kurs as hin pasiwtaniqw hikis pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ūnatoynayani. ²⁵ Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnāq'ò. ²⁶ Paniqw òviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsihwpuve qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tūtuptionsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaqami mātaqtiñwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pítuniq'ò. ²⁸ Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltñwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noqw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añqw qa talni, pu sòtu tokpelat añqw lōhōhōykuni, pu òvaqe hīhimu òqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq māsiltini, nuy Sinot Tiyat pítuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, òqalat yankañw,

qaan'ewakw son'iwkañw, òvaqe òomawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tut-wani. ³¹ Noqw itòtòqpi a'nò tòqtiqw, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvoqhaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree
(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nōnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayinwtiqat uma nanaptañwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsok iit hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pítuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hōtsíwhpeq wūnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtuwayaqw, pay Ìi sohsoy yaniwhtini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour
(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pítuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, òveqatsit ep hoñvia'yam hikis qa navoti'yuñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw ura Noet qatsiyat ep hin hiniwhtiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsiq, sinom nōnova, pu hihikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwlawla, hisat Noet pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyōm haqam pasveni; suhka wikiwhq, suhka akwsinwini. ⁴¹ Pu hakim lōyōm wuhtit nūmantani; suhka wikiwhq, suhka akwsinwini. ⁴² Pantaqw òvij uma tunatyawyuñwini, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pítuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñwini: Pi as ki'taq auyiñwut hisatniqw pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kiyat haqe' aw pākiniqw pam pānani. ⁴⁴ Paniqiw òvij uma pās moñwvas'iwyuñwini; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtapq, pam pumuy añsakis tunòshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwíat pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtapni. ⁴⁸ Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kitani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hihikwini. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiy qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nò sivintoyani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātuwiwini. Pep a'nò tsaykitiwini, pu tama ñuritiwini.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahsat pu òveqatsit añqw moñwtunatyatya hakimuy pakwtnihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqōhiy òmahtota, mōōnañwhtiniqat ahsawvawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsivotnihqam wuwni'yuñqw, pu

tsívotnihqam qa wuwni'yuñwa. ³ Qa wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit hihta añ küyi'wisa. ⁵ Noqw möönañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nö pañqawu: Meh, möönañw añq'ö, huvam ahsawvawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamanht sohsoyam hoñvaye, wihqöhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqaqwa: Itamuy umuhtövukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqöhi tökiwwisa. ⁹ Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqe pañqaqwa: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwtani, tis pi uma huhyayaqamuy amumiye', nenñem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq möönañw pitu; noqw ima moñwvas'iwyuñqam put amum nāñuiwniqat ep növiwhqat aw yuñä, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamanht piw tuwat ökihqe, pañqaqwa: Moñwi, Moñwi, itamuñem hötaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw öviy uma tunatyawyuñw, pi uma hisat talöñvaqat, pu haqe' qalawmaq w nu' Sinot Tiat pituniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants
(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yävoqnihqat antani. Pam hak tumal'aymuy wánwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe suk w aw tsívót-sikip sōmorit sīvat oya, nit pu suk w aw lõp sōmorit sīvata, nit pu suk w aw sūp sōmorit sīvata, hin nanāpwat akw moñwvstotiniqat pan pakwāmna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu i' tsivot-sikip sōmorit sīvat ömahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaye, put aw tsívót-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ¹⁷ Pu i' lõp sōmorit sīvat ömahtaqa piw put anhtiqe, lõp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ¹⁸ Noqw pu sūp sōmorit sīvat ömahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiy amum sīvayat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwíam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw öviy i' tsívót-sikip sōmorit sīvat ömahtaqa pítuhqe, piw tsívót-sikip sōmorit sīvat kívahqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsívót-sikip sōmorit sīvat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsívót-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ²¹ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw öviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' lõp sōmorit sīvat ömahtaqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um lõp sōmorit sīvat inumi noa; noqw meh, nu lõp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ²³ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw öviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²⁴ Pahsat pu i' sūp sōmorit sīvat ömahtaqa pítuhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navoti'taqw, um a'nö unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu uñ mamqasqe, öviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwíat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is oki w um hak qahopi, naöntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep hōqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sīvat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ömahtani. ²⁸ Pahsat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sīvat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sōmorit himuy'taqat

put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikañw hihta öwihimuy'taqw, hikis pam put nawhkiwni. ³⁰ Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awhaqami tūvayani; pep tsaykitiwni, pu tāma ñuritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tālawñway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoj tsīkani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsīkañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat óyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; neñ uma umuhmoñwiw umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsōñmokiwtaw, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtaw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsī'taqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi ya hisat uñ tsōñmokiwtaw, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtaw, itam uñ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyniqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, uñ qa yuwsī'taqw, uñ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaw, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat éñem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsōñmokiwtaw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsī'taqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi, ya hisat um tsōñmokiwtaw, pu pānaqmokiwtaw, sen kurs hákiyniqw, sen qa yuwsī'taqw, sen tūtuyhq, sen sivikive pakiwtaw, itam uñ tutwakañw ūmi qa unañwtapya? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi sivihpit sūtsepnīqat aqwyan; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavaiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yunqaw lōtok hapi ura amutswa-yūmosanihqat ep nõwiñiqat aw pítuni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kīyat ep tsovalti, God awwat susmohpeq moñwit kīyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq

momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaq wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' nñayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqaw: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunánwtalawwayani.

Jesus Anointed at Bethany (Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kiyat epniqw, ⁷ Pumuy nōnovaq, hak wuhti wihkuyit kwanwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ küyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añq wukiwtaqa añ küyiwtaqata; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam aw yórikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqaw: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wūhak òviy huyiwe', añ òkiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqawaqat navoti'taqe, òviy pumuy amumi pañqaw: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay òkiwyuñqamuy sutsep oyi'yuñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñw. ¹² Pam nuy ásnariqe òviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat òviy'o. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiwni. Sinom it akw put u'ni'yuñw.

Judas Agrees to Betray Jesus (Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mátsiwhqa, God awwat mohpeq momñwituy amumi, ¹⁵ Nihqe amumi pañqaw: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mātapp'ò? Noqw puma sunat pakwt sihkay'taqat qòtsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples (Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw qapeken'oyvut pōlavikit nōviwniqat sūs talōñni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw òkihqe aw pañqaw: Ya itam haqam aw hintsatsnaq, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nōsniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam pañqaw: Uma kīminen it hakiy tātq aw pañqawni: Tütutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat inumi nánatuwnayaqamuy amumum nōsni. ¹⁹ Noqw lōyōm put aw nánatuwnaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumum tunōsvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nōnovaq, pam pañqaw: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mātapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaw: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhtiqe pañqaw: Inumum tsaqaptat aqw may morstoynaqa hapi nuy momñwituy amumi mātapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahipiñi. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat enem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihthiqw put enem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas put momñwituy amumi mātapniqa lavayhtiqe pañqaw: Tütutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqaw: Um súañqaw.

The Lord's Supper

(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nānatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ōmahtote' nōnōsaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysiwhqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaantipuyamuy ayo yúkuniqee. ²⁹ Nikañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpit tawlalwat, pañqw nōña, Olivet tsmot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam in-utsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan put eñem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa tōtqiḡw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nānatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mātsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqamimen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakeñw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mōmokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñw. ³⁹ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kānavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunaty antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is ohi! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qōniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñw? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nānahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kānavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunaty antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw ñviy'o. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviwni. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam áñwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapiñaq pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom gaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put mātappa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hürs nuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: İkwatsi, ya um hinoqw añqö'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hürs nuaya. ⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus ámumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hórokmat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikiyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatsakaqam sipwuvahpit akw súlawhtotini. ⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam ápiy pay pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi öyani. Ya um it pēvewna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtingw, tutuveni hin aw antsaniwni? ⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy nuawisa? Ura nu nāqavo God kiyat ep tütutuqaynaqw, uma nuy qa nuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy pēniam soon qa antaniqw, öviy sohsoy İi yaniwhiti. Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus nuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tütutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinma, God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw pahasavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nīnayaniqey anyuñwa; nihqe öviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqe ökikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim löyöm put hin atsátoynayaniqe pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kiyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi ūmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'öqaltutuyqawhqat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat añ öomawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuysiy tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas kapsitiwhqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqlw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma hin wūwaya? Noqw puma lavayhtotiqe pañqawu: Pam mokiwyu hihkay'ta. ⁶⁷ Pahsat pu puma put taywami töhtota, pu may

pöölöni'kahkañw wuvalalwa; noq̄w pēt̄u mapq̄ölöy akw put wuvalalwakañw,
 68 Aw pañq̄aq̄wa: Taay, um Christ, um itamuy āawnani, Ya hak uñ wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

69 Noq̄w Peter moñwkit ihpaq tukwñöyakiwtaqat ep qatu; noq̄w hak māna tumal'aya put aw pítuhqe, aw pañq̄awu: Um pi piw Jesus Galilee añq̄wnihqat ámuma. 70 Noq̄w pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe pañq̄awu: Kurs um hiñqawlawu. 71 Pu pam tuhööt aw yamaq̄, piw suhka māna put túwahqe, pep yesq̄amuy amumi pañq̄awu: I' pi piw Jesus Nazareth añq̄wnihqat ámuma. 72 Noq̄w piw pay pam qa nakwhaqe, pas öqalat lavayit akw pañq̄awu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. 73 Pu ahpiy hihsavoniq̄w, put aqlaq̄ hoñqam Peter awyaqe aw pañq̄aq̄wa: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, öviy pi uhlavayiy uñ suhputsni'ta. 74 Pahsat pu Peter pas öqalat lavayhtiqe pañq̄awu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noq̄w pahsat pay taqakowāko töqti. 75 Noq̄w Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañq̄awu: Nāt taqakowāko qa töqtiq̄w, um päyis nuy qa tuwi'taqey pañq̄awni. Nihqe pam pañq̄w yamakqe, nāp hin nāvak'öyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

1 Noq̄w qavonvaq̄w, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaq̄w wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayaniquee. 2 Noq̄w puma put somyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

3 Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tūviwhq pan yórikqe pi ason qahahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat ahoy kivaqe, 4 Amumi pañq̄awu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhñi. Noq̄w puma pañq̄aq̄wa: Noq̄w hinhtini? Pam pi pay uhpee. 5 Noq̄w pam God kīyat ep qötsásivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. 6 Noq̄w God awwat mohpeq momñwit qötsásivat añ poh-poñaqe pañq̄aq̄wa: Itam sivatatañpimiq put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy qatsíyat put akw tuiya. 7 Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhqat Tutskwaat yan tūñwantiwhqat sívat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy öoyyanique öviy'o. 8 Noq̄w öviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūñwantiwa. 9 Noq̄w yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañq̄awu: Pu puma sívat ömahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qötsásivat hakiy qatsíyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsíyat hihkatoyñaya. 10 Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutap-taqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

11 Noq̄w Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noq̄w moñwi put tūviñtaqe aw pañq̄awu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noq̄w Jesus put aw

pañqawu: Um súañqawu. ¹² Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqw, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta uñ tsotskanayaqw, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw òviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noqw put nōviwhqat aw pituqw moñwi sinmuy amumi hakiy sivi-lawhqat mātapanwu, hakiy nānawaknaqw put'a. ¹⁶ Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivi-vani'yuñwa, hakiy Barabbas yan mātasiwhqata. ¹⁷ Noqw òviy puma sumitsovaltíqw, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapaniqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan túñwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhqe òviy put aw Jesus noayaqw, pam mātši'taqe òviy pañqawu. ¹⁹ Noqw pam Jesus eñem hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuqw, put nōmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put tāqat súañtaqat qa aw hintsakni; taq nu tōki tūmoklawhqe, put atsviy hīhihta kānavota. ²⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaqw, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqawu. ²¹ Noqw moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noqw nu hihtawat imuy lōqmuy amuñaqw umumi mātapaniqat uma nānawakna? Noqw puma pañqawu: Barabbas awúy! ²² Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw nu panhte', Jesus Christ yan túñwantiwhqat hintsanni? Noqw puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ²³ Noqw moñwi pañqawu: Ya hīnoq'ò? Ya hihta qalomáhinhtiqw òviy'ò? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ²⁴ Noqw pay Pilate pumuy kurs hintsanniqw, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawvayaqw, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mávaqat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsíyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noqw pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqawu: Pay pi ason itam put qatsíyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noqw òviy pam pumuy amumi Barabbas mātavi. Nikañw pam solāwat aw Jesus mātapaq, pam put qa sūs wuvahta. Noqw pahsat pu Pilate put nahoylehtsit aw muiltiniqat òviy pumuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsíyat nawhkiyat, palausimniit put usihtoyñaya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat nōlatotaqe, put qötösomtoynaya; nit pu putvaqw hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwyaqe, put aw pañqawu: Öqawmañwu Jew-sinmuy moñwíamu! ³⁰ Pu puma put aw tóhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötóyat wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimniit nawhkiyat, nāp yuwsíyat put yuwsinayat, put nahoylehtsit aw muayaniqe òviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kīnaqw nōñakwiskahkañw, hakiy Cyrene añqw tāqat Simon yan mātasiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoylehtsiyat ikwiwtaniqat puma

put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan tûnwantiwhqat aw ôki. Pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ôkiqw, solâwam wine hihta a'nô tsvot enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam put aňqw yúkuhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoylehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat ôviy nanavö'ya. Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam paňqawu: Puma iyuwsiy nâhuyva, pu iusimniy ôviy nanavö'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tûtuwala. ³⁷ Nihqe put hin nêveltoyniwhqat pey'taqat put qötöyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JESUS, JEW-SINMUY MONWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw lôqmuy uyiñwutuy put ahsaq nînaya, nânap nahoylehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw aň sasqayaqam put aw tututsiwyaya, qötöy wilankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe paňqaqwa: Taay, um God kiyat sahpuknat, pâyis tâlat aň ahoy aw kitanika, ayo nâtavii! Pas pi um antsa God Tiatnen nahoylehtsit aňqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tûtutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwyaye paňqaqwa: ⁴² Pas as pam pêtuy ayo oyat, kurs hin ayo nâtapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwiamnen, nahoylehtsit aňqw hawhq, itam aw tûtuptsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo távini; himu pi paňqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoylehtsit aw mułtiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tâwanasaptiqw, aň ahsupoq qatâlawva, tâwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tâwat atvelpetiqw, Jesus pas tónay aňqe' a'nô paňqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoňqam put nanaptaqe paňqaqwa: Taq pam Elias wáñwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta söyatkoy'taqat (sponge) vinegar akw tsehkweknat, hopaqat epeq sónnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat paňqaqwa: Pay pantani; mátaqpi kurs Elias put ayo táviniq pituni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nô hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kiyat ep mötsáp'uhtsi ôñaqw atkamiq tsíki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tûtuami hôtsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tûamit aňqw nôña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tâtayhq, put atsve puma pas âantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solâwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tûtuwalaqam tutskwat tayayaykuqw, pu hin hiniwhitiqat aw yórikyaqe, pavan pas tsátsawnaqe, paňqaqwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yávaqw aw tãyuñwa. Puma Galileet aňqw Jesus aňk hinnumyaqe, eñem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mátsiwa. Pam Arimathaea-kitsókit aňq'ô, nihqe a'nô hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate paňqawu. ⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwañw'ewakw tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu

pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tūamit hötsiwmiq wuko'wat hōyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tūamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokat qavoñvaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqawwa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hihihita átsalawhqa nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy pāyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw öviy um pañqawhq, tūamit pāyis tālat aw pahsavo qaöwihintani; taq ka put aw nānatuwnayaqam mihikq öke', put tokoyat haqami üuyi'wist, nuhtumi pañqawwani: Pam mokiwyu añqw ahoy tātayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwiyyukuyani. ⁶⁶ Noqw öviy puma ahpiyyaqe, tūamit qaöwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noqw nasuñwintalönnit añ ruhpaq, Sundayt aw pituqw, nāt qōyañwnuptsiwtaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noqw meh, pas tutskwa a'nō tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat öñaqw hawhqe, hötsiwat añqw owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³ Noqw pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qōtsa. ⁴ Noqw tütuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoylehtsit aw muhtiqat hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwyu añqw ahoy tātayhqat put aw nānatuwnayaqamuy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umupyeve Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawvaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiyinen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tütuwalaqam kīve ökihqe, hin hiniwhtiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noqw puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltqe, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwtatqat sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nānatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami üuyi'wisa. ¹⁴ Noqw ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tütuyqawwe', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noqw öviy puma sīvat ömahtotaqe, amumi hin tutaptotaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

*Jesus Appears to His Disciples**(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)*

¹⁶ Pahsat pu pakwt sükw sihkay'taqam Jesus aw nánatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pituqw, puma put aw yórikyaqe pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pëvewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta òveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw òviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hik-wsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsiso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

LOMATUAWI MARK AHPİY'O

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ I' lomatuwawi Jesus Christ God Tiyat yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeye ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeye uñem pōhut añ qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lafvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tūtuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuḥqaanhtipuy umuḥpiy ayo yūkuni. ⁵ Noqw tutskwat Judeat añ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ōkiwta, pu Jerusalem añq'ō; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John aḥpiy pāyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqat yuwsikañw, kolāsāt kwewta. Noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mómohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuḥpenihqe pas pavan ōqalay'taqa inuñkni; noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ḥas'ew put tots-sosompiyat ḥahnik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalawu. Nikañw ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus (Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noqw ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth añqwniqw, John pāyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰ Noqw Jesus pānaqw yámakq, pahsat pay tokpela hōtsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsi hōwit ankañw put aqw hawh-toqat pam aw yori. ¹¹ Noqw hakiy tōnaat ōñaqw pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹² Noqw pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami put lālayi. ¹³ Noqw pam pep qayēsiwhpuve lōp sunat tālat añ tūtuvosiptuy amumum yanta. Noqw Satan put unaheplawu; noqw ōñaqw hoñvia'yat put aw unañwtavi'yuñwa.

Jesus Calls Four Fishermen (Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee-tutskwat ep pituhqe, lomatuwawit God moñwtunatyayat yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵ Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', lomatuwawit aw tūtuptsiwani. ¹⁶ Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmaḥkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñ hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ¹⁸ Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put añki. ¹⁹ Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tímuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut añqw pakiwkañw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰ Noqw pam āpiy pay pumuy wáñwayi.

Noq̄w puma nay Zebedeet tumal'aymuy enañ pākihut ep mātap̄t, put añk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit

(Lk 4.31-37)

²¹ Noq̄w puma Capernaum-kitsókit ep öki. Noq̄w nasuñwintalöñnit aw pituq̄w, āpiy pay pam tsotsvalkimi pákihqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noq̄w puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kätayyuñwa, pas pam öqalat pasiwtaqey pan pumuy tutuqaynaq̄w öviy'ö, imuy tutavot tutuqaynayaqamuy qa pumuy amun'i. ²³ Noq̄w hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtāqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴ Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth añqw Jesus? Ya um itamuy hovalaniqe öviy añqaqö'? Pay um hákiyñiqw nu un'us'wita. Um hapi God añqw pas Qahováriwtaqa. ²⁵ Noq̄w Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, añqw yámakuu. ²⁶ Noq̄w tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'nö töqtit, añqw yama. ²⁷ Noq̄w sinom sohsoyam kätayunqe, nātuvññlalwaqe pañqawu: Hin pa i' hintañi? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam öqalat pasiwkañw, öviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hihikwsimuy mēwaq̄w, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noq̄w pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noq̄w panis puma tsotsvalkiñaqw nönakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kīyamuy aw yuñā, ima James pu John pumuy amumunniq'ö. ³⁰ Noq̄w Simon nōmayat yuat mukituyat akw qātsi. Noq̄w āpiy pay puma put Jesus āawnaya. ³¹ Noq̄w pam put awnihqe, māyat ūat, qatuptsinaq̄w, pahsat pay mukituyat put mātavi. Noq̄w wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³² Noq̄w tāwat pákiq̄w, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwuyñqamuy. ³³ Noq̄w pep kitsókit ep sinom sohsoyam hötsiwmiq̄ tsovalti. ³⁴ Noq̄w pam kaysiwñqamuy hñhihta akw tütuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwñqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ayo ipwaqe, pumuy hiñqaqwaniqw qa nakwhana, puma put hákiyñiqw tuwī'yunq̄w öviy'ö.

Jesus Preaches in Galilee

(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu qavonñvaq̄w, nāt qa hin tālawvaniq̄w, Jesus qatuptuqe, kññaqw yama; nihqe haq̄ami sūnalkominiñqe, pephaq̄am God aw okiwlawu. ³⁶ Noq̄w Simon pu put suñwamat puma put añkya. ³⁷ Noq̄w puma put tutwaqe, aw pañqawu: Sinom sohsoyam un' hepnunmya. ³⁸ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noq̄w nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniq̄w añq'ö. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noq̄w hak hihta tokoplelet akw tütuyhqa put aw pituhqe, okiw aw tamötswunuptut pañqawu: Um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noq̄w Jesus put ökwatuwñqe, aw māvuyaltiqe, aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. ⁴² Noq̄w panis pam pañqawñq, pahsat pay tokoplele put añ sūlawhti; noq̄w pam powalti. ⁴³ Noq̄w Jesus put pās mēwat, pahsat pay nahpiy

put hōnaqe, ⁴⁴ Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; nīkañw um ahiyinen, God awwat moñwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um yan powaltiqey tuawi'tani. ⁴⁵ Noqw tuwat soq pam pañqw ahiyinihqe, añqe' put a'nō yuaatinumqe, ahsupoq tunvotna. Noqw òviy Jesus kurs hin pāpu kitsókimi mātaqpuva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaq w sinom put aw ókiwta.

2

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ Noqw ahiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kive pakiwtaqat sinom pañqawu. ² Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti, pas kaysiwhqe òviy kurs haqe' yesni, pas qa ñas'ew hōtsiwhpeq qeni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³ Noqw hakim nālōyōm hakiy tāqat ahpā' qataytaqat tūtuyhqat tsōpkahkañw put aw óki. ⁴ Noqw ep huru'pokiwtaqw, òviy kurs hin puma put aw ókini. Nihqe pahsat puma put háqamnihqat atsve kīamit yāhayaqe, pórokñayat, it hakiy tūtuyhqat ahpāt añ wáókiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵ Noqw Jesus pumuy qapēwvnaqat amumi túwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhiy ayo yukiwa. ⁶ Noqw haqawat tutavot tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷ Ya hinoqw i' God aqw hiñqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸ Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaqw, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹ Ya hak hakiy añ qataytaqat tūtuyhqat aw hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhiy ayo yukiwa, kitaniqō'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitaniqō'? ¹⁰ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw óqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹ Oviy nu ūmi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹² Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw òviy puma sohsoyam kātayunqe, God pas hihtatota, pañqawkahkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yórikyā.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañqw piw wuhkovatuphat qalávohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴ Noqw pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit eñem sīvat ómalalwaqam haqam qatuhqat túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut, put añki. ¹⁵ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kiyat ep ókihqe, pep tunōsvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sīvat ómalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ókihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put añk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶ Noqw pam moñwit eñem sīvat ómalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tátayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Ya pam hinoqw moñwit eñem sīvat ómalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta, piw hihiko? kitota. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ

qahinyuñqam tūhikāt qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatay añqw lasyaniqat aw wánwayniqe òviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw òviy sinom Jesus aw òkihqe aw pañqawwa: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mò'wit sinomat nāt mōōnañwuy amumum yantaqw, napwalni'yuñwani? Soon pi mōōnañw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuñwani. ²⁰ Nikañw pay ason hisat aw pituqw, mōōnañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹ Qa hak sino puhutsaksakmōtsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoproknwu. ²² Noqw qa hak sino pukawiwkorot sakwiiwmaqat añ puhuovavalaat kuyñwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, ovavala wehemhini. Noqw wiwgoro sakwītōtini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kūyiltiñwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Noqw ahpiy pantaqw, puma nasuñwintalōñnit ep sōhōvos'uyit añ nōñakwisq, put aw nánatuwnayaqam sōhōvosit talayat mawtiwisa. ²⁴ Noqw Pharisee-sinom Jesus aw pañqawwa: Meh, ya puma hinoqw nasuñwintalōñnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat añ tuñwáya? Ura pam-niqw, pu suñwámat puma hihta haqni'yuñqe tsōñsoq, ²⁶ Pam God kiyat aw pákihqe, pōlavikit God aw noiwtaqat añqw nōsat, suñwámuy añ huyta, Abiathar God awwat mohpeq moñw'iwtaq'ō. Pam pōlaviki moñw'iyuñqamuy-sa amuñem nōvatiwñwu. ²⁷ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Nasuñwintalōñni hapi sinmuy amuñem yukiwa, qa sinom nasuñwintalōñnit énem yukiwa. ²⁸ Paniqw hapi òviy nu' Sinot Tiat nasuñwintalōñnit h́kis aw tutuyqawi.

3

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqa pep nuh-tuma. ² Noqw mātaqpi kurs Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalapsinaniqat òviy momñwit put aw tunatyawyuñwa, puma as hihta ep put nēveltoynayaniqe òviy'ō. ³ Noqw pam lakput may'taqat aw pañqawu: Kurs nuhtutpik wunup-tuu, kita. ⁴ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak nasuñwintalōñnit ep lolmat hinhtiniqw pam sūanta, sen qalolmat hinhtiniq'ō? sen qatsit ayo táviniq'ō? sen nīnaniq'ō? Noqw puma qa hiñqawwa. ⁵ Pu pam hin unañwtiqe, pumuy a'nō unañwayamuy ep kwañwáitsivutiqe, amuhpa' yorkit, tāqat aw pañqawu: Uhma y tsihkwa. Noqw pam put tsihkwa; noqw māat ayañqwat māyat an pás powalti. ⁶ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, āpiy pay Herod añk wīsiwtaqamuy amumum hin as put nīnayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷ Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuñaqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, Galilee-tutskwat añq'ò, pu Judea-tutskwat añq'ò, ⁸ Pu Jerusalem-kitsókit añq'ò, pu Idumaea-tutskwat añq'ò, pu pāyut Jordan yupqöyñaq'ò, pu ima Tyre-nikañw pu Sidon-kitsókit añqe' yesqam pīwu. Puma put kātumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawhq, puma put enem tsāk w pākihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hürs hómikmani. ¹⁰ Pi pam kaysiwhqamuy sinmuy qalatsintaqw, öviy sohsoyam hihta akw tütuyyaqam put aw tóñokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹ Noqw aansakis tuyoy'e'wayom hīhikwsim put aw tātayyaq atpipo nawhitotakahkañw, kēew pañqaqwa: Um hapi God Tíata. ¹² Noqw puma put tunvotnayanigw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Pu pam tsomomiqnihqe, hakimuy namorstat, pumuy wánwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴ Noqw pam pakwt lóq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat öviy'ò, pu pam pumuy añqe' lomatuaawit yuaat-inumyaniqat ayataniqee. ¹⁵ Pu puma hīhihta akw tütuyyaqamuy qalapsintiwisniqat aw öqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuñaqw nukpanhīhikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶ Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuñwa. ¹⁷ Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy pīwu. Pam piw Boanerges yan pumuy tuñwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'nihqe pam'i. ¹⁸ Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqata, ¹⁹ Pu momñwituy amumi put mātapniqat hakiy Judas Iscariot pīwu. Noqw puma haqam kīve öki.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltiqw, öviy soon kurs puma nas'ew nōñósani. ²¹ Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put nuayaniqe awya pañqawkahkañwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²² Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem añqw ökihqe pañqaqwa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwta. Pam nukpanhīhikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw nuhtuñaqw nukpanhīhikwsimuy ipwanta. ²³ Noqw pam sinmuy wánwayhqe, tūwutsit hihta tuawit'faqat akw pumuy amumi pañqawu: Ya sen Satan ayo hóroknani? ²⁴ Haqam moñwtunaty nehpewhte', pas soon wúnuni. ²⁵ Pu kurs haqam kīvit nehpewhtote' soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wúnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷ Soon hak hakiy a'nō hoñvit kiyat aw pake', hihta himuyat put añqw nawhkini, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kīyat kīqötani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaantiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹ Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqá pas sūs tūviwniqey aqw nāvitsinani. ³⁰ Ura puma pañqaqwa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwta, kitotaqw, öviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw ökihqe, ihpaq hoñkahkañw, put aw hakiy ayatotaqe, put wáñwayya. ³² Noqw sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pañqawwa: Meh, uhtupkom, unuy amum, ihpaq un wáñwayya. ³³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya hak ínuu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴ Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs inuy, pu itupkomuy amumi yórikyya. ³⁵ Pi hak haqam God tunatyayat an hinmaqa hapi itupko, isiwa, pu ínuu.

4

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalt; noqw öviy pam pákihut páhut ep páyawnumqat aqw pákihqe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yése. ² Noqw pam tūwutsit hihta tu-awi'taqat akw pumuy hīhihta tutuqayna; nihqe pumuy amumi pañqawu: ³ Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniqe pasmii. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō. Noqw sūmawuy an masay'yuñqam ökihqe an put soswa. ⁵ Pu pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat an lōhō. Noqw an qa pōñalaniqw, öviy pay āpiy kūkuyva. ⁶ Nikañw tāwat övetiqw, pay ūyi kólaki; nihqe pam qa pas pas ñay'taqe, öviy tsahkwi. ⁷ Pu pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kutqōlō wuñqe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸ Pu pēhu lolmat tutskwat an lōhōkqe kuyvaya; pu wuñqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hōyokput aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqyaqam pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God moñwtunatyayat ahpiy navoti tupkiwta pew pah-savoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. Nikañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹² Puma as aw taykahañwa, tutwat, qa māmatsyaniqat öviy'o, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nánamtōkaqw, pumuy qaanhtipum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohok tūwutsit mātsi'yuñwini? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava lōhōkqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy anañwpeq lavayit ūyiwdaqat pañq ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw pan pikaqlōva lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷ Noqw lavayi pumuy anañwayamuy ep qa hūrs ñapkiwtaqw, öviy puma pay hihsavo as an kūyuññwu. Noqw

pay lavayit ep k̄anavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituq̄w, pahasat pay puma unañwmokyañwu. ¹⁸ Noq̄w pu kutq̄ölpa löhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹ Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu k̄ahakiwuy akw ūnatote', pu hihitta tunlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noq̄w öviy lavayit pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰ Noq̄w pu lomatutskwat añ üyiwħqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; p̄tu sunat pakwt siħkay'tasikip h̄oyokput himuy'vayañwu, pu p̄tu payhp sunát-sikipo, pu p̄tu tsivót-sikip sunát-sikipo.

A Lamp under a Bowl
(Lk 8.16-18)

²¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihq̄öh̄it ūwiknat, s̄ivut sen puvuwhpit atpipoq távini, as pam tsotsókpit ep put tsoki'tanikañwo? ²² Pi sohsoy himu tupkiwtaqa pay mātaqtinige öviy pantañwu, piw sohsoy himu nanauyve hiniwh̄tiqa añqe' nanaptiw̄nige öviy'o. ²³ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw t̄uqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hih̄sa'haqam hakiy eñem tuwantotaq̄w, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵ Pi himuy'taqat aw piw p̄hu noiwni; pu n̄astaniħqa h̄ikispi as hihta himuy'taqey kwayhni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶ Pu pam pañqawu: God moñwtunatyaat hakiy tāqat pasva poshumiit uyħqat anta. ²⁷ Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavon̄vaq̄w qatuptuñwu. Nikañw poshumi n̄ahkuyvakañw, pu wuñq̄w, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸ Pi tutskwa n̄ap hihta aniwnañwu; mohti nahpi'vañwu, pu siħkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹ Pu himu aniwhtiqw, pahasat pu üyi'taqa put tsahqañwu, pi h̄öhöqyaniqat aw pituñwuniq'ö.

The Parable of the Mustard Seed
(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰ Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyaat hihta antaqat pañqawani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtaknayani? ³¹ Pam mustard-uyit p̄siyat anta. Pam tutskwave üyiwħqe as t̄uwaqatsit ep p̄övoshumit amuñaqw sushihsayhoya. ³² Nikañw pam üyiwe', wuñwe', sohsoq hihta tusaqtsotskit amuhpenihqe yahsayoq̄tiñwu; nen wukonan-taqay'vañwu. Noq̄w öviy s̄umawuy añ masay'yuñqam put atpik kiħsit añ yesvañwu. ³³ Yanhaqam pam t̄uwtsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hih̄ihta yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴ Pam t̄utuwsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy n̄analtyaqw pam put aw n̄anatuwnayaqamuy amumi put sohsoq namt̄ömañwu.

Jesus Calms a Storm
(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noq̄w pay ép tapkiq̄w, pam put aw n̄anatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma wuhkovatuphat yupq̄ömiya. ³⁶ Noq̄w puma sinmuy suhpantaqamuy añqe' h̄önayat, puma p̄kihut aq̄w yuñ̄a, Jesus haqam q̄atuhqat aq̄w'a. Noq̄w puma pañq̄w aħpiyya. Noq̄w p̄tu p̄kihū piw pumuy amumumya. ³⁷ Noq̄w wukohukvaq̄w, p̄ahu walalataqe, p̄kihut aq̄w a'nö ȳevantaqe, nuñwu pay aq̄w k̄üyi ohpo. ³⁸ Noq̄w Jesus p̄kihut ȳupaqwat epeq q̄ötöpay'kañw p̄wi.

Noq̄w puma put tātaynayaq̄e aw pañq̄aq̄wa: Tutuq̄aynaq̄a, ya itamuy so'niq̄w um pas qa hin unañwinti? ³⁹ Noq̄w pam tātayht, hūkañwuy mēwaq̄e, pāhut aw pañq̄awu: Uyiwalte', sun yūkuu, kita. Noq̄w hūkañw qe'tiq̄w, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w tsawini-wyuñwa? Ya hintaq̄w òviy uma qa tuptsiwni'yuñwa. ⁴¹ Noq̄w puma pas kātayuñq̄e nānami pañq̄aq̄wa: Ya sen i' hak himuniq̄w, òviy hīkispī pas hūkañw, pu pāhu put aw tuq̄ayvasta?

5

Jesus Heals a Man with Evil Spirits (Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Pu puma wuhkovatuphat yupq̄öymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep òki. ² Noq̄w Jesus pākihut añq̄w yamakq̄, pahsat pay hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyq̄awiwtāqa o'wat ep tuamtuhsöt añq̄wnikañw put ahsawva. ³ Pam tūamit ep okiw kī'ta. Noq̄w soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlōlōt akw'a. ⁴ Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlōlōt akw sómiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiqlōlōt nāhoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put añwuy'tani. ⁵ Noq̄w pam tōkilnawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tūtuamit añ hinnumñwu, a'nō hiñq̄awkañwo, pu o'wat akw nātutkitinumñwu. ⁶ Noq̄w pam Jesus yāvoq̄ tūwahq̄e, aq̄w wárikq̄e, pas put aw naokiwlawhq̄e, ⁷ A'nō tōnay añq̄e' pañq̄awu: Ya um nuy hinhtiniq̄at nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveq̄nihq̄at Tīata? Nu God atpip ūmi pañq̄awni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pañq̄awu: Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añq̄w yámakuu, kita. Noq̄w òviy tāqa pan lavayhti.) ⁹ Noq̄w Jesus put tūviñtaq̄e aw pañq̄awu: Ya um hin mātsiwa? Noq̄w pam put hu'waq̄e aw pañq̄awu: Nu Qaan'ewakw hintaq̄amu yan mātsiwa. Itam qaan'ewakw hintaq̄w òviy'o. ¹⁰ Noq̄w pam pep tutskwat añq̄w pumuy qa lālayniq̄at òviy tāqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹ Noq̄w pep tsotsmot áhayhke pitsōtim wuhkotonawtaq̄am nōnova. ¹² Noq̄w sohsoyam nukpanhīhikwsim put aw qa nātusitotaq̄e pañq̄aq̄wa: Itamuy pitsōtimuy amumi hōnaq̄w, itam amumi yuñni. ¹³ Noq̄w pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noq̄w tuyoy'eway hīhikwsim tāqat añq̄w nōñakq̄e, pitsōtimuy amumi yuñq̄w, puma tōnawtaq̄am wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq̄ a'nō yuhtukq̄e, pāmiq̄ paöysoa, (lōp sōmorit pahsa'haq̄amo.) ¹⁴ Noq̄w pumuy nopni'yuñq̄am watq̄aq̄e, kive put tūawvaya, pu añq̄e' tutskwavaa. Noq̄w sinom hin hiniwhitiq̄at aw kuyvawisq̄e, ¹⁵ Jesus aw òki; nihq̄e it tāqat as nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtāqat, hal qaan'ewkw hintaq̄amuy hīhikwsimuy akw tuyq̄awiwtāñwuq̄at puma tutwa. Pam yuwsī'kañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noq̄w puma put aw yōrikyaq̄e, pas tsātsawna. ¹⁶ Noq̄w hakim it nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtāñwuq̄at hin hintsaniwhq̄at aw yōrikyaq̄am aw kuyvawisq̄amuy put āawna, pu pitsōtimuy hinhtotiqa. ¹⁷ Noq̄w pay as pam pumuy tutskwayamuy añq̄w ahpiyniq̄at puma Jesus aw ò'q̄alya. ¹⁸ Noq̄w pam pākihut aq̄w pakitoq̄w, i' tāqa nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtāñwuq̄a as put ámunniq̄e aw ò'q̄ala. ¹⁹ Noq̄w pay Jesus put qa nakwhanaq̄e aw pañq̄awu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyq̄awhqa uñ òkwatuwhq̄e, uñem hihta qaöwihinhtiq̄at pumuy āawnani. ²⁰ Noq̄w pam ahpiynihq̄e, añq̄e' put yuaatinuma, Decapolis añ

ahsupoq'a. (Pam pakwt kitsóki i'nihqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kätayuñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noqw Jesus pākihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hin-taqam put aw tsovalti; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu. ²² Noqw meh, hak tāqa tsoitsvalkive moñw'iwtaga Jairus yan mātsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus túwahqe, kukmiq nātuvage, ²³ Okiw aw naokiwhtaqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómoki. Noqw um as okiw inumumnen, uhmay akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni. ²⁴ Noqw Jesus put ámuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añyaqe, aw hürs homimitiwiisa. ²⁵ Noqw hak wuhti pakwt löq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'taqe pep nuhtuma. ²⁶ Okiw pam kaysiwhqamuy tütuhiktuy amutsviy as hīhihta añ kānavotkañw, sohsoq hihta himuy amuhpa' sohsoq; nit qa ñas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomáhinhti. ²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaqw sinsonñaq put aw pítuhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸ Pañqawhqe öviy'o: Ñas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónóke' pay soon qa qalaptuni. ²⁹ Noqw pahsat pay put añqw uñwa súlawhti; noqw pam tūyay qalaptuqey nahpe sunvota. ³⁰ Noqw kurs óqala nāñaqw yámakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtókt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqaqwa: Meh, sinom ūmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ūmi tónokqat um kita? ³² Noqw pam hakiy panhtiqtat aw yórikniqe, öviy añqe' yori. ³³ Noqw wuhit napqólpe hinhtiqtat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pítuhqe, atpipo nātuvat, sohsoq suan put áawna. ³⁴ Noqw pam put aw pañqawu: Itii, pay uhqapēvewni uñ qalapsina. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, nīmani. Pay um uhtuyay añqw pás qalapsiwtani. ³⁵ Noqw nāt pam yuaataqw, hakim moñwit kīyat añqw ókihqe, put aw pañqaqwa: Pay okiw uhti mōki. Noqw pas um piw nāt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶ Noqw puma pañqaqwaqw, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqawu: Um qa hin unañwtini; pay um pánis-sa tuptsiwni'tani. ³⁷ Noqw pay qa hak put ámunniqtat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, púma-saa. ³⁸ Pu pam moñwit kīyat aw pítuhqe, sinmuy mowawato-taqamuy amumi tātayi. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita. ³⁹ Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa mōki; pi pūwi. ⁴⁰ Noqw puma put aw tutsiwtusuyhti. Noqw pam pumuy sohsokmuy pañqw lālayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámumyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noqw pam put māyat nuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴² Noqw pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt löq sihkay'tasikip yahsañwini'ta.) Noqw pas puma pavan kätayuñwa. ⁴³ Noqw pam pumuy pás mēwage qa hak put navotniqtat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnayaniqtat amumi tutapta.

6

Jesus Rejected at Nazareth
(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatuwnayaqam put ámumya. ² Pu nasuñwintalönnit aw pituqw, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noqw kaysiwhqam put aw tūqayyuñqe, put aw kātayyuñqe pañqaqwa: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtaga hímuu? Is uti pam may akw qaan'ewakw kátumalta! ³ Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taga, it Maryt tiata, imuy James, nit Joses, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pāvaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitotaqe, put aw qaán unañwtoti. ⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay God lavay'ayaat soon qa kaptsitiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵ Noqw pay pam kurs hin pep a'nō hihta tumaltaniqe, öviy pay panis pam híkikwmuy tütuyyaqamuy amumi may akw tónokqe qalapsina. ⁶ Nihqe pam pumuy qatuptsiwniyamuy ep amumi kātayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples
(Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷ Pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy wáñwayhqe, pahsat pumuy lölöqumuy añqe' ayativa; nihqe tuyoy'e'wakw híhikwsimuy amumi pumuy öqalat huyta. ⁸ Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqawu. Pay panis kátöñpi'wisni, qa tukpu'ywisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. ⁹ Pu puma tótsi'wisni; pu qa löq napnay'wisni. ¹⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuñaqw löyöm haqam kīmi pake', hisat pep kitsókit añqw ahpiyniqey pahsavo qátumantani. ¹¹ Pu ason kurs haqawat umuy qa pās taviyat, umumi qa tūqayyuñqw, uma pañqw ahpiyñen, umuhkukqöññaqw qóat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹² Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añqw lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³ Pu puma sinmuy amuñaqw kaysiwhqamuy nukpanhíhikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy wíhkuyit akw lelwiyat, qalapsintiwiisa.

The Death of John the Baptist
(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴ Noqw Jesus natñwaniat ahsupoq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mätsiwhqa, put navotqe pañqawu: I' hapi küyit akw tütuvoylalawhqa John. Pam mokiwuy añqw ahoy tātayhqe, öviy pas pavan öqaltumalat hintsaki. ¹⁵ Noqw sinom pētu pañqaqwa: Pam Elias, piw pētu pañqaqwa: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqaw yesqamuy amuni. ¹⁶ Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qötötkuqw, i' pam'i; kurs pam mokiwuy añqw ahoy tātayi. ¹⁷⁻¹⁹ I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hákiy Herodias amum qatuptuqw, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiqw pam pas qa suanta. Noqw öviy Herodias pas John nōyi'ta. Noqw Herod put unañwve hinhtiniqe, John aw hakimuy hōnaqw, puma put núayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nānaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰ Pi Herod John aw tunatyawmaq'ö. Pi John súanhinmakañw pás anañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put kaptsi'ta; nihqe put aw tūqaytaqe, nāmi soon unañwti. Nikañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. ²¹ Noqw hisat nukwáñw'ew Herod tihtiwh-puyat aw pituqw, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nōviwhqat aw túsama,

imuy pavan solāwamomñwituyu, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy pīwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pákihqe, wunimaqw, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put òviy inumi tūviñtaqw, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqe pas pam put aw qaòwílvayhtiqe pañqawu: Pay um pas nāp hihta òviy inumi tūviñtaqw, soon nu uñ qa máqani, hikis pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqw ahpiynihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta òviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qòtòyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pákihqe, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qòtòyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaòwílvayhtiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, òviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqe pahsat pay hakiy ninañwuqa put qòtòyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiynihqe, sivikive put qòtòyat ayo túkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivaqe mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, ep òkihqe, tokoyat haqami tawiwisa.

*Jesus Feeds the Five Thousand
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)*

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tūtutuqaynayaqey sohsok put āawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqw haqami qayēsihwpmiyya. Nen itam hihsavo pep nāsuñwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam òkiwkahkañw, ahpiy sasqayaqw, òviy soon kurs hisat qenitiqw puma ñas'ew nōñōsani. ³² Pu òviy puma pay nanalt pákihut akw haqami qayēsihwpmiyya. ³³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwí'yuñqe, sohsokivaqw kitsókit añqw pañso nāp yuhtukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pákihut añqw yamakqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy òkwatuwa, soñawnen pi puma kañelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat pañyuñqw òviy'o. Nihqe pahsat pu pam pumuy hihitka tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaqsw, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Pas hapi yep qayēsiwa; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' tutskwava nankwusani, pu kitsókinawita; nen nennem hihta tunóstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam nopnaya. Noqw puma put aw pañqaqwa: Ya itam haqami huhyawise', lōp sunat sívat akw pōlavikit tuiye', pumuy nopnayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Kúrs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqaqwa: Tsvot pōlavikita, pu lōqmuy pákiwhtuyu. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ík tōnawkahkañw yesva, hahqe' tsvót-sikip susnatya, pu hahqe' lōp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsvot pōlavikit pákiwhtuy enañ òmahtat, òmiq taykañw, put ep hahlayhtit, pōlavikit yóñoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lōqmuy pákiwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsoyam nōñōsaqe òōya. ⁴³ Noqw puma pōlavikit akwsin'put tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pákiwhtuy akwsin'put pīwu. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pōlavikit añqw nōñōsaqam tsvot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy añqe' hōnantaqw, put aw nānatuwnayaqam pay añwu pākihat aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu òviy pam sinmuy añqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷ Noqw masiphigw, pākihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwava nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, òviy puma añqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tālawiwmaww pāvaqe waymakañw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pāvaqe waymaqw tutwaqe, pay himu tualañwnihqat wūwayaqe, a'nō hiñqaqwa, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñw. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuñw. ⁵¹ Pu pam pumuy amumi pākihat aqw wūvi; noqw hūkañw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkañw kātayyuñwa, ⁵² Puma a'nō unañway'kahkañw pōlavikit ep kātumaltiwihqat qa mātsi'yuñqe òviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw òkihqe, pāhūt qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pākihat añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tūtuyyaqamuy ahpāt añ qatsyaqamuy put hāqamnihqat nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkok-itsokit, sen tutskwave kitsókit aw pituqw, sinom òòputuy kisonve o'yaqw, pay nas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tónokyaniqey put aw ò'qalya. Noqw hakim hihsa'nihqam aw tónokyaqam qalaptuya.

7

The Teaching of the Ancestors
(Mt 15.1-9)

¹ Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem añqw òkihqamuy amumum Jesus aw tsovalti. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam qa māvaqtotat, nōsiwhqat nōnovaqw, haqawat amumi tāyuñqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavaiyamuy añ hinwisqe, òviy qa māvaqtote', qa nōñōsañwu. ⁴ Pu puma huhyankiñaqw òke', qa māvaqtote', qa nōñōsañwu. Pu ahpiy hihihita añ hinwisniqat tutaptiwihqat puma aw tunatyawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kuyapit, pu sīsivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsqaptat yukiyuñqata, pu nōñōspita. ⁵ Noqw òviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya ūmi nānatuwnayaqam hinoqw wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvaqtotat, nōnovañwu? ⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ūra Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas sūañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqw pi unañwaam inuñaqw yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwlalwakahkañw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i. ⁸ Uma pi God tutavoyat ayo yuki'kahkañw sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'i'yuñqe ñuy'yuñwa, sīsivut pu kuyapit pās kuksiyakahkañwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hihihita

uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi òviy uma tutuhisnikañw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey òviy God tutavoyat qa himuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhiñqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqw úmawat pi pañqawu: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um íhimuy akw moñwvastiniqw, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'nihqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹² Nihqe yan uma hakiy nay, sen yuy eñem hihta hinhtiniqw aw uhtayañwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mätapyaqe God lavayiyat ayo yuki'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean

(Mt 15.10-20)

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi túqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷ Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nánatunwayaqam it lavayit hihta tuawi'taqat put túviñtota. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniqw uma put qa mātsi'yuñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiwñwu. Yan pam lavayhtiqe, sohsoq nōsiwhqat kwañw'ewaynihqat pañqawu. ²⁰ Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unañnaqw nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi li himu sinmuy unañwayamuy añqw nōñanta: Qalomátunatya, nōmaqtsit sokoptunatya, tokot sokoptunatya, tuqwyantunatya, ²² Uyiñwtunatya, tuñlay'tunatya, nukpantunatya, unatwi, qaunáñwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Li hapi qalomáhimu sinot unañnaqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith

(Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiyinihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, nihqe kīmi pákihqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani. ²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtawq, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pituhqe, kukmiq nātuwa. ²⁶ I' hak wuhti pep tutskwat ep sinonikañw, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóroknaníqat okiw aw nāwakna. ²⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ason tsātsayom mohti òöyani, taq soon pi hak tsātsakwmuy nōsiwhqayamuy òmahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa; noqw pay pi popkot nōnōspit atpikaqe tsātsakwmuy nōvayamuy piñput nōnovañwu. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayitit nímani. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqw wuhti yip ep pituqw pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre-nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiyinihqe, Decapolist tutskwat qalavaqe hinmakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsóp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw

wikvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tōhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu ōmiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hōtsiltii, i'nihqe pam'i). ³⁵ Noqw pahsat pay put naqvuat hōtsiltiqw, pu leñiat nāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahsat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kātayyuñqe, ōviy pañqawu: Pas sohsok hihta qaōwihinhti; pas nanaqsōptuy naqvuyamuy hōtahta, pu qayuáatotaqamuy yuaaykina.

8

Jesus Feeds the Four Thousand (Mt 15.32-39)

¹ Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wánwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy ōkwatuwa, pu' pāyis tēpēp inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³ Noqw nu pumuy qa ōyiwyuñqamuy kikiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaw ōki. ⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam lavayhtotiqe put aw pañqawu: Puyaw sen hak haqam nōsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsihpūve haqam ōynani? ⁵ Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqawu: Tsānee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit ōmahtat, put ep hahlayhti, nit put yōñoyhtat, pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat ōviy'o. Noqw puma panhtoti. ⁷ Noqw puma hikikw hiñsakwmuy pāvakiwhtuy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhtit, pu put aw nānatuwnayaqam sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu ōviy puma nōñōsaqe ōōya. Noqw puma yōñoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput an opomnaya. ⁹ Noqw ima nōñōsaqam nālōp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit pahsat pay pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihat aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle (Mt 16.1-4)

¹¹ Noqw hakim Pharisee-sinom put aw ōkihqe, amum nānwuy'yuñqe, put aw tuwantota; nihqe as pam ōnaqw kātatayhpi hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ō'qalya. ¹² Noqw pam unañwpeq ōykitat pañqawu: Ya hi-noqw pu' qatsivaptsiwyuñqam kātatayhpi hihta tuawi'taqat aw yōrikyaniqey-sa nānawakna? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay soon kātatayhpi hihta tuawi'taqat pu' qatsivaptsiwyuñqamuy amumi mahtakiwni. ¹³ Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, pākihat aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqōymiq yāmakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod (Mt 16.5-12)

¹⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam kurs pōlavikit suhtokya; pay puma pākihat añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵ Noqw pam pumuy u'nanaqe, amumi pañqawu: Uma tunatyaltoqe', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ūnaiwyuñwini, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noqw puma nānami pañqawu: Itam qa nitkay'wisq, ōviy pañqawu. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy

amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pölaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa tāyuñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotya? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pölavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqaqwa: Pakwt lōq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pölavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqaqwa: Tsāñee. ²¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw òviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wik-vayaqe, pam put aw hintsanniqtat aw nānawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat ñuat, kiñaqw qalavo put wiki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta tūwahqat tūviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsotskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawwa. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kiyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kīmini; piw um qa hakiy kīve it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañqw ahpiyñihqe, Caesarea Philippi añ kitsókinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiyñihqat pañqaqwa? ²⁸ Noqw puma pañqaqwa: Yaw um kūyit kw tūtuvoylalawhqa John-nihqat pañqaqwa. Pu yaw um Elias-nihqat pētū pañqaqwa. Pu haqawatuyñiqw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'wage, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taq). ³⁰ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma put pantaqtat qa hakiy āawnayaniqtat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hihihita añ qa kānavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tūvayani, piw nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³² Noqw pam it pas suyan pañqawhq, òviy Peter put qalavo lāñaknat mēwa. ³³ Noqw pam namtōkqe, put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhkwayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuyu. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nānatuwnayaqamuy enañ wāñwayhqe amumi pañqawu: Inuñkñiqey nāwaknaqa nāqahihtatat, nahoylehtsiy ikwiltat, inuñk nakwsumantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaga hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuawit òviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqw hapi òviy haqawa pu' tuskap'iwyuñqamuy,

qaanhinwisqamuy qatsívaptsiwuyñqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanq̄w, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihoñviaymuy qahováriwuyñqamuy tsamkañw, Inay lolmat tálawñwayat yankañw pítee.

9

¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyaaat òqalat yankañw pítoni. Noq̄w ima yep hoñqamuy amuñaq̄w haqawat nāt mokiwuy qa aw òke' put aw yórikyani.

The Transfiguration (Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, púmuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alónti.

³ Noq̄w yuwsiat núvat an qótsatiqe pavan pas talqaqsala; noq̄w pas soon hak túwaqatsit ep tsatsákmótsaput hintsakqa put an pas pavan qótsatani. ⁴ Noq̄w pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mátaqtiqe, Jesus amum yuaata.

⁵ Noq̄w Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaq̄w lolma. Himu as òviy itam payhp kistotani, suk-wat únemnit, pu suk-wat Moses énemnit, pu suk-wat Elias énemi. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe òviy pañqawu, pas puma tsátsawnaq̄w òviy'ò.

⁷ Noq̄w òmaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaq̄w, añqaw hakiy tónaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noq̄w ápiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nála pumuy amumuma. ⁹ Noq̄w puma tükwiñaq̄w hanwisq, pam pumuy pás mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwuy añq̄w ahoy tátayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqe q̄w hakiy áawnayani.

¹⁰ Noq̄w puma put lavayiyat ñuy'yuñwa; nihqe pam mokiwuy añq̄w ahoy tátayniqey hiñqawhqat nátuviñlalwa. ¹¹ Noq̄w puma put túviñtotaqe aw pañqawu: Ya hinoq̄w tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pítoniqat lavayta? ¹² Noq̄w pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noq̄w Sinot Tiat hin pey'taq̄w, pan kurs nu hin qa híhihta añ kánavote', qa hímunihwtini.

¹³ Noq̄w nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noq̄w puma hin nánawnaq̄ey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'i.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit (Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noq̄w pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi píthq̄e, sinom qa'an'ewakw hintaqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noq̄w tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum híhihta yuaatotaq̄e, pumuy túviñlalwa. ¹⁵ Noq̄w sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kátayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noq̄w pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota?

¹⁷ Noq̄w sinmuy amuñaq̄w haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot úmi wikva, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaq̄w òviy'ò. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put túvañwu; noq̄w qótmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noq̄w as úmi nánatuwnayaqam put añq̄w put ayo hóroknayaniqat nu amumi pañqawh, pay puma kurs hin panhtotini.

¹⁹ Noq̄w pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsívaptsiwuyñqam qatuptsiwni'yuyñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noq̄w puma put

aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaqw, tiyo homimiykuqe, okiw pam tutskwamiq yēvaqe, qōtmokiwkañw añqe' waöōtinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tüviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hísathagam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ö. ²² Noqw pam piép as it hovalanik qōhit aqw tüvañwu, pu pāhut aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy ökwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwhq'ö; tuptsiwhqat enem sohsoy himu pasiwta. ²⁴ Pahsat pu tsákw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa, um okiw iöwituptsiwniy ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyaw, Jesus amumi yórikqe, tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ümi pas pañqawni: Um put añq yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nö hiñqawht, put homimiykunat, añq wama. Noqw pay sumataq pas mokq, öviy wühaknihqam pañqaqwa: Pay möki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat ñuat, láñaknaqw, pam wunuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanaltyakahkañw put tüviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya hintaqw öviy itam kurs hin put hóroknyani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hórokniwñwu.

Jesus Speaks again about His Death
(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqaw ahpíyyaqe, Galilee-tutskwat añ ayo nōña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nánatuwnayaqamuy tu-tuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy öqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy ninayani. Noqw ason nu nñiwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawhقات qa māmatsyakañw, piw put tüviñtotaniqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?
(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tüviñta: Ya uma añqwyaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa; puma pi añqwyaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt lōq sihkay'taqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsákw pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsöpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsákw pás távihqa hapi nuy pás távimantani, pu haqawa nuy pás távihqa hapi qa nuy pás tavit, añq nuy pew távihqat pás távimantani.

Who Is not against Us Is for Us
(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yórikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumqw öviy'ö. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatñwaniy aw yankañw kátatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaqa hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqw öviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatiy ömahtani.

Temptations to Sin
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsätsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwni'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata häyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tüviwhq, pam pantaqa put enem pay has'ewni. ⁴³ Noqw öviy kurs uhma un lasnaqw, um put ayo tükuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy may'kañw maskiveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴ Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku un lasnaqw, um put ayo tükuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy kuhkuy'kañw maskiveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw tüviwni. ⁴⁶ Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi un lasnaqw, um put ayo hórknani. Pay pi um tatam sükw pösi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um löqmuy pösi'kañw maskiveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw tüviwni. ⁴⁸ Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁹ Pi sohsoyam qõhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi õnat akw suhutiwni. ⁵⁰ Õña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñwni, nen uma qa nãnami hin unañway'yuñwni.

10

Jesus Teaches about Divorce (Mt 19.1-12; Lk 16.18)

¹ Pu pam pañqw nakwsukañw, Jordan päyut yupqöyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw öki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noqw Phariisee-sinom put aw ökihqe, unahepyaqe, tüviñtotaqe aw pañqawwa: Ya tãqa nõmay mãtapniniqw pam súanta? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noqw puma pañqawwa: Hak nõmay mãtapniniq pan put enem tutuwentat, put hõnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi uma a'nõ unañway'yuñqw, öviy Moses it tutavot umuñem pëna. ⁶ Noqw pi as yayhniwhqat añqaww hisat hihihita yukiltiqat pepeq God tãqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniqw hapi öviy tãqa nay, pu yuy mãtapt, nõmay aw huruhtimantani. ⁸ Noqw puma löyõmnikañw sükw tokot antamantani. Noqw öviy hapi puma päpu qa löyõmmit süka tókoniñwu. ⁹ Paniqw öviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nãhoy távini. ¹⁰ Noqw put aw nãnatuwnayaqam ahpave pay piw nãt put tüviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Hak nõmay mãtapt, piw sukw amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nõmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kõñay mãtapt, piw sukw amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children (Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noqw hakim tsätsakwmuy tsamkahkañw, Jesus aw ökihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqat aw pañqawwa. Noqw put aw nãnatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noqw Jesus put túwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqawu: Uma tsätsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mëwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi súañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsãkw qa an kwúsuhqa pas soon pañso pákini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsõpalawkañw, amumi mãmatyawht, õqalanta.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noqw pam pañqw ahpiyniqw, hak tiyo añaqaw wárikiwtaqe put atpipo tamötswunuptut, aw tüvintaqe pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa nīnamantani; um hihta qa ūymantani; um hakiy hihta qa atsátoynamantani; um unay, pu unuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsákoy añaqaw put sohsok añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqawu: Um sūpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpiyner hihta uhhimuy húyani; nen añ öokiwyaqamuy sivat huytani. Nen um öveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añqwner nahoyehtsit kwusut inuñkni. ²² Noqw pam put lavayit ep unañwmokqe, qahahlaykañw pañqw ahpiy'o; pam hihta nihti'taqe öviy'o. ²³ Pu Jesus añqe' yorikt, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas kahaksinnmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö. ²⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi pañqawu: Tötimu, pas kähakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqw pam pay qa pas qa tüvosi. Noqw pay kahaksino God moñwtunatyayat aw pákiniqw pam put eñem pas qatüvosi. ²⁶ Noqw pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaqe, nānami pañqaqwa: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw Jesus pumuy amuhpa' taykañw pañqawu: Pay sinmuyniqw i' kurs hin pasiwtani. Nikañw God-niqw qa panta. Pi God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter yuaaykuqe aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat, uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat-nikañw pu lomatuawit eñem tunatyat öviy mātavi. ³⁰ Nikañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hóyokiwtaqat himuy'vani: Kikihuta, pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, yúmuy, tímuy, pu pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nikañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñktotini; pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noqw puma pañ Jerusalem aqwyaw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wūwankahkañw, maqasneveq añk hinwisa. Noqw pam pákwat löq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy awintiva; ³³ Nihqe amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amumi mātaviwni. Noqw puma nuy mokiñwuy hihkay'taqat pañqawani; nen imuy qa-Jew-sinnmuy amumi nuy noayani. ³⁴ Noqw puma inumi tututsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi töhtotani; nen nuy nīnayani. Noqw päyis talq nu ahoy tātayni.

The Request of James and John
(Mt 20.20-28)

³⁵ Noqw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, puma Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya nu hihta umuñem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noqw puma put aw pañqawu: Ason um moñwqatuptuqw, as itamuñaqw haqawa uhputvaqe qatuqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy túvinlawhqe qe mātisi'ta. Ya pay nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw uma yúkuniqey suhta'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwñiqe òviy'o? ³⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúkuniqat uma as soon añqw qa yúkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwñiqat uma soon as qa pan tuvoylatiwñiyani. ⁴⁰ Nikañw pay nu hakiy iputvaqe sen isuyvaqe qátuniqat pañqawñiqey òqalat qa pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwñiq, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noqw ima pakwtñiqam put nanaptaqe, James-nikañw pu John, pumuy amumi qa yan unañwtoti. ⁴² Noqw Jesus pumuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pay uma navoti'yuñqw, imuy qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwuñqey yan túñwantiwyaqam pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavansinom òqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikañw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuñaqw haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haqawa pas susmohpeqñiqey nāwaknaqa sohsokmuy túwkiamni. ⁴⁵ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawñiqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtpñiqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwñiqamuy amuñem iqatsiy táviniqee, pumuy ayo óyaniqe òviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw òki. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu sinmuy kaysiwñiqamuy amumum Jericho añqw ahpiyñiqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mātisiwñiq, hakiy Timaeus tiat, pòhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noqw yaw hak Nazareth añqw tãqa Jesus paññiqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tiata, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁸ Noqw hakim wūhaqñiqam put mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pam òvaqe tsa'lawhqe pañqawlawu: Um David Tiata, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁹ Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wáñwayyaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wáñwayyave aw pañqawu: Hahlayhtit, wunuptuu; pam un wáñwaylawu. ⁵⁰ Noqw pam usimniy ayohaqami túvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu un hintsanniqat um nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawñiq, um as okiw ivosiy tálawnani. ⁵² Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nímami; uhqapevewni un powata. Noqw pahsat pay pam pōsiy tálawnaqe, pahpiy pòhpava Jesus anki.

11

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noq̄w puma Jerusalem ahayhp ökiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noq̄w pumuy pañso ökiq̄w, Jesus lóq̄muy put aw nánatuwnayaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma kitsókit umupyeve wúnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aq̄w wupqat sómiwtaqat túwani. Uma put nāht, añq̄w wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoq̄w pantsakqat pañqawh̄q, uma put aw pañqawni: Itahtutuyqawh̄qa put haq̄ni'ta, uma aw kítani. Noq̄w pahsat pay pam añq̄w put lālayni. ⁴ Noq̄w puma ahpiynihqe, haq̄am ihp pónalsive hōtsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put naha. ⁵ Noq̄w pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w morohyat nāñaha? ⁶ Pu öviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noq̄w puma pumuy mātapy. ⁷ Noq̄w puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aq̄w yuwsiy ahpata. Noq̄w pam aq̄w wūvi. ⁸ Noq̄w kaysiw̄h̄qam pónawit yuwsiy ahpata. Noq̄w pēt̄u himutsoskit nantaqayat tsahq̄ayaqe, put pónawit ahpata. ⁹ Pu ima mohti'wisqam-niq̄w pu amun̄kyaqam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu! Nam Tutuyqawh̄qat natñwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwa. ¹⁰ Nam itanay David moñwtunatyat Tutuyqawh̄qat natñwaniyat añ pitutoqa tayawintiwa. Nam God Sus'oveq̄nihqa put öqalaa! ¹¹ Noq̄w Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noq̄w pay pas hísatniqt̄iq̄w, öviy pam pakwt lóq̄w síhkay'taqamuy amumum pañq̄w Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mt 21.18-19)

¹² Noq̄w qavon̄vaq̄w puma Bethany añq̄wyaq̄w, pam tsönmokqe, ¹³ Yāvo nönvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'i, nāphisat sen put ep aniwñit túwaniqe öviy'o. Noq̄w pam aw pítuhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nönvospala hisat aniwht̄in̄wuat qa aw pituq̄w öviy'o. ¹⁴ Noq̄w Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nam turs yahpiy qa hak ūñaq̄w hihta nōsni. Noq̄w put aw nánatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw öki. Noq̄w Jesus God kíyat aw nōyak'iwpuyat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy pañq̄w ihpomiq̄ lālayi, pu hihta tuhtuy'yaqamuyu, pu sívat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hōwihtuy huhyayaqamuy atsweyamuy píwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nōyakpuva haq̄ami hihta yawmaniqt̄ pas qa nakwha. ¹⁷ Noq̄w pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqawu: Ura God lavay'ayaat put enem yan pēna: İki hapi nāwakinkihunihqey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy tñwantiwni. Noq̄w soq̄ tuwat uma put uuyiñwtuy kíyat pan yukuya. ¹⁸ Noq̄w tutavot tutuqaynayaqam God awwat mohpeq momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put nñayaniqey wūwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhiyat aw kātayyuñ'ö. Noq̄w öviy puma put mamq̄asya. ¹⁹ Pu tapkiq̄w pam kíñaq̄w ahpiy'o.

The Lesson from the Fig Tree

(Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavon̄vaq̄w puma añq̄wyaq̄w, kurs nönvospaltsoki n̄ay aq̄whaq̄ami lāki. ²¹ Noq̄w Peter u'naqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nönvospaltsokit aw qalomálavayhtiq̄w, kurs pam lāki. ²² Noq̄w Jesus

lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: God aw tütuptsiwaa. ²³ Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa if tsumot nahlake' wuhkovatuphamiq tüviwniqat aw pañqawhqa pas unañwpeq qa pëvewnakañw, hin lavayhtiqey pas soon qa anhtiniqat tuptsuwe', hin lavayhtiqey pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma nānawaknakahkañw, hihta òviy tüviñlalwe', uma pas soon put qa òmahtotaniqey qa pëvewnaye', put makiwyamantani. ²⁵ Pu uma hoñkahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, òveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna òveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'ayat put aw ökihqe, ²⁸ Aw pañqaqwa: Ya um hakiy öqalayaw yanikañw iit hintsaki? Ya hak un iit hintsakniqat un öqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Kurs nu piw tuwat umuy sükw hihta tüviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy āawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta öqalat aw yanikañw iit hintsakqey umuy āawnani. ³⁰ Ura John küyit akw tütuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen òveqatsit añqō'? sen sinmuy amuñaqō'? Uma nuy āawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqaqwa: Pas ka itam, Oñaq'ö kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqpw pantaqwa uma put aw qa tütuptsiwa? kītani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ö kitotanikañw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yuñqw òviy'o. ³³ Noqw òviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw pañqaqwa: Pay kurs itam hin pañqaqwani. Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yanikañw iit hintsakqey umuy āawnani.

12

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Pahsat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak tāqa òvat uyht, put aw nõyaknat, haqam òvat pālayat yuykuyaniqat enem qölötat, tuwalankihut kītāt, hakimuy tumalay'yuñqamuy amumi put mātavi. Nit pahsat pu pam yāvoqhaqamii. ² Nihqe hisat kwañwtiniqat aw pituqw, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi tumal'ayay hōna, amuñaqw aniwnit makiway òmahtaniqey òviy'o. ³ Noqw puma put ñuayaqe a'nō wuvahtotat, qa hihta hintaqat ahoy lālayya. ⁴ Pu piw üyi'taqā suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hōna. Noqw puma putwat tatatupyāqe qōtōyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat lālayya. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hōna. Noqw puma putwat nīnaya. Noqw pam wūhaqñiqamuy amumiq hōna. Noqw puma pētuy wuvahtota, pu haqawatuy qōqya. ⁶ Noqw pam sükw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kaptisitani. ⁷ Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani; noqw himu aw noiltiniqa itahhimuniwhtini. ⁸ Pu puma put ñuayaqe, nīnayāt, ovauyit añqw qalavohaqami tūvaya. ⁹ Taa, noqw òvat

ūyi'taqa it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yuñqamuy qōyani. Nen pam a'lōntuy amumi ovauyit nóani. ¹⁰ Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwáya? Owa kílalwaqamuy amuhpiy qalavo tūwihqa hapi tuyqaatniwhiti. ¹¹ Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuy-niqw kátatayhpi, it'a? ¹² Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqw, òviy puma put ñuayaniqey unañwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mātapyat pañqw ahpiyya.

The Question about Paying Taxes
(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noqw hisnen as puma put lavayiyat akw núansanyaniqe òviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod añk wísiwtaqamuy enañ put aw hōnaya. ¹⁴ Noqw puma put aw òkihqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw um pas qa atsat añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwñiyamuy qa kaptsi'kañw, God tuwiyat suan tūtutuqaynaqee. Ya itam moñwit eñem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniqw pam súanta, sen pay qa súanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noqw kurs puma paysoq hintsatskaqw pam amumi mätssi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheplalwa? Pew yālit yawwisq nu aw yórikni. ¹⁶ Noqw puma aw put taviya. Noqw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya hakiy pitsánwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqawwa: Caesar pitsánwaata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noayani. Noqw puma put aw kátayuñwa.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqawqam put aw òkihqe, put tūviñtotaqe aw pañqawwa: ¹⁹ Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak tāqa tupkoy'taqa qa tímuy'kañw moke', yep nōmay mātapp, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pāvay eñem tíoymantaniqat pañqawu. ²⁰ Taa, ura hakim tsáñe'niñqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nōmatat, qa hihta ti'kañw pay mōki. ²¹ Noqw pu añknihqa put nōmayat amum qatuptut, qa ti'kañw mōki; noqw pu amuñknihqa pay piw amunti. ²² Noqw puma as tsáñe'niñqam put nōmatota; nit qa hihta tío'ya. Noqw nuhtuñk pu wuhti tuwat mōki. ²³ Taa, noqw ya òviy ahoy yesvaniqat aw pituqw, pumuy tātayyaqw, pam pumuy hihtaw nōmaatni, pi puma tsáñe'niñqam put nōmatota? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God òqalayay qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqw òviy uma qa suan wūwaya? ²⁵ Pi puma mokiwuy añqw tātayye' qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwlawani; pi puma òveqatsit ep yesqamuy God hoñviaymuyatuy amuyuñwni. ²⁶ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tūviñlalwaq-ya uma Moses pēniyat ep it qa hisat añ tuñwáya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? ²⁷ Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawí, pi yesqamuy amumii. Oviy uma pas qahin aw suan wūwaya.

The Great Commandment
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pítuhqe, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi súañqawhq navotqe, put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas suspavani? ²⁹ Noqw Jesus put hu'wage aw pañqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannihqa hapi ii. Tuqayvastotaa, Israel-sínomu. Tutuyqawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nála Tutuyqawi. ³⁰ Noqw öviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhutuyqawhqaqay aw unañway'yuñwni, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok umuh'öqalay akw'a. I' hapi pas suspavannihqa tutavo. ³¹ Noqw añknihq piw put anta. Um nāmi hin unañway'taqey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pávan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsa, Tutuqaynaqa, um súañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak piwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God eñem wākasi tataqtsoke', sen put aw hihta noe' súantsakñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok öqalay akw put aw unañway'kañw, nāmi hin unañway'taqey pan sinosñway aw unañway'taqa hapi put epnihqe pas pavan súanhtiñwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw súañqawhq Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtunatyayat añqw qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pāpu qa hak hisat put hihta tūviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kíyat ep tūtutuqaynakañw, lavayhtiqe pañqawu: Ya hintaqw öviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tíatnihqat pañqawu? ³⁶ Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ³⁷ Noqw öviy hapi David pas nāp put Moñwílawhq, ya hin pam put tíatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sōqavuñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynakañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupaywsi'numyaniqey nānawaknakahkañw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuñqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwni. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkaqe atsvewat tuñlay'yuñwa, pu nōviwñqat añ mohkaqe qeqnita. ⁴⁰ Puma koñnanalvutuy kikiyamuy tusoqkwahankahkañw, nānawakne', nawip'ew sutsépyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaöwihintsaniwyani.

The Widow's Offering
(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sivat öoyaqw, amumi tayta. Noqw kaysiwñqam kahaksinom aqw nihtiwtatqat tañalalwa. ⁴² Noqw hak koñnalavu öokiwhqa pítuhqe lōq hihsaq votōnat pañso pana. Puma löyömmen sūka palávotōnaniñwu. ⁴³ Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhq, amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas i' koñnalavu öokiwnihqa imuy sivatatañpit aqw öoyaqamuy amuhpenihqe aqw suswuhag oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rūrumnayakahkañw hihta akwsinñqat pañsoq öoya. Noqw i' pi rūrumnakañw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

13

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple (Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Noqw Jesus God kiyat aňqw yámaktoqw, haqawa put aw nánatuwnaqa put aw paňqawu: Tutuqaynaqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kíkuhu! ² Noqw Jesus lavayhtige put aw paňqawu: Ya um iit qaan'ewakw kíkíhut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniy ep akwsinwni; pas sohsoy sahpukiwni.

Troubles and Persecutions (Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kiyat ayaňqwat tsmot Olivet epeq qatuq, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nánalyakahkañw put tūviñtotaq, aw paňqawu: ⁴ Um kurs itamuy áawnani: Ya hisat ii himu yaníwhntini? Pu hisat ii sohsoy hiniwhntiniqwu himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waq, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy únatoynani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatñwaniy añ ökini; nen paňqawani: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy únatoynayani. ⁷ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqñihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöyitaqwu uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqat pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁸ Pi aňqe' hih-tuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatya suk w moñwtunatyat ehpewhntimantani. Pu hāhaqe' tutskwa tayáyaykuni, pu tsönösqatsini, pu koyanisqatsini. Ii hapi hihhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtsovawuyñqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiwuyani, pu nuhtumí momñwituy, pu pas momñwituy amutpipu tsamvanyiwuyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yuhwni. ¹⁰ Noqw lomatuawí hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwni. ¹¹ Nikañw ason puma umuy tsamye', momñwituy amumi mātaveqwu, uma añwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituq, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqwu, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqwu, himuwa suk w mokiwuy aw mātapi, pu nāam tímuy. Pu tímāt namuy, yumuy amuhpewhtote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsoyam unumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqwu öviy'o. Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni.

The Awful Horror (Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqá tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason pam haqam as qe'niqey ep wunuqwu, uma aw yórikyaqwu, pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimiq watqani. ¹⁵ Pu i' hak kíts'oveqñihqa pañqwu ahpami qa hāhawni, piw hihta öviy pañso qa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnumqá qa kīmi yuwsiy öviyini. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqwu, pep hapi pu' haqawat añ nõ'yiwuyñqamuy, pu yöyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is öhini. ¹⁸ Noqw uma qa tómo' watkiwnumyaniqey öviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqwu kānavotpininiq'ö, pas hisat God hihta yúkuhqat pahpiy pew pahsavo qa hisat pan haqam hiniwhntiqat pan'i; piw pas soon hisat pāpu

paniwhtini. ²⁰ Noqw as Tutuyqawhqa pan talōnwintiwihqat qa pelvotaqw, soon hak ayo yámakni. Nikañw pay hapi pam hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkañw, pan talōnwintiwihqat pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kítani, sen meh, pam áyamo, kitaqw, uma qa tütuptsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatnihqey pan nātsokani'yuiñqam hoñvani; nen kātayhpit hihta tuawi'yuiñqat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniqw hikis pi pas namorsti-wyaqamuy lasnayaniqey öviy'o. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy añwu pay āawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaqam, put kánavotpit atsve tāwa qa tālawvani; pu müyawuy añqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat añqe' sótu löhöhöykuni, pu tokpelat añqe' hihimu öqala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw öqalat pasiwkañw a'nö sóniwkañw, öomawhtuy akw hawtoqw, sinom inumi yórikyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu ihoñviaymuy añqe' ayatani. Noqw puma nānan'ivaqw inamoramuy tsovalayani, tūwaqatsit susqalawñwayat añqw it tokpelat susqalawñwayat añqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noqw uma nōnvspaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqat qa hürunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwnaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noqw pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaqaw aw yórikye', pay pas aw pitsiwtaqat nanaptani, hikis pi pay pāpu pas hötsiwhpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tütuwayaqw, pay i sohsoy yaniwhtini. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nikañw hisat aw talōñvaniqat, pu haqe', qalawmaniqat qa hak navoti'ta. Pas qae, öveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yuiñwa, pu piw Tiata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ünaiwkahkañw nāwakintotani. Taq uma hisat aw pítuniqat qa navoti'yuiñwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yävoqnihqat anta. Pam hak kiy añqw ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tūwalañ'ayat tūwalaniqat aw pañqawu. ³⁵ Paniqw öviy uma tunatyawyuñwni. Taq uma ki'taqat hisat pítuniqat qa navoti'yuiñwa, sen tapkiqwniqata, sen tōkilnasaveqniqata, sen kowāko tötöqw pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuqw, uma tokkañw put ahpiy núansaniwyani. ³⁷ Noqw nu umumi hiñqawhqeý nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwni.

14

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw lōs tāla pēti, pu qa peken'oyiwhput pōlavikit nōñösañwuqat aw'i. Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus ünatoynaye'

nīnayanīqey wūwantota. ² Nihqe pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom pas qaunánwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Noqw Jesus Bethany-kitsókit ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kíyat ep tunösvoñat aw qatuqw, hak wuhti tatanpit hihta owat alabaster yan tūnwantiwhqat añqw yukiwtaqat añ tusaqwihkuyit kwañwáhovaqtuqat kūyikañw ep paki; nihqe tatanpit yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wihta. Pam wihkuyi nard yan tūnwantiwa; noqw pam a'nō hihkay'ta. ⁴ Noqw haqawat pep yesqam itsívutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoqw i' wihkuyi paysoq hovalniwa? ⁵ Añwu ka as pam payhp sunat sívat epnihqe hóyokiwtaqat òviy huyiwe', òkiwyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noqw puma qayan unañway wuhtit aqw hiñqaqwa. ⁶ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoqw unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷ Uma pi pay òkiwyaqamuy sutsep oyi'yuñwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy pāsyaamantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwani. ⁸ Pay pam hihta aw nuhtsaknihqey tumalta; pam hisat nuy āmiwñiqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lelwinīqe pitu. ⁹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yuñwani.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Noqw Judas Iscariot, pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mātapniqe pumuy amumi. ¹¹ Noqw puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sívat maqayaniqey aw pañqaqwa. Noqw pam hisat nukwán'ewhtiqw pumuy amumi put mātapniqey geni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples
(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹² Noqw qa peken'oyiwhput pōlavikit ep nōviwhqat ep sūs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat nīnayañwuniqw, Jesus aw nānatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaqw, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsniqey nāwakna? ¹³ Noqw pam lōqmuy put aw nānatuwnaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kīmini; nen hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvaqw uma añkni. ¹⁴ Nen ason pam haqami pakiqw, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nānatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹⁵ Noqw pam tupatsveq wukoahpave pās himu pasiwtaqat umuy āawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnaqam pañqw ahpiynihqe, kīve pítuhqe, pam hin pumuy amumi lavayhtiqat pan yori; nihqe amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hintsana. ¹⁷ Noqw tapkiqw, Jesus pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸ Noqw puma aw yeskahkañw nōnovaqw, Jesus pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tūmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni. ¹⁹ Noqw pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu? ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw

morstoynaqani. ²¹ Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mätapniqat enem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtihwq, pam put enem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²² Noqw pumuy nõnovaqw, Jesus põlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yõnoyhtat, pumuy put huytat pañqawu: Huvam it õmahtote', nõnõsaa; i' hapi itoko. ²³ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noqw puma sohsoyam put añqw hikwya. ²⁴ Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwhqamuy amuñem munvaniwhqa, amuñem pũhut pasiwnaniqe õviy'o. ²⁵ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw hisat God moñwtunatyayat aw pituqw, pep pu' nu puhuovavalat añqw hikwni. ²⁶ Pu puma tayawinpit tawlalwat, pañqw haqami tsmot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat ninani. Noqw kanelom ahtsavalani. ²⁸ Nikañw ason nu ahoy tätayniwe', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ²⁹ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay as pi nãmahin sohsoyam unañwso'niqw, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa nu ùmi pañqawni: Pay pu' it tãlat ep mihikq, nãt taqakowãko qa lõs tõqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pãyis pañqawni. ³¹ Noqw pahsat pu pam pas õqalat pañqawu: Pay nãmahin pi as kurs nu umum moknikañw, pay nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tũnwantiwhqat aw õki. Noqw Jesus put aw nãnatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma hãk inuhsavo yep yesq, nu nãwaknani. ³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamhqe, pahsat pu suyhtsepñwat qahahlay'iwmaqe hin unañwti. ³⁴ Nihqe amumi pañqawu: Nu hapi sumataq mokni; pas iunañwa qahahlayi. Uma hãk yepye', tunatyawyuñwni. ³⁵ Pu pam ahpiy hihin yũmonit, tutskwami nãtuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniqw, i' tuwani put ahpiy ruhpaqniqat nãwakna. ³⁶ Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay uñniqw sohsoy himu pasiwta. Um as it kãnavotpit inuhpiy ayo yũkuni. Nikañw pay qa nuy hin nãwaknaniqw, pantani; pay uhtunatyay antani. ³⁷ Pu pam amuminihqe, pumuy tokqamuy tũwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pũwi? Ya pas um soon tãwat añqe' sũs qõniltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸ Uma tunatyawkahkañw nãnawaknani, taq nãp hisat sen uma õnatiwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawta; noqw pay tokoat nuksiwa. ³⁹ Pu pam ahpiynihqe nãwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁰ Pu pam ahoy amuminihqe, pay piw pumuy tokqamuy tuwa; puma pi puwmañw'iwyuñwa. Noqw puma kurs put aw hiñqawani. ⁴¹ Pu pam pãyisni'makañw pũtuhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tõke', nãnasuñwnani. Hapi, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanhinwisqamuy õqalayamuy aw mätawiwa. ⁴² Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mätapniqa pew pitoto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noqw pam nāt yuaataqw, Judas imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum òki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ō. ⁴⁴ Noqw i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwantage pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pamni. Uma put ñuaye', pās aw tunatyawkahkañw wikyani. ⁴⁵ Nihqe òviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnihqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put ñuaya. ⁴⁷ Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpiy hóroknaqe, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut ehpewi añaqwayaqe, òviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāqavo God kiyat ep umumom hinnumkañw tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noqw hak tiyo qa yuws'i'kañw tusaqtontsatsakmōtsaput uskañw put añkniqw, tōtim put ñuaya. ⁵² Noqw pam usimniy ayo tūvat, qa yuws'i'kañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noqw solāwam God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw Jesus wikya. Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq moñwit kiyat ihpoviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi, sohsokmuy pep tsovawtaqamuy amumum as Jesus nīnayaniqey òviy hakiy hihta qalolnat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiwhqam put hīhihta atsátoyñayaqw, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷ Noqw haqawat wunuptuqe, put hihta atsátoynaqe, pañqawu: ⁵⁸ Itam it aw tūqaytaqw pañqawu: Nu it God kiyat sinmuy māyamuy akw yukiwhqat sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy akw yukiwhqat pāyis tātāt añ kitani, kita. ⁵⁹ Noqw pay piw pumuy lavayiam qa sūnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noqw pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noqw pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwqhāt Tīata? ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'òqaltutuyqawhqat putvaqe qátukañw tokpelat ep òomawhtuy akw hawtoqw, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsikat pañqawu: Ya hinoqw pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawani? ⁶⁴ Pi uma qakaptsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noqw puma sohsoyam put mokiwyu hihkay'taqat pañqaqwa. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw tōhtivaya, piw put taywayat nākwapñayaqe, may pölölmi'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqaqwa: Kurs hákiynihqat pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqólōy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noqw Peter pep moñwkit ihpoviyat epniqw, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanhtuy amuñaqw pítuhqe, ⁶⁷ Peter námukintaqw túwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añqw sinot ámuma. ⁶⁸ Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawhq nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hōtsíwat aw wunuqw, taqakowāko tōqti. ⁶⁹ Noqw māna piw put túwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰ Noqw piw pam qa nakwha. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqaqwa: Pay um pas antsa pumuy anumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; òviy pi uhlayayi panta. ⁷¹ Noqw pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátaniqey amumi pañqawu; nihqe pas òqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷² Noqw pahsat pay taqakowāko piw tōqti; noqw pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhtiqat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lōs tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni, ura kita. Noqw pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

15

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pu panis tālawvaqw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hintaniqat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya. ² Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? Noqw pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit put hihihita nēveltotoynayaqw, pam qa hiñqawu. ⁴ Noqw Pilate piw put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hihihita uhpewi yuaatota. ⁵ Noqw piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noqw òviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶ Noqw put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqat hihtawat nuhtumi mātapiñwu, pumuy hakiy nānawaknaqw put'a. ⁷ Noqw hak tāqa Barabbas yan mātsiwhqqa pētuy amumum sivikit ep sómiwa. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy nīnaya. ⁸ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hintiniqat ò'qalya. ⁹ Noqw Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noqw ya nu Jew-sinmuy moñwíyamuy amumi mātapiñqat uma nānawakna? ¹⁰ Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqe òviy put aw Jesus noayaqw, pam mātsi'taqe òviy pañqawu. ¹¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan anañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapiñqata. ¹² Noqw Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noqw ya nu it umuñpiy Jew-sinmuy moñwíyamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³ Noqw puma piw sáakmaqe aw pañqaqwa: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁴ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hinoqó'? Pam hihta qalomáhinhtiqw òviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqaqwa: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁵ Noqw Pilate sinmuy pas pay anañwveniqe, pumuy Barabbas mātapt, Jesus wuvahtiniqat pañqawht, nahoyehtsit aw muiwñiqat òviy solāwamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus
(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶ Noqw solāwam pavasiwhkit Pretorium yan tūnwantiwhqat aw put wikaqə, suñwāmuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷ Pu puma put palasakwat usimnit usihtoynayat, hihta kūtay'taqat kwitetotəqə, put qōtōsomtoynaya. ¹⁸ Nit pəhsat pu put pas hihtalalwaqə, pañqəqwa: Ōqawmañwu, Jew-sinmuy moñwiamu! ¹⁹ Pu puma hopaqat akw put qōtōyat wuwalalwakahkañw, aw tōhtota; pu aw tamōtshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰ Pu ōviy puma put aw tututsiwayaqə yukuyaqə, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nāp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoyełtsit aw put muayaniqə ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tāqa, Simon yan mātsiwhqə, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqəqəw pitutoqə pañqee. Noqw pam Jesus nahoyełtsiyat eñem İkiwtaniqat solāwam put tusoq'ayatota. ²² Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqōtvihka i'nihqə pam'i. ²³ Noqw puma wine hihta a'nō sikaat enañ namiqwrirtaqat put hikwnayaniqəw, pam qa nakwha. ²⁴ Pu puma put nahoyełtsit aw muayaqə, yuwsiyat nāhoy o'ya, put ōviy nanavō'yakahkañwo, mātaqpi hak hihtawat-mantaniqəw ōviy'o. ²⁵ Wukotōñvaniwtaqəw-haqam puma nahoyełtsit aw put muaya. ²⁶ Noqw pam hihta nēveltoyniwhq, pam put atsva pēniwa; nihqə yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷ Noqw puma piw hakimuy lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyełtsit aw muayaqə, suhkawa put putvaqeniqəw pu sukawa put suyyaqee. ²⁸ Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhiti, ūra yan pey'ta: Pam qaantotiqaqamuy amumum pohtoyłaniwa, yan'i. ²⁹ Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwayaqə, qōtōy wilankahkañw pañqəqwa: Hē! um God kiyat sahpuknat pāyis tālat añ aw kitanıqey tuwi'taqə, ³⁰ Ayo nātave', nahoyełtsit añqw hāwii. ³¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwayaqə, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nānami pañqəqwa: Pas as pam ayo tūooykañw, kurs hin ayo nātapni. ³² Pay pas Christ Israel-sinmuy moñwiammen nahoyełtsit añqw hawni, noqw itam aw tāyuñwe' tūtuptionsani. Noqw ima put amum nahoyełtsit aw muil-tiqam put aw tutsiwhiñqawlawu.

The Death of Jesus
(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tāwanasaptiqəw ahsupoq tūwaqatsit añ qatālawva, tāwat atvelpetiqəw pəhsavoo. ³⁴ Noqw tāwat atvelpetiqəw, Jesus a'nō pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqəwhqə, ya um hinoqəw nuy tatamhta? i'nihqə pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqə pañqəqwa: Meh, taq pi pam Elias wāñwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa wārikqə, hihta sōyatko'y'taqat (sponge) vinegar aqə mōroknat, hopaqat epeq sōñnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kiyat ep mōtsáp'uutspi ōnaqəw atkamiq nāhoy tsiki. ³⁹ Noqw solāwamoñwi Jesus ayañqat aw wūnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqəw yōrikqə pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God Tıata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yāvaq tāyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Joses, pumuy yúamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat

ep hinnuq̄w, ima momoyam put an̄k hinnuq̄yaq̄e, put tumalay'yuñwa. Pu piw wūhaq̄nihq̄am momoyam put amum Jerusalem aq̄wyaq̄am pep hōñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noq̄w nasuñwintalōñnit totokayat ep tapkiq̄w, ⁴³ Hak tāqa Arimathea-kitsókit an̄q̄wnihqa, Joseph yan mātsiwhqa, ep pítuhq̄e, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihq̄e, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtāqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴ Noq̄w pay sen Jesus mokq̄at Pilate wūwāq̄e, solāwamoñwit wāñwayhq̄e, put tūviñta. ⁴⁵ Nihq̄e yaw put pay mokq̄at pam solāwamoñwit an̄q̄w navotq̄e, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noq̄w pam suphiñput tusaqtontsatsakwmōtsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnāq̄e, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhq̄ölō tuhsōiwtāq̄at aq̄w put panat, hōtsiwmiq̄ owat mūma. ⁴⁷ Noq̄w Mary Magdalene-niq̄w, pu Joses yuat Mary, puma haq̄am put taviwhq̄at aw yori.

16

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Pu nasuñwintalōñnit an̄ ayo ruhpaq̄, Mary Magdalene-niq̄w, pu James yuat Mary-niq̄w, pu Salome, puma hihihita kwañwāhovaq̄tuq̄at tuiya, tūamit awyē', put akw Jesus lelwiyaniq̄e ðviy'o. ² Pu ðviy Sundayt aw pituq̄w, puma suits talavay tāwat yámaktoq̄w tūamit aw ðkiwisa. ³ Nihq̄e nānami pañq̄awwisa: Ya sen hak itamuñem tūamit hōtsíwat an̄q̄w ayo owat mūmani? ⁴ Nit puma aw yóriq̄yaq̄w, kurs owa pay ayo mūmaniwa, pas pi qaan'eway yahsayoq̄'a. ⁵ Noq̄w puma tūamit aq̄w yuñq̄w, kurs hak tiyo wūpat q̄ōtsat yuwsí'kañw put putvaq̄e q̄atu. Noq̄w puma put tutwaq̄e pas tsātsawna. ⁶ Noq̄w pam hak pumuy amumi pañq̄awu: Uma qa tsawiniwyuñwñi. Pay uma as Jesus Nazareth an̄q̄w sino nahoylehtsit ep multiq̄at hepwisā. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haq̄am pam taviwhq̄at aw yóriq̄yaa. ⁷ Noq̄w yupave, uma put aw nānatuwnayaq̄amuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aq̄wñi. Ason pep uma put aw yóriq̄yani. Pay ura umumi pañq̄awu. ⁸ Noq̄w puma pañq̄w nōñañayku; nihq̄e hin unañwtotiq̄e, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwyuñq̄e, ðviy qa hakiy haq̄am aw hiñq̄aqa.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹ Noq̄w Sundayt aw pituq̄w, suits talavay Jesus ahoy tātayhq̄e, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put an̄q̄w tsañe' nukpanhihikwsumuy ipwa. ¹⁰ Noq̄w pam ahpiynihq̄e, Jesus ámuñyañwuq̄amuy put āawna, pumuy q̄ahahlayyakahkañw tsaykitaq̄'ō. ¹¹ Noq̄w yaw pam piw q̄atuhq̄e, pu Maryt aw namtaknaq̄at puma nanaptakañw qa tūtuq̄tsiwa.

Jesus Appears to Two Disciples

(Lk 24.13-35)

¹² Pantaq̄at atse pu' pumuy amuñaq̄w haq̄awat lōyōm haq̄ami tutskwamiq̄ waymaq̄w, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³ Noq̄w puma ahoy kīminihq̄e, mīmuywatuy put āawna. Noq̄w pay piw puma pumuy lavayiyamuy qa tūtuq̄tsiwa.

Jesus Appears to the Eleven

(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴ Pantaqat atsva pu' pakwt sūkw sihkay'taqamuy nōnovaqw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatūtuptsiwaqat, pu a'nō unañwayamuy ep qōhqōya, puma put ahoy tātayhqat aw yōrikyaqamuy lavayiyamuy qa tūtuptsiwaqw ōviy'o. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit yuaatotani. ¹⁶ Lomatuawit qa tuptsiwhqa hapi maskimiq tūviwtaniqw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwh, kūyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yāmakiwtani. ¹⁷ Pu īi himu tuawi'yunqa añ tuptsiwni'yunqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸ Kurs puma tsūtsu'tuy ñuaye', pu sen kurs puma hihta qōyanpit hikwye', pas soon put akw hinhtotini. Puma tūtuyyaqamuy amumi hintsatsnaqw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven

(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹ Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, ōmi wikiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰ Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaat-inumyaqw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kātatayhpit hihta tuawi'taqat akw lavayit ōqalanma. Yantani.

LOMATUAWI LUKE AHPİY'O

Introduction

¹ Pas as kaysiwihqam itamuhpa' hihta hiniwhitiqat pās oyiwtaqat pēnayaniqey tuwantota. ² Ima hakim ań ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuwawit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuńwa. ³ Noqw óviy nu put yayhniwhpuyat ańqaqw sohsok hihta ań pās puprikqe, put pās pasiwtaqat ūmi pēnaniqey unańwti, um hak pawan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ūmi mātaviwhqqa pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep mońw'iwtaqaw, hak God awwat mońwi, Zacharias yan mātsiwhqqa qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wúnuhqqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātsiwhqqa piw hakiy Aaron ahpiyvi. ⁶ Puma nāma God atpip súankańw, Tutuyqawhqat hin lavayyukuhqat pu hin tutap-taqat ań ahsupoq qaówíhinma. ⁷ Nikańw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tilawhq óviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suńwámuy amumum God kíyat ep tumalay'taniqat aw pitsiwta. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqe hihta akw tuwantotaqe, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kíyat ep put eńem hihta kwańwáhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eńem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqe hońkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam pańso pakiqw, Tutuyqawhqat hońviayaat put aw mātakti; pam kwańwáhovaqtuqat eńem qóqóhpit putvaqe wunuwta. ¹² Noqw Zacharias put túwahqe, pas tsawnaqe, hin unańwti. ¹³ Noqw hońviaya put aw pańqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw óviy uhwuhti Elizabeth uńem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túńwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwihqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawhqat atpip a'nó hímuni. Nihqe óviy pam oवाल, pu honaqkuyit qa hihikwni. Pi pas pam tihtiwhpuy ańqaqw Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwntani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ó'qalaqaw, puma ahoy Tutuyqawhqay God aw nānamtókani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy ań'a, pu óqalay ań'a. Nihqe pam Tutuyqawhqat ahsavo hinmaqaw, namat timuy amumi unańway'vayani; noqw ań qatuqáyvahsi'yuńqam súanhinwisqamuy amún súan unańwtalwuwni'vaye', súanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawhqat ahsavo put sinomuyatuy unańwayamuy put eńem mońwvastani. ¹⁸ Noqw Zacharias hońviayat aw pańqawu: Noqw nu hin un súańqawhqat navoti'tani? Pi nu' wuhtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noqw hońviaya lavayhtiqe put aw pańqawu: Nu Gabriel yan mātsiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuwawit un āawnaniqat óviy pam nuy ańqw ūmi ayata. ²⁰ Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsywa. Noqw óviy uhlayaví nawus ūnaqw nawhkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noqw sinom Zacharias nuhtayyuńwa. Hinoqw pam God kíyat ep pas nawutsnaqw, puma

put ep hin wūwantota. ²² Noqw pam yāmakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiñqawni. Noqw puma māматыаq, sumataq pam God kiyat ep hihta aw yori; òviy pi pam amumi māsankañw, pay pas qa hiñqawu. ²³ Noqw òviy pam panis paptsiy añ kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴ Noqw ahpiy pantaq, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy añ haqam nātupki'ta. ²⁵ Nihqe pañqawu: Yanhaqam Tutuyqawhqa nuy hintsana, nuy òkwatuwhqee. Nu as qa tiylawhq òviy sinom as inumi tutsiwhiñqawqawq, askwal pi God put pantaqat añqw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noqw navay mūmuyawhtuy sūlawhtiqw, God hoñviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāhovalni'taqat Mary yan mātsiwhqat aw'i. Pam hak hakiy tāqat Joseph yan mātsiwhqat, David ahpiyvit aw noiwniqat enem nawiniwta. ²⁸ Noqw hoñviaya put aw pákihqe, aw pañqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqa úmuma. Pam núokway úmi pas qaōwínoa. Um momoymuy amuñaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wūwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wūwanta. ³⁰ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway úmi pas qaōwínoa. ³¹ Noqw meh, um nō'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan túñwani. ³² Pam a'nō hímuni; pu Pas Sus'oveqnihqat Tiatnihqey yan túñwantiwni. Noqw Tutuyqawhqa God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³ Noqw pam Jacob ahpiy sinoiwtagamuy amumi sutsep moñ'íwtani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani. ³⁴ Pahsat pu Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwatani. Pi nu qa hisat haqam hakiy tāqat ámuma. ³⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi úmi pítuni; pu Sus'oveqnihqqa òqalay akw uñ nākwapnani. Paniqw òviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpiy tihtiwniqa God Tiatnihqey yan túñwantiwni. ³⁶ Noqw meh, ūñaqwi Elizabeth as qa tīlawhqat pañqawañwuwq, pam wuyovehaq nō'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwatani. ³⁸ Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqa túwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noqw ephaqam Mary pañqw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yuñqat aqwhaqami kaktayi, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kiyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq tiposi tsoomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴² A'nō pañqawu: Nāspi um momoymuy amuñaqw namorstiwa! Pu uhpiy tihtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noqw nuy yan'ewayniqw òviy kurs piw Itutuyqawhqaqay yuat añqawq inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlavayi inaqvumiq tōqtiqw, pahsat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq tsoomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsiwhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqa úmi hin lavayhtiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ō.

Mary's Song of Praise

⁴⁶ Noqw Mary tuwat pañqawu: Oviy nu iunañnaqw Tutuyqawhqaqat pas hihtay'tani. ⁴⁷ Thikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini,

48 Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tātayhq'ö.

Noq̄w meh, yahpiy haqahpiy yantani:

Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat pañqawani.

49 Pi pam nuy qaöwítumalta, i' hak Sus'öqaltutuyqawhqa,

Qahováriwtaqa yan tūnwantiwhqa.

50 Pam put kaptsi'yuñqamuy ökwatuwa,

Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuyu.

51 Is uti! Pam hinurs öqalay'ta!

May akw añ kwivi'nañway'yuñqamuy tatslakna.

Piw pumuy tunatyayamuy sóontsana.

52 Pam añ ö'qaltuy qeniyamuy añqw hanna,

Nit añ ökiwyaqamuy momiq oya.

53 Pam añ tsöñsoiwtaqamuy hihta nukñwat öyna,

Nit kahaksinmuy sūmavuyawyuñqamuy añqe lālayi.

54-55 Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi,

Itanamuy amumi hin lavayhti qey hapi panhti.

Pam Abraham timuyatuy ökwatuwa,

Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsokmuyu,

Nihqe pam yūmosa panmani.

56 Noq̄w Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

57 Noq̄w Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. 58 Noq̄w

put kisñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqa put qa an'ewakw

ökwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. 59 Noq̄w put nanalsikis

talni'taqw, puma tsák w poñotkuyaniqe öki. Nihqe puma put Zacharias yan

tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. 60 Noq̄w put yuat pañqawa: Qae, pam John

yan mātsiwni. 61 Noq̄w puma put aw pañqawa: Noq̄w pi qa hak uhsino

pan mātsiwa. 62 Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put tūnwaniqey

nāwaknaqat tüwintota. 63 Noq̄w pam hihta añ pēnaniqey tuhtuy'qe, añ pēna:

Pam John yan mātsiwa. Noq̄w puma sohsoyam hin kurs wūwaya. 64 Noq̄w

pahsat pay put moaat hötsiltiqw, leñiat nāhiwa. Noq̄w pam yuaaykuqe,

God aw hahlayhti. 65 Noq̄w pumuy kisñwamat pas kurs hin wūwaya.

Noq̄w sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhtiqat nānami

lavayta. 66 Noq̄w sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw

pañqawa: Hin pa i' tsay hintani? Noq̄w Tutuyqawhqaqat maat put aw

unañwtavi'ta.

Zachariah's Prophecy

67 Noq̄w put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw,

hin hintaniqat lavayhti qe pañqawu:

68 Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqaam tayawintiwa:

Pam sinomuy pohtaqe, pumuy qenivo oya.

69 Pam hakiy a'nö öqalay'taqat wunuptsina,

Itamuy ayo öoyniqata,

Tumal'ayay David amuhpiyviyatuy amuñaq'ö.

70 Ura pam hisatñahaqaw itanamuy amumi pan lavayhti,

Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'ö.

71 Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo öyaniqey pañqawu,

Pu sohsokmuy itamumi qa suhtaq'ewyaqamuy öqalayamuy añq'ö.

⁷² Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,

Amumi hin lavayhti qey aw antsana,
Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.

⁷³ Ura pam itanay Abraham aw pas qaöwíl vayhti;

⁷⁴ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqeyu,
Itam qa tsawiniwkahkañw, put enem hintsatskaniqata.

⁷⁵ Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,
Sohsok hihta akw pasiwkahkañw, súankahkañwo.

⁷⁶ Noqw ūm'i, ítii, ya uñem hintani?

Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;

Pan hapi um túñwantiwni.

Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;

Pu put enem pöhut añwu añ qenitani.

⁷⁷ Um God sinomuyatuy hin ayo nõñakniqat āawnani;

Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ö.

God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo óyani.

⁷⁸ Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwakwhat pi öñaqw
itamumi tālawva.

⁷⁹ Qatalpuve yesqamuy amumi tālawnani,

Mokiwuy kihsiwniyat añ yesqam tālat aw yórikyani.

Noqw itam tālat aw tāyuñwe', pasi'nañway'kahkañw, hinwisni.

Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰ Noqw tsāy wūyoq'iwmaq, tunatyaat suyht-
sepnwat öqawi'ma; nihqe haqam qayēsihwpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy
amumi namtaknaniqey pahsavoo.

2

The Birth of Jesus

(Mt 1.18-25)

¹ Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta. ² Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaqw, sinom mohti yan nāvenaya. ³ Noqw sohsoyam nāvenyaniqe nanāp kitsókiy añ nankwusa.

⁴ Noqw öviy Joseph Galilee-tutskwat ep Nazareth-kitsókit añqwnihqe, Judea-tutskwat aqw'a, haqami kitsókit, Bethlehem yan mātsiwhqat aqw'a. Ura David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe, öviy nāvenyaniqe pañsoq'a.

⁵ Noqw Mary put nömamkiwaat put ásuma, pas páy tihtanikañwo. ⁶ Noqw pumuy pépeqniqw, pam tihtaniqat aw pitu. ⁷ Noqw pam nāt sūs tihtaqe tiyohyat tihta; nihqe muhpiñwat akw muhpiñwat, haqawq tumalvopkot nõñosañwuqat pañqe' put tavi, qa haqam yeyespive amuñem qéniniqw öviy'o.

The Shepherds and the Angels

⁸ Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe, mihikq kanelvokmuy tütuwala. ⁹ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pumuy amumi mātaktiqw, Tutuyqawhqat lolma tālañwaat pumuy ahsupoq amuñlaq tālawva. Noqw pavan pas puma tsawinwuhpukya. ¹⁰ Noqw hoñviaya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni. Meh, pi nu lomatuawit umuy āawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hin-

haqam hahlayyani. ¹¹ Pi pu' hapi it talöñvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tūooyhqa umuñem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God añqw moñw'asi'taqa.

¹² Noqw it akw uma put māmatsyani: Tiposit muhpiñwat akw muhpiwkañw

haqaqw tumalvopkot nōnōsañwuwat añqe' qatsqat uma tutwani. ¹³ Noqw pahsat pay qaan'ewakw hintaqam òve yesqam kurs hoñviayat ámumyaqe God tayawintotaqe pañqaqwa: ¹⁴ Nam God Sus'oveqnihqā tayawintiwa; pam pi tūwaqatsit ep sinmuy hahlaykañw amuñem yukuqw, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noqw hoñvia'yat tawlawaqe yukuyat, ahoy òmiqhaqamiya. Noqw pahsat pu lālayñwut nānami pañqaqwa: Taa, tuma kurs Bethlehem awye', it yan hiniwhitiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pañso kaktayyaqe, ep òkihqe, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haqaqw tumalvopkot nōnōsañwuwat añqe' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷ Noqw puma put aw yórikyaqe, hoñviaya it tsākw hin lavayhtiqaqat añqe' tunvotnaya. ¹⁸ Noqw sohsoyam put nanaptaqam lālayñwut pumuy hin āawnayaqat añ wūwantota. ¹⁹ Noqw Mary tuwat sohsok iit aw wūwankañw, unañwpeq pās oya. ²⁰ Noqw lālayñwut hoñviaya amumi hin hiñqawhqat sohsok nanaptaqe, pu aw yórikyaqe, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwiisa.

Jesus Is Named

²¹ Noqw nanalsikis talōnvaqat ep tsākw poñotkuyaniqat aw pituqw, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nō'yiltiq'ò.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noqw put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaqw, puma tsākw Tutuyqawhqaqat aw nōaniqe, Jerusalem ep wikva. ²³ Ura pi yan Tutuyqawhqaqat tutavoyat añ pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtitiyohyat tihtapq, pam Tutuyqawhqaqat awwat noiwtani. ²⁴ Noqw tutavot añ hin pey'taqat pan puma Tutuyqawhqaqat aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lōqmuy masihōwituy, sen lōqmuy qòtsáhōwituy Tutuyqawhqaqat aw hom'oymantani. ²⁵ Noqw meh, hak tāqa, Simeon yan mātisiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak súankañw God pas kaptsi'ta; nihqe hak Israel-sinmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noqw ason yaw pam pas Tutuyqawhqaqat añqw moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan āawna. ²⁷ Noqw Hikswi pan put unañwtoynaqw, pam God kíyat ep paki. Noqw Jesus yuat puwsuñway amum tutavot hin yuykiwhqat tsākw Jesus enem hinhtiniqe òviy pep put wikva. ²⁸ Noqw Simeon put tsōpahtaqe, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹ Tutuyqawhqa, taay, um uhlayviy aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kañw yañqw ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰ Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tūoyaniqat ūñaqwnihqat aw yori. ³¹ Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³² Soñawnen pam qa-Jew-sinmuy amumi tālawnani; pu uhsinmuy, Israel-sinmuy òmi tsokanani. ³³ Noqw Joseph put yuyat amum pam hin tsākw lavayhtiqaqat aw kātuqayta. ³⁴ Noqw Simeon pumuy òqalaqe, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsāy God ahpiy namorstiwa. Noqw put atsviy Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam munumhtini, pu piw kaysiwhqam hoñvani. Pam hihta tuawi'taqw, sinom put aqw hihñqaqwani. ³⁵ Pantani hapi. Noqw soñawnen uh'unañwa sipwuvahpit akw tūhotiwni. Noqw kaysiwhqamuy tunatyaam tupkiwyuñqa mātaktotini. ³⁶ Noqw hak God lavay'ayaat, Anna yan mātisiwhqa, pep qatu, hakiy Phanuel tiata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ qatu. ³⁷ Noqw pam koñnalavu nālöp sunat

añqw nälöp sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noq w pas pam God kiyat añqw qa ahpiyniñwu. Nikañw mimhikqat, pu talöñwiwmaqat añ nap-walni'kañw, nāwakinkañw God eñem tumalay'tañwu. ³⁸ Noq w Simeon nāt yuaataqw, i' wuhti ep pákihqe, Tutuyqawhqat aw hahlayhti, nit sohsok-muy amumi put tsākw yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniqat öviy maqaptsi'yunqamuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹ Noq w Joseph, put yuyat amum Tutuyqawhqat hin tutaptaqat an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aqw'a, nāp kitsókiy Nazareth aw'i. ⁴⁰ Noq w tsāy wuyoc'iwmaqe suyhtsepñwat tunatyay añ öqawi'ma; piw unañwtalwuwñit añ'a, nihqe God núokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹ Noq w Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aqwniñwu, ura Amutsva Yümosanihqat ep nöwiwqat ep'e. ⁴² Noq w Jesus pakwt löq sihkay'tasikis yahsañwni'taqw, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat öviy naat yuyat amum Jerusalem aqw'a, Jesus wikkañwo. ⁴³ Noq w puma añ kuyvaqe, nāp kitsókimi q áhoyniqw, tsāy Jesus pumuy qa amumunihqe, Jerusalem epeq huruhti, noq w puma put qa navota. ⁴⁴ Nihqe pay pam pumuy amumuyaqamuy amumunihqat puma wüwaqe, ep fāwanawit añ haqami pahsavo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵ Nit puma put qa túwahqe, namtökt ahoy Jerusalem aqw'a, put heptoqee. ⁴⁶ Noq w päyis talqw, puma God kiyat ep put tuwaqw, pam tütutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi túqaykañw, pu pumuy hihta tüviñlawu. ⁴⁷ Noq w sohsoyam aw túqayyūñqam put hin hihta mätsi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kätayuñwa. ⁴⁸ Noq w puma put túwahqe hin kurs wüwa. Noq w yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoq w itamuy yanhaqam hintsana? Okiw nu' unay amum kānavoti'kañw uñ hep-uma. ⁴⁹ Noq w pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq w nāpi nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe öviy'o? ⁵⁰ Noq w pay puma put lavayiyat qa māmatsi. ⁵¹ Pu pam pumuy amumunihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi túqaykañw qatu. Noq w tuwat put yuat iit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta. ⁵² Noq w Jesus suyhtsepñwat wuwñi'makañw wüyoq'iwma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawñi'ma.

3

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Noq w hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahsañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea-tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw, ² Pu An-nas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayēsiwihpuveniç'ö. ³ Noq w pam päyut Jordan añ ahsupoq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', küyit akw tuvoylatotini. Noq w God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni, amumi kita. ⁴ Ura hakiy

God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat an yan pey'ta: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani; pam hāqe'niqat aw suwiptotani. ⁵ Sohsovik siskat an ōtsómhtini, pu sohsovik tuttukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu an nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwyuñqa pōhiñputiwni. ⁶ Noqw sinom sohsoyam God hin ayo tūooyhqat aw yōrikyani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatiwyaniqe ōviy put aw ōkiwtaqw, pam pumuy amumi yan lalvaya: Is ohi, uma hakim tsūtsu'tuy amunyuñqamu, ya hak umuy itsívut nātoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñōt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unañwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen ōviy piw pikaiñwa himutsokit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta. Noqw ōviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqñiwe', qōhit aqw tūviwni. ¹⁰ Noqw sinom put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lōqmuy wukonapnay'taqa ñastanihqat sūkw máqani; pu nōsiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit eñem sívat ōmalalwaqam piw kūyit akw tuvoylatotiniqe ōkihqe, put aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwhqat epnihqe qa hóyokput uma nuhtuñaqw ōmahtiwisni. ¹⁴ Noqw pu solāwam piw tuwat put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tūyuyuyhnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yuñwni. ¹⁵ Noqw nāt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yuñqw, sohsoyam unañwpeq John aw hin wūwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsoqmuy amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy kūyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan ōqala añq'ō. Noqw soon nu yan'ewayniñkañw pay ñas'ew put tots-sosomhpiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qōhit akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás qeni'tani, nen sōhōvosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qōhit qatokñiwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hīhihta akw pumuy ōkwhankañw, amumi lomatuaawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qōhqōya, tupkoyat Philip nōmayat Herodius ep'e, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰ Noqw Herod pay nāt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

The Baptism of Jesus
(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Noqw pam nāt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam kūyit akw tuvoylatiwyaqw, pu Jesus piw kūyit akw tuvoylatiqe, nāwakintaqw ōmi hōtsilti. ²² Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hōwit an tokoy'kañw put atsmi hāwi. Noqw ōñaqw hakiy tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu uñ pas hahlayi.

The Genealogy of Jesus
(Mt 1.1-17)

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wūwantotaqw, Jesus Joseph tiata. Noqw pam Helit tiata; ²⁴ Noqw pam Matthat tiata, noqw pam Levit

tiata, noqw pam Melchit tiata, noqw pam Jannat tiata, noqw pam Joseph tiata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tiata, noqw pam Amos tiata, noqw pam Naum tiata, noqw pam Esliit tiata, noqw pam Nagget tiata; ²⁶ Noqw pam Maath tiata, noqw pam Mattathias tiata, noqw pam Semeit tiata, noqw pam Joseph tiata, noqw pam Judat tiata; ²⁷ Noqw pam Joannat tiata, noqw pam Rhesat tiata, noqw pam Zorobabel tiata, noqw pam Salathiel tiata, noqw pam Nerit tiata; ²⁸ Noqw pam Melchit tiata, noqw pam Addit tiata, noqe pam Cosam tiata, noqw pam Elmodam tiata, noqw pam Er tiata; ²⁹ Noqw pam Joset tiata, noqw pam Eliezer tiata, noqw pam Jorim tiata, noqw pam Matthat tiata, noqw pam Levit tiata; ³⁰ Noqw pam Simeon tiata, noqw pam Judat tiata, noqw pam Joseph tiata, noqw pam Jonan tiata, noqw pam Eliakim tiata; ³¹ Noqw pam Meleat tiata, noqw pam Menan tiata, noqw pam Mattathat tiata, noqw pam Nathan tiata, noqw pam David tiata; ³² Noqw pam Jesset tiata, noqw pam Obed tiata, noqw pam Booz tiata, noqw pam Salmon tiata, noqw pam Naasson tiata; ³³ Noqw pam Aminadab tiata, noqw pam Aram tiata, noqw pam Esrom tiata, noqw pam Phares tiata, noqw pam Judat tiata; ³⁴ Noqw pam Jacob tiata, noqw pam Isaac tiata, noqw pam Abraham tiata, noqw pam Tharat tiata, noqw pam Nachor tiata; ³⁵ Noqw pam Saruch tiata, noqw pam Ragaut tiata, noqw pam Phalec tiata, noqw pam Heber tiata, noqw pam Salat tiata; ³⁶ Noqw pam Cainan tiata, noqw pam Arphaxad tiata, noqw pam Sem tiata, noqw pam Noet tiata, noqw pam Lamech tiata; ³⁷ Noqw pam Mathusalat tiata, noqw pam Enoch tiata, noqw pam Jared tiata, noqw pam Maleleel tiata, noqw pam Cainan tiata; ³⁸ Noqw pam Enos tiata, noqw pam Seth tiata, noqw pam Adam tiata, noqw pam God tiata.

4

The Temptation of Jesus (Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, pāyut Jordan añqw ahoy pitu, nihqe Hikwsit ahpiy qayēsiwhpumi wīkiwa. ² Noqw Nukpana lōp sunat tālat añ pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat añ qa nōsa, nihqe añ ruhpaqꝑ pam tsōñmoki. ³ Noqw Nukpana put aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen, um it owat pōlavikiniwhntiniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiꝑe aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵ Pu Nukpana haqami pas wupátukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit añ ahsupoꝑ moñwqeꝑnit put aw sūmahtakna. ⁶ Nihqe aw pañqawu: It hapi õqalat nu uñ sohsok máqani, pu hihta añ susnunukñiwata, pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiꝑ put máqanik máqañwu. ⁷ Noqw õviy kurs um inumi naokiwtaꝑw, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸ Noqw Jesus lavayhtiꝑe put aw pañqawu: Sóoni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhꝑay aw naokiwlawni, pu um put-sa enem tumalay'tani. ⁹ Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaꝑe, God kíyat ep suswupakits'omiꝑ put tsókat, pu aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen, yañqw atkamiꝑ nātuvani; ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataꝑw, ūmi tunatyaltotini; ¹¹ Nen puma may akw uñ hōlōlñi'yuiñwñi, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aꝑw sáviknani. ¹² Noqw Jesus lavayhtiꝑe put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhꝑay aw qa

tuwanlawni. ¹³ Noq̄w Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaq̄e yúkuhq̄e, hihsavo put añq̄w ahpiy'ó.

Jesus Begins His Work in Galilee
(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Noq̄w Jesus Qahováriwtaq̄at Hikswit öq̄alayát pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noq̄w sinom añ ahsupoq̄ put lavayta. ¹⁵ Noq̄w pam pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuq̄aynatinuma, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth
(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haq̄am wunñq̄ey Nazareth aw pitu. Nihq̄e pam hin tuwi'taq̄ey anhtiq̄e, nasuñwintalöñnit ep tsotsvalkimi paki, nihq̄e tutuvenit añ túñwantaniq̄e wunuptu. ¹⁷ Noq̄w pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noq̄w pam tutuvenit púruknaq̄e, haq̄e' yan pey'taq̄at tuwa: ¹⁸ Tutuyq̄awhq̄at Hikwsiat nuy tuyq̄awi'ta, nu añ ökiwyaq̄amuy amumi lolmat yuaaykuniq̄at öviy nuy asnaq̄ee; pu añ unañwsoiwtaq̄amuy suyan unañwtoynaniq̄at öviy nuy ayata, añ túwik'iwyuñq̄amuy nuy mātaviwyaniq̄at amumi yuaaykuniq̄at öviy'ó, pu añ q̄atālat pōsi'yuñq̄amuy pōsiyamuy tālawnayaniq̄at amumi yuaaykuniq̄ata, pu añ okiwsaniwyaq̄amuy q̄eniveyaniq̄at öviy'ó. ¹⁹ Pu i' Tutuyq̄awhq̄a ayo túooyniq̄at aw pitsiwtaq̄at tunvotnaniq̄at öviy'ó. ²⁰ Yan pam añ tuñwat, tutuvenit mupipiykinat, aw tunatyawtaq̄at aw put ahoy tavit q̄atuptu. Noq̄w tsotsvalkive tañawtaq̄am put aw-sa tāyuñwa. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañq̄awu: Umuy hapi aw túq̄ayyuñq̄w, i' yan pey'taq̄a it talöñvaq̄at ep aw antsaniwa. ²² Noq̄w sohsoyam put aw túq̄ayyuñq̄e, moañaq̄w lavayit lolmat nõñakq̄at aw kãwuwantotaq̄e, pañq̄aq̄wa: Ya q̄a i' Joseph tiata? ²³ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit q̄a pañq̄aq̄wani: Tühika, nāq̄alapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hñihihta tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴ Noq̄w pam pañq̄awu: Pas antsa nu umumi pañq̄awni: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pāsniwa. ²⁵ Noq̄w nu umumi súañq̄awni: Ura Elias q̄atsiyat ep payhkomuy yahsañwuy añq̄w navay mūmuyawhtuy añ q̄a yokva; noq̄w ura tutskwat añ ahsupoq̄ tsöñösti. Noq̄w ephaq̄am Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhq̄am koñnanalvut yēse. ²⁶ Noq̄w pay ura pas Elias pumuy q̄a haq̄awatuy amumi ayatiwh̄t, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus q̄atsiyat ep as Israel-sinmuy amuñaq̄w kaysiwhq̄am tokoplelet tütuyya; noq̄w pay ura puma pas q̄a haq̄awa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan māsuiwhq̄a-saa, amumi kita. ²⁸ Noq̄w sohsoyam tsotsvalkive tañawtaq̄am it nanaptaq̄e, pas itsívutoti; ²⁹ Nihq̄e hoñvaq̄e, put kñaq̄w tūvaya. Pumuy kitsókiam haq̄am tsomoveq̄ wunu. Noq̄w öviy pep tumpok puma put wikya, pañq̄w put tūvayaniq̄ey unañwtotiq̄ee. ³⁰ Noq̄w pay pam amuhsonñaq̄w hinmakañw, pañq̄w ahpiy'ó.

A Man with an Evil Spirit
(Mr 1.21-28)

³¹ Nihq̄e pam Galilee ep kitsókit Capernaum aq̄wnihq̄e, nasuñwintalöñnit añ sinmuy tutuq̄ayna. ³² Noq̄w pas puma put hin tutuq̄aynaq̄at ep aw kātuq̄ayyuñwa, pas pam a'nö lay'taq̄at yuaataq̄w öviy'ó. ³³ Noq̄w hak tāq̄a tuyoy'ewakw nukpanhikwsit okiw akw tuyq̄awiwtāq̄a tsotsvalkive pakiwta,

nihqe pam a'nō hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam un hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kiqōtaniqe ōviy añqaqō? Pay um hākiyniqw nu un tuwi'ta. Um God añqw pas Qahováriwpu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwage, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añqw yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipo put tivat, put añqw yama, nit pay put qa hintsana. ³⁶ Noqw puma sohsoyam kātayyuñqe nānami pañqaqwa: Is uti, pavan pas lavayi! Pas pi qananahtsopkañw, ōqalat akw tuyoy'ewakw hihikwsimuy amumi pañqawhqe, puma nuhtuñaqw nōñakñwu. ³⁷ Noqw pam pep hin yukuqw, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸ Noqw pam tsotsvalkiñaqw yámakqe Simon kiyat aw paki. Noqw Simon nōmay yuat a'nō mukitutuya; noqw puma put eñem Jesus aw taqa'nañwtoti. ³⁹ Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mātavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰ Noqw tāwat pakitoqw, sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsanqe pumuy qalapsina. ⁴¹ Noqw nukpanhihikwsim kaysiwhqamuy amuñaqw nōña, a'nō hiñqaqwakahkañwo, nihqe pañqaqwa: Um Christ, God Tiata! Noqw pam pumuy tusoqmēwage, pumuy hiñqaqwaniqw qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwí'yuñqw ōviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴² Pu tālawvaqw pam ahpiynihqe, haqami gayēsihwpumii; noqw sinom put pepya, nihqe put aw ōkihqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaqw qa ahpiyniqat ōviy'o. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu paníqw añqw ayatiwa. ⁴⁴ Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

5

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Noqw sinom God lavayiyat nanaptaniqe put aw hürs tsovawtaqw, pam wuhkovatuphat Gennesaret yan mātisiwhqat qalaveq wunu. ² Nihqe pam lōqmuy pākihut patuphat qalaveq wúnuhqat tuwa, noqw kurs pakiw-mamahkam pumuy añqw nōñakqe, pakiwmaqutsayay tūvahomtota. ³ Noqw pam pākihut hākiy Simon himuyat aqw paki; nihqe pam tutskwat añqw híhin yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, pākihut añqw sinmuy tutuqayna. ⁴ Pu ōviy pam yuaataqe yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hōtsit aw hóyoke', pāvakiwh TUY inhtaniqe ōviy umuhtutsayay pāmiq pánani. ⁵ Noqw Simon lavayhtiye put aw pañqawu: Moñwi, itam as tōkep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawhqe ōviy nu tutsayat pāmiq pánani. ⁶ Noqw puma panhtiye, pahsat pu qaan'ewakw hintaqamuy pāvakiwh TUY inhta; noqw pumuy tutsáyaam tsíkiwma. ⁷ Noqw suñwamat sukwat pākihut añqw tañawtaqw, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat ōviy'o. Noqw puma pituqw, puma lōqmuy pākihut akw ohpoknayaqw, pahsat pay puma pākihut pakito. ⁸ Noqw Simon Peter put aw yórikqe, Jesus tamōyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaqw ahpiy'o, taq nu okiw

qaanhinmaqa, Tutuyqawhqa. ⁹ Pi pam-niqw, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaqey ep kātayyuñq, òviy pam yan lavayhti. ¹⁰ Noqw piw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, Simon suñwámatnihqam, puma pumuy amún nātsawina. Noqw Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwíkwisnani. ¹¹ Noqw puma pākihuy tutskwami pitsinayaqe, sohsok tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean
(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Pu piw pam haqam kitsókiveniqw, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tūtuya, nihqe pam Jesus túwahqe, tayway akw atpipo munukt, aw nāwaknaqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴ Noqw pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiyinen God awwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵ Noqw tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiqa yuaatiwa, noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwniqe sūmitsovalti; pu hīhihta tūtuyyaqam put ahpiy qalaptuyaniqe òviy put aw òkiwta. ¹⁶ Noqw pay pam haqami qayēsihwpmunen, God aw nāwakintaniqey òviy kīñaqw ahpiyñiwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man
(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaqw ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yēse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añqwa, pu Judeat añq'ò, pu Jerusalem añq'ò. Noqw pumuy pep yesq, Jesus Tutuyqawhqa aw yankañw tūqalapsintaniqey òqalay'ta. ¹⁸ Noqw meh, hakim hakiy tāqat ahpá' qataytaqat tūtuyhqat ahpay añ qatsqat Jesus aw wikaya; noqw puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹ Noqw ep huru'pokiwtaqw hin puma put panayaniqey qa tutwa; nihqe òviy kits'omiq wupnayaqe, tsòqa'wa kīamit póroknayaqe pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰ Noqw puma qapēvewnayaqat Jesus amumi túwahqe pañqawu: Tāqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wūwantotaqe pañqawu: Ya i' hakinhiqe pas God qa kaptsilawu? Ya hak hakiy qaanthipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ²² Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wūwantota? ²³ Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqw qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kítaniq'ò? sen pi wunuptut, nakwsuu, kítaniq'ò? ²⁴ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanthipuyat ayo yúkuniqey aw òqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniqw-pu pam it hakiy ahpá' qataytaqat aw pañqawu: Òviy nu ūmi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nimaa. ²⁵ Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wáòkiwtaqey kwusut, pañqaw nima, God pas hihtatimakañwo. ²⁶ Noqw sinom sohsoyam kātayyuñqe, God pas hihtatota, nihqe puma nātsawini'yūñqe pañqawu: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yórikya.

Jesus Calls Levi
(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit eñem sivat òmalawhqat, Levit yan mätsiwhqat aw yori, haqam put òmalawñwuqat ep qátuq'ò, ni-hqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸ Noqw pam sohsok mätapt, wunuptut, put añki. ²⁹ Noqw Levi put eñem wukonovata; noqw kaysiwhqam sivat òmalalwaqam-niqw pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. ³⁰ Noqw Pharisee-sinom-niqw, pu pumuy amuñaqw tutavòt tutuqaynayaqam, puma put aw nánatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya uma hinoqw moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nònovakahkañw hihikwya? ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tühikat qa haqni'yuña, nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuña. ³² Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy náp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqe òviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Noqw puma put aw pañqawu: John aw nánatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nánawaknañw, noqw Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam amún hinwisa. Noqw hintaqw òviy ùmi nánatuwnayaqam nònovakahkañw hihikwya? ³⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mò'wit ep sinoiwyuñqamuy, mőönañwuy pumuy amumunniqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵ Nikañw ason hisat aw pituqw, mőönañw'am pumuy amuñaqw ah-piyiniqw, pep pu' puma nánapwalani. ³⁶ Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwisit añqw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwítani, piw púhu soon sakwit amum súnantani. ³⁷ Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwíwmaqat puhuovavala kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnani, nen añ kúyiwtaqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kúyiltiñwu. ³⁹ Piw qa hak pi hak ovaavala hísatwaihput hikwt, pay pahsat púhutwat piw nāwaknañwu; nikañw pañqawñwu: Pay hísatwat pas nukñwa, kítañwu.

6

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Noqw nasuñwintalònnit aw pituqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sòhòvos'uyit añ nònakwisa. Noqw put aw nánatuwnayaqam sòhòvosit tala-ayat mawtiwiskahkañw, put mapqòlpeq murikahkañw nònoptiwisa. ² Noqw hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintalònnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwámuy amumum tsònmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa ñas'ew tuñwáya? ⁴ Ura pam God kíyat aw pákihqe, pólavikit God aw noiwhqat òmahtat, añqw nòst, pu ámumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nònòsañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Siñot Tiat piw nasuñwintalònnit aw móñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi pákihqe ep tütutuqayna. Noqw hak táqa putvaqw málakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷ Noqw tütavot tuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mátaq pi kurs pam nasuñwintalönnit ep put qalaptsinaniqw öviy'o; nen puma hihta ep put néveltoynayani. ⁸ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy amumi mátsi'taqe, lákiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunuptut, sinsonve wunuw-taa. Noqw pam panhti. ⁹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tüviñtani. Ya hak nasuñwintalöñvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniqw pam súanta? Sen qatsit ayo táviniqö', sen hovalaniqö'? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, táqat aw pañqawu: Uhmáy tshikwaa. Noqw pam panhti; noqw máat put ayañqwat máyat an pás powalti. ¹¹ Noqw puma itsívuhonaqtotiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nānami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noqw pay ephaqam piw pam nāwaknaniqe haqami tsumomiq'a; nihqe tōkep God aw nāwakna. ¹³ Noqw tālawvaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, pumuy amuñaqw pakwt lōq síhkay'taqamuy namorsta; nihqe pam pumuy Ayaiwyuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tuñwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tuñwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapniqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañqw hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumuma. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwniqe, pu hīhihta tūyay añqw qalaptuyaniqe öki, Judeat añqw-nikañw, pu Jerusalem añqw sohsokivaq'ö, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añqw-nikañw pu Sidon añq'ö. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hīhikwsimuy akw okiwhinyuñqam piw ökihqe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tōñokyaniqey nānawakna, pas pi put añqw suyan öqala yámakiwtaqe sohsokmuy qalaptsinataq'w öviy'o.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ öokiwayaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsōñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ööyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nāt tsutsúyuni. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat atsviy umumi qa suhtaq'ewye', nahpiy umuy lālayye', umumiq hīhiñqaqwe', umuhnatñwaniy himu itséheetnihqat pan ayo tūvayaqw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiqw, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinumyani, ispi meh, uma öveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniquee; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is ókiwa, uma añ kahaksinom, pi uma umuhhahlayhpiy pay ömahota. ²⁵ Is ókiwa, uma añ öyiwyuñqamu, pi uma nāt tsōñso'ni; is ókiwa, uma añ pu' tsutsúyayqamu, pi uma nāt qahahlaykahkañw tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaq'w, umuñem is óhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies
(Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuh-tuwqamuy amumi unañway'yuñwni; sinom umumi qa suhta'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuuatotaqw, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhinshañsanyaqaw, amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaqt wuvahtaqw, um ayañqwat piw aw itamantani; pu hak uh'usimniy un nawhke', uh-napnay enañ nāwaknaqw, um qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put máqamantani, pu hihta uhhimuy kímahqat um aw ahoy qa tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyaníqat uma nānawakne', pay uma piw pan pumuy pāsyaní. ³² Ispi kurs pay uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñqw, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhin-wisqam pumuy amumi unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put eñem lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhin-wisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs pay um hakiy añqw hihta ömahtaniqey wūwankañw, hakiy sivat nasimokmaqaqw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ah-satit ömahtotaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyani; piw Sus'oveqnihqat timatni. Pi pam añ qa tsúyakañwuqamuy, qalölolmatuy enañ pās'i. ³⁶ Paniqw öviy uma nun'okwatni, Umunay hin núokwaniqw pan'i.

Judging Others
(Mt 7.1-5)

³⁷ Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhtiqw, uma put pantaqat ep aw pöhikyamantani, noqw sinom tuwat umumi pöhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahtotimantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwni. Sinom wukotuwaniñ añqw móo'taqat hihta kuytotat, put hürs aqw nūñuyvut, pu wilaniwhput, pu pas añ wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy eñem hin tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³⁹ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pövamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pās tutuqaye', pep pu' pam put tutuqay-naqat pay antani. ⁴¹ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwtavi'ta. ⁴² Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy uñem hóröknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqó'? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórökne', pahsat pu um suyan tälät taykañw, uhtupkoy poskiyat hóröknani.

A Tree and its Fruit
(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himutsokit himunihqat aniwniyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kütay'taqat añqw nönvospalat hak mawni; soon hak yönötskit añqw övat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma

lomatunatyawtaqa unañnaq w hihta lolmat nõnantoyñañwu; noq w pam piw hak qalolma qalomátunatyawtaqa unañnaq w hihta qalolmat nõnantoyñañwu. Pi hak hin tunatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders
(Mt 7.24-27)

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan túñwantota. Nikañw uma hinoq w ilavayiy qa añ hinwisa? ⁴⁷ Inuminihqa ilavayiy aw túqaykañw put añ hinmaqa hakiy antaqat nu umuy áawnani. ⁴⁸ Pam hakiy táqat anta. Pam hak a'nõ hánwahqe owat ep kñhut yayhna. Noq w a'nõ wukomunvaq w, pãhu kñhut aq w a'nõ yévantakañw, soon put wayáayakinani, pam owat ep wunuq w öviy'o. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa añ hinmaqa hakiy táqat anta. Pam hak qa qaçatspitaqat, pisave kita. Noq w munañw put kñhut aq w a'nõ yéwantaq w, pam ápiy sahpü; noq w pam kñhu qaan'ewakw kñqöti.

7

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Mt 8.5-13)

¹ Noq w Jesus nuhtumi yuaataqe yúkut, Capernaum aq w'a. ² Noq w hakiy tsivót-sikip sunat soláwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tútuyhtiye, pãpu pay mó moki. Noq w put moñwiát put pas kahkawna. ³ Nihqe pam Jesus tumalayát navotqe, Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy put aq w ayata, okiw as pam aq wnen put tumal'ayayat qalapsinaniqat puma put aw nãnawaknaniqat öviy'o. ⁴ Noq w puma Jesus aw ökihqe, pahsat pay qa nãtusitotaqe pañqawwa: Um put enem yanhte', súanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew-sinmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aq w'a. Nihqe pam put kiyat aw hayiñwñaq w, i' hak soláwamoñwi kwatsmuy put aw hõnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew ö'qalni; soon nu yan'ewakniq w um ikiy aw papkini. ⁷ Paniq w öviy nu soon yan'ewaynikañw nãp üminiyeq antani. Pay um panis lavayhtiye, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maqaptsi'kañw qatu; noq w soláwam inumi maqaptsi'yuiñwa. Noq w nu hihtawat aw Yupa kitaq w, pam ahpiyniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaq w, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaq w, pam panhtiñwu. ⁹ Noq w Jesus put navotqe, put aw kãtayta; nihqe namtökt, put añk hinnumyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas pañqawni: Pas nu qa haqam Israel-sinmuy amuhpe yan qapëwennit tuwa, pas qae. ¹⁰ Noq w ima ayatiwyaqam ahoy kive ökiq w, kurs pay tumal'aya tútuyhqa pãs qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noq w qavonvaq w pam haqami kitsókit Nain yan mãtsiwhqat aw'i; noq w wñhaknihqam put aw nãnatuwnayaqam put ámumya, pu kaysiwhqam sínomu. ¹² Noq w pam kitsókit tuhpeelayat aw hötsíwmi hayiñwñaq w, pi hakim hakiy táqat mokput túamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noq w pam koñnalavu. Noq w sinom kaysiwhqam kñaq w wuhtit ámumya. ¹³ Noq w Tutuyqawhqa put túwahqe put ökwatuwhqe, aw pañqawu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awnihqe, hihta akw tawiwiqat aw toño; noq w put yawwisqam sun honva. Noq w pam pañqawu: Tiyo, nu hapi ümi pañqawni: Qatuptuu. ¹⁵ Noq w i' hak as mokpu qatuptuqe, pahsat yuaatava. Noq w Jesus put yuyat aw put mãtavi. ¹⁶ Noq w puma sohsoyam tsawinhinhtotiqe, God pas hihtatotaqe, pañqawwa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsiwa; pu' hapi piw

God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noqw yan pam hinhtiqa Judea-tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq piwu.

The Messengers from John the Baptist
(Mt 11.2-19)

¹⁸ Noqw John aw nánatuwnayaqam iit sohsok John áawnaya. ¹⁹ Noqw John put aw nánatuwnaqamuy lóqumuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Uma Jesus awnen aw pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuníqa, hal sen pi itam hakiy suk w nuhtayyuñwa? kítani. ²⁰ Noqw óviy puma Jesus aw pítuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹ Noqw piw suhpahsat pam kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy qalapsinta, pu hihíhta akw qa kwañwáhinyuñqamuy; pu nukpanhihíkwsimuy akw tuyqawíwyuñqamuy powata; pu qa postalyaqamuy kaysiwhqamuy pōsiamuy tálawna, ²² Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, John aw nánatuwnaqamuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John áawnani. Ima qapostalyaqam pōsiy tálawnaya; qayaktaqam nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powaloti; nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tátayya; pu añ ókiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³ Noqw inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noqw John tuaw'aymat ahpiyniqw, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaatiwaqe pañqawu: Ya uma qayēsíwhpumi haqami hihta aw kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat aw'i? ²⁵ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat aw'i? Meh, lolmat yuwsí'yuñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kíyamuy añ yēse. ²⁶ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owi, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ²⁷ It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh, nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas momoymu amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kúyit akw tütuvoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epnihqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimunihqa put epnihqe pas pávani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit enem sívat ómalalwaqamuy amumum pay God-sa súantaqat pañqaqwa; nihqe John tuwiyat anwat kúyit akw tuvoylatoti. ³⁰ Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yuñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹ Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsíwapsíwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsátsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma nānami pañqaqwa: Itam umuñem lēlenyaqw, uma qa tiva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kúyit akw tütuvoylalawhqa pítuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw oवालत qa hihiko; noqw uma pañqaqwa: Pam nukpanhíkwsit akw tuyqawíwta. ³⁴ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hihikq, uma pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa óyñwu, moñwit enem sívat ómalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsi-amu! kitota. ³⁵ Noqw pay pi suan unañwtalwuwni aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶ Noqw haqawa Pharisee-sino Jesus túsama. Noqw pam put kíyat aw pákihqe, tunósvoñat aw qatuptu. ³⁷ Noqw meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee-sinot kíyat ep tunósvoñat aw qátuhqat navota. Pahsat pu pam tatañpit añ kwañwáhovaqtuqat wihkuyit kúyíwtaqat

kwusiva. Pam tatanpi hihta alabaster-owat anqw yukiwta. ³⁸ Noqw wuhti okiw pakkañw, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kukyat pāhomhtivakañw hōmiy akw put añ hōnta, nit kukyat tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹ Noqw Pharisee-sino put tūtsamqa put aw tātayhqe, unañwpeq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tónokqa hákiynihqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ō. ⁴⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe, put tūtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hinqawni. Noqw pam pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹ Noqw pam pañqawu: Ura hak tāqa sivat tūnasimokhuylawu. Noqw hakim lōyōm put aw hihta pōiwta; suhka put aw tsivót-sikip sunat sivat pōiwta; noqw suhka pakwt sīvata. ⁴² Noqw puma kurs hihta sisviniqw pam pumuy lōqmuy amumi put pantaqat qe'wataq paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya uñniqw pumuy amuñaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? ⁴³ Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yúkuhqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. ⁴⁴ Pu pam wuhtit aw namtōkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiqw, um ikukuy eñem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pāhomht, hōmiy akw añ hōna. ⁴⁵ Um nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sūs ikukuy tsohtsona. ⁴⁶ Um iqōtōy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwañwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷ Noqw òviy nu ūmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtāqa put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw òviy'ō. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkañw ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw unañway'tañwi. ⁴⁸ Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹ Noqw ima put amum tunōsvoñat aw yesqam pahsat unañwpeq pañqawu: Ya i' haknihqe, hikiy hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuniqey anta. ⁵⁰ Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni uñ ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nímani.

8

Women who Accompanied Jesus

¹ Pu it ahpiy pantaqaw pam, tutskwat añ ahsupoq nakwsu, wuhkok-itsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mōnwtunatyayat ahpiy lomat-uawit nuhtumi yuaatinuma. Noqw ima pakwt lōq sihkay'taqam put aw nānatuwnayaqam put amumya. ² Noqw hakim mómoyam piw put amum hinnumya. Pumuy amuñaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwuyñqw, pam pumuy qalaptisina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mātsiwihqat anqw tsāne'nihqamuy nukpanhihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwta. Noqw pam put amum hinma. ³ Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaqat Chuzat nōmaata, pu hak Susana, noqw pu ahpiy wūhaknihqamu. Ima mómoyam hihta himuy akw put paañwantota.

The Parable of the Sower (Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tsovalti; pu ahsupoq kitsókit anqw sinom put aw òki. Noqw tūwutsit hihta tuawi'taqat yuaaykuqe amumi pañqawu: ⁵ Hak tāqa tsalakin'uyto. Nihqe pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noqw sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu sūmawuy añ

masay'yuñqam put soswa. ⁶Noqʷ pēhu pikaqlōva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwi, qa halasaminiqʷ ōviy'ō. ⁷Noqʷ pēhu kutqōlpa yēvaya. Noqʷ kūta amum añ kuyvaqe, put lakna. ⁸Noqʷ pēhu lomatutskwava lōhō, nihqe kūkuyvaqe, tsivōt-sikip sunat hōyokiwtaqat aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nō pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa!

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹Noqʷ put aw nānatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqawu: Noqʷ ya i' tūwutsi hihta tuawi'ta? ¹⁰Noqʷ pam pañqawu: Uma hapi God moñwtunatyayat ep himu tupkiwyuñqat māматыsaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māматыsani.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹Noqʷ tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayiata. ¹²Noqʷ pōhpava lōhōkqa hapi imuy amunyūñwa. Hakim lavayit as nanaptaqʷ, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añqʷ put ipwañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsuwe', ayo nōñakniniqʷ ōviy'ō. ¹³Noqʷ pikaqlōva lōhōkqam hapi imuy amunyūñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noqʷ pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hūrs ñapkiwtaqʷ, puma as hih-savo tuptsiwni'yuñt, unahēppit aw ōke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴Noqʷ kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunyūñwa. Hakim lavayit nanaptaqe, pahpiy añ hin-wisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwañwāewhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñqʷ, pam qa hihta aniwnañwu. ¹⁵Noqʷ lomatutskwava lōhōkqa hapi imuy amunyūñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq put kwusuyañwu. Noqʷ puma nakwhani'yuñqʷ, lavayi unañwayamuy epeq hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl

(Mr 4.21-25)

¹⁶Qa haq pi hak wihqōhit ūwiknat, tsaqaptat aqʷ kuhtañwu, pu sen puvuwhtiy atpipoq put pānañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aqʷ put sokañwu, ep yuñtaqam tālat aw tāyuñwniqat ōviy'ō. ¹⁷Pi qa himu tupkiw-taqa qa mātaqini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸Paniqʷ ōviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwni. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noqʷ pay ñastanihqʷ sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep ōki; nikañw kurs hin put aw ōkini, sinom aw hūrs tsovawtaqʷ ōviy'ō. ²⁰Noqʷ hakim put āawnayaqe pañqawu: Uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, as ūmi hiñqaqʷaniqey nānawakna. ²¹Noqʷ pam lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu ñuu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²²Noqʷ pam hisat aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihut aqʷ pākihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoqʷat aqʷ nōñakni noqʷ

puma pañqw hoyóyokuya. ²³ Noqw pumuy pāvaqe hoyóyoytotaqw, pam puwva. Noqw patuphavaqe a'nō hukvaqw, amumiq pāhu ohpokq, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noqw puma Jesus awyaqe, tātaynaqaqe, pañqawwa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatuptut, hūkañwuy, pāhut a'nō hoñvantaqat enañ mēwa. Noqw pam qe'tiqw pas sutmakma. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma hinoqw qa tuptsiwni'yuñwa? Noqw puma tsātsawnaqe, kātayyuñqe nānami pañqawu: Is uti i' hak himu tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaqw, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep öki. ²⁷ Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak tāqa kñaqw put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhikwsimuy akw tuyqawiwtaqe qa yuwsita; piw qa kive qatut, tuamtuhsöt añ ki'tinuma. ²⁸ Noqw pam hak Jesus túwahqe, a'nō hiñqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqñihqat God Tíata? Um okiw nuy qa hintsanni. ²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añqw yámakniqat Jesus aw pañqawhq, öviy yan lavayhti.) As sivanamiqlólöt akw put somyat, put hokasomyat pu tūtuwala. Noqw pay nukpanhikwsi qa sūs tāqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayēsihwpumihaqami put lālayñwu. ³⁰ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan i'. Pi kaysiwhqam nuhpanhikwsim tāqat ahsonmi yuñna. ³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nō hōtsit qa aqw lālayniqat puma Jesus aw nānawakna. ³² Noqw pep tsomot ep qaan'ewakw hintaqam pitsōtim nōnova. Noqw pitsōtimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat öviy puma Jesus aw ö'qala. Noqw pam pumuy nakwhana. ³³ Noqw pahsat pu nukpanhikwsim tāqat añqw nōnakt, pitsōtimuy amumi yuñna; noqw puma pan tōnawtaqam a'nō yuhtukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq tsotsó'yaqe paöysoa. ³⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam hiniwhtiqw aw yóriyaqe, watqaqe, kive put tūawwaya, pu añqe' tutskwawaa. ³⁵ Noqw pahsat pu sinom hiniwhtiqat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ökihqe, tāqat tutwa, kurs nukpanhikwsim put añqw nōnakq, pam yuwsikañw, suyan wuwni'kañw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsātsawna. ³⁶ Noqw hakim hiniwhtiqat aw yóriyaqam i' hak as nukpanhikwsimuy akw tuyqawiwtaga hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy āawnaya. ³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tutskwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ö'qala, puma pas pavan wuhpukyaqe öviy pan lavayhtoti. Noqw pam pākihut aqw wūvi, haqaqw pítuhqey aqw áhoyniqee. ³⁸ Noqw i' tāqa as nukpanhikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqa as Jesus ámumniqey aw ö'qala. Noqw pay pam put hōnaqe aw pañqawu: ³⁹ Um uhkiy awnen, God uñem hihta qaöwihinhtiqat lalvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaöwihinhtiqat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituqw, sinom hahlaykahkañw put ahsawwaya, puma put nuhtayyuñqe öviy'o. ⁴¹ Noqw meh, hak tāqa Jairus yan mātsiwhqa, tsotsvalkive moñwiwtaga, Jesus aw pítuhqe, put kukmiq nātuvat, pam kīyat awniqat put aw ö'qala. ⁴² Pam sūkw manti'taqw, pam okiw mómqi. Māna pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwini'ta. Noqw Jesus

put ámunniq̄w sinom put añq̄w hürs homimitiwisa. ⁴³ Noq̄w hak wuhti pakwt lōq̄ sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'taqa pep nuhtuma. Okiw pam as tütuhiktuy amuhpa' sohsok hihta himuy sohsoko. Noq̄w qa hak put qalapsina. ⁴⁴ Noq̄w pam hak wuhti Jesus ahkwayñavo aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noq̄w pahsat pay put uñwáat súlawhti. ⁴⁵ Noq̄w Jesus pañqawu: Ya hak inumi toño? Noq̄w sohsoyam qa púmayaqey pañqaqwaq̄w, pu Peter suñwámuy amumum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwhqam ūmi homimitotaq̄w, pas piw hak ūmi tónokqat um tūviñlawu? ⁴⁶ Noq̄w Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño; òviy pi inuhpiy òqala yamakq̄, nu navota. ⁴⁷ Noq̄w wuhti pas kurs hin qa nātuiwñiqey navotqe, okiw tururutikañw, awnihqe, put atpipo nātuvat, aw pañqawu; hinoq̄w pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlaptuqey. ⁴⁸ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni uñ pās qalapsina. Um qa hin unañway'kañw nímami. ⁴⁹ Noq̄w nāt pam yuaataq̄w, hak tsotsvalkit aw moñwit kíyat añq̄w pítuhqe, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti mōki; pay um Tutuqaynaqat qa aw nunuiñni. ⁵⁰ Noq̄w pay Jesus put navotqe, aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani; pay um panis-sa tuptsiwñ'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹ Noq̄w pam kīmi pákihqe, sinmuy yuñniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat náat-nit pu yuat, puma aw yuñniqat pañqawu. ⁵² Noq̄w kīve pay yuñqam sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noq̄w pam amumi pañqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa mōki; pi pam pūwi, kita. ⁵³ Noq̄w puma aw tutsiwsuyhti, suyan pi mokpuniq̄w òviy'ò. ⁵⁴ Noq̄w pam sohsokmuy pañq̄w lālayht, mānat māyat ñuat, aw pañqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵ Noq̄w put hikwsiat ahoy aw pítuq̄w, pay pahsat pam qatuptu. Noq̄w puma hihta put nopnayaniqat pam amumi pañqawu. ⁵⁶ Noq̄w put naat yuyat amum kātayta. Noq̄w Jesus pay puma pep hiniwhitiqat pas qa hakiy āawnaniqat amumi qaōwítutapta.

9

Jesus Sends out the Twelve Disciples (Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Pahsat pu pam pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy sūmi wánwayhqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy òqalhuuya, pumuy amumi tuyqawi'yuñwñiqata; pu puma hīhihta akw tütuyyaqamuy qalapsintotaniqat pumuy pan òqala. ² Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayat yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tütuyyaqamuy qalapsintiwiñiqata. ³ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qa natòñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sīvay'wisni; uma qa lōqmuy napnay'wisni. ⁴ Pu uma haqami kīmi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañq̄w ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qa pās oyaq̄w, uma put kitsókit añq̄w ahpiyye', umuhkukuy añq̄w qōat tsatswiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. ⁶ Noq̄w puma añqe' kitsókinawit nankwusaq̄e, lomatuawit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalapsintiwiisa.

Herod's Confusion (Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Noq̄w Jesus hīhihta hinhtiqt Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwuy añq̄w ahoy tātayhqat haqawat pañqaqwaq̄w òviy'ò. ⁸ Noq̄w pētuyñiqw yaw Elias mātakti; pu pētuyñiqw yaw hisat God lavay'aymuyatuy

amuñaq w himuwa ahoy tātayi. ⁹ Noq w Herod pañqawu: Ura nu John qōtōtku; noq w ya i' hākiyniq w iit navota? Nihqe ōviy as pam put aw yōrikniquey nāwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Noq w ayaiwuyūqam ahoy ōkihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus āawnaya. Noq w pam pumuy tsamkañ w kitsōkit Bethsaida yan mātsiwhqat aqlavo qayēsiwhpumi haqamii. ¹¹ Noq w sinom put nanaptaqe añkya; noq w pam pumuy amumi unañwtapqe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as qalaptuyaniqey tunatyawuyūqamuy qalapsina. ¹² Noq w tapkiwmaq w ima pakwt lōq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqaqwa: Um sinmuy añqe' hōnaq w, puma kitsōkiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunōstutwani; taq itam yep qayēsiwhput epya. ¹³ Noq w pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnaya. Noq w puma pañqaqwa: Itam panis tsivot pōlavikit mumriñput oyi'yuñwa, pu lōqmuy pākiwh TUYU. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunōstuiwise'-sa pi panhtotini. ¹⁴ Puma tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtayaq w ōviy'ō. Noq w pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lōp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. ¹⁵ Noq w puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. ¹⁶ Pahsat pu pam tsivot pōlavikit lōqmuy pākiwh TUYU enañ ōmahtat, ōmiq taykañ w, put ep hahlaytit, yōñoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi oya; noq w puma sinmuy amuhpa' o'ya. ¹⁷ Noq w puma nōñōsaqe sohsoyam ōōya. Noq w puma añ yōñoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus
(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸ Noq w pay ephaqam pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañ w, God aw nāwakna. Nihqe pam yūkuhqe, pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hākiynihqat pañqaqwa? ¹⁹ Noq w puma lavayhtotiqe pañqaqwa; Um yaw John kūyit akw tūtuvoylalawhqanihqat haqawat pañqaqwa; noq w haqawatuyniq w yaw um Elias; noq w pētū pañqaqwaqe, yaw hisat God lavay'aymatniñwuqamuy amuñaq w himuwa mokiwuy añq w ahoy tātayhqat pañqaqwa. ²⁰ Noq w pam pumuy amumi pañqawu: Noq w úmuyniq w nu' hak'i? Noq w Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapi Christ, God añq w Moñw'asi'taq.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹ Noq w pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put āawnayaniqat amumi pañqawu. ²² Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tūvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañ w, pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noq w pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ²³ Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniqey nāwaknaqa nawus soon qa nātatahtat, talōñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. ²⁴ Taq hak qatsiy ayo tāviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqat tuyqawvani. ²⁵ Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañ w, nāp qatsiy kwahe', pu sen tūviwe', hin pam put akw moñvastini? ²⁶ Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmanq w put hapi nu hahmanni, hisat nu pite',

pas hímunihqey pan namtaknee, pu Ina, qahováriwuyñqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ö. ²⁷ Nikañw nu umumi pas súañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiwuy ep ökit, pay God moñwtunayayat aw yórikyani.

The Transfiguration
(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahipiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqe haqami tükwimiq'a. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alónti; noqw yuwsiat qōtsatiqe pas talqaqsala. ³⁰ Noqw meh, hakim löyöm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lölmat tālawñwat pitsánway'kañw mātāqtique, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahipyñiqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put ámumyaqam pūwiyuy akw mañuiwuyñwa, nikañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yórikyā, pu löqmuy tāqatuy put amum wunuwtaqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakwsuniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani sukw ünem-nit, sukw Moses énem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kita, hiñqawhqey qa mātsi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawhq, òmaw pumuy nākwapnaqw puma tsawiniwkañkañw, òmawuy aw yuña. ³⁵ Noqw òmawuy añqaw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuqw, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yórikyā. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yórikyaqey pas qa hakiy āawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit
(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noqw qavoñvaqw, pumuy tükwiñaqw hanqw, kaysiwhqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noqw meh, hak tāqa sinmuy amuñaqw tsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ókwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noqw meh, qalomáhikwsi put ñuaqw, pam pahsat pay a'nó tōqtit, homimiykukañw moañaqw qōtmokiwtañwu. Noqw pam put ókiwsane', pēp qa mātāpñwu. ⁴⁰ Noqw as ūmi nānatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hórōknayaniqat nu amumi nāwaknaqw, pay puma kurs soon panhtotini, kita. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwni'yunqam nukushinyunqamul! Ya nu hihsavohaqam umumum yankañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wíkii. ⁴² Noqw nāt pam awniqw pay nukpanhikwsi tiyot tūvaqe, put a'nó homimiykuna. Noqw Jesus tuyóy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsákw qalapsinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noqw puma sohsoyam God a'nó òqalayāt ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death
(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noqw nāto puma nanáp sohsok hihta Jesus hinhtiqat ep kāuwantotaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁴ Uma iit lavayit hapi u'ni'yunwñi. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy òqalayamuy aw mātaviwni. ⁴⁵ Noqw pay puma it lavayit qa māmatsya. Pam pumuy amumi tupkiwtaqw, öviy kurs hin puma put mātsi'yunwñi. Noqw puma as Jesus put tūviñtotanikañw nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Noqw puma yuaatotaqe, pumuy amuñaqw haqawa pas pávanihqat ep nāñwuy'yuñwa. ⁴⁷ Noqw Jesus pumuy unañwpeq tunatyayamuy mātsi'taqe, hakiy tsākw tsōpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi pañqawu: Hak hapi inatñwaniy añ it tsākw pás távihqa nuy hapi pás távini; pu nuy pás távihqa nuy añqw távihqat hapi pás távini. Pi umuñaqw qanāhihtay'taqa hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You

(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Moñwi, itam hakiy tāqat tutwa. Kurs pam uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta; noqw itam put mēwaya, pam qa itamum uñk hinnumqw òviy'o. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuhpew'iwtaqa itamumñiwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noqw pam òmi wīkniwñiqat aw pītutoqw, pam Jerusalem aqw sutuktaniqey su'qalti. ⁵² Nihqe pam añwu tuaw'aymuy napyeve aqw ayata; noqw puma ahpiyyaqe, Samariat ep sinmuy haqam kitsókiyamuy aw òki, haqam eñem qenitotaniqe. ⁵³ Noqw pay sinom put qa tsúyakya, sumataq pam Jerusalem aqw tunatyawmaqw òviy'o. ⁵⁴ Noqw lōyōm put aw nánatuwnaqam, James-niqw, pu John, puma pan yórikqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy pan nakwhanaqw, itam Elias anhte' pañqawhqa, òñaqw úwiñw hāwe' pumuy taqtsoknani. ⁵⁵ Noqw pam namtókt pumuy qōhqōyhyqe, amumi pañqawu: Uma hihta hikwsit añ hinmaqey qa mātsi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy qatsiyamuy qa hovalaniqe pitu, pi nu pumuy ayo óyaniqe òviy pitu, kita. Noqw puma ahpiy sutsvo kitsókimiya.

The Would-Be Followers of Jesus

(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Noqw pumuy ahpiy haqamiyaqw, hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñ haqaminiqw uñkmantani. ⁵⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay ima sisikahtayht haqe' qōlōy'yuñwa, pu sūmawuy añ masay'yuñqam to-tokpi'yuñwa; noqw pi nu' Sinot Tiat haqam iqōtōy nāsuñwnaniqey ñastaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañqawu: Inuñki. Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ⁶⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi so'qamuy amunyuñqam ason amuñaqw so'pumuy amyani. Noqw um ahpiynen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw suhka put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñk hinmani. Noqw um nuy nakwhanaqw, nu mohti ikiy ep yesqamuy amuminen óqalat, pu' uñkni. ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Hak pásay qóritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa ápiyniqey anta.

10

Jesus Sends out the Seventy

¹ It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lōlōqmuy añqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pañsoq haqamii. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas as úyi tukwsiwtaqa a'nōniqw, tumal'a'yat

híkíyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nānawaknaqw, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³ Taay, uma añqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy añqe' ayatani. Noqw uma mamñatuy amún hakimuy kwëkwewhtuy amúnyuñqamuy amuhpa' hinnitusani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haqam hakiy aw yuaatamantani. ⁵ Pu umuñaqw löyöm haqam kīmi pake', mohti pañqawmantani: Nam yep kivit kwakwhat yēsee. ⁶ Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuqw, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaqw, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kīve gate', hihta umuy nopnayaqw, put uma nōsmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq kīnawit kīkinumtinumni. ⁸ Pu uma haqami kitsókimi pakiqw, umuy pās taviye', hihta umumi tunösvoñhtotaqw, put uma nōsmantani. ⁹ Nen uma pep tütuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pañqawmantani: God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haqami kitsókit aw pakiqw, umuy qa pās taviyaqw, pep kitpiponen pañqawmantani: ¹¹ Hiki pi umuhkitsokiy ep qōat itamumi hūrstiqat itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yuiñw: Pas as God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Hisat God sinmuy amuñem hin yukuqw, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuñem is óhini. Put talónvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kánanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns

(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴ Nihqe pam pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw, uma nāp umuhunatyay añqw qa lasya. Oviy hisat hin yukitiniqat aw pituqw umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyahit, qóhtsapsomove yesvani. Pan puma namtaknayani, nāp tunatyay añqw lasyaqeyu. ¹⁵ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nātsókaya? Uma nāt maskimiq tūviwyani. ¹⁶ Nihqe pam put aw nánatwnayaqamuy amumi pañqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy añqw távihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam añqe' nankwusaqe, hahlaykahkañw ahoy ókihqe pañqawa: Tutuyqawhqa, hiki pi pas nukpanhíhikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatñwaniy aw yankahkañw amumi pañqawaq'ö. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu Satan talwihpikit an óñaqw posqw tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsütsu'tuy-nikañw, pu putskohmokyunqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy óqalmaqa, pu tuwqat óqalayay sohsok aw'i. Noqw óviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikañw híhikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatñwani óveqatsit ep pey'yuiñwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noqw pahsat Jesus hikwsiy añ hahlayhtiqe, pañqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um íit yantaqat añ wuwni'yuiñqamuy, pu qaūnatuy amumi tupki'tat, titipostuy

amunyuñqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uñniqw súanta. ²² Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiyinihqat qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu Tíat, hakiy put mahtaktaniqw pam píwu. ²³ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi namtókt, pay púmuy-sa amumi pañqawu: Hakim umuy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi súañqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniqw pu an momñwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nánawaknakahkañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noqw meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuuptut, put aw tuwananiqey aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya tutavot an hin pey'ta? Um hin an túñwanta? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaq sohsoq uh'unañway akw aw unañway'tani, pu sohsoq uhhikwsiy akw'a, pu sohsoq uh'óqalay akw'a, pu sohsoq uhwuwniy akw'a. Pu pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um hinme', soon qa qátuni. ²⁹ Noqw pay pam neñem qenitaniqey nāwaknaqe, Jesus aw pañqawu: Noqw hak isinosñwa? ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hak tāqa Jerusalem añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put nuaya, pu put an yuwsiyat poswayat, óputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqee. ³¹ Noqw piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqe pam put aw yórikqe, pay put ehpeq yūmosaa. ³² Noqw hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pítuñqe, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³ Noqw hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqe pam put túwahqe, put ókwatuwa; ³⁴ Nihqe put awnihqe, haqe' hintsanyaqat an somhta, wihkuyit wine enañ wutskañwo; nihqe put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeypimi put wíki; nihqe aw unañwtavi. ³⁵ Pu óviy qavonvaqw pam ahpiynikañw, sunat sívat hórokñat, ki'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it tāqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihqe hóyokiwtaqat sohsoqniqw, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶ Taay, ya uñniqw imuy payhkomuy amuñaqaw himuwa tāqat tūhototaqat sinosñwaata? ³⁷ Noqw pam pañqawu: Pay hapi put ókwatuwhqa. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸ Noqw pumuy pañ haqamiyaqaw, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqw hak wuhti, Martha yan mātsiwhqa, kiy ep put pās tavi. ³⁹ Noqw pam hakiy Mary yan mātsiwhqat tupkoy'ta. Noqw pam hak Jesus atpip qatukañw put yuaataqaw aw tūqayta. ⁴⁰ Noqw Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqe, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātappq, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam uñniqw qa hinta? Um óviy aw pañqawhqa, inumi unañwtapni. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hihita pis'oqhintaqe qa suyan unañway'ta. ⁴² Pay hak sūk w hihta aw tunatyaltimantani. Noqw Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

11

Jesus' Teaching on Prayer
(Mt 6.9-13; 7.7-11)

¹ Noq̄w hisat pam haqam nāwaknaqe yukuq̄w, suhka put aw nānatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nānatuwnayaqamuy hin tutuwnaqat pan'i. ² Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyatya tūwaqatsit ep pasiwhiti, òveqatsit ep hin pasiwhitiqey pan'i. ³ Um okiw nāqavo itamuy itahtunōsmakiway huylawni. ⁴ Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaanhtotiqaqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmimat, hakiy qalolmat añq̄w itamuy ayo òoyhtimani, pay yan'i. ⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaq̄w kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pōlavikit nuy nasimokmaqani. ⁶ Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituq̄w, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷ Noq̄w pam alpañqaw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noq̄w itim inumum tōka. Kurs nu hin uñ máqaniqe òviy qaqtuptuni, kítani. ⁸ Nu umumi pañqawni: Pay soq̄ pi pam put kwātsiatniq̄w, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatūqayh̄q, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqat pahsa' put máqani. ⁹ Noq̄w nu umumi pañqawni: Uma hihta òviy tūviñtotani; nen uma put makiwyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pōññōykinayani; noq̄w umumi hōtsiltini. ¹⁰ Pi hak hihta tūviñtaqa hihta makiwñwu; pu hepqa tūwañwu; pu pōññōykinaraqat aw hōtsiltimantani. ¹¹ Sen uma haqawa hakiy náatniq̄w, uhti ùmi pōlavikit tūviñtaq̄w, ya sen um put owat máqani? Sen pākiwiy òviy tūviñtaq̄w, ya sen um tsūat put máqani? ¹² Hal sen pi pam nōhut òviy tūviñtaq̄w, sen um putskohmokaqat put āawnani? ¹³ Noq̄w kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yuñwa. Noq̄w tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy tūviñtotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebub
(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Noq̄w Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añq̄w hōrokna. Noq̄w nukpanhikwsi put añq̄w yamakq̄, qayuáatañwuqa yuaayku; noq̄w sinom kátayyuñwa. ¹⁵ Noq̄w pay pumuy amuñaq̄w haqawat pañqaq̄wa: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwanta. ¹⁶ Noq̄w pētu put aw tuwantotaq̄w, pam kátatayhpit hihta tuawi'taqat òñaq̄w pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nānawkna. ¹⁷ Noq̄w pay pam pumuy tunatyayamuy mátsi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyatya nehpewhitiqa soon qa kíqōtini; pu kīvit nehpewhitiqam nátsike', soon haqami òkini. ¹⁸ Noq̄w òviy kurs Satan nehpewhitiq̄w, ya hin put moñwtunatyat wúnuni? ¹⁹ Noq̄w kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwantaq̄w, ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsánhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁰ Nikañw kurs pay nu God òqalayay akw nukpanhikwsimuy ipwantaq̄w, suyan hapi God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²¹ Pi t̄qa hoñvi tunipi'kañw kiy tūwale', hihta himuy pās oyi'tañwu. ²² Nikañw ason

put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqöyyuwsiyat aw taqa'naiñwayat nawhke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³Qa inumum-nihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit (Mt 12.43-45)

²⁴Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nãsuñwnaniqe öviy'o; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵Pu pam ep pite', pãs maspiwkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶Pahsat pu pam ahpiyinen tsãñe'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas núnuqpantuy aw tsañwu. Noqw puma aw yuñe', ep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsíat añkñihqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷Noqw pam yan yuaataqw, hak wuhti sinmuy amuñaqw kēew hiñqawhqe aw pañqawu: Nãspi hak uñ tihta. Piw piñuy akw uñ yöyoñna. ²⁸Noqw pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikañwo: Nãspi hakim God lavayiyat aw túqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kítanikañwo.

The Demand for a Miracle (Mt 12.38-42)

²⁹Noqw pan sinom sūmi hūrs tsovawmaq, Jesus yuaativage amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nãnawakna, Nikañw puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhقات lavay'ayayat Jonas qatsíat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ³⁰Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsíat ep hiniwhitiqat akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay öviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhitiqat akw'a. ³¹Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw moñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw túqaytaniqe öviy pas túwaqalñahaqawq pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e. ³²Ason hin yukiltiniqat aw pituqw, Ninevet ep sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nãp tunatyay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqe yep'e.

The Light of the Body (Mt 5.15; 6.22-23)

³³Qa haq pi hak wihqōhit úwiknat, haqam qamãtaqpuve put tavi, sen hihta sívut akw put kuhta. Pi pam put tsotsókpiyat ep tsokaqw, ep yuñtaqam tãlat táyuññwu. ³⁴Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw öviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq qatalñwu. ³⁵Oviy um tunatyaltiqw, uhpe tãla qa qōmawvani. ³⁶Paniqw öviy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatãlaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqōhi suyan tãlat talni'te', ümi talni'tañwuqat pan'i.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law (Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noq̄w pam yuaataq̄w, hak Pharisee-sinom put tūtsama. Noq̄w pam kīyat ep pākilhq̄e, qatuptu. ³⁸ Noq̄w pam mohti qa māvaq̄tat tūmoytaq̄w, Pharisee-sino put aw tātayhqe, aw hin wūwa. ³⁹ Noq̄w Tutuyq̄awhqa put aw pañq̄awu: Uma Pharisee-sinom kukyapit, pu tsatsq̄aptat anyuñwa. Uma suovaam kwañ'ewayhtotit tukwhanayanigey-sa tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskanigeyu. ⁴⁰ Uma nūanhihtuu, puyaw ōvaqenihq̄at yūkuhqa ahsonñaq̄wnihq̄at qa enañ yukuq̄w ōviy'o? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw tūookwatuwyanikahkañw; noq̄w pep pu' amuhpa' ahsupoq̄ kwañ'ewayni. ⁴² Nikañw is ohi uma Pharisee-sīnomu! uma pi umuh'uyiy añq̄w nēnevenit pakwūt-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw uma soq̄ sinmuy amuñem suan hin yukuyanigey qe'toti; uma God qa aw anañway'yuñwa. Uma as pávanyaq̄at tutavot añ ahsupoq̄ hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihq̄at añ pīwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee-sīnomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkaq̄e tsotsókpit pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniq̄ata. ⁴⁴ Is ohi uma tutavot tūtutuq̄aynayaq̄am, pu Pharisee-sīnomu! nawip'ew hinyuñq̄amu! Uma pi tūtutamit qa mātaq̄yaq̄at anyuñwa; noq̄w sinom put atsva yaktaq̄am pumuy pañyaq̄w qa tuway'numya. ⁴⁵ Pahsat pu haq̄awa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiqa, put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, um pañq̄awhqe itamumiq̄ enañ hiñq̄awu. ⁴⁶ Noq̄w pam pañq̄awu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñq̄amu! uma pi soñawnen hihta a'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw uma soq̄ soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úma! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noq̄w pi umanam pumuy q̄oq̄ya. ⁴⁸ Pas pi ōviy uma umunamuy hiniwhtipuyamuy navoti'kahkañw amún anañway'yuñq̄ey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy q̄oq̄yaq̄'ō; noq̄w uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniq̄w hapi ōviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noq̄w puma pētuy yūyuyhñaye' q̄oq̄yani. ⁵⁰ Noq̄w God pu' qatsivaptsiyuñq̄amuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaq̄atsit yayhniwhq̄at añq̄aq̄w q̄ōyaniwyaq̄at ahpiy'o, ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesq̄amuy qatsiyamuy ep pīwu, nit pu Zacharias qatsiyat ep'e. Ura pam God kīyat-nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi sūañq̄awni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñq̄amu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaq̄amuy aw u'taya. ⁵³ Noq̄w pam pumuy amumi yan lavayhtiqa, tutavot tutuq̄aynayaq̄am Pharisee-sinmuy amumum put aw pás ō'q̄alṭivayaqa, pam hīhihta lavayhtiniq̄at ōviy aw qa tūtuq̄ayya. ⁵⁴ Hísatniq̄w unahiñq̄awhqa nanapte', put nēveltoynayanigey ōviy moq̄mani'yuñwa.

12

A Warning against Hypocrisy (Mt 10.26-27)

¹ Noq̄w añwu sinom pas gaan'ewakw hintaq̄am sūmi tsovaltigē nuñwu pay nānami wukukutotaq̄w, Jesus put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi mohti pañq̄awu: Uma Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpit ep qa ūnaiwyuñwini. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwini. ³ Pantaq̄w ōviy hihta qamātakpuve haq̄awa lavayhtiqa, pam

tālat ep nanaptiwmantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvwumiq sawi-wiykuyaqw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwni.

Whom to Fear
(Mt 10.28-31)

⁴ Noqw nu umumi pañqawni ikwátsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nīnayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiwu piwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qōhit aqw tūvaniqey aw ōqalay'ta. Noqw nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat ōviy huyiwyañwu? Noqw qa himuwa God ahpiy suhtokiñwu. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Oviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviamuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat eh-pewi lavayhtiqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit eh-pewi qakaptsilavayhtiqw, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen ōqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwna-mantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³ Noqw haqawa sinmuy amuñaqw put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhq, pam hihta itahmakiway añqw nuy máqani. ¹⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yúkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatylatote', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'taniqe qa paniqw ōviy qatu. ¹⁶ Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kahaktaqat pāsaat a'nō hihta aniwna. ¹⁷ Noqw pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. ¹⁸ Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kītani. Pu nu paño sohsoy inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. ¹⁹ Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihtiwtaqat wūhak yahsañwuy aqw pitsiwtaqat tañata. Taa, um nāsuñwni'kañw, tūmoytani, hīhikwni; nen um hahlayni. ²⁰ Noqw pay God put aw pañqawu: Um nūanhimu nāsta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhhikwsi ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? ²¹ Noqw pan hapi i' hak nēnem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw ōveqatsit ep God atpip pas ōokiwni.

Trust in God
(Mt 6.25-34)

22 Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nánaphin wūwantotani, hihta nōnōsaniqeyu, piw umuhtokoy énem'i, hihta yuwsyaniqeyu. 23 Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. 24 Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūuyyañwu, piw qa hòqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyhki'yuññwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna! 25 Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? 26 Noqw kurs uma hihta sus'òwihintaqat kurs panhtotiniq, ya uma hinoqw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawyuñwa? 27 Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsoq hihta nukñwat yuwsikañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuwsita. 28 Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwavanikañw, qāvo pam qōpōmīq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma òwituptsiwni'yuñqamu? 29 Oviy uma hihta nōnōsaniqey, pu hihta hikwyaniqey qa tunatyawyuñwi, piw uma qa wiwsiyani. 30 Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoq iit hihta tunatyawyuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsoq iit hihta haqni'yuñq'ò. 31 Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñwi; noqw sohsoy iit himu umumi noiwni.

Riches in Heaven
(Mt 6.19-21)

32 Uma qa tsawiniwyuñwi tōnawhohyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasi'ta. 33 Uma hihta himuy'yuñwe' put huyayani; nen akw sinmuy òokwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy òveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwñwñwuqat nenñem tutwani. Pi òveqatsit aw uyiñwu qa pákiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. 34 Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

35-37 Hakim tahtaqt moñwiw haqam nāñuiwhqat añqw áhoyniqat nuhtayyuñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqōhiy úwikni'yuñwi. Noqw ason pam ahoy pite', pōññōykinaw, puma nuhtayyuñwe', enem sūhōtaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunōsvoñhahtat, pumuy nopni'tani. 38 Noqw kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayiñqw pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaqw, pas puma tumal'ayat hahlayhpit epyani. 39 Pu meh yanta, pi as ki'taqa hisatniqw uyiñwu pituniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kíyat aw pákiniqw, pam pánani. 40 Pantaqw òviy uma piw pās moñwvas'íwyuñwi. Taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu' Siñot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Mt 24.45-51)

41 Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? 42 Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuñni'taqa? Put moñwiat haqaminiq sohsoq hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtapq, pam pumuy añsakis tunōsmakiwayamuy pumuy huytani. 43 Noqw kurs put moñwiat

pite', put nāt suan hinmaq̄w put tuwaq̄w, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwíat qa sohsok hihta himuy aw put moñwtapni. ⁴⁵ Nikañw kurs pam tumal'aya moñwíat qa Its pítuniqat unañwpeq pañqawe', pahasat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tūmoykañw, hihikwite', honaqquyit akw hōnaq'íwtani. ⁴⁶ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiw qa nuhtay'taqw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noq̄w pam nawus qatuptsiwni'yuñqamuy amumum kānavotni. ⁴⁷ Pi i' tumal'aya moñwiw tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwmantani. ⁴⁸ Nikañw i' hak put tunatyayat qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwmantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuñw. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtuyamantani.

Jesus the Cause of Division (Mt 10.34-36)

⁴⁹ Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniqey pitu. Noq̄w is as pay pam uwiwitani! ⁵⁰ Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwni. Nikañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan sóontsaniw. ⁵¹ Ya uma inumi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat òviy pitu, pan'í? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa súnahpa'yaníqat òviy nu pitu. ⁵² Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūkw kīve tsívtotnihqam nātsikiwtamantani. Pahyom lōq̄muy amuhpewiniq̄w, pu lōyōm payhkomuy amuhpewii. ⁵³ Hakiy naat tiy ehpewhimantani; pu tiat nay ehpewhimantani. Yuat tiy mānat ehpewhimantani; pu māna yuy ehpewhimantani. Pu mō'wi'taq̄a mō'wiw ehpewhimantani, pu' mō'wi puwsuñway yuyat ehpewhimantani.

Understanding the Time (Mt 16.2-3)

⁵⁴ Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tāvañq̄w òmawuy kuyvaq̄w tutwe', āpiy pay pañqaqwañwu: Añq̄w yōyañ'u, kitotañwu; noq̄w antsa pantañwu. ⁵⁵ Pu tatkaq̄w hūhukq̄w uma pañqaqwañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noq̄w antsa pantañwu. ⁵⁶ Uma nawip'ew hinyuñq̄amu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaqatsit añ hin sóniwhqat māmatsyañwunikañw, ya hintaq̄w òviy haq̄e' qalawmaq̄at uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent (Mt 5.25-26)

⁵⁷ Pu ya hinoq̄w uma hihta umuhhintsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸ Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniq̄w um hin put amum namivōhikniqey qanātusi'tamantani; taq̄ ka pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ lōlōkintaq̄w, pam uñ solāwamoñwit aw noaq̄w, pam uñ sivikimi pánani. ⁵⁹ Nu ūmi pañqawni: Pas um soon pañq̄w yámakni; pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sisve', pep pu' pañq̄w yámakni.

13

Change Your Ways or Die

¹ Noq̄w ephaqam hakim Jesus awyaq̄e, aw pañqaqwa: Yaw hakim Galileet añq̄w God eñem kanēlot nīnayaq̄w, Pilate solāwamat pumuy qōq̄yaq̄w, uñwaam kanēlot unwáyat enañ namiq̄wrilti. ² Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaq̄w, ima Galileet añq̄w sinom sohsokmuy Galileet

añqw sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, òviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini. ⁴ Ura Siloam ep wupaki sahpukqe, hákimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qòya. Noqw ya úmuyniqw puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiçe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa üyiy ep nönvospaltsokit üyi'ta. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷ Nihqe pam üyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi päyis yahsañwuy añ nu it nönvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tshahqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw üyit aw tunatyawtaqa lavayhtiçe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatoynani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tshahqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalönnit ep háqamwat tsotsvalkive tütutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy òputañwuqat akw tuyqawiwtāqa pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tütuyhqe, hürs moto'tage pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put túwahqe, put wánwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwni, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God hih-tata. ¹⁴ Noqw Jesus nasuñwintalönnit ep put qalapsinaqw, òviy tsotsvalkive moñwi itsívutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talönnit añ tumalay'yuñwini. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalöñvaqat epyani. ¹⁵ Noqw Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiçe pañqawu: Um nawip'ew hintāqa! Ya uma qa nanap nasuñwintalönnit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añqw mātāpye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noqw meh, Satan it wuhtit, Abraham tíyatnihqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tūyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalönnit ep put mātāpqe, òviy pas qalomáhinhti? ¹⁷ Noqw pam yan lavayhtiçw, put ehpew'iwyuñqam sohsoyam hamanhtoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsok hihihhta qaöwítumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed (Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwtunatyaaat hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹ Pam mustard-üyit pōsiyat anta. Put hak tāqa kwúsuhqe, pāsāy ep üya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast (Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwúsuhqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilaqw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door (Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyhtakañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nõñakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hihsa' qenit hötsiwat añ yuñniqey qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwhqam aw yuñniqey tuwantotanikañw, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hötsiwmiq uhtaqw, pahsat pu as uma ihpaqw hoñkahkañw, uutspit pönõñoytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hõtaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqawtivayani: Ura itam utpip nõñõsa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noqw pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwit hintsatsakaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuriritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwyani. ²⁹ Pu sinom hõpaqw õkini, pu tãvañq'õ, pu kwiniñaq'õ, pu tatkaq'õ; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noqw meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem (Mt 23.37-39)

³¹ Noqw ép tãwat ep hakim Pharisee-sinom Jesus aw õkihqe, aw pañqaqwa: Um yámake', yañqw ahpiyini. Taq Herod uñ nñaniqey nãwakna. ³² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put isawuy aw pañqaqwa: Meh, nu hapi nukpanhíhikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tũqalapsinta, pũu, pu piw qãvoo, pu pãyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qãvoo, pu lõtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añqw nãp haqam súlawhtini. ³⁴ Is ohi uma Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qõyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqõyantota. Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowãkokuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nãnawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituqw, uma pañqawni: Tutuyqawhqaqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawantiwaa, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikyani.

14

Jesus Heals a Sick Man

¹ Pu hisat nasuñwintalõñnit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaqw hakiy pas mohpeqñihqat kíyat ep tũmoyta. Noqw puma put aw pás tunatyawyuñwa. ² Noqw meh, hak tãqa pãmoktuyat tũtuyhqa Jesus apyeve qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalõñnit ep hakiy qalapsinaniqpw pam súanta? ⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa. Noqw Jesus put ñuahqe, qalapsinat, mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakasvokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalõñnit ep hötsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa ãpiy pay pañqw pu hóroknani, nãmahin pi nasuñwintalõñniniq'õ. ⁶ Noqw puma kurs hiñqaqwani.

Hospitality and Humility

⁷ Pu pam tûtsamiwyaqamuy amumi tâtayhq, kurs puma nûnukîwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nânuiwhqat ep nôviwhqat ep un tûtsamq, um qa pas susnukîwat qenit ep qátuptuni, taq nâp hisat pi sen un tûtsamq ahpênihqe hakîy pas pavan sinot tûtsamht, ⁹ Ûminen ùmi pañqawni: It qenitoynaa, kîtani. Noqw pahsat pu um hamanhtini, susqalaveq qatuptunigee. ¹⁰ Um qa panhtiqw, ason hak un tûtsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw un tûtsamq a pite', ùmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukîwat aw hâyokni, kîtani. Noqw pep pu' umum nônovaqam un kaptsi'yuiwni. ¹¹ Taq haqawa pavan nâhihtataqa hapi qahimuniwhntini; pu nâqahihtataqa hapi a'nô hîmuniwhntini. ¹² Pu Jesus piw put tûtsamqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwatsmuy tûtsammantani, piw uhsinomuyyu, piw uqlaq kahaksinmuyyu; taq ka puma soon qa un tûtsamyaqw, pay pam ùmi ahoytiwni. ¹³ Ason um tûnopnanik, aň ôokiwyaqamuy tûtsammantani, pu qapasiwuyûqamuyyu, pu qayaktaqamuyyu, pu qapostalyaqamuyyu. ¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs hin ùmi put aň ahoytotaniq'ô. Pay ason aň súanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ùmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast (Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nônovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtunatyayat ep nôsniqa hahlayhpit epni. ¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tâqa wukonovataqe, kaysiwihqamuy tûtsama. ¹⁷ Nihqe nonopsattiqw, tûtsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hñonaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yaniqey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat tûihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivot-sikip nanasiwamuy tumalwawakastuy tûihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nômataqe, ôviy kurs hin awni. ²¹ Noqw ôviy pam tumal'aya pituhqe, iit moñwiw áawna. Pahsat pu ki'taqa itsívutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kîmii, kihkisonva, pu kîkiskat aw'i; nen um aň ôokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasiwuyûqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy aňqw tsamni. ²² Noqw tumal'aya panhtiqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nât ep qeni. ²³ Noqw moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pónawita, pu kwiyauy'uhtsit aw'i, nen um aňqw sinmuy tusoqtsamhq, ikiy ep ohpokni. ²⁴ Pi nu ùmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as tûtsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay aňqw nôsni.

The Cost of Being a Disciple (Mt 10.37-38)

²⁵ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus ámumya. Noqw pam namtökqe amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nômay, pu timuy, pu pâvamuy, pu tupkomuy, pu qôqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nâp qatsiy enaň aw qa suhtaq'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuň wîsiwtani. ²⁷ Pu nahoylehtsiy qa yankañw inuňknihq pas soon inuň wîsiwtani. ²⁸ Kurs uma haqawa ômi wupakitaniqey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat aň wûwani, sen aw apts'i'nitaqeyu? ²⁹ Nâphisat pi pam as qaqat-spiyat yukut, pay kurs hin put aw yûkuniniqw, aw yorstotaqam sohsoyam

akw tututsiwitvayey', ³⁰ Pañqaqwani: I' as kīvat, pay kurs hin aw yūkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kihpakte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wūwani, sen pay pam pakwūt-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat ánwutaniqeyu, pam sunát-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'ö? ³² Noqw kurs pay hinniniqw, nāt mi' pas yāvaqwniqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nāmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³ Noqw öviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsok hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wīsiwtani.

Worthless Salt
(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Ōña as lolma; nikañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni? ³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pānis-sa pi hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuñwa.

15

The Lost Sheep
(Mt 18.12-14)

¹ Pahsat pu moñwit eñem sīvat ömalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tūqayyuñwniqe aw hóyokya. ² Noqw Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuñqe pañqaqwa: Tuwat i' tāqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkanw, amumum tunöshomhta. ³ Noqw pam tūwutsit hihta tuawit'atqat akw amumi lavayhtiqe pañqawu: ⁴ As kurs umuñaqw haqawa tsivót-sikip sunat kanelvokmuy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mātapt, pu haqaminihqat heptoni, pas tūwaniqe pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisñwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihqat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak sūka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep öveqatsit ep yesqam hahlayhtotiñwu; sinom nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqam sūanhinwisqam kurs hihta añqw lasyaniqw, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiñwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qōtsásivat himuy'kañw, sukw haqami hintsanni. Puyaw pam wihqōhit qa úwiknat, ahpave maspe', pās hepni, pas ason put tūwaniqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kisñwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sīvat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kitani. ¹⁰ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep God hoñviaymat pas hahlayhtotiñwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pañqawu: Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsāywa nay aw pañqawu: Inaa, as um hihta úhimuy añqw imakiway nuy máqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahipiy qa wūhakis talq, pay tsāywa sohsok hihta himuy tsovalat, yāvoqhaqamii; nihqe pepehaq qa-hoqqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotönösti; noqw put apha' himu sūlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nātuwikta. Noqw pam haqe' pāsaw aw put hōnaqw,

pam pitsōtivokmuyatuy lālayi. ¹⁶ Noqw pitsōtim hihta pahpuyat nōnovaqw, as pam put ōyniqe amumi kwañwáy'tuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam anañwtalawwaqe pañqawu: Istáthihi! Kaysiwhqam inay eñem hihta ōviy tumalay'yunqam nōsiwhqat qarūrumnayaqe, akwsiñwni'yunqaw, nu yephaqam tsōrimomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynikanw uhtinihqey pan túñwantiwni. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kítani. ²⁰ Pu ōviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nāt yāvaqniqw, naat put túwahqe, ehpewi wárikqe, kwapkaqe sūmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewaynikañw uhtinihqey pan túñwantiwni. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi pañqawu: Uma pew yuwsit susnukñwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tañapsomnay, totsvaknayani. ²³ Nen uma wakashoyat wíwakiwtaqat pew wikye', nīnayani; noqw itam nōnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti as soñawnen mokt ahoy tātayi; i' as kurs haqaminit ahoy nātuwiwa. Noqw pahsat pu puma hahlayhtivaya. ²⁵ Noqw tiat wūyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kīmi hayiñwnaqw, ep lēlenyaqat, pu tivaqw, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wánwayhqe, puma hinoqw pantsatskaqat put túviñta. ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wíwakiwtaqat put eñem nīna, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsínaqe ōviy'o. ²⁸ Noqw pay pāvaat itsívutiqe, aw pákiniqey qa nakwha. Noqw ōviy naat aw yámaqe, aw kuwawayku. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Istáthihi! Nu hihsa'haqam yahsañwuy añ uñem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noqw nu ikwátsmuy amumum hahlayniniqw, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. ³⁰ Noqw i' uhti tuwat nāhuhyayaqamuy amuhpa' uñ hihta akw qátuhqat sohsok'o. Noqw pam ahoy pituqw, āpiy pay um put eñem wakashoyat wíwakiwtaqat nīna. ³¹ Noqw naat put aw pañqawu: Itii, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohsok himu ihimu úhimuu. ³² Pay pi tatam itam qatsitote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soñawnen mokt, ahoy tātayi, kurs haqaminit ahoy nātuwiwa.

16

The Dishonest Manager

¹ Pu piw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Hak kahaktaqa hakiy put eñem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moñwíyat āawnaya. ² Noqw pam wánwayhqe, put aw pañqawu: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta ihimuy as tunatyawtaqey nuy āawnani; pay um soon pāpu hihta ihimuy aw tunatyawtani. ³ Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa anañwpeq pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Imoñwi itumalay nuy nawhkiníq'ō. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuñlay'taniqey hahmana. ⁴ Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway añqw ayo túviwhq, sinom nuy kiy ep pās taviyani. ⁵ Kítahqe, ōviy pam moñwíyat aw pōiwyunqamuy nānap wánwayhqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imoñwi aw pōiwa? ⁶ Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpōiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, lōq sunat pakwt sihkay'taqat pēnaa. ⁷ Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noqw umwa

hihsa'haqam pöiwta? Noqw pam pañqawu: Pay tsivot-sikip sunat tuwanit söhövosita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, nälöp sunat pënaa. ⁸ Noqw put moñwiät put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhti'q'w öviyo', nãmahin pi as pam qa süan hinhti'q'ö. Pi yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nãp sinomuy amumiwat pas qa ünatu. Noqw pay tãlat añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nennem tükwatslalwani; noqw ason umuhimu súlawhti'q'w, puma umuy haqam sutsep yesniqat aw ökinayani. ¹⁰ Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep qa paysoq hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep paysoq hintsakñwu. ¹¹ Paniq'w öviy kurs uma yep qatsit ep himuy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹² Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyniqat umumi nóani. ¹³ Kurs hin tumal'aya löqmuy moñwímuy amunem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kãhakiwuy öviy tumalay'kahkañw, piw God enem tumalay'yuñw.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴ Noqw Pharisee-sinom sivat tuñlay'yuñqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiyya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nãlavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniq'w pas himunihqa God-niq'w tuyoy'eway'o. ¹⁶ Hisat John pituhqat aw pahsavo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam piwu. Noqw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nãnaqasya. ¹⁷ Pay tokpela, pu tãwaqatsi tãwayaniq'w, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushisay pey'taq'w alöntiniq'w, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸ Nõmay mãtapqa piw suk'w amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mãtaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹ Hak kahaktaqa tsatsákwmötsaput a'nö hihkay'taqat yuwsikañw, nãqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰ Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taq'w, Lazarus yan mãtsiwhq'w put hõtsíwat epeq taviwa, u'yasanikañwo. ²¹ Nihqe pay okiw as ñas'ew pam kahaktaqat nõnõspiayat añqw hihta piñput tãmoytaniq'w nãwakna. Noqw popkot öke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²² Noqw ahpiy pantaq'w, i' okiwsino mõki, Noqw God hoñviaymat put õmiq wikaq'w, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat kahaktaqa mokqe ãmiwa. ²³ Nihqe maskiveq kãnavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham yãvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qãtuqãta. ²⁴ Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ökwatuwe', peq'w Lazarus hõnaq'w, pam malatsiy tsukuyat kũyit aqw mõroknat, ileñiy hukanani; taq nu yepeq õwiñwuy ep pas okiw kãnavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta õhimuy lolmat õmahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat õmahta. Nit pu' pam suyan unañwtiq'w, umwa tuwat kãnavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nö tupqa yukilti; pantaq'w öviy as yanqw umumiq'yaniqam kurs hinyani; pu piw as umuñaq'w peq'wyaniqam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat

pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kīyat aw put hōnani. ²⁸ Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqw, puma qa tuwat peqw kānanvotpit aqwyani. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'ayamuyatuy lavayiyamuy oyi'yuñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwi. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptionsiwani.

17

Sin

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavōhut añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'ohini. ² Kurs hak imuy tsātsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'ohini. Pay pi tatam māta put kwapkaqe hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam put eñem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yūkuni. ⁴ Pu kurs pam tāwat ep tsañe'sikis ūmi qaanhte' put tāwat ep tsañe'sikis ūminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yūkumantani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqawu: Um okiw itahtuptionsiwniy aw hōyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhq pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptionsiwni'yuñwe', nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyniqw, uma it sycamine-tsokit nāipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwniqat pañqawqawq, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasnaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kītani? ⁸ Sōoni. Um yanwat put aw layayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñk nōsni, pu hikwni, kītani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sōon'i. ¹⁰ Noqw pay pam hapi ōviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohsok anhtote' pañqawwani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria-tutskwat, pu Galileet-tutskwat pañ qaqlavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tūtuyyaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōñi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsa'lalwage pañqawu: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy ōkwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy tūwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqw yakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtōkt, pu pas tōnay añqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe

pam Jesus kukmiq nātuvāqe put aw put ep hahlayhti. Noq̄w pam hak Samariat aṅq̄w sino. ¹⁷Noq̄w Jesus lavayhtiqe paṅq̄awu: Ya qa pakwt̄nihq̄am powaltoti? Noq̄w ya ima pept̄nihq̄am haq̄amiya? ¹⁸Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹Pu pam put aw paṅq̄awu: Wunuptut, aq̄whaq̄ami. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

The Coming of the Kingdom
(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰Noq̄w hisat God moṅwtunatyayat aw p̄ituniqat ima Pharisee-sinom Jesus tūviṅtota. Noq̄w pam umumi paṅq̄awu: Pi God moṅwtunatyat qa susmataq̄puva p̄ituni. ²¹Soon hak paṅq̄awni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kitani. Ispi meh, God moṅwtunatyat yep umuhsonveniṅ'ō. ²²Pu pam put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi paṅq̄awu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ṅas'ew sūs talōṅvaqat ep umumunniqat nānawaknaniq̄w, soon pam antani. ²³Noq̄w ephaq̄am sinom umumi paṅq̄awni: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noq̄w uma hapi qa aq̄wani; piw qa amuṅkyani. ²⁴Pi talwihpiki tokpelat aṅ ahsupoq̄ tālawvaṅwu. Noq̄w pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italoṅiy ep hinhtini, hisat p̄itee. ²⁵Nikaṅw pay mohti pu' qatsivaptsiyuṅq̄am nuy h̄ihihta akw okiwsasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶Noq̄w ura Noat qatsiyat ep hin yēsihq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy p̄ituq'ō. ²⁷Ura puma nōnova, h̄ihikwya, nōmalalwa, puwsuṅw̄lalwa, hisat Noa p̄akihut aq̄w p̄akihqat aw p̄ahsavoo. Noq̄w p̄atsikq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸Pu pay ura piw pan Lot qatsiyat ep hinta. Sinom nōnova, h̄ihikwya, hihta tuhtuy'ya, hihta huyalalwa, yylalwa, pu k̄ilalwa. ²⁹Noq̄w ura hisat Lot Sodom aṅq̄w ahp̄iyiṅq̄w, ep tāwat ep ūwiṅw hihta sikaḥp̄ik owat enaṅ ṅaṅq̄w lōhōhōykuqe sohsokmuy kiq̄ōta. ³⁰Noq̄w nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaq̄tiq'ō. ³¹Put talōṅvaqat ep kits'oveq̄nihq̄a paṅq̄w hāwe', nawus soon hihta himuy ṅviy ahp̄ami papkini, sūwayaniqe ṅviy'ō. Pu piw pasvenihq̄a qa k̄imii. ³²Uma Lot nōmayat u'ni'yuṅw̄ni. ³³Qatsiy ayo tāviniqey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo tāvini. ³⁴Nu umumi paṅq̄awni: Put tōkilat ep hakim lōyōm sūkw puvuwhpit aṅ qatsni. Suhka w̄kiwhq, suhka akwsiṅw̄ni. ³⁵Hakim lōyōm wuhtit nāma nūmantani. Suhka w̄kiwhq, suhka akwsiṅw̄ni. ³⁶Hakim lōyōm pasve hinnumni. Suhka w̄kiwhq, suhka akwsiṅw̄ni. ³⁷Noq̄w puma lavayhtotiqe put aw paṅq̄awu: Hāq̄amni, Tutuyq̄awhqa? Noq̄w pam pumuy amumi paṅq̄awu: Pay haq̄am himu mokputniq̄w, paṅso hapi wiwisokt sumitsovalt̄nuw.

18

The Parable of the Widow and the Judge

¹Noq̄w sinom sutsep nānawakne', qa naṅ'eknayaniqat Jesus pumuy tuq̄aynaniqey nāwakna. Nihqe ṅviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiqe, ²Paṅq̄awu: Haq̄am kitsōkit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuṅem hin yuykuṅwu; nikaṅw God qa mamq̄asi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³Noq̄w pu piw pay pep hak koṅnalavu qatu. Noq̄w pam hak wuhti tāqat aw p̄ituhqe aw paṅq̄awu: Um inuṅem ituwq̄ay aw nāoyi. ⁴Noq̄w pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unaṅwpeq̄ paṅq̄awu: Pay as pi nu God qa mamq̄asi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵Noq̄w i' koṅnalavu inumi sus'itsq, pay ṅviy nu eṅem nāoyi. Taq̄ pam aṅk sasqe, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶Pu Tutuyq̄awhqa paṅq̄awu: Taay, kurs huvam sinmuy amuṅem hin yuykuṅwuqa

qa súanhinmaqa hin lavayhtiqaq nanaptaa. ⁷ Noqw puyaw God pas an nāp namoramuy put aw tālō'nikañw, pu tōkilat an tsaykitaqamuy amuñem qa nāoyini? Ya pam sōwuni? ⁸ Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyini. Noqw pay pi as pantaqaw ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēvewni'yūñqamuy tūwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹ Noqw haqawat suan hinyuñqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahitay'yuñwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰ Hakim lōyōm tāqat nāwaknaniqe God kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sinoniq, pu suhka moñwit eñem sivat ōmalawhqa. ¹¹ Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hikis yep moñwit eñem sivat ōmalawhqaq an'i. ¹² Nu tsañe'sikis talōñwintiwahqat an lōs napwalañwu. Nu sohsok hihta ihimuy pakwūt-sikivo sun oyiwtagaq añqaw sūp oyit ūmi nōañwu, kita. ¹³ Noqw moñwit eñem sivat ōmalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon nas'ew ōmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat ōkwatuwni, kita. ¹⁴ Nu umumi sūañqawni: I'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'o. Pi nāhihtataqa qahimuniwhtini; noqw nāqahihhtataqa pas pavan hīmuniwhtini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tōñokniqaq ōviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam amumi yōrikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy wāñwayhqe pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqaq nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākw qa an kwūsuhqa soon paño pākini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰ Pay um hin hinwisniqaq tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ūuyini; um hakiy qa atsātoynani; um unay, pu ūnyu pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹ Noqw pam pañqawu: Pas nu itsākoy añqawq iit an ahsupoq himma. ²² Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nikañw um sūpwat qaanna. Um hihta ūhimuy sohsok huye', an ōkiwyaqamuy put huytani. Nen um ōveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³ Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw kāhaknihqe ōviy'o. ²⁴ Noqw Jesus put pas qahahlayhtiqaq navotqe pañqawu: Pas an hihta akw kāhak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniqw amuñem qa tūvoshinta. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat an pōrokput an pākiniq, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nikañw kahaktaqa God moñwtunatyayat aw pākiniq, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶ Noqw hakim put nanaptaqam pañqawu: Noqw pantaqaw hak sen ayo yāmakni? ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pay an himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwtaniqa pay God-niqw pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta

tatamhtotat uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat öviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qđōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰ Pi pam yep qatsit ep pay a'nō hōyokput ömahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyā. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaqw, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwni. ³² Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsas-nani; pu inumi töhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴ Noqw pam hiñqawhqat puma qa mātasi'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw öviy'o. Pu pam hihta pañqawhqat puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayiñwnaqw, hak qapostalqa pōhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwisq, pam navotqe, put tüviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sīnonihqa haqaminihqat puma put āawnaya. ³⁸ Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tiat, um okiw nuy ökwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqawwa. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy ökwatuwni. ⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw pituqw, hak tsāvanihqe öviy'o. ⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqā, um as okiw ivosiy tālawnani. ⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tālawnā. Pay um qapēvewnaqe ayo taviwa. ⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tālawnā; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikyaqe, God pas tayawnaya.

19

Jesus and Zacchaeus

¹ Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātasiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit eñem sivat ömalalwaqamuy amuñaqw mohpeq'a; nihqe kāhak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiynihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hürs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe öviy'o. ⁴ Nihqe öviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wūvi, pam pañniniqw öviy'o, ⁵ Noqw Jesus put háqamniqw aw pítuhqe, ömi tātayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtiqe, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsína. ⁷ Noqw sinom put aw yórikyaqe, sohsoyam qayan unañway pañqawwa: Yaw pam hakiy tāqat qaanhinmaqat kiyavaqwviatniqe öviy ámunnihqat pañqawwa. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptuqe, Tutuyqawhqat aw pañqawu: Tutuyqawhqā, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat ökiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālós hōyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus

put aw pañqawu: Pu' hapi it talõnvaqat ep um, pu umum yesqam ayo nõña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhitiqw õviy'õ. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy hëve', ayo óyaniqe pitu.

The Parable of the Gold Coins
(Mt 25.14-30)

¹¹ Noqw pumuy iit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tũwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pitutoqe õviy'õ. Noqw ka God moñwtunatyat õpiy pay mātāqtiniqat sinom pan wũwantota. ¹² Noqw õviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe õviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pītunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtnihqamuy wānwayht, amumi pakwūt-sikip sunat sīvat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyñi'yuñwñi. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwtāqam put aw qa suhtaq'ewyaqe ank hakiy hõnaqe pañqaqwa: Itam it itamumi moñw'iwtniqat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpiy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sīvat óyahqey pumuy wānwayniwyaniqat pam pañqawu, puma huhyayaqaw, hihsa'haqam pi hak aw hõyoknañwuqat navotniqe õviy'õ. ¹⁶ Noqw pahsat pu mohti'maqa pītuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw pakwūt-sikip sunat sīvat hõyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um sūanhti, lomatumal'aya. Um hihta qa hímuniñqat ep qa paysoq hintsana, õviy um pakwūt-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ¹⁸ Pahsat pu añkñihqa pītuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw tsivót-sikip sunat hõyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqe pañqawu: Pay õviy piw um tsivót-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ²⁰⁻²¹ Pu piw suhka pītuhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, õviy nu it hõhõnpit ep put mõki'ta. Um pi a'nõ unañway'taqe, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hõqñwu. ²² Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlayayiy akw uñ hin yukunani, um nukpantumal'aya. Kurs um nuy a'nõ unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put hõqñwu. ²³ Ya hinoqw um nuy pantaqw tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihimuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ õmahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sīvatat nawhkiyat pakwūt-sikip sunat sīvat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noqw puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwūt-sikip sunat sīvat. ²⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Nu umumi pañqawñi: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu ñastaniñqa hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwtniqat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamye', inutpip qõqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noqw Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqe pam haqam tsomot, Olivet yan mātisiwhqat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwñaqee. Nihqe pam lõqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat tũwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wũvi. Uma put ñaht, añqw wikni. ³¹ Noqw

ason kurs hak umuy hinoqw put nánahqat tūvintaqw, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaqw òviy'ò. ³² Noqw ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqat an yori. ³³ Noqw puma morohyat nánahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqawqa: Ya uma hinoqw morohyat nánaha? ³⁴ Noqw puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nāwaknaqw òviy'ò. ³⁵ Nihqe puma put Jesus aw wikvaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpatat, put aqw Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuqw, sinom pónawit yuwsiy ahpatota. ³⁷ Pu òviy pam kitsókimi hayiñwnaqa, pāpu pay tsomot Olivet añ pihpoqniqw, pahsat pu sohsoyam put añk wisiwtaqam pas tónay añqe' God tayawintivaya, pu pam sohsoq hihta qaöwítumaltaqw, put ep puma put pas hihtativaya; ³⁸ Nihqe pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhqtat natñwaniat añ pitútoqa tayawintiwa. Nam òveqatsit ep kwakwhat yēsīwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptsiwaa. ³⁹ Noqw haqawat Pharisee-sinom sinsonñaqw Jesus aw pañqawqa: Tutuqaynaqa ūmi nánatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu umumi súañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqw, soon yañ o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noqw pam Jerusalem aw hayiñwnaqa aw tátayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴² Is as uma yepehaq pu' kwakwhat yēsīwniqat haqe' qat-sqat māmatsyani! Noqw núnwupi umuhposi qatálawwa. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituqw, umuhtuwqam namurulnit akw umuhkitsokiy póñokni, nānan'ivaqw pu uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñqamuy énaña. Noqw pep qa haqam owa nāp qeniý ep akwsiñwni, ispi Sus'oveqniñhqa umumi pohtaqw, uma put qa mātsi'yuñq'ò.

Jesus Goes to the Temple (Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God kíyat aw pákihqe, pep hihta huhyayaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqw ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqw uma soq put uuyiñtuy kivatoyñaya. ⁴⁷ Pu pam nāqavo God kíyat ep tūtutuqayna. Noqw pay God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw pavansinom, puma hin as put nñayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pās tūqayyuñqw òviy'ò.

20

The Question about Jesus' Authority (Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Pu hisat pam God kíyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomatuwit yuaata. Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw òkihqe, ² Aw pañqawqa: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta òqalat aw yankañw iit hintsaki? Ya hak uñ it òqalat maqa? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sūkw hihta tūvintani. Noqw uma nuy āawnayani. ⁴ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Ya pam haqawq put makiwa? Sen òveqatsit añq'ò? Sen sinmuy amuñaq'ò? ⁵ Noqw puma put nānami yuaatogate pañqawqa: Ya sen itam Oñaq'ò, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tūtuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaq'ò kitotani? Noqw soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupqōqyani. Pi pūmuyniqw John pas antsa

God lavay'ayaata. ⁷ Noqw òviy puma lavayhtotiqe aw pañqaw: Pay kurs pi hin put háqawnihqat itam pañqawani. ⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay òviy nu piw soon hihta òqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy áawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawi'taqat sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañqawu: Hak tāqa òvat uyht, tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, wūyavo yāvoqhaqamii. ¹⁰ Pu òvat kwañwtinisavotiqw, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwniyat añqw put maqayaniqat òviy'o. Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam put wuvah-totat, qa hihta hintaqat pañqw hōnaya. ¹¹ Pu piw pam sukw hoñviayay pumuy amumi hōna. Noqw pay puma piw put wuvah-totat, hamanhintsatsnat, qa hihta hintaqat pañqw lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw sukw pumuy amumi hōna. Noqw piw pay puma put òputotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauyit himuy'taqā pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yórikye', kaptsitotani. ¹⁴ Noqw ovauyit tumalay'yuñqam put tutwaqe, nānami lavayhtotiqe pañqaw: I' hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaqaw, himu himuatniqa itahhimuniwhitini, kitota. ¹⁵ Pu òviy puma ovauyit añqw qalavohaqami put wikyat, nīnaya. Taay, noqw ya ovauyi'taqā it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuñqamuy qōye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noqw puma put nanaptaqe pañqaw: Soon pantani. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi tātayht, pañqawu: Ura yan pey'ta: Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti, yan'í. Noqw ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes
(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumum put lavaiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq'ō; nihqe òviy puma āpiy put nuayaniqey anhtotikañw, sinmuy mamqastoti. ²⁰ Noqw òviy puma put aw pās tūqayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuñwniqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñqey as nawip'ew hinyuñq'ō. Nen puma put lavaiyat unahepye', pep tutskwat ep òqalayay, pu tunatyayat aw put mātapyani. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw, um suan yuaatakañw hihta sūantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsat God tunatyayat tūtutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw òoyyaniq, pam sūanta, sen qa sūanta? ²³ Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknayaa. Ya i' hakiy pitsánwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsañwaata. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶ Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavaiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavaiyat ep kātayūñqe, pay qa hiñqaw.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawqam put aw öki; nihqe put tüviñtotaqe, ²⁸ Aw pañqawqaw: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put enem tñoymantani. ²⁹ Noqw ura as hakim tsáñe'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat pay mōki. ³⁰ Noqw añkñihqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tímuy'kañw mōki. ³¹ Noqw pu amuñkñihqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáñe'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat enem wuhti ti'va. ³² Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noqw ya öviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáñe'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwlaw. ³⁵ Noqw pay ima hakim mokiwy añqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep ökinigey pay ep pávanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwlawani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyūñw. Puma ahoy yesve', God tímadni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tüviñtotaniqw-ya Moses himutskit lavayhtiye hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatni-hqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiye pañqawu: Tutuyqawhqa, pas um súañqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tüviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah
(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw öviy uma Christ David tíatñihqat pañqawqaw? ⁴² Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qatuqw ⁴³ Nu uhtuwqamuy añwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yūñwñiqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw öviy hapi David put Moñwílawu; noqw hin pam put tíata?

Jesus Warns against the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuñqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶ Uma tutavot tütutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yūñw. Puma wupausit usnumyaniqey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwñiqata; pu tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókipit tuñlay'yūñwa, pu nöwiwñiqat añ nukñwat qeqñita. ⁴⁷ Ima hapi koññanalvutuy kiyamuy tusoqkwahanni'yūñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sutsépyuaatvayañwu. Puma hapi pas pavan qaöwíhintsaniwyani.

21

The Widow's Offering
(Mr 12.41-44)

¹ Pu pam kwuhpukqe kahksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy öokiwhqat koññalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañqw tuwa. ³ Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: I' öokiwhqa koññalavu imuy sohsokmuy amuhpenihqe hóyokiwtaqat pañsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw,

hihta akwsiñqat anqw God enem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple
(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kiyat yuaatotaqe pañqaw: Is uti! pam lomao'wat akw lomasniwa, pu hiihihta kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqaw: ⁶ Ya uma iit yañ o'wat aw tãyuñwa? Pay nãt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nãp qeniy ep akwsiñw. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions
(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put tũviñtotaqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, noqw ya iĩ hisat yaniwhtini? Pu hisat paniwhtiniqw himu put tuawi'tani? ⁸ Noqw pam pañqaw: Uma tunatyaltote' qa ũnatoyniwyani. Taq kaysiwhqam inatñwaniy añ òke' pañqawani: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayiñw, kitotani. Noqw òviy hapi uma qa amuñkyani. ⁹ Sinom nãqöytivayani, piw qanamituqayvahsi'yuñw. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawiniwyuñw. Pu iĩ yantaqa pas soon qa mohti yaniwhtini. Nikañw hapi pay nãt qa pep so'ñwamiq pituni. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqaw: Haqam hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunaty sup moñwtunatyat ehpewhimantani. ¹¹ Pu hãhaqe' tutskwa a'nõ tayayaykuni; pu tsõñõtini; pu hihimu wukotuyani; pu sinom hiihihta nuhtsel'e'wakw aw yõrikyani; noqw tokpelat añ hihimu hihta tuawi'taqat mãtaktotini. ¹² Nikañw hapi nãt iit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mãtaaplalwani; pu sivikimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsõkimi moñw'iwyuñqamuy amumi-nikañw pu tutskwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvaniwyani, uma isinomnihqe òviy'o. ¹³ Noqw uma umuhtuptsiwniy tunvotnayaniqat aw umuñem qenitiwamantani. ¹⁴ Paniqw òviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wũwantotaniqey qe'yaniqey umuh'unañwpeq yuki'yuñw. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu sũanwuwnitoynamantani. Noqw sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwaltotani, piw añwuy'yuñw. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mãtaaplalwaqw, puma umuy haqawatuy qõqyani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhta'ewyani, uma isinomnihqat òviy'o. ¹⁸ Nikañw hapi pay pas soon umuhqõtõva umuhhõmi himuwa sũlawhtini. ¹⁹ Uma qa nañ'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem
(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem solãwamuy akw nõyakiwtaqw, uma aw yõrikye', pahsat uma put kiqõtíwhqat aw hayiñtiqw uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtukwimiq watqani, pu kiveyaqam pañqw ahpiyyani, pu haqe' tutskwawa hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi nãoyni. Noqw tutuveni añ hin pey'taqat sohsok añ aw antsaniw. ²³ Nikañw hisat aw pituqw añ nõ'yíwyuñqamuy, pu añ yõyõñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini! Taq sinom pavan pas kãnanaptani. Pi God itsívuat pumuy amumi hũrs tõñaniwtani. ²⁴ Noqw puma sipwuvahpit qalayay akw sũlawhtini. Noqw tuwqam pumuy tũwiktote', hãhaqe' tutskwat

aw pumuy tsamyani. Noqw qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy paptisy añ kükuyvaniqat aqw pahsavoo.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tāwat, mūyawuy, pu sōtuy añ himu hihta tuawi'yuñwni. Noqw hīhihtu sinom sóonhtote', kurs hin wūwantotani, pātuwaqatsi a'nō hoñvantakañw sōykitaqw òviy'o. ²⁶ Noqw sinom hihta tūwaqatsit aw pītuniqat aw-sa tāyuñwe', tsawiniwkañw, unañwso'ni, pi òvaqe òqala tayayaykuniqw òviy'o. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tiat òqalat pasiwkañw, qaan'ewkw tālawñway'kañw òmawuy akw hawtoqw, sinom inumi tātayyani. ²⁸ Noqw ason ìi yantaqa hiniwmaq, uma kwuhpukye', òmiq tāyuñwni; ispi uma soon pas hisat ayo nõnakiwtaniqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuqe pañqawu: Uma nõnvospaltsokit aw wūwayani, pu hīhihta himutsotskita. ³⁰ Puma sipölöy'vayaqw, uma aw tātayye', pay tal'añwhayinwiwtaqat nanaptañwu. ³¹ Noqw pay pan hapi òviy uma ason ìit yantaqat hiniwmaq aw tātayye', pay God moñwtunatyat aw pitsiwtaqat nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi pañqawni: Yep sinom pas soon tūtuwayaqw, pay sohsoy it yaniwhtini. ³³ Pay as tokpela, pu tūwaqatsit tūwayani. Noqw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

The Need to Watch

³⁴ Nikañw uma nānami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yuñwe', pu honačkuyit akw hōnaq'iwyuñwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawyuñwe' qa unañwtalawvayani. Nen uma qa navoti'kahkañw, put talōñnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawtaqam sinom tūwaqalvoqhaqami yesqam put aw òke', soñawnen wivosit aqw kwisyani. ³⁶ Paniq w òviy uma tunatyawkahkañw, yūmosa nāwakinwisni. Nen uma ìit yaniwhtiniqat añqw ayo nõnakiqey aw òqawi'kahkañw, nuy Sinot Tiyat inutpip hoñni. ³⁷ Noqw Jesus nāqavo God kiyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq pañqw yámake' tsomot, Olivet yan mātisiwhqat aqwnen, epeq talōñañwu. ³⁸ Noqw gavoñvaqw sinom sohsoyam suits God kiyat ep put aw òki, aw tūqayyuñwniqe òviy'o.

22

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw qa peken'oyvut põlavikit nõviwniqat, Amutsva Yūmosanihq ayan tūñwantiwhqat aw pituto. ² Noqw God awwat mohpeq momñwit tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus nīnayaniqey hēvi'yuñwa, Nikañw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³ Noqw pahsat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tūñwantiwhqat, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqat pan unañwtoynaqw, ⁴ Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey òviy'o. ⁵ Noqw puma hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶ Noqw pam panhtiniqey pañqawhqe, hisat sinom Jesus qa ámumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal
(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷ Pahasat pu òviy qa peken'oyvut pòlavikit ep nòviwniqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yùmosanihqat ep mañat nìnayañwu. ⁸ Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañqawu: Uma ahpiynen, Amutsva Yùmosanihqat ep nòviwniqat hin hintañwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nònòsani. ⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqam put aw hintsanniqat um nāwakna? ¹⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Meh, uma kīmi pakiqw, pep hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvani. Uma put haqami kīmi pakiqw, añk aw pākini. ¹¹ Pu ason uma ki'taqat aw pañqawu: Itamuy tutuqaynaqa ūmi pañqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nānatuwnayaqamuy amumum Amutsva Yùmosanihqat ep nòviwhqat nòsni. ¹² Noqw pam tupatsveq wukoahpavit ep pās himu yukiwtaqat umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³ Noqw puma ahpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtiqaqat an yori. Nihqe puma Amutsva Yùmosanihqat ep nòviwhqat hin hintañwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴ Pu òviy aw pituqw, pam tunòsvoñat aw qatuptu; noqw ima pakw lōq sihkay'taqam ayaiwyuñqam put amumya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yùmosanihqat ep nòviwhqat umumum nòsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavotat'a. ¹⁶ Pi nu umumi pañqawu. Pay nu soon put añqw piw nòsni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwhq, pep pu' nu piw nòsni, pam kita. ¹⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸ Pi nu umumi pañqawu: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat añqw hikwini, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pītuniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Pu pam pòlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñwini. ²⁰ Pu pay piw an pumuy nònòsaqw, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe òviy munvaniwni. ²¹ Nikañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātapaniqa inumum tunòsvoñat aw may'ta. ²² Noqw pay pi pas antsa Sinot Tiyat eñem hin yukiwhqat pan nu yañqw ahpiyni. Noqw i' hak momñwituy amumi nuy mātapaniqaqat eñem pas is óhini. ²³ Pahasat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuvitñivaya.

The Argument about Greatness

²⁴ Noqw puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haqawa pa pas suspavanniqey mātataqiniqat ep'e. ²⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwimat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noqw pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan tuñwantiwya. ²⁶ Noqw uma hapi qa panyuñwini. Pay umuñaqw pas suspavannihqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwāmuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pāvanniqō', sen tunòsvoñat aw qātuhaq, sen nopni'taqa? Soon qa tunòsvoñat aw qātuhaqaniñwu. Noqw pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiwhq, uma hapi inumum añ kūkuyva. ²⁹ Noqw òviy nu hapi umuy moñw'oyni, Ina nuy moñwtapqat pan'i. ³⁰ Noqw uma inumum tunòsvoñat aw yesve', inumum nònovat, hñhikwiyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwini.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy söhövosit an tsätsayaniqe öviy'o. ³² Noqw pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiwni qa sóonhtiniqat öviy'o. Noqw ason um ahoyn inumi namtöke', uhtupkomuy öqalani. ³³ Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suhtaq'ewa, hikis nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi súañqawni, Peter: Pay ason pas um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawhqa, pu' taqakowāko töqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sivat-nit, pu tukput-nit, pu totsit qa kiwiskahkañwyaniqat añqe' ayata. Noqw uma hihta haqtota? Noqw puma pañqawu: Qa hihtaa. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nikañw pu' hapi sivamoktukpuy'taqa put yawmani, pu pay tukpuy'taqa piw put yawmani. Pu sipwuvahpit ñastanihqa pay pi pösälai huye', sipwuvahpit túini. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'i. Noqw soon pam tutuveni qa iqatsiy añ aw antsaniwni. Pas antsa. Noqw tutuveni añ hin nuy lavayhtiqa soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, itam lōqmuy sipwuvahpi'yuiñwa. Noqw pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañqaw yamakt, pay hin hinhtiñwuqey anhtiqa, tsomot Olivet aqw'a. Noqw put aw nánatuwnayaqam piw put amumya. ⁴⁰ Pu pam epeq pituhqe, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa unaheviwyani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat tūvañwuniqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaq ahpiynihqe, pep tamötswunuptut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kānavotpit inuñaq ayo távini. Nikañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³ Noqw öveqatsit añqw hoñviaya put aw mātaqtique, put öqalmaqa. ⁴⁴ Noqw pas pam kānavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaqw, pālaat uñwat an tutskwami wukotsölölöta. ⁴⁵ Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pítu. Noqw puma qahahlayhpit akw māmañwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tōka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unaheviwyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷ Noqw pam nāt yuaataqw, pay kaysiwhqam sinom amumi öki. Noqw i' hak Judas yan mätsiwhqa sinmuy amutpipo pituhqe, Jesus awnihqe, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawta. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqa, pan nuy Sinot Tiyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹ Noqw ima Jesus amumyaqam hiniwhitiqat nanaptaqa, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰ Noqw pumuy amuñaq haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqa pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tónokqe qalapsina. ⁵² Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqawu, pu God kiyat ep solāwamomñwituy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ökihqamuy amumii: Ya uma añqaw hakiy uyiñwut awyaqa, öviy pas piw

sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³ Himu pi nu nāqavo God kīyat ep umumum hinnumq̄w, uma nuy qa ñuaya? Noq̄w pay pu' hapi uma qatalpuve hintsatskiwhq̄at hinhtotiniq̄w umuñem qeniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Pahsat pu puma put ñuayaq̄e, pahpiy wikyaq̄e, God awwat susmohpeq moñwit kīyat ep wikvaya. Noq̄w Peter yāvaq̄ put añk hinma. ⁵⁵ Noq̄w puma ihkaq̄e aw nōyakiwtaq̄at nāsave qōhyaq̄e aw yesvaq̄w, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶ Noq̄w hak māna tūwiki put qōhit aqlap qatuq̄w túwahq̄e, put aw taynumt pañqawu: I' tāqa piw put ámuma. ⁵⁷ Noq̄w pam put qa nakwhaq̄e pañqawu: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸ Pu ahpiy hihsavoniq̄w, piw suhka put túwahq̄e pañqawu: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noq̄w Peter pañqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹ Noq̄w ahpiy ka tāwat añq̄e' sūs qōniltiq̄w, piw suhka pas qa nānahtsopkañw pañqawu: Pay pi pas suyan i' piw put ámuma. Oviy pi pam Galileet añq̄w sino. ⁶⁰ Noq̄w Peter pañqawu: Tāqa, nu uñ hiñqawhqa qa māmati. Noq̄w pahsat pay nāt pam yuaataq̄w, taqakowāko tōqti. ⁶¹ Noq̄w Tutuyqawhqa namtōkt, Peter aw tātayi. Noq̄w Peter Tutuyqawhq̄at lavayiyat u'na, ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiq̄w, um nuy qa tuwi'taq̄ey pāyis pañqawni. ⁶² Noq̄w Peter pañq̄w yámakq̄e nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Noq̄w tahtaqt̄ Jesus ñuy'yuñqam put aw tututsiwyā, pu wuvalalwa. ⁶⁴ Pu puma hihta akw put pos'uhayaq̄e taywayat wuvalalwakahkañw, tūviñlalwaq̄e pañqawu: Kurs pañqawuu. Ya hak uñ wuvahta? ⁶⁵ Pu puma hihin pu ehpewi qalomáyuaatota.

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Pu òviy panis tālawvaq̄w, sinmuy amuñaq̄w wukw'a'yat-niq̄w, pu God awwat mohpeq momñwit-niq̄w, pu tutavot tutuqaynayaq̄am sumitsovalt̄iq̄w, Jesus pumuy amumi wikiwa. ⁶⁷ Noq̄w puma put tūviñtotaq̄e aw pañqawu: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God añq̄w moñw'asi'taq̄a? Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Nu umuy āawnaq̄w, soon uma tūtuptsiwani. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tūviñtaq̄w, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹ Noq̄w yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'ōqaltutuyqawhq̄at putvaq̄e qátuni. ⁷⁰ Pahsat pu puma sohsoyam pañqawu: Um pa God Tíata! Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Uma súañqawu. ⁷¹ Pahsat pu puma pañqawu: Ya hinoq̄w pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

23

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pahsat pu pep tsovawtaq̄am sohsoyam hoñvaq̄e, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan mātsiwhq̄at aw Jesus wikya. ² Pu puma put hihihita nēveltoynayaq̄e pañqawu: Itam it aw nanaptaq̄w, itamuy Jew-sinmuy nukushintsasana; pu itam hihta añ sivit Caesar aw qa òoyyaniq̄at itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taq̄ey pañqawlawhqe òviy'o. ³ Noq̄w Pilate put tūviñtaq̄e aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noq̄w pam hu'waq̄e, aw pañqawu:

Um súañqawu. ⁴ Pahsat pu Pilate God awwat mohpeq momñwitu-y-nikañw pu sinmuy amumi pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhti. ⁵ Noqw pahsat pu pas puma qa tütuqayyaqe pañqaqwa: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tütutuqaynatinuma, Galileet añqw hoyóoyokukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tüviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwihkayat añqwnihqat navotqe, äpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqw ðviy'ō. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yórikqe, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe ðviy'ō. Pam pi put hīhihta hintsaq navotqe, sakiqw as pam hihta kātumaltaqw aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hīhihta tüviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum añ hoñkahkañw, a'nō put hihta nēveltotoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu sōlawamat put qahihatotage, aw tututsiwyā; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtagē ðviy'ō. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwitu-y, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikvaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsahsanqat inumi pañqaqwa. Noqw meh, nu umutpik put pupriq, kurs uma put hīhihta nēveltoynayaqw pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod pīw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwyu hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu ðviy put a'nō wuvahtat, mātapani. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapanwunihqe ðviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma sūsaq sāakmaqe pañqaqwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹ (I' Barabbas as kīve sinmuy qaunánwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe ðviy sivikimi tüviwa.) ²⁰ Pahsat pu ðviy Pilate as Jesus mātapaniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noqw puma sāakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa, nahoylehtsit aw núaa. ²² Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hínoq'ō? Ya pam hihta qalomáhinhtiqw ðviy'ō? Pay pi nu qa hihta mokiwyu hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu ðviy wuvahtat mātapani. ²³ Noqw pay puma pas tōnay añqe' sa'tage, pay pam pas nahoylehtsit aw muiwniqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwitu-y amumum sāakmaqe, nawis'ew tütuyqawvaya. ²⁴ Noqw pahsat pu ðviy pumuy hin nānawaknaqw pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunánwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tüviwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'í. Nit pam Jesus pumuy tunatyayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noqw puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaqaww pitutoqat ñuayaqe, put nahoylehtsit ikwiltoynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk ókiwa kitiwiskahkañw, tsaykiwisa. ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi namtókt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nennem, pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituqw, pu' sinom pañqawani:

Naspi haqawat an qa tilalwaqamu; pu naspi haqawat qa hisat nō'yiltotiqamu, pu pihuy akw qa hakiy yōyōnnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtivayani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqawani: Itamuy āmaa, kītōtani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noqw hakim lōyōm hihta ep qaanhtiqam nīniwniqe put amum wikiwa. ³³ Pu ōviy puma haqami, Calvary yan mātsiwhqat, aw ōkihqe, pep put naholehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhtiqamuy pīwu, suhka put putvaqewatniqw pu suhka put suyvaqewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yūkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yuñqw ōviy'o. Noqw puma put yuwsiyat nāhoj o'yaqe, put ōviy nanavō'ya. ³⁵ Noqw sinom hoñkahkañw aw tāyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwhiñqawwaqe pañqawwa: Pam pētuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqa namorstiwhqanen ayo nātapni. ³⁶ Noqw solāwam piw nuhtum put aw tuttsiwyakahkañw put awyaqe vinegar put mamqaya, ³⁷ Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwīamnen um ayo nātapni. ³⁸ Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noqw qaanhtiqam put amum hāyiwtaqamuy amuñaqw suhka put aw tutsiwhiñqawlawhqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuyu. ⁴⁰ Noqw pay suhkawa put u'nanaqe aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipnaqe pay itahhinsakpiy ahsatiyat ōmahta. Noqw i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, aason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tālat ep um inumum lomaqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noqw tāwanasavehaqam tūwaqatsit an ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpe-tiqat aw pahsavoo. ⁴⁵ Noqw tāwa qatālawwa, noqw God kiyat ep mōtsáp'uhtsi nāsavaqe tsīki. ⁴⁶ Noqw Jesus a'nō hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihik-wsiy uhmaqōlmiq mātavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noqw solāwamoñwi hin hiniwhitiqat aw yōriqke, God pas hihtataqe pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tāqa sūanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhitiqat aw yōrikyaqe, tawitsqay wuvahtiwiskahkañw, pañqaw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put tuwimay-niqw pu momoyam Galileet añqw put amumyaqam yāvaqw hoñkahkañw, iit aw tāyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mātsiwhqa, Aramathaea-kitsókit ep ki'taqa, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tāqa lolma, piw sūantaqe, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwituq pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihqe Jesus tokoyat put aw tuhtui. ⁵³ Nihqe pam put hawnage, tusaqtontsatsakwmōtsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpe tuamqōlot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqōlōt ep nāto taviwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwintalōñnit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam

Jesus amum Galileet anqw ökihqam put ankyaqe, tuamhqölöt aw yörikyá, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu hañhut na'sastota; nit nasuñwintalöñnit ep nasuñwni'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutaptaqat pan'i.

24

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Noqw Sundayt aw pituqwu ima momoyam suits talavay tūamit aqwyá hihihita kwañwáhovaqtuqat na'sastotaqey kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tūamit anqw owa ayo mūmaniwhq, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniqw nāto panyuñqw, hakim löyöm tāqat tālawñway'taqat yuws'i'kañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yökoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶ Pam qa yep'e, pam tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet epnihqe umumi pan lavayhtiye, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw noiwñi, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit päyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸ Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹ Nihqe tūamit anqw áhoyyaqe, pakwt sükw sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit áawnaya, pu ahpiy put kwātsmuyatuy sohsokmuy. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsókit anqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumumyaqam ayaiwyuñqamuy iit áawnaya. ¹¹ Noqw pumuyiniqw pumuy lavayiam an'eway himuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tütuptsiwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmötsaput pay nāp sup öyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiyinihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus

(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talöñnit ep pumuy amuñaqw hakim löyöm Emmaus-kitsókit aqw'a. Pam Jerusalem anqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nāmi yuaatima. ¹⁵ Noqw öviy nāto puma nāmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pituhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa māmatsniqat öviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mätsiwhqa, put hu'waqe aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth anqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinnmuy amutpik hihta qaöwihintsaki, piw a'nö lay'taqat lavayi'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itahmomñwit put mokiwyu hihkay'taqat pañqaqwaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñqw, sakiqw pay ka as pam hak ura Israel-sinnmuy Rome-sinnmuy amuñaqw mātāpnīqat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhitiqat atsva pu' päyis tāla. ²² Pu piw pi öviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep ökihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwaqey itamuy áawnaya. Pu

yaw puma ðñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma ñasta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavaiyamuy sohsok tuptsiwni'taniqey qa pan unañwiti! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti ñit hihta añ kñnavot, pep pu' pas hímuniwhtini? ²⁷ Pu pam Moses lavaiyat añqw hoyóoykuqe, God lavay'amuyatuy lavaiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit añ pam hin lavayhtiwheqey sohsok pam pumuy amumi namtōmintā. ²⁸ Noqw puma haqami kitsókit awyaqey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw ðqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwo. Taq pi pay tapkiwmaq w nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰ Noqw ðviy pam pumuy amumum tunōsvoñat aw qatuptut, pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy pōsiam tālawvaqw, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhti. ³² Noqw puma nāmi pañqawu: Pi ðviy itamuy añqwyaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtōminmaq, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sūkw sihkay'taqamuy tsovawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumuyaqamuy amumii. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawa: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tātayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahsat pu ima lōyōm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhtiqat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pōlavikit yōhaq'ō.

*Jesus Appears to His Disciples
(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)*

³⁶ Noqw pumuy nāt yan yuaatotaqw, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway'yuñwa? Uma hinoqw umuh'unañwepq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikya. Pi pay nūu. Inumi hintsatsat nanaptaa. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy'tañwu, piw qa ðqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tāyuñwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lōvay may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tūtuptsiwyaqe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay'yuñwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakihwhtuhtpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwūsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴ Pahsat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumunihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy lavaiyamuy añ'a, pu Tātawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahsat pu pam pumuy wūwniyamuy tālawnaqe, tutuvenit pumuy māmatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw ðviy pay Christ nawus soon qa pan kñnavot, pu mokt, pu pāyis talq mokiwuy añqw ahoy tātayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqaw'kahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ natñwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóoykuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas ñit aw yórik'i'yuñwa.

⁴⁹ Noq̄w meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu aṅq̄w távini. Níkañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat òñaq̄w òqalat makiwyaniqey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahsavo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna.

⁵¹ Nihq̄e nāto pam pumuy amuñem nāwakinkañw pumuy amuñaq̄w tuki-whq̄e, òmiqatsit aw wíkiwa. ⁵² Noq̄w puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihq̄e puma sutsep God kíyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI JOHN AHPIY'O

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵ Noqw tāla qatālat ep tālawva; noqw qatāla put qa tōka. ⁶ Noqw hak tāqa God aňqw ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe öviy pitu, Tālat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tütuptsiwaniqat öviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas páam himu Tāla; pam put Tālat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ I' Tāla pas antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuiwa. ¹¹ Pam as pas nāp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nikañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tütuptsiwaqam God tūmatniqat pam pan pumuy amuñem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwa, piw qa tokot tuñlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayat ahpiyint pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sínoniwhtiqe, itamuhsonve qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórika, pas Nay sūk Wiatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ökwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiyinihqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu it tāqat hapi lavayhtiye pañqawu: Tāqa aňqw inuñknihqqa inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe öviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarūrumniyat aňqw ömahtota, pu nānañumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message (Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat momñiwituy, Levit ahpiyviyatuy enañ Jerusalem aňqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tūviñtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nālavayhtiye, ²⁰ Haknihqey sūañqawhqe, qa tupki'tat pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiye pañqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pañqawu: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um hímuniqhoy nāmi wūwanta? ²³ Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsihwpuve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa aňqw pituto. Soñawnen put enem pōhut sūwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwaqam Pharisee-sinmuy amumun tōnawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pávannihqat-nikañw, ya

um hinoq̄w sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noq̄w John lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nīkañw suhka umuhsonve wunuwtaq̄w, uma put qa tuwi'yuñwa. ²⁷ Pam as inuñk pítukañw, inuhpenihqe pas pávani; noq̄w soon nu yan'ewaynīkañw nas'ew put tots-sosompiyat ñahni. ²⁸ Noq̄w John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawh̄q, i' yaniwhti, Jordan p̄ayut yupq̄öyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavoñvaq̄w John Jesus put awniq̄w túwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiqe pañqawu: I' tāqa añq̄w inuñknihqa inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihqe öviy'ö. ³¹ Noq̄w nu as put qa tuwi'ta; nīkañw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniqat öviy nu pítuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noq̄w John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hikwsi hōwit antaqa ññaq̄w hawhqe, put ep qatuptuq̄w, nu aw yóri. ³³ Noq̄w nu as put qa tuwi'ta; noq̄w i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taq̄w, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noq̄w nu hapi aw yórikqe, öviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavoñvaq̄w John lō̄qmuy put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaq̄w, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noq̄w put aw nánatuwnaqam put pañqawh̄q navotqe, Jesus ank'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtökqe, puma put ankn̄iqw túwahqe, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noq̄w puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuq̄aynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noq̄w pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noq̄w öviy puma ep pituhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqe, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaq̄tiq̄w öviy'ö, (tāwa pakw̄üt-sikishaqam añhqe q̄öniltiq'ö). ⁴⁰ Noq̄w ima lō̄yöm John hiñqawh̄q navotqe Jesus ankn̄ihqamuy amuñaq̄w suhka Andrew yan mātsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noq̄w pam mohti pāvay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taq̄a, i'nihqe pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noq̄w Jesus put aw tātayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túñwantiw̄ni, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaq̄w Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqe, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. ⁴⁴ Noq̄w Philip pi Bethsaidat añq̄w sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy añq'ö. ⁴⁵ Noq̄w Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth añq̄w tāqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy añ piw put pēnaya. ⁴⁶ Noq̄w Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth añq̄w yámakni? Noq̄w Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷ Noq̄w Nathanael añqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlawu. ⁴⁸ Noq̄w Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noq̄w Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nāt Philip uñ qa wāñwayh̄q, um nōnvospaltsokit atpipniq̄w, nu uñ tuwa.

49 Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. 50 Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nõnvospaltsokit atpípníq, nu uñ túwahqey pañqawh, ya um paniqwu tuptsiwa? Um nāt it epnihqe pas pávanyaqat aw yórikni. 51 Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi òveqatsit aw hòtsiltiqw, uma aw tãyuñni. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep òmi yayvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

1 Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. 2 Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum nāñuiniqat aw tútsamiwa. 3 Noqw oवालत súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw oवालत nāstaya. 4 Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwany nāto qa aw pitu. 5 Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawh, uma anhtotini. 6 Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lõp sen payhp wukokuyhit añ ohpokit pan tútukwa. Sinom kūyit akw nākwañ'ewakwtotaniqat òviy pávam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. 7 Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhit añ kūyit opomnayani. Noqw puma put añ tsikilaya. 8 Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma añqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. 9 Noqw tūnopni'taqa kūyit oवालaniwhitiqat añqw hikwt, put háqamyaaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yunwa. Noqw òviy tūnopni'taqa mõñañwuy wāñwayhqe, 10 Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat oवालat tūnopñañwu, nen ason pay sinmuy pavan òyaaq, pahsat pu pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat oवाल waranhta. 11 Yan Jesus Galileet ep Canat ep kātatayhpit pas susmohti tumaltaqe, a'nõ himunihqey pan namtakna; noqw put aw nānatuwnayaqam put aw tútuptsiwa. 12 Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nānatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

13 Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosanihqat ep nõviwhqat aw pitsiwa, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. 14 Nihqe God kiyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhuyaaqamuy pepeq tuwa, pu sivat nāhoynwantotaqamuy pep yesqamuyu. 15 Nihqe pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kiyat añqw ihpoq lālaya, pu kanelmuyu, pu wāwakastuyu; nit pu sivat nāhoynwantotaqamuy sīvayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; 16 Nit hōwihtuy huhuyaaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kiyat qa huhyankitotani. 17 Noqw put aw nānatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy enem qanātusi'taqey ep nīnaniwini. 18 Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'òqalay itamumi poñahntani? 19 Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kiyat sahpuknayaqw, nu pāyis tātlat añ put ahoy wunuptsinani. 20 Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Lõp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kītiwhq, ya um pāyis tātlat añ put aw ahoy wunuptsinani? 21 Noqw pay pam

nāp tokoy God kīyatnihqat pañqawu. ²² Noqw òviy pam mokiwuy añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nánatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tütuptsiwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³ Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hīhihta kātutmalayat aw yórikyaqe, put aw tütuptsiwa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsiwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe òviy'o. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaq w tāqa Nicodemus yan mātsiwhq qatu, Jew-sinmuy amuñaq w moñwi. ² I' hak mihikpuva Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqaynanigē pítuhqat mātsi'yuñwa; ispi kurs God qa úmumniqw, um kātātayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'ò. ³ Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhq soon God moñwtunatyayat aw yórikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuynikañw hin piw tihtiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihtiwmantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Hak kūyit-nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhq pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahpiy tihtiwhq sinoniñwu; pu Hikwsit ahpiy tihtiwhq put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwyanigat nu ùmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um sōykitaq w navotñwu; nikañw háqaqwnikañw pu haqaminigat um qa mātsi'tañwu; noqw pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi put ahpiy tihtiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹ Noqw Nicodemus lavayhtige put aw pañqawu: Noqw ìi hin pasiwtani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynanikañw ìit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Itam hihta navoti'yuñqey yuaatota, pu hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwa, noqw uma itahtuawiy qa òmahtota. ¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy āwintaq w uma qa tütuptsiwe', puyaw tis nu òveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy āawnaq w uma hin put tütuptsiwani? ¹³ Qa hak hapi hisat òmiqatsit aw wūvi, pas òveqatsit añqw hawhq-saa, i' Sinot Tiat òveqatsit ep qátuhq. ¹⁴ Noqw ura Moses qayēsihpuve tsúat himutsokit ep háyaq w, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa háyiwni. ¹⁵ Noqw nāp hak inumi tuptsiwhq qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnaqe, òviy pas sūkw tiy tavi, nāp hak put aw tuptsiwhq qa hovalniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo óyanigat òviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunanigat qa paniq'ò. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tütuptsiwaqamuy amuñem qa hinwat yukut, pumuy mātavi; nikañw pam put qa aw tütuptsiwaqamuy sivantoyniwyanigat pay pan amuñem yuku, puma put sūkw Tiyat qa aw tütuptsiwhq òviy'o. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituq w, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomáhintsatskaqe òviy'o. Noqw paniq w hapi òviy God pumuy sivantoynanigē amuñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayñwu,

piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw òviy'ò.
²¹ Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God òqalayay ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²² Iit atsve pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qātuḥqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu.
²³ Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniqw, òviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe òviy'ò. ²⁵ Noqw John aw nānatuwnayaqam hakiy hin kwañw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶ Noqw puma John aw òkihqe, aw pañqawwa: Rabbi, ura i' Jordan yupqōyve úmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw òkiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Kurs hak òqalat makiwhqa kurs hin qa òñaqw put makiwni. ²⁸ Pi uma nāp inumi navoti'yuñqw ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeve ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqqa hapi mōñañwñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tōnayay ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noqw òviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyhtsepnwat òqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi òñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayay yuaatañwu. Òñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu.
³³ Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴ Pi God añw ayatiwhqa God lavaiyyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikwsit maki'taq'ò. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, òviy sohsoq hihta aw put òqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuptsihwqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsihwqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4

Jesus and the Woman of Samaria

¹ Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nānatuwnayaqam pantsatska. ³ Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātapt, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴ Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵ Nihqe òviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noqw Jacob nōñanvatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam aḥqe qōniwmaq'ò) ⁷ Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸ (Put aw nānatuwnayaqam Kímihaqami tunóstuiwisa.) ⁹ Noqw pahsat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw òviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniqō'? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw òviy'ò. ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mātsi'te', pu hak ūmi

kuyhtuvintaqat hákiynihqat tuwi'tani. Nen um put aw tüvintaqw, soon pam un küyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, táqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey nstaa, noqw patñi hinurs hötsi. Noqw um put küyit taytaqat háqamnihqe öviy'o? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; nihqe ura nâp put añqw hihiko, pu tímatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiçe put aw pañqawu: It pâhut añqw hikwqa pay piw pânaqmokmantani. ¹⁴ Nikañw ason nu' hakiy küyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pânaqmokni; noqw nu' hakiy küyit maqaqw, pam küyi hakiy ahsonve pâhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, táqa, himu as um nuy it küyit maqaqw, nu pâpu qa pânaqmokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktöo, noqw uma añqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiçe put aw pañqawu: Nu nstaa puwsuñway'ta. Noqw Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu nstaa puwsuñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsivotnihqamuy puwsuñwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh táqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqw itanam pi it tükwit ep God aw nânawakna; noqw úmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nânawaknani. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nât uma qa it tükwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nânawaknaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nânawaknaqey haknihqat qa navoti'yuñwa; itam pi hakiy aw nânawaknaqey navoti'yuñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo ðoyaqw öviy'o. ²³ Nikañw pay nât aw pituto, hikispi pas aw pitsiwa, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nâwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nâwakinwisniqat aw i'. Pi pan hapi hakim Inay aw nâwakinwisnihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noqw put aw nâwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nâwakinwisni. ²⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan túñwantiwhqa God añqw pituniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta äawnani. ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu ümi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqw pahsat pu put aw nânatuwnayaqam ökihqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kâwuwaya; noqw qa haqawa put hihta tüvintaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tüvinta. ²⁸ Noqw pahsat pu wuhti wikoroy pep mâtap, kîminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pâmiye', it hakiy taqat nuy añqaw hihta hinhtiçat sohsok nuy äawnaqat aw uma yórikyani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pahsat pu puma kîñaqw nõnakqe, put aw öki. ³¹ Noqw put ahkwayñap Jesus aw nânatuwnayaqam put aw ö'qalyaqe pañqawu: Nõsaa, Tutuqaynaqa. ³² Noqw pam umumi pañqawu: Pay nu nõvat nõsniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ³³ Noqw öviy put aw nânatuwnayaqam nânami pañqawu: Ya sen pay hak eñem nõvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayat yúkiniqw pam pantaqa inuñem nõsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pañqawu: Pay nât nalóq múmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawu: Kurs huvam kwuhpukye', pâvasat añ yórikyaa; pi pay tukwsiwyuñqe tsovalniwniqat aw pitsiwa. ³⁶ Noqw hõhókqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hókqa puma nâma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsa: Suhka uyhq, pu suhka hõqö, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ hõqyaniqat nu aw

umuy ayata. Pay pētū añ tumaltotaq̄w, uma amumum sumitumalay'yuñwñi. ³⁹ Noq̄w kaysiwhq̄am Samariat ep sinom pep kīve yesq̄am wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuṗtsiwa, ura pam pañq̄awu: Pas nu añq̄aq̄w hihta hinhtiṗat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noq̄w ōviy Samariat ep sinom Jesus aw ōkihq̄e, pam pumuy amumum huruhtiniṗat put aw nānawakna; noq̄w pam lōs tāwat añ pep q̄atu. ⁴¹ Noq̄w piw nāt pētū kaysiwhq̄am pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuṗtsiwa; ⁴² Nihq̄e wuhtit aw pañq̄awu: Pu' hapi itam tūtuṗtsiwa, q̄a uhlayiy ahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūq̄ayyuñq̄e, pas suyan i' hak sinmuy ayo ōoyhqa Christnihq̄at itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noq̄w ahpiy lōs talq̄ pam pañq̄w ahpiynihq̄e, Galileet aq̄w'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutskway ep q̄a kaptsiwtañwuṗat Jesus nāp pañq̄awu. ⁴⁵ Noq̄w pam Galilee-tutskwat ep pituq̄w, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhq̄at épeq̄yaq̄e, put hihta hinhtiṗat sohsok aw yōrikyaq̄e ōviy'o. ⁴⁶ Noq̄w Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añq̄w ovaalat yuku. Noq̄w hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noq̄w yaw Jesus Judeat añq̄w Galileet ep pītuhq̄at naat navota; noq̄w pam as put ámunnen tiyotiyat q̄alaptsinaniṗat pam aw nāwakna, pam okiw mokiwuy aq̄w pitsiwtaq̄w ōviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañq̄awu: Pas uma añ kātataṗhit hihta tuawi'yuñq̄at aw q̄a yōrike' soon tūtuṗtiwani. ⁴⁹ Noq̄w pas pavan tāqa put aw pañq̄awu: Tāqa, um okiw itiy nāt q̄a mokq̄ aq̄wñi. ⁵⁰ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay um aq̄wñi, pay uhti q̄atu. Noq̄w Jesus put aw hin lavayhtiṗat tāqa tuṗtsiwhq̄e, pañq̄w ahpiy'o. ⁵¹ Nihq̄e ōviy pam pahsat atkamiṗniq̄w, tumal'aymat ahsawvayaq̄e āawnayaq̄e aw pañq̄aq̄wa: Pay uhti q̄a mokq̄e q̄atu. ⁵² Pahsat pu pam hísatniq̄w añq̄wtiṗat pam pumuy tūviñta; noq̄w puma pañq̄aq̄wa: Tāvok tāwanasaproyaq̄w (tāwa añhqe tsañe'sikis q̄ōniwmaq̄w) pam mukihoya. ⁵³ Noq̄w naat navoti'taq̄w, ura pahsat Jesus put aw pañq̄awu: Pay uhti q̄atu, kita. Nihq̄e ōviy pam nāp tuṗtsiwa, pu kiyat sohsoyam ep yesq̄amu. ⁵⁴ Noq̄w Jesus Judeat añq̄w Galileet ep pitu yan kātatyṗhit tumaltaq̄e pas hímuniṗhey pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atsve pu Jew-sinmuy nōviwhq̄ayamuy aw pitu; noq̄w Jesus Jerusalem aq̄w'a. ² Noq̄w Jerusalem epeq̄ haq̄am kanelhōtsiwaṗ yan tūñwantiwhq̄at aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhq̄a; noq̄w pam tsivót-sikivo tuhōöy'ta. ³ Noq̄w okiw hakim ōöyput, pu q̄a-postalayaq̄am, q̄ayaktaq̄am pu amuhpa' sūmokput tūtuyyaq̄am q̄aan'ewakw hintaq̄am pañ q̄atsya, pāhut poniniyuniṗat maq̄aptsi'kahkañwo. ⁴ Pi haq̄e' q̄alawmaq̄w, ōveq̄atsit añq̄w hoñviaya pāmiq̄ hāwe', put poniniykinañwuniṗat ōviy'o; noq̄w pāhut poniniyukuq̄w, hak aq̄w mohti pake' tūyay q̄alaptuñwu. ⁵ Noq̄w hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taq̄at yahsañwuy añ hihta tūtuyhqa okiw pep q̄atu. ⁶ Noq̄w pam wāōkiwtaq̄w Jesus tūwahq̄e, pam hisat pantaq̄w navoti'taq̄e aw pañq̄awu: Ya um q̄a q̄alaptuniṗeṗ nāwakna? ⁷ Noq̄w tūtuyhqa lavayhtiṗeṗ put aw pañq̄awu: Tāqa, pi pāhu poniniyukuq̄w, kurs hak okiw nuy aq̄w pānañwu. Okiw nāt nuy aq̄w hoytaq̄w, pay haq̄awa inuṗyewe aq̄w pākiñwu. ⁸ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Wunuṗtut, uh'ahpay ōmahtat, nakwsuu. ⁹ Noq̄w pahsat pay tāqa q̄alaptuṗeṗ, ahpay ōmahtat, nakwsu. Noq̄w

ép nasuñwintalönwiwta. ¹⁰ Noqw òviy Jew-sinom qalaptuqat aw pañqawwa: Pu' hapi nasuñwintalönni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa súanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalapsinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay òmahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put túviñtotaqe, aw pañqawwa: Noqw ya hak um uh'ahpay òmahtat nakwsuniqat ùmi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hákiyniqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqw Jesus pay ahpiyniqw òviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqw Jesus God kíyat ep put túwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanhtiput qaan hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pítuni. ¹⁵ Noqw táqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalapsinaqat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqw òviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit ep it tumaltaqw òviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw òviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus nīnayaniqey pas pāpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put náatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe pam iit tutmalat epnihqe nāt pas pávanyaqat put aw mahtaknaqw, uma kātayyuñwini. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynañwu, pu qatsihuytañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātaynanik panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yuñwniqat òviy'o, pas Inay hin kaptsi'yuñqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw távihqat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilvayiy navotqa, pu Inay nuy añqw távihqat aw tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwuy añqw qatsit aw yámakiwtaq'ò. ²⁵ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tōnayat nanaptaniqat aw pituto, hikis pi pay aw pitsiwta; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtaqe, pan piw nu put Tiat pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy òqalmaqa, nu hapi Sinot Tiatniqw òviy'o. ²⁸ Uma it aw qa pas kāuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itōnay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹ Noqw puma pañqw nõnakni; ima lolmat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalniwyaniqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawat, pas nuy añqw távihqat Inay tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwuniqee. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴ Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noqw pi as uma ayo nõnakniqat òviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma

put talniyat ep hahlayyaniqey hihsavo suhtaq'ewya. ³⁶ Nikañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pávannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat öviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw távihqa pas nāp nuy hákiyinihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tōnayat nanapta, piw hin son'iwhqat aw yórikyá. ³⁸ Noqw put lavaiyat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, öviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yuñqey wūwantotaqe, öviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiyinihqat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniqey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tütuptsiwani? Oviy pi uma nānāñaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tütuptsiwe', soon nuy qa tütuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Nikañw kurs uma put pēniyat qa tütuptsiwe', ya uma hin ilavaiyit tütuptsiwani?

6

Jesus Feeds the Five Thousand (Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tūñwantiwhqat ayoqwat yama. ² Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, pam tütuyyaqamuy amuhpa' kätatayhpiy tumaltaqw aw yórikyaqe öviy'o. ³ Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq gatuptu. ⁴ Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hayiñwiwta. ⁵ Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ökiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunöstuyiaqaw ima nōñösani? ⁶ Noqw pay pam put aw hin hepqe öviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe öviy'o. ⁷ Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lõp sunat sivat akw pōlavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot söhövosvōlavikit nitkay'va, pu lõmquy tsāk w pākiwhtuy; noqw ya pam sinmuy kaysiwhqamuy amumi hímuu? ¹⁰ Noqw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Nōqw pep a'nō tūsaqa; noqw öviy sinom pañ yesva, tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pōlavikit ömahtaqe, put ep hihlayhtit, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy pīwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsaa. ¹² Noqw pumuy ööyaqaw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yóñoyhput akwsinwqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwni. ¹³ Noqw öviy puma tsivot söhövosvōlavikit añqw yóñoyhput nōñösaqamuy akwsinwpuayamuy tsovalayaqe, pakwt lõq sihkay'taqat tutsáysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noqw Jesus kätatayhpiit tumaltaqw, sinom aw yórikyaqe, pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqa. ¹⁵ Noqw

puma put awye', pas öqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmamsqə pay nāla piw tsomot aqwhaqamii.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noqʷ tapkiqʷ put aw nānatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqə, ¹⁷ Pākihut aqʷ yuñt pāvaqə Capernaum aqʷya; noqʷ nuñwu qatālawvaqʷ, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noqʷ pumuy panwisq, a'nō hukvaqʷ pāhu a'nō hoñvanta. ¹⁹ Noqʷ öviy puma pāhut añqə' kwetstiwisqə payhp, sen nālöp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyóoykuyaqʷ, Jesus pāvaqə waymakañw pākihut aw hayiñwna. Noqʷ pam panmaqʷ, puma put tutwaqə pas tsātsawna. ²⁰ Noqʷ pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawini-wyuñwni. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiqə, put pākihut aqʷ panaya; noqʷ pahsat pay pākihu pumuy haqami hoyóyototaqat aqʷ pitu.

The People Seek Jesus

²² Noqʷ qavoñvaqʷ sinom wuhkovatuphat ayaqʷwat huruhtotiqam ura pay suhka pākihu pāpiqniqʷ put u'naya; noqʷ ura Jesus aw nānatuwnayaqam put aqʷ yuñqʷ, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqʷ paki, noqʷ pay puma nanalt ahpīyya. ²³ Noqʷ pay pētū pākihu Tiberius añqʷyaqam pañso öki, ura Tutuyqawhqa haqam pōlavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañsoo. ²⁴ Noqʷ sinom Jesus-nikañw pu put aw nānatuwnayaqamuy pep qa tutwaqə, pākihut añ yuñt, Jesus hepwisqə Capernaum ep öki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqə puma wuhkovatuphat yupqöyveq put tutwaqə, aw pañqaqʷa: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqʷ pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqə pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kātutmalat aw yórikyaqəy qa paniqʷ nuy hepnumya, pi uma pōlavikit nōñsəqə ööyaqə öviy'o. ²⁷ Uma nōsiwhqat pay sūlawhtiñwuqat qa put öviy tumalay'yuñwni. Uma nōsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat öviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiāt umuy máqani. Pi Ina God öqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noqʷ puma put aw pañqaqʷa: Noqʷ itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiqə amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqʷ távihqat aw tūtuqsiwe', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqaqʷa: Noqʷ ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqʷ itam aw yórikye' ūmi tūtuqsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsīwhpuve hihta mennat nōnova; öviy pi yan pey'ta: Pam öveqatsit añqʷ pumuy tunōsmaqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pūt pōlavikit öveqatsit añqʷ umuy maqa; noqʷ Ina hapi pas antsa pōlavikit öveqatsit añqʷnihqat umuy maqa. ³³ Pi öveqatsit añqʷ hawhqa hapi God añqʷ pōlavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqaqʷa: Tutuyqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pōlavikit huylawni. ³⁵ Noqʷ Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pōlaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsōnmokni, pu inumi tuqsiwhqa soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqʷ pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahañw qa tūtuqsiwa. ³⁷ Sohsoyam Inay añqʷ inumi noiwyaqam inumiyani, noqʷ ason hak inuminiqʷ, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqə öveqatsit añqʷ hāwi, nu Inay nuy añqʷ távihqat tunatyayat hintsakniqə öviy'o. ³⁹ Noqʷ i' hapi Inay nuy añqʷ távihqat tunatyata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahpīy inumi noiwyaqamuy qa

hihtawat kwayht, nuhtuñk talõnvaqat ep pumuy ahoy tåtaynani. ⁴⁰ Noq w i' hapi nuy añqw távihqat tunatyaata: Sohsoyam Tiyat aw yórikayahkañw, put aw tútuptsiwaaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noq w nuhtuñk talõnvaqat ep pumuy ahoy tåtaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqaw, pam pólaviki òveqatsit añqw hawhqeý ura pañqawhq òviy'o. ⁴² Nihqe puma pañqaw: Ya qa i' Jesus, it Joseph tíata? Itam put náyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noq w ya hintaqw òviy pam òveqatsit añqw hawhqeý pañqawlawu? ⁴³ Noq w òviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nãnahpa' qaán umuh'unañway hiñqawani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw távihqa hakiy pan unañwtoynaqw, pam-sa inumini; noq w nuhtuñk talõnvaqat ep put ahoy tåtaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pëniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw òviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu túqayyaqam inumi òkiwta. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwahqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pólaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayësiwhpuve hihta mennat nõnõsat, pay qa yëse. ⁵⁰ Nu hapi i' pólaviki òveqatsit añqw hawhqa, it pólavikit añqw nõsqa qa mokniqat òviy'o. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pólaviki òveqatsit añqw hãwi; it pólavikit añqw nõsqa sutsep qátuni. Noq w pan pólavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat òviy'o. ⁵² Noq w òviy Jew-sinom put ep nãnwuy'yuñqe, pañqaw: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nõnõsakañw, pu put uñwáyat qa hikwey' uma umuh'unañwpeq qatsit ñastayani. ⁵⁴ Itokoy túmoytakañw, pu iuñway hihikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noq w nuhtuñk talõnvaqat ep put ahoy tåtaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nõsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hihikwqa. ⁵⁶ Itokoy túmoytakañw pu iuñway hihikwqa inuhpe qatu; noq w nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noq w nu put ahpiy qatu; noq w pay pan hapi hak nuy túmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ I' hapi pam himu pólaviki òveqatsit añqw hãwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nõsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nõnõsat, pay qa sutsep yëse. It pólavikit añqw nõsqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noq w òviy Kaysiwhqam put aw nánatuwnayaqam it nanaptaqe pañqaw: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noq w put aw nánatuwnayaqam it ep qaan'unañway hiñqawqaq, Jesus unañwpeq navoti'taqe, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátõqti? ⁶² Noq w tis kurs ka nu Sinot Tiat òveqatsit ep qátuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wúwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiniñwu; nu umumi hihta lavayhti qw, pam pantaqa hikwsit añqwnihqe sinmuy qatsíhuylawu. ⁶⁴ Noq w pi uma haqawat qa tútuptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yuñqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituy amumi put mátapniqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey añqawq pūvut sohsoq navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pañqawu: Paniqw hapi òviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqw, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nánatuwnayamuy amuñaqw wúhaqnihqam

put mātatve; nihqe pāpu qa amum hinnunya. ⁶⁷ Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹ Noqw pay itam tūtuṣṣiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tiatnihqat qapēwewnaya. ⁷⁰ Noqw Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwa. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapniniqw òviy'ò.

7

Jesus and His Brothers

¹ Yantaqat atsve pu 'Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñqw, òviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ² Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōnvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqw òviy Jesus tupkomat put aw pañqaqwa: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ūmi nānatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwni. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuṣṣiwni'yuñqe òviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷ Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñwni; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawhq òviy'ò. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nikañw ason put tupkomat pas aqwyaqw, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nikañw pay qa nuhtumnit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqw òviy Jew-sinom nōviwhqat epeq put hepnunyaqe pañqaqwa: Ya pam háqamo? ¹² Noqw sinom put hihin lavayta; noqw haqawat pañqaqwa: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqaqwa: Qae, pam nuhtumi yélawu. ¹³ Noqw pay puma nanayuve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy'ò. ¹⁴ Noqw nōviwhqat nālōs talōñni'maqw, Jesus God kīyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵ Noqw Jew-sinom kātayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'ò, pam nuy añqw távihqat ahpiy'ò. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nikañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahsat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuantaga inuhpe súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwa. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalōñnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kātayyuñwa. ²² Pu òviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas

itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalõnnit ep hakiy poñotkuyañwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalõnnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsnañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqw inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalõnnit ep hakiy galaptsinaq'õ? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwħqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwu.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahsat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqawwa: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataq, puma aw qa hiñqawwa. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqawniq, navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituq, qa hak put haqaww pituq navoti'tani. ²⁸ Pahsat pu Jesus God kīyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqaww: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqawniq navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsaniħqa nuy añq wavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añq wavi; noqw pam nuy añq wavi. ³⁰ Pahsat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituq wavi'õ. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñqaw kaysiwħqam put aw tūtuqsiwaqe pañqawwa: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epniħqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqw yaw sinom nānaħpa' nauyhiñqawwaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumun hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat wavi'õ. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqaww: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añq wavi tāwihqat awni. ³⁴ Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiq, uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañqawwa: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuħpa' itahsinmuy ahtsawaliwtaqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawħqe pañqaww: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiq, uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqw nōwihqat ep nuhtuñk wukotalõnwaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqaww: Pānaqmokiwtāqa inuminen hikwñi. ³⁸ Inumi tuqsiwñi'taqat ahsonñaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayħtiqat pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayħtiqe it Hikwsi pañqaww, put hapi hakim Jesus aw tuqsiwyaqam ason makiwani. Qahovāriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hīmuniwħtiq wavi'õ.

Division among the People

⁴⁰ Noqw wavi kaysiwħqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqawwa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pāvannihqa. ⁴¹ Noqw pētu pañqawwa: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pañqawwa: Ya Christ yaw Galileet añq wavi yamakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lāvaya: Ura Christ David aħpiy aniwħtini, pu Bethlehem kitsókit añq wavi yamakni, ura David haqam qātuñwuqat añq'õ? ⁴³ Noqw wavi sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noqw haqawat as put nuayaniqey nānawaknaq, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahasat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi ökiqw, puma pumuy amumi pañqawwa: Ya uma hinoqw qa wikvaya? ⁴⁶ Noqw hoñvia'yat pañqawwa: Pas qa hak täqa hisat it täqat an yuaata. ⁴⁷ Pahasat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawwa: Noqw ya uma nuhtum ünatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaqw put aw tütuksiwa? ⁴⁹ Ima söqavuñsinom tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noqw Nicodemus, ura Jesus aw mihikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtaga amumi pañqawu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqawwa: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuveni añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noqw Jesus tsomot Olivet yan mäsiwhqat aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw ökiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴ Jesus aw pañqawwa: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatup-ninayanigat pañqawu. Noqw uñniqw hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynayanigey öviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw öviy puma put pas tüviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaga put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nõñantiva, suswukoqw añqw hoyoyokuyakañw nuhtuñkñiqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wúnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahpiyñen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahasat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñ hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw öviy Pharisee-sinom put aw pañqawwa: Ûm nātuawi'ta; uhtuawi qa súanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaww pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaww pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yúkuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqat inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi löyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyñiqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahasat pu puma put aw pañqawwa: Noqw una háqamo? Noqw Jesus

amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwani. ²⁰ Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituq̄w òviy'ò.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²² Pahsat pu Jew-sinom pañqawa: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³ Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwyā; nu òñaq'ò; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'ò. ²⁴ Paniq̄w hapi òviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy haknihqey pañqawhqat qa tūtuq̄tsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵ Pahsat pu puma put aw pañqawa: Ya um hak hīmuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihag umuy put āawna. ²⁶ Nu as nihtiwhtaqtat hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq̄ hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. ²⁷ Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. ²⁸ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoylehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiynihqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqtat nu pan hintsaki. ²⁹ Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwve hinmaq̄w òviy'ò. ³⁰ Yan pam lavayhtiq̄w, kaysiwhqam put aw tūtuq̄tsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahsat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tūtuq̄tsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamuyani. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwani, noqw pam navoti umuy qenivo óyani. ³³ Puma lavayhtotiqe put aw pañqawa: Itam Abraham tīmatu; niñqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaq̄w òviy itam qenive oyiwyuñwniqat um pañqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ³⁵ Noqw tūwiki pi qa sutsep kīve ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶ Noqw òviy kurs Tiat umuy qenivo oyaq̄w, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi uma Abraham tīmatniqw nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayiy umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taq̄w òviy'ò. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhq̄e, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtotiqe aw pañqawa: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tīmatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noqw uma soq tuwat nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy āawnaq̄ò. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqawa: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwyā, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwani, pi nu God añqw yámakq̄e put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añq'ò; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw

ilavayiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhniwhqat añqaw tuqwyanta; himu pas antsanihqa put ep sūlawniqw, ðviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō átsanihqee, pas atsats aaniwnaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsats lavayhtiqw, ðviy uma nuy qa tūtuptsiya. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanhtiqat pas súañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsats umumi lavayhtiqw, ya hinoqw uma nuy qa tūtuptsiya? ⁴⁷ God ahpiyñhqa God lavayiyat navotñwu', noqw paniqw ðviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhtiqe ðviy'o.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawwa: Noqw pay itam súañqawwaqe, um Samariat añqw sínoniñqe nukpanhikwsit akw tuyqawiwtatagat pañqawwa. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwta; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kātayyuñwniqat qa tunatyawta; pay ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqawwa: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Abraham móki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epñhqe hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yése. Ya um hak hímunihqey nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiqw pay pam qa hihta lihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqawwa. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe ðviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqawe', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniqey put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqe hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqawwa: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwi'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniqw pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqe o'wat ómahkota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kiyat añqw yámaqke pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqaw ahpiy'o.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy tāqat pas tihtiwhqey añqaw qapostalqat aw tātayi. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanhtiqw, ðviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanhtipuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanhtiqey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqw ðviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt táló'niqw nu soon nuy añqw tavihqat tumalayta qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumqe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶ Yan pam lavayhtit, tutskwami tōhakqe, tutsvalay akw tsóqataqe, put qapostalqat pōsiyat añhqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita.

(Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw òviy pam awnihqe, aqw posimavaqtaqe, tálát taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw òviy kishwamat-niqw pu haqawat put qapostaln̄wuniqw aw yorstotaqam pañqawwa: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqawwa: Pay i' pam'i; noqw pētū pañqawwa: Pay i' put an sōniwa. Noqw pam tāqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw òviy puma put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Noqw uhposi hin tálawna? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay hak tāqa Jesus yan mātisiwhqa tsōqataqe, ivosvage put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw òviy nu awnihqe posimavaqtaqe, ivosiy tálawna. ¹² Pahasat puma put aw pañqawwa: Noqw pam hak háqamo? Noqw pam pañqawu: P̄iyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahasat pu puma qapostaln̄wuqat Pharisee-sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalōñnit ep Jesus tsōqataqe put pōsiyat tálawna. ¹⁵ Pahasat pu Pharisee-sinom pam hin pōsiy tálawnaqat tuwat put tūviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhqe tsōqat lelwi; noqw nu posimavaqtaqe, ivosiy tálawna. ¹⁶ Pahasat pu òviy haqawat Pharisee-sinom pañqawwa: Pay pi i' tāqa qa pas God añq'ò, òviy pi nasuñwintalōñnit qa kaptsi'ta. Noqw pētū pañqawwa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kātutmalat hintsakni. Noqw yan puma nātsiki. ¹⁷ Pahasat pu puma qapostaln̄wuqat aw piw pañqawwa: Ya uhposiy tálawnaqa uñniqw hak hímuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostaln̄wuqa pōsiy tálawnaqat Jew-sinom qa tūtuptsiwa. Noqw òviy puma put nayat yuyat enañ wánwayyaqe, ¹⁹ Tūviñtotaqe amumi pañqawwa: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwhqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tálát tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwhqata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' tálát taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pōsiyat tálawnaqat itam qa navoti'ta; pi wūyoq'a; uma tūviñtotani; pam pi neñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamqasqe òviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ-nihqat pañqawhq, Jew-sinom aw tōnawtaqamuy añqw put ayo tūvayaniqey pasiwñi'yunq'w òviy'o. ²³ Paniq'w òviy puma pañqawu: Pay wūyoq'a, uma tūviñtotani, kita. ²⁴ Pahasat pu piw òviy puma qapostaln̄wuqat wánwayyaqe aw pañqawwa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yunq'w, i' tāqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaanhinma, sen pay qa panmaq'w, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas sūkw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostaln̄wu, nikañw nu pu' tálát tayta. ²⁶ Pahasat pu puma piw put aw pañqawwa: Ya pam uñ hintsana? Hin pam uhposiy tálawna? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaq'w uma qa nanapta. Ya uma hinoq'w pas pu' piw put nanaptaniqey nānawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyaniqe òviy'o? ²⁸ Pahasat pu puma pas tutsiw'unañway hiñqawwaqe put aw pañqawwa: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yunq'w; i' pi pay hak tuwat háqaq'ò. ³⁰ Noqw tāqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put háqawniqw qa navoti'yunq'w, piw pam ivosiy tálawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yunq'w God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotñwu; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatyayat hinmaq'w put pam navotñwu. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat añqaww qa hak haqam hakiy

qapostalkañw tihtiwqat posiyat tälawniqat itam navoti'yuña. ³³ Pi as i' tãqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtotiqe aw pañqawwa: Pas as um qaanhtiput añ tihtiwkañw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pañqw ayo tũvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tũvayaqat Jesus navotqe put tũwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsiwni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tãqa? Nu hakiy aw tuptsiwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ũmi yuaata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa; pam kitat put aw naokiwha. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat ðviy pew tũwaqatsit aw pitu, ima añ qa tayyuñqam pōsiy tälawnayaniqat ðviy'o, pu añ tãlat tayyuñqam pōsiy qatälawnayaniqat ðviy'o. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee-sinom put ámumyaqam iit nanaptaqe put aw pañqawwa: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhtiput hinyuñwni; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, ðviy umuhqaanhtipu umuhpe hũrsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hōtsíwhpa kanelkimi pakit, pay nãp haqe' aqw pákihqa hapi uyiñwuniñwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkilawhqaniñwu. ² Hōtsíwhpa pákihqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³ Noqw hōtsíwat aw tunatyawtaqa put aw hōtañwu, noqw kanēlom tōnayay nanaptañwu; noqw pam pumuy tũwniyamuy akw wãñwaylawñwu, nen pumuy pañqw haqami tsamñwu. ⁴ Pu pam pokmuy nõñakne' amupyeve hinmañwu; noqw kanēlom tōnayay tuwi'yũñqe ðviy put añkyañwu. ⁵ Nikañw puma a'lõntuy tōnayamuy qa tuwi'yũñqe ðviy hakiy alõñõt qa añkyat, tuwat soq put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tũwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqat qa mãmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimiq hōtsíwat anta. ⁸ Inupyeve mohti ðkihqam sohsoyam uuyiñwtu, pu hihta tũnawhkilalwaqamu; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tũqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hōtsíwa; inuhpa' pákihqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañw pu piw añqw yaymakañw nõsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ũyuniksa pituñwu, pu hihta nĩnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqat ðviy pitu, puma nukñwat qatsit qa ðwihinyuñwniqat ðviy'o. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Nãwuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nikañw haqaqw kwéwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wãyañwu; noqw kwewu kanelmuy qõyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wãyañwu, pam pi pay ahsaty ðviyiniñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yũñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nãt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itōnay nanaptani; noqw puma sũp tōnawtaqw sũka pumuy amumi

tunatyawtani. ¹⁷ Noq̄w nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqat òviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw òqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noq̄w yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noq̄w kaysiwhqam pañq̄aqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtaqe òviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoq̄w aw tūq̄ayyuñwa? ²¹ Noq̄w pētu pañq̄aqwa: Nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtaga qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi q̄apostalyaqamuy pōsiyamuy tālawñani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noq̄w Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kīyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tōmōhaqamo. ²³ Noq̄w Jesus God kīyat ep haqam Solomon tuhōōyat añ waynuma. ²⁴ Noq̄w Jew-sinom put aw tsovaltīqe aw pañq̄aqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ūmi a'nō wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put āawnani. ²⁵ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Pay pi nu umuy āawnaq̄w uma qa tūtuṭsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañw iit tutmalat hintsakq, pam nuy hákiyñihqat tuawi'ta. ²⁶ Noq̄w uma qa tūtuṭsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañq̄awu. ²⁷ Ikanelvohkom itōnay nanaptañwu; noq̄w nu pumuy tuwimuy'ta; noq̄w puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noq̄w nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noq̄w soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapq̄ōlñaqw tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqe pas pávani; noq̄w qa hak pumuy Inay mapq̄ōlñaqw tusoq'ipwaniqey aw òqala. ³⁰ Ina-niqw pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqe pay piw o'wat òmahtota. ³² Noq̄w Jesus lavayhtīqe amumi pañq̄awu: Nu nihtiwtaqat lolmat tumalat Inay añq̄w umumi mahtakna. Noq̄w ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noq̄w Jew-sinom put aw pañq̄aqwa: Pay itam lolmat tumalat qa ép uñ tatatupyani, pi um God qakaptsi'lavayhtiq'ō; pu um pay sínonikañw pas God-nihqey pañq̄awhqat òviy'o. ³⁴ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañq̄awu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noq̄w pas soon tutuveni alōñtini.) ³⁵ Noq̄w pep hapi pam hakimuy put lavayiyat òmahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañq̄awu. ³⁶ Noq̄w hintaqw òviy uma nuy qakaptsi'lavayhtiqat pañq̄aqwa, nu Pas Hímunihqat Tiatnihqey lavayhtiq'ō? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayat hintsakq, uma nuy qa tūtuṭsiwani. ³⁸ Nikañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tūtuṭsiwanikahkañw uma hihihita tumaltiwñqat tūtuṭsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epñihqat uma māmatsye' tūtuṭsiwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as òviy piw puma put nuayaniqey antotiqw, pam pumuy māyamuy añq̄w ayo yámakqe, ⁴⁰ Jordan yupq̄ōymi pañsonihqe huruhti, ura John pay mohti kūyit akw tūtuvoylalawhqat pañsoo. ⁴¹ Noq̄w kaysiwhqam put aw òkiwtaqe nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nikañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsaa. ⁴² Noq̄w pepeq kaysiwhqam put aw tūtuṭsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹ Noq̄w hak tāqa Lazarus yan mātsiwhqa Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu q̄ōqayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noq̄w pam hak okiw tūtyhti. ² (I' Mary hapi put atsve hihta kwañwáhovaqtuqat wihkuyit akw

Tutuyqawhqat lelwit, pu hōmiy akw kukyāt añ hōna; noq̄w put tupkoat Lazarus tūtuya.) ³ Paniq̄w òviy put q̄ōqamat hakiy Jesus aw ayataq̄w, pam pañqawu: Tutuyqawhqa, meh, pas aw uh'unañwa okiw tūtuya. ⁴ Noq̄w Jesus put navotq̄e pañqawu: I' tūya put mokniqat qa pāniq̄'ō, pi God pas a'nō hímuniwhitiniqat òviy'ō, noq̄w God Tiat put ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ⁵ Noq̄w Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶ Noq̄w òviy pam put navotq̄e pay hāk pepeq lōs talōñna. ⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aq̄wya. ⁸ Noq̄w puma put aw pañq̄aq̄wa: Tutuq̄aynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom uñ tatatupninayanigey anhtotiq̄w, ya um pay piw aq̄wni? ⁹ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e pañqawu: Ya talōñvaqat ep tāwa añhqe qa pakwt lōq̄ sihkay'tasikis q̄oniltiñwu? Tālō waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe òviy'ō. ¹⁰ Mihikq̄ waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla súlawniñwuniq̄w òviy'ō. ¹¹ Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noq̄w pay nu aq̄wnen tātaynani. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put aw pañq̄aq̄wa: Tutuq̄aynaqa, pay pi pūwe' soon qa òq̄awhtani. ¹³ Noq̄w pam mokqat Jesus pañqawhqa, suhpan as pay pam puwhqe nāsuñwni'taq̄w put pañqawhqat puma wūwaya. ¹⁴ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki. ¹⁵ Noq̄w nu qa épeqniq̄w pam panhtiq̄w pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yórikye' inumi tūtuptsiwaniqat òviy'ō. Pay itam aq̄wyani. ¹⁶ Pahsat pu Thomas, Didimus yan tūñwantiwhqa, suñwámuy amumi pañqawu: Itam amum aq̄wye', amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noq̄w Jesus pepeq pituq̄w, pay kurs pam āmiwhqe, nālōs talni'ta. ¹⁸ Noq̄w Bethany Jerusalem áhaypo, suk̄w añq̄w nāsamiq̄ tutskwatuwanit pahsaphaq̄amo. ¹⁹ Noq̄w Jew-sinom kaysiwhqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtapyanigey kurs ep òki. ²⁰ Noq̄w yaw Jesus añq̄wnihqat Martha navotq̄e, pañq̄w nakwsuq̄e put ahsawva, noq̄w Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹ Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniq̄w soon itupko mokni. ²² Noq̄w pay nu navoti'taq̄w nāmahin pi yahsathaq̄am um God aw hihta tūviñtaq̄w soon pam uñ qa máqani. ²³ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴ Noq̄w Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taq̄w nuhtuñk talōñvaqat epeq sinom ahoy yesvaniq̄w pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwyu añq̄w ahoy tātaynañwuqa, pu qatsihuytañwuqa; inumi tuptsiwihqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qátuni. ²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptsiwini'taqa pas soon hisat mokni. Ya um it tūptsiwa? ²⁷ Noq̄w pam put aw pañqawu: Owí, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tíatnihqat nu tuptsiwa; ura kurs pi pam hak tūw̄aqatsit aw pítni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiynihqe tupkoy Maryt nauywañwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe uñ wáñwaylawu. ²⁹ Noq̄w panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noq̄w Jesus nāt kīmi qa pítuq̄e, haq̄am Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e. ³¹ Noq̄w Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yūñqam put suñwnuptut yámakmaq̄w aw tayyuñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq̄ tūamit ep pakmumuyniq̄e

ōviy pañsoo, kitota. ³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuq̄w túwahq̄e aw pitu, nihq̄e put atpipo tamōts̄wunuptut aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, pas as um yepniq̄w soon itupko mokni. ³³ Noq̄w pam pakmumuyhq̄, pu Jew-sinom put amum ōkihq̄am piw tsaykitaq̄w Jesus amumi yōrikq̄e unañwpeq̄ ōkwavakq̄e, ³⁴ Pañq̄awu: Uma haqam put taviya? Noq̄w puma pañq̄aq̄wa: Tutuyq̄awhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵ Noq̄w pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañq̄aq̄wa: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noq̄w haqawat pañq̄aq̄wa: Ya sen i' qapostalq̄at pōsiyat tālawnāq̄a soon hinwat yukuq̄w soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu ōviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noq̄w tuhsōñaq̄w tūamiwta, noq̄w aq̄w owa uhtsiwta. ³⁹ Noq̄w Jesus pañq̄awu: Uma owat ayo taviyani. Noq̄w mokq̄at q̄ōqaat Martha put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōñni'ta. ⁴⁰ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Ya ura um tuptsiwe', God ōqalayāt lolmat aw yōrikniq̄at nu ūmi qa pañq̄awu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu haq̄e q̄atsq̄at añq̄w puma ayo owat taviya. Noq̄w Jesus ōmiq̄ tātayht pañq̄awu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um sutsep nuy navotñwuniq̄w nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñq̄am um nuy añq̄w távihq̄at tūtuptsiwaniq̄w ōviy nu pañq̄awu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañq̄awu: Lazarus, yámakuul! ⁴⁴ Noq̄w i' mokqa pañq̄w yama; noq̄w maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Uma nahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhq̄am Jew-sinom Maryt aw ōkihq̄am Jesus hihta tumal-taq̄at aw tātayyaq̄e put aw tūtuptsiwa. ⁴⁶ Noq̄w pay pumuy amuñaq̄w haqawat Pharisee-sinmuy amumiyaq̄e, Jesus hīhihta tumaltaq̄at pumuy āawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq̄ momñwit Pharisee-sinmuy amumum yuaatotaniq̄e tsovalti, nihq̄e pañq̄aq̄wa: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hīhihta kātutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaq̄w, pam pantsakq̄ kurs hin qa sohsoyam put aw tūtuptsiwani; noq̄w Rome añq̄w sinom ōke' itahkiy kīq̄ōtotani, pu itamuy sinmuy haq̄ami hintsatsnani. ⁴⁹ Noq̄w pumuy amuñaq̄w haqawa Caiphas yan mātsiwhq̄a put yahsañwuy ep God awwat mohpeq̄ moñw'iwtaq̄e pumuy amumi pañq̄awu: Uma qa hihta navoti'yuñwa; ⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniq̄w pam itamuñem lomahintani. Noq̄w pep pu' sinom soon pas sohsoyam sūlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq̄ moñw'iwtaq̄e hihta nātōniq̄at pañq̄awu. Pam yan lavayhtiq̄e Jesus pep tūtskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniq̄at añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tūtskwat ep sinmuy qa pūmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God timuyatuy añq̄e' ahtsawaliwuyūq̄amuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniq̄e ōviy'o. ⁵³ Pahpiy pu puma put hin nīnayaniq̄ey nanawinya. ⁵⁴ Noq̄w ōviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātāq̄upwa hinnuma; nihq̄e pam pañq̄w haqami kitsōkit Ephraim yan mātsiwhq̄at aq̄w'a, tūtskwat q̄ayēwiwhpuve q̄alavoq̄'a. Nihq̄e pam put aw nānatuwnayaq̄amuy amumum pepeq̄ q̄atu. ⁵⁵ Noq̄w Jew-sinmuy nōviwhq̄aam Amutsva Yūmosanihq̄at yan tūñwantiwhq̄at aw pituto. Noq̄w nāto nōviwhq̄at

aw qa pituq̄w, kaysiwhqam añ tutskwawa yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep öki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus öviy taynumyaqe God kīyat ep hoñkahkañw nānami pañqawwa: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam nōviwniqat qa awni? ⁵⁷ Noq̄w ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum put ñuayaniqey anhtoti; nihqe öviy kurs hak put hāqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12

Jesus Anointed at Bethany (Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Noq̄w pu Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat aw navaysikis tālat pētiq̄w, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ² Noq̄w Lazarus sinomat pep Jesus eñem tapkiq̄w nōvatota; noq̄w Martha tūnopni'ta; noq̄w Lazarus nuhtum put amum tunōsvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qōq̄at Mary wihkuyit kwañwáhovaqtuqat sūp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kuyat lelwi, nit hōmiy akw put kuyat hōna. Pam wihkuyi nard yan tūnwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noq̄w pam pantsakq kīve wihkuyit hovalañwuat tuyqawwa. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoq̄w tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sīvat öviy huyiwihqe ökiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa ökiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kīmañwuniqu öviy'o. ⁷ Noq̄w öviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqawani; pam nuy hisat tūamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ ökiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noq̄w pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noq̄w öviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa öviy ep öki, puma it Lazarus ura pam mokiwyu añqw ahoy tātaynaqat aw yórikyaniqey öviy piwu. ¹⁰ Noq̄w öviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nīnayaniqey nānami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tūtuptsiwawq öviy'o.

The Triumphant Entry into Jerusalem (Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Noq̄w qavonvaq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam nōviwhqat ep ökihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm-tsotskit nantaqayat ūyitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Öqawmañwu! Israel-sinmuy moñwíam Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa pas kapsitiwaa. ¹⁴ Noq̄w Jesus mōrot puhuwuñwiwtaqat tūwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwyuñwini, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mōrot tiyat akw tsokiwmakañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noq̄w put aw nānatuwnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nīkañw Jesus a'nō hīmuniwhitiq̄w pahsat pu puma ura pam yan pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noq̄w sinom put ámumyaq̄w pam tūamit aq̄w Lazarus wáñwayhqe mokiwyu añqw ahoy tātaynaq̄w aw tayyuñqam put tuawi'yūñwa. ¹⁸ Paniq̄w öviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kātumalat tumaltaqat nanaptaqe

ōviy'o. ¹⁹ Noq̄w ōviy Pharisee-sinom nānami pañq̄aqwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put añkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noq̄w hakim Greek-sinom okiwlalwaniq̄e nuhtum nōviwhq̄at ep ōki. ²¹ Nihq̄e puma Philip Galileet ep kitsōkit Bethsaidat añq̄wnihq̄at aw ōkihq̄e pañq̄aqwa: Tāqa, itam as Jesus aw yōrikyaniq̄ey nānawakna. ²² Noq̄w Philip Andrew awnihq̄e put āawna; noq̄w Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³ Noq̄w Jesus lavayhti q̄e amumi pañq̄awu: Nu Sinot Tiat pas hīmuniwh̄tiniq̄at hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañq̄awni: Pas sōhōvosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pep-sa a'nō aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kahkawnaga put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhta q̄'ewnihq̄a hapi qatsit qaso'taq̄at himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'taniq̄ey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy hāq̄amniq̄w itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwiti. Ya sen nu hiñq̄awni? Inaa, um it tuwanit añq̄w nuy ayo tāvini, sen nu kitanī? Noq̄w pi nu yaniq̄w it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hīmuniq̄ey namtaknani, nu kitanī. Pahsat pu ōveqatsit añq̄w hakiy tōnaat pañq̄awu: Nu pas hīmuniq̄ey pay namtakna, nihq̄e nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noq̄w ōviy sinom pep hoñq̄am put nanapta q̄e ūmukq̄at pañq̄aqwa; noq̄w haq̄awat pañq̄aqwa: God hoñviayaat put aw yuaayku, kitota. ³⁰ Noq̄w Jesus lavayhti q̄e pañq̄awu: I' hakiy tōnaat qa inuñem tōq̄ti, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit tunatyayat añ hinwisq̄amuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo tūviwni. ³² Noq̄w nū, ason nu nahoylehtsit ep hāyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniq̄ey lavayhti q̄e pañq̄awu. ³⁴ Noq̄w sinom lavayhtoti q̄e put aw pañq̄aqwa: Pi itam tutavot añq̄w nanapta q̄w yaw Christ sutsep q̄ātuni; noq̄w hinoq̄w Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep hāyiltiniq̄at um pañq̄awu? Ya i' Sinot Tiat hak hīmūu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Pay nu tālat ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tālat umumum yantaq̄w uma kwilalatotani, noq̄w qatāla umuy qa wihkini; taq̄ q̄atalpuva kwilalataqa haq̄aminiq̄ey qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaq̄w uma inumi tūtuq̄tsiwe', talpuva hinwisni; nen uma tālat ep sinoiwyuñwiti.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiynihq̄e pumuy amuñaq̄w nātupka. ³⁷ Noq̄w pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtaq̄at hihta kātumalat mahtaknaq̄w puma put aw qa tūtuq̄tsiwa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhti q̄at aw antsaniwa. Ura pam pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, ya hak itahtuawiy tuq̄tsiwa? Ya Tutuyq̄awhqa hakiy aw ōq̄alay mahtakna. ³⁹ Yanta; noq̄w ōviy soon put tūtuq̄tsiwani, ura Esaias piw pañq̄awh q̄ ōviy'o. ⁴⁰ Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq̄ ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nānamtōkyaq̄w, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsāñwayat lolmat aw yōriq̄ee, nihq̄e put hakiy lavayhti. ⁴² Noq̄w pay as pi nāmahin yantaq̄w pay imuy mohpeq̄ momñwituy amuñaq̄w kaysiwhq̄am nuhtum put aw tūtuq̄tsiwa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañq̄aqwa, hakton sen puma

tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ö. ⁴³ Puma pi sinmuy amuñaq w tayawinpit nānawaknaqe, God añqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqw pu' Jesus tsa'lawhqe pañqawu: Inumi tuptsiwni'taqa hapi qa inumi tuptsiwni'tat, hakiy añqw nuy távihqat aw tuptsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy añqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwni'taqa haqe' qatālat qa añ hinmaniqať öviy'ö. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo öyaniqe pitu. Nihqe öviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuptsiwñq nu qa put hinwat yukuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakañw ilavayiy qa ömahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayi hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy añqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hiñqawniqať inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqať piwu. ⁵⁰ Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqať öviy put tutapta. Noqw paniqw hapi öviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsok yuaayku.

13

Jesus Washes His Disciples' Feet

¹ Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqať nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit añqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yūmosa so'ñwamiq pumuy amumi unañway'ta. ² Noqw tapkiqw pumuy nōñosaqw, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi mātapniqať pan unañwtoyna. ³ Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw öqalat put aw noa; noqw pam God añqw pituhqe piw God aw áhoyniqey navoti'kañw, ⁴ Tunösvoñat añqw wunuptut, napnay tavi; nit höhönpit kwusut, put kwewhta; ⁵ Nit pu tsaqaptat aqw kuyht, pahsat pu put aw nānatuwnayaqamuy kuyamuy pāhomhtivat, nihqe höhönpit kwewhta qey akw kuyamuy hōñhta. ⁶ Pu öviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nu hihta hintsakq um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqötoy enañ piw um pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwañw'eway'ö. Noqw uma hapi kwañw'e'wayomu, nikañw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqať navoti'taqe öviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwañw'e'wayomu, kita. ¹² Pu öviy pam pumuy kuyamuy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalalwakahkañw pu Tutuyqawhgalalwa; nihqe uma súañqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoq qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqať umumi mahtakna, nu umuy hin yūkunaqw pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqw uma iit navoti'kahkañw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy

lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noq w pay pi tutuvenit anhtiniq w òviy i' hak inumum tùmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noq w nāt put qa aw pituq w nu añwu pay umuy āawna. Noq w hisat put paniwhti q w, nu Christ-nihqat uma tuptsiwiyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataq w, hak put pās tāvihqa hapi nuy pās tāvini; pu nuy pās tāvihqa hapi nuy añq w tāvihqat pās tāvini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiqe pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituy amumi nuy mātapni. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqat wūwantotaq nānahpa' yoyrikyā. ²³ Noq w suhka put aw nānatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noq w Jesus hakiy pañqawhqat pam put tūvintaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu òviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañ w put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'wage aw pañqawu: Pay nu nōvat mōrokna, hakiy put maqag w pamni. Pu pam nōvat mōroknaq, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noq w pam panhtiq w, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noq w pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey its panhtini. ²⁸ Noq w qa haqawa tunōsvoñat aw qātuhqa put hinoq w pan lavayhtiqat māmatsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noq w suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqat haqawat wūwaya, pu sen pam òkiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqata. ³⁰ Noq w òviy pam nōvat mōrokput sowat, pahsat pay pañq w yama. Noq w mihikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu òviy pam yamakmaq w, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hímuniwhtini; noq w God piw inuhpiy panhtini. ³² Noq w kurs God inuhpiy hímuniwhte', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hih-tatani; nihq e soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noq w uma as nuy hepyani; noq w ura nu Jew-sinmuy amumi hín lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiq w soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñq w pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiq w um kurs hin nāt inuñkni; nikañ w pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoq w nu soon pay pu' uñkni? Nu uñem iqatsiy tāviniqey suhta q'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy tāviniqey suhta q'ewa? Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhq pu' taqákwāko tōqtini.

1 Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. 2 Inay kiyat ep yeyespi qaöwiewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa äawnani. Nu umuñem qenitato. 3 Noqw nu ahpiy-nen umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nãmi ökínani; noqw nuy háqamniqw uma piw pepyani. 4 Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw pöhut tuwi'yuñwa. 5 Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw pöhut tuwi'yuñwni. 6 Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw pöhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. 7 Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yórikya. 8 Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Unay itamumi mahtaknaqw itam pañso uyiwaltotini. 9 Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wüyavo umumum yantaqw, ya um nãto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqat inumi pañqawu. 10 Ya nu Inay amum sükanihqat um qa tuptsiwa? Sofñawnen pi nu put epniqw pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nãp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. 11 Nu Inay epniqw pu Ina inuhpenihqat uma tütuptsiwani; hal kurs uma qa pantotini, nas'ew uma itumalay ahpiy inumi tütuptsiwani. 12 Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa nuy hihhihta hintsakqat piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pávanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniniqw öviy'o. 13 Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nãphihta öviy tüviñtotaqw, nu put panhtimantani; noqw Ina Tiy ahpiy pas pavan himuniwñtini. 14 Uma ituñwniy aw yankahkañw nãphihta öviy tüviñtotaqw nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

15 Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. 16 Pu nu Inay aw nãwaknani, noqw piw pam sukw umumuni unañwtavi'taqat umumuni távini, it Qahováriwtaqat Hikwsita. Noqw pam umumum sutsep yante', 17 Umuy hihta pas antsanihqat tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe öviy'o, piw qa tuwi'yuñwa. Noqw uma pi tuwi'yuñwa, pam umumum yantaqw öviy'o, nihqe nãt pam umuh'unañwpeq qátuni. 18 Pay nu soon umuy nal'oyni; pay nu nãt piw añqw umumuni. 19 Nãt hihsavoniqw pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, nikañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuqw öviy piw uma yesni. 20 Noqw pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. 21 Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noqw nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. 22 Noqw suhka Jesus aw nãnatuwnaqa Judas yan mãtsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mãtavi. Noqw pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hintaqw öviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? 23 Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noqw Ina put aw unañway'tani; noqw itam put awnen unañwayat ep qátuni. 24 Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noqw nu umumi lavayit yuaataqw pam qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat Inay ahpiy'o. 25 Noqw nu nãt umumumnikañw iit umumuni yuaayku. 26 Noqw nu pan Inay aw nãwaknaqw, pam umumuni unañwtavi'taqat

Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noq̄w pam umuy sohsok hihta tu-tuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqat umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noq̄w nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Uma nanaptaq̄w ara nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añq̄w umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noq̄w nāt hapi aw qa pituq̄w, pay nu añwu umuy āawna, hisat aw pituq̄w uma tūtuptionsaniqat öviy'o. ³⁰ Yahpiy hapi nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ö, noq̄w pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noq̄w Ina inumi hin tutaptaq̄w nu pan hinma. Noq̄w put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yanq̄w ahpiyyani.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noq̄w Ina hapi üyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vañwuqat pam ayo tūkuñwu; pu pölöy'vañwuqat pam papsiñwu, noq̄w pahsat pu pam wūhaq aniwnañwu. ³ Noq̄w uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqat akw kwañw'e'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwni, noq̄w nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopölvuy aw wíwte'sa hihta aniwnañwu; noq̄w pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovaui; noq̄w uma hapi ahpiy hohtakiwyuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaq̄w pam inumi wíwte' a'nö himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaq̄w an ayo tūviwñwu; noq̄w sinom put tsovalaye', qōhit aq̄w maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pani'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put öviy tūviñtotamantani; noq̄w pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nö aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq̄w nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq̄w pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaq̄w pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noq̄w uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat öviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqat pan'i. ¹² Noq̄w nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatmsuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe öviy panhtini. Noq̄w qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwátsimyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tūwiktuñwantani, taq tūwiki moñwiy hihta hintsakq̄w put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwátsimyaqat pan tūñwanta; pi nu Inay añq̄w hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstota umuy sinmuy tsovalayaniqat öviy ayata; noq̄w tsovalniwyaqam qa hovalniwiyani; noq̄w uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw hihta tūviñtotaq̄w pam umuy put máqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhraq'ewyaqaw pay ura puma inumi mohti qa suhraq'ewyaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqww uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noqww òviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhraq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yuñwni; pay tūwiki moñwiw epnihqe qa pavan pasniñwu; noqww kurs sinom nuy okiwsasne' soon umuy piw qa okiwsasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniqww òviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe òviy'o. ²² Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuqww puma inumi qa tuptsiywaqe qaantoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaantotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaantipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhraq'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhraq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqat kátutmalat hinhti. Qa hak inuhenihqe hihta kátumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaantotini; noqww pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhraq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhraq'ewya, yan'i. Noqww puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit Inay añqw ayataqww, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiyinihqat sinmuy áawnani. ²⁷ Pu uma piw pas nāp hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwni, uma yayhniwhqat añqawq inumum hinnumyaqe òviy'o.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat òviy nu umumi yan lavayhti. ² Nāt sinom hihta aw tōnawyuñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt òviy puma umuy qōqyaniqat aw pítuni; noqww panhtiqa God eñem tumaltaqey wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe òviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituqww ura nu umuy añwu pay put áawnaqat uma u'nayaniqww òviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumunihqe òviy qa mohti-haq umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqww pu' hapi nu Inay nuy añqw távihqat ahoy awni. Noqww uma qa haqawat nuy haqaminiqat tūviñta. ⁶ Noqww pay pi nu umumi iit lavayhtiqww òviy umuh'unañwa pas qa hahlayhtoti. ⁷ Noqww pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniniqww pam umuhem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqww umumi Unañwtavi'taqa soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen añqw put umumi távini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qaantotiqaqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiywaqe qaantotiqaqat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatnani, Inay awnihqat akw'a; noqww uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay eñem yúkuqe pas qahihtata. ¹² Nāt nu nihtiwhtaqat hihta umumi yuaaykuniqww, uma kurs hin nāt put sohsok òmahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqqa pite', pam sohsok antsanihqat umuy māmatstoynani; pam qa nāp nahpiynihqat yuaataniqee.

Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hihihta nātoyaniqat umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy ōmahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsoy piw itutuqayhpi, paniq̄w ōviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy ōmahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniq̄w pay uma inumi qa yōrikyani, pu piw pay hihsavoniq̄w uma inumi yōrikyani, nu Inay awniniq̄w ōviy'o. ¹⁷ Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat nānami pañqawu: Ya sen pam hihta itamumi lavayhti qe pañqawu: Nāt hihsavoniq̄w pay uma inumi qa yōrikyani, pu piw pay hihsavoniq̄w uma inumi yōrikyani, pu Nu Inay awniniq̄w ōviy'o, kita? ¹⁸ Noq̄w ōviy puma pañqawu: Ya sen pam hihta pañqawhqe Hih-savoniq̄'ō, kita? Itam hihta pañqawh qat aw māmatsya. ¹⁹ Noq̄w puma as put tūviñtotaniqey nānawaknaq̄w Jesus navoti'taqe amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniq̄w uma inumi qa yōrikyani, pu piw pay hihsavoniq̄w uma inumi yōrikyani, kítahqat uma nātuviñlalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqawani; noq̄w tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noq̄w ūmawat qahahlayyani; nīkañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpini-whtini. ²¹ Wuhti tihtatutuyne' qahahlayñwu, tuwaniyat aw pítuñwuniq̄w ōviy'o; nīkañw ason pam tihte' pahsat kānavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino tūwaqatsit aw tihtiwhq̄ put ep hahlayñwunihqe ōviy'o. ²² Noq̄w pan uma qahahlayyani; nīkañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noq̄w umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pítuq̄w uma soon pāpu nuy hihta tūviñlalwani. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta ōviy tūviñtotaq̄w pam umuy put māqamantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta ōviy tūviñtota. Uma aw tūviñtote' ōmahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqat umumi yuaayku; ason hisat aw pítuq̄w pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta ōviy tūviñlalwani. Noq̄w nu umuñem Inay aw tūviñtaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taq̄w ōviy'o, ispi uma inumi unañway'yuñq̄'ō, nihqe nu God añq̄w pítuhqat uma tūtuptsiswa. ²⁸ Nu Inay añq̄w yamakqe, tūwaqatsit aw pítu; nit pu' nu tūwaqatsit mātapt, Inay awni. ²⁹ Noq̄w put aw nānatuwnayaqam put aw pañqawu: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sōmokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsoq hihta navoti'taqat tūtuptsiswa; noq̄w soon kurs pas hak sōwu hihta tūviñlalwani. It akw pu' itam uñ God añq̄w pítuhqat tūtuptsiswa. ³¹ Noq̄w Jesus lavayhti qe pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tūtuptsiswa? ³² Meh, aw hapi pítuto, hīkis pay aw pítiswta, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyanīqat aw'i. Nīkañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuhpe kwakwhaiwyuñwnīqat ōviy nu umumi yan lavayhti. Uma tūwaqatsit ep kānanvotyani; nīkañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit añwuta.

¹ Yan Jesus lavayhtit, òmiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímuniñqat pan nuhtumi mātaktani, noq̄w Uhti tuwat un̄ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi òqalat maqa, nihqe hakimuy hihsa'niñqamuy put aw noaq̄w, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqat um pan put en̄em yuku. ³ Noq̄w hak un̄ pas suhka antsa God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhp̄iy taviwhqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴ Nu tūwaqatsit ep un̄ pas hímuniñqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noq̄w taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniq̄w nu úmumñiqe lolmat tálawñwat pitsánway'ta. Noq̄w òviy nu úmi pituq̄w um piw pan nuy lomavitsañwtoynani. ⁶ Um sinmuy amuñaq̄w hakimuy inumi noaq̄w nu un̄ hákiyñiqat pumuy áawna; puma as úhimumyaq̄w um pumuy inumi noa, noq̄w puma uhlavayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaq̄w pam sohsoy úñaq̄wnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātapp̄ nu amumi put mātavi; noq̄w puma put òmahtota, nihqe nu ún̄aq̄w yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añq̄w távihqat tūtuptsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hákimuy inumi noaq̄w nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniq̄w òviy'o. ¹⁰ Noq̄w sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinomu, noq̄w nu amuhpiy pas hímuniwhiti. ¹¹ Noq̄w nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noq̄w ima nāt tūwaqatsit epya; noq̄w nu yañq̄w úmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy òqalayay akw oyi'tani, noq̄w puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hákimuy inumi noaq̄w nu pumuy pās oyi'taq̄w qa himuwa haqami hiniwhiti, pay i' súlawhtiniqey namorstiwhq̄a-saa, hin pey'taqat anhtiniqat òviy'o. ¹³ Noq̄w nu yahsatniq̄w yañq̄w úmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat òviy nu tūwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlavayiy mātavi, noq̄w yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq̄'ewya, puma qa yep sinoiwyuñq̄w òviy'o, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as tūwaqatsit añq̄w pumuy ipwaniqat nu qa pan úmi tūviñlawu, um qalolmat añq̄w okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlavayiy pas antsaniñqat akw pumuy nēñem qenivo òyani; uhlavayiy pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noq̄w òviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat òviy'o. ²⁰ Pu nu qa ímuy-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tūtuptsiwaniqamuy amuñem piwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu, um Ina inuhpeniq̄w pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noq̄w pep pu' tūwaqatsit ep sinom um nuy añq̄w távihqat tūtuptsiwani. ²² Noq̄w um hin nuy kaptsi'taq̄w pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat òviy'o. ²³ Nu pumuy amuhpeniq̄w pu um inuhpee, noq̄w puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noq̄w sinom nanaptaq̄w um nuy añq̄w tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaq̄w puma as nuy háqamñiqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tálawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt tūwaqatsit qa yukiwhq̄ pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam un̄ qa tuwi'yuñwa, noq̄w nu un̄ tuwi'ta, noq̄w ima hapi um nuy

añqw távihqat navoti'yuñwa. ²⁶ Noqw nu hapi un pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuñwniqat òviy nu soon nāt qa un pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuqw, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqōymi nōña; noqw pam haqami olive qōlmi pítuhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañso paki. ² Noqw put momñwituy amumi mātappqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw òviy'o. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinnmuy amumum tuwalan'a'yatuy hoñvia'yatuy enañ Judas aw mātavi; noqw puma wi-hqōhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noqw òviy Jesus hin hintsaniwniqey sohsok navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnunya? ⁵ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnunya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātappqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noqw pam panis pamnihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy túviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnunya? Noqw puma pañqawa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnunya. ⁸ Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noqw òviy kurs uma nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawhq put anhtiniqw òviy'o, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuvahpi'taqe put hórokmat, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak tūwiki Malchus yan mātsiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuyhq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus ñuayaqe put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas mōōñañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ I' Caiphas hapi ura Jew-sinnmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinnmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus añki, pu suhka put aw nānatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kiyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hōtsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nānatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqa yámakqe, hōtsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu māna hōtsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nānatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, òviy tūtuwikt hoñvia'yatuy amumum tóvumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tūviñtaqe put aw nānatuwnayaqam hākimyaqat put tūviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kīyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tūviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tūviñtanikañwo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuñwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wūnuhqa mapqōlōy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqawu: Ya qa um piw put aw nānatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwkiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um olīveqōlpe put ámumniqw nu ūmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqwwi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako tōqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kīyat aw wikya; noqw sūitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuñta, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat añqw nōñōsaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mātsiwhqa yamakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw òviy Jew-sinom put aw pañqawu: Itam hakiy ninayaniqey mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqw òviy puma pañqawu. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wánwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat uñ āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum uñ inumi mātapyā. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatyā qa yep qatsit ahpiy'o, pi as imoñwtunatyā it qatsit ahpiyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyā qa yañ'ō. ³⁷ Noqw òviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniqw tñtiwa; niñqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqe òviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itōnay nanaptañwu. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsa?

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqat put aw tuwa. ³⁹ Noqw pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pituq̄w nu hakiy umumi mātāpmananiqat uma pan tuwi'yuñwa. Noqw nu Jew-sinmuy moñwíyamuy umumi mātāpnīqat uma nānawakna? ⁴⁰ Pahsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañqaqwa: Qa i'ni, Barab-basni. Noqw i' Barabbas pi hihta tūnawhkilawu.

19

¹ Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayataq̄w puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pahsat pu puma hihta kūtaq̄'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus qōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoynayaqe, ³ Aw pañqaqwa: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! Pu puma may akw wuvalalwa. ⁴ Pu öviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqey öviy nu umumi put hórókna. ⁵ Pahsat pu Jesus kūtat akw qōtōsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañq̄w yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noqw öviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaqe sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! Nahoylehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoylehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noqw Jew-sinom lavayhtotiqe pañqaqwa: Itam hihta ep yukuyamantaniqey tutavot pasiwyuñwa; noqw itahtutavoyniq̄w pi soon pam qa mokni, pam God Tiatnihqey pañqawhqe öviy'o. ⁸ Noqw öviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹ Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqō'? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu uñ mātāpnīqey, sen nahoylehtsit aw muiwniqat uñem yúkuniqey aw öqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay as öqalat qa ñaqaq̄w ūmi noiwhq̄ soon um inumi öqalani. Pantaq̄w öviy i' hak nuy ūmi mātāpqa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mātāpnīqey tunatyalti; noqw Jew-sinom sáakmaqe pañqaqwa: Um it tāqat mātave' pay Caesar qa kwātsiatni, hak haqam nāmoñwlawhqa pan Caesar aq̄w hiñqawñwu. ¹³ Noqw öviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqantupha yan tūñwantiwhqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mātsiwhqat ep'e. ¹⁴ Noqw Amutsava Yūmosanihqat ep nōviwniqat totokay'yuñwa, noqw tāwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noqw puma sáakmaqe pañqaqwa: Tūvaay, tūvaay! Nahoylehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwiy nahoylehtsit aw muiwniqat eñem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqaqwa: Itam qa hakiy moñwi'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶ Pahsat pu puma put nahoylehtsit aw muayaniqat öviy pam amumi put mātavi; noqw puma ñuayaqe ahpiy wikya. ¹⁷ Noqw pam nahoylehtsiy ikwiwkañw haqami Masqōtvihka yan tūñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan tūñwantiwa. ¹⁸ Pep pu' puma hakimuy lōqmuy put enañ nahoylehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhsavee. ¹⁹ Noqw pam hak hímunihqat Pilate pēnaqe nahoylehtsit atsve mua;

noqʷ yan pey'ta: JESUS NAZARETH ANQWNIHQ JEW-SINMUY MOŃWIAMU.
²⁰ Noqʷ Jesus haqam nahoyehtsit aw muiwhq pam kīnaqʷ qa yāpo; noqʷ
 ōviy kaysiwħqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwáya. Noqʷ pam
 Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuyu, pu Latin-sinmuyu.
²¹ Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqʷ God awwat mohpeq momñwit Pilate
 aw pañqaw: Jew-sinmuy moñwíamu, um qa yan pēnat, pam Jew-sinmuy
 moñwíamniħqey pam kítaħqat um pēnani. ²² Noqʷ Pilate lavayhtiqe pañqawu:
 Pay pi nu hin pēnaqʷ pay pi pantani. ²³ Pahsat pu solāwam Jesus nahoyehtsit
 aw muayaqe yuwsiyat nālōvo o'yaqe nāhuyva; noqʷ ahtōqō'napnaat qa
 tūhiwtaqe ahsupoq pōqniwta. ²⁴ Noqʷ ōviy puma nānami pañqaw: Itam qa
 tsíkayat, put ōviy nanavō'yani, mātaqpi hak putni, kitota. Yan puma tutu-
 venit antsanhota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuyvayaqe inapnay ōviy
 nanavō'ya. Noqʷ ōviy solāwam panhtoti. ²⁵ Noqʷ pep Jesus nahoyehtsiyat
 aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata,
 noqʷ pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqʷ Jesus yuy tuwa, pu put aw nānatuwnaqat
 pas aw unañway pep wūnuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam
 uhtii. ²⁷ Pahsat pu pam put aw nānatuwnaqat aw pañqawu: Ayam ūñuu. Noqʷ
 pahpiy put aw nānatuwnaqat put kiy aw wíki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yúkuħqey navoti'taqe
 pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqʷ ōviy'o. ²⁹ Noqʷ pep
 tsaqaptat añqʷ ovavala a'nō sika kūyiwta; noqʷ puma hihta sōyatkot put aqʷ
 mórokñayat, pu himu hisop yan mātsiwħqat kohoyat epeq sōñnayat put moami
 itaya. ³⁰ Pu ōviy Jesus ovavalat añ yúkuħqey pañqawu: Yukilti, kitat yókoltti
 sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqʷ ép nasuñwintalōñnit pas kaptsitiwħqat ep totokay'yuñwa. Noqʷ
 pumuy tokoam nāt nasuñwintalōñnit ep nahoyehtsit añ hāyiyuñwniqat ima
 Jew-sinom qa nānawakna. Noqʷ ōviy puma Pilate awyaqe aw pañqaw: Um
 as solāwamuy ayataqʷ, puma hokayamuy qōqhitote' pumuy haqami hintsat-
 snani. ³² Pahsat pu ōviy solāwam ōkihqe mohti'maqat-nikañw pu mitwat put
 amum nahoyehtsit aw multiqat pumuy lōvaq hokayamuy qōqhitota. ³³ Nit
 puma Jesus aw ōkiqʷ pay kurs pam mōki, noqʷ ōviy pay puma put hokayat qa
 qōhikñaya. ³⁴ Nikañw suhka solāwa lansay akw put suyvaqewat sōħkwikñaqʷ
 pahsat añqʷ uñwa kūyit enañ munva. ³⁵ Noqʷ nu hapi it aw yori, nihqe
 hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqʷ uma kurs hin qa
 tūtuptsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqʷ ōviy īi yaniwhti, ura yan pey'ta:
 Qa himuwa put ōqaat qōhikiwani, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma
 hakiy sōħkwikñayaqey aw yórikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak tōqa Aramathe antqwnihqa Joseph yan mātsiwħq
 Pilate awnihqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta;
 noqʷ Pilate put hu'wa. Noqʷ ōviy pam pítuħqey Jesus tokoyat haqami yawma.
 Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikañw Jew-sinmuy mamqasqe ōviy
 qa hakiy put āawna. ³⁹ Noqʷ pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ
 namiqwriwtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakañw ep

pitu. Ura pam hak mohtihagqam mihikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu òviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwañwáhovaqtuqat tòsits atsva put siwuwuykinat tsatsákwmòtsaput linen yan màsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayañwuqat pan'i. ⁴¹ Noqw pam haqam nahoylehtsit ep muiltiqat ep himuqòlò; noqw pep puhutuamtusò; noqw nāt pas qa hak hisat pañsoq tawiwa. ⁴² Noqw Jew-sinom totokay'yuñqw òviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtusò áhayhpniqu òviy'o.

20

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqw kurs owa tūamit aqw ūtsiwtāñwuqa ayo tawiwa. ² Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan tūñwantiwhqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhقات tūamit añqw hóroknaya; nihqe haqami pi put hintsatsna. ³ Pu òviy nu Peter amum tūamit aqw wari. ⁴ Noqw nu Peter ehpeqtaqe pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihqe nu motoltiqe ahpamiq tátayhqe tsatsákwmòtsaput ep oyiqw tuwa; nikañw pay nu qa aqw paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inuñk pitu; nihqe tūamit aqw pákihqe, tsatsákwmòtsaput ep oyaqw tuwa. ⁷ Pu hōhōnpi put qòtòyay akw as mòkiwtaqa pay tsatsákwmòtsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yórikqe tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwuy añqw pas soon ahoy qa tátayniqat pan pey'taqat nāt itam qa màsi'yuñqe òviy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqw nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noqw Mary tūamit ihpaq wunuwkañw okiw pakmumuya; nihqe òviy pam pan hiñqawkañw, motoltit, tūamit aqw yori; ¹² Nihqe hakimuy lōqmuy hoñviayatuy qòtsat yuwsit'raqamuy pepeq qatuqw tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qòtòveniñw, pu suhka kukveq'a. ¹³ Noqw puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Noqw pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhقات haqami hintsatsnaqe, haqam put taviyaqw nu qa navoti'taqe òviy'o. ¹⁴ Yan pam hiñqawht, ahoy namtòkkañw Jesus pep wunuqw tuwa; nit pam Jesus-niqw qa māmatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noqw pay pam ūyit tumalay'taqanihqat pam wūwahqe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy āawnani; noqw nu haqami hintsanni. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Mary. Noqw pam aw namtòkt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tūtutuqaynaqa i'nihqe pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa ñuñ'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pañqawni: Nū God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhtutuyqawhqa. ¹⁸ Noqw Mary Magdalene Tutuyqawhقات aw yórikqey put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawwa, pu pam yan put aw lavayhtiqata.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nānatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy hòtsíwhpa' uhtsi'yuñqw, Jesus pítuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat

unañway'yuñwini. ²⁰ Yan pam lavayhtit, tokoy haqami söhkwiwnayaqat pumuy amumi mahtakna may énaña. Noq̄w put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawh̄qat aw yórikyaqe hahlayhtoti. ²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. ²² Yan pam lavayhtit, amumi hikwsit pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. ²³ Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaq̄w pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwñiqat pañqawaq̄w pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴ Noq̄w imuy pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy amuñaq̄w hak Thomas, Didimus yan tñwantiwh̄qa, qa amumun̄iq̄w Jesus pitu. ²⁵ Noq̄w òviy mímawat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqawa: Itam Tutuyqawh̄qat aw yórikya. Noq̄w pam amumi pañqawu: Pas nu māyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam söhkwiwnayaqat aq̄w imay qa pane' soon tuptsiwini. ²⁶ Noq̄w ahpiy nanalsikis talq̄ put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsovawta, noq̄w Thomas pumuy amumuma. Noq̄w hōsíwa uhtsiwtaq̄w Jesus pítuh̄qe amuhsonve wunukañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. ²⁷ Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhm̄alatsiy aq̄w pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew māvuyalte', itokoy haqam söhkwiwnayaqat aq̄w uhm̄ay pánaa, nit um pāpu qapēvewnat tuptsiwini'tani. ²⁸ Noq̄w Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawh̄qa. ²⁹ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq̄ pi um inumi yórikqe òviy tuptsiwa; inumi qa yórikyat tūtuptsiw̄aqam pas hihlayh̄pit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noq̄w Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumun̄ikañw pas qa tsa' kátatayh̄pit hihta tuawi'taqat tumalta; noq̄w pāvam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noq̄w pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanih̄qat, pu God Tíatnih̄qat uma tūtuptsiw̄aniq̄w òviy ñi yantaqa pēniwa, pu uma tūtuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

21

Jesus Appears to Seven Disciples

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan māt̄siwh̄qat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noq̄w pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam sūpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan tñwantiwh̄qa, pu Galileet ep Canat añq̄w tāqa Nathanael, pu Zebedeet timat-niq̄w, pu hakim lōyōm piw put aw nánatuwnaqamu. ³ Noq̄w Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqt; noq̄w puma aw pañqawa: Itam úmumyani. Noq̄w òviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aq̄w yuña, nit ep mihikq̄ puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noq̄w qavon̄vaq̄w talavay Jesus patuphat qalaveq̄ wunu; noq̄w put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niq̄w qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noq̄w puma put aw pañqawa. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma pākihut putvaqewat umuhtutsayay pāmiq̄ tūvaye' tutwani. Noq̄w puma panhtotiqe, pas antsa pāvakiwh̄tuy qaan'ewakw hin-taqamuy intotaqe qa kátoti. ⁷ Paniq̄w òviy nu Jesus pas aw unañwayat yan tñwantiwh̄qa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawh̄qa. Noq̄w Simon Peter

Tutuyqawhقات-nihقات navotqe, napnay an paki, qa yuwsitaqe ðviy'o, nit pu pamiq tsoo. ⁸Noqw mimawat put aw nanatuwnayaqam tutsayat ep pavakiwhtuy iniyuñqamuy pay pakihut akw lolokinkahkanw ðki, puma tutskwat anqw qa yapyaqe ðviy'o, pay tsivot-sikip sunat kwilakit pahsaphaqamo. ⁹Pu ðviy puma panis tutskwami ðkit, pep tovt hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pavakiwht put an oyi. Pu polavikit piw tutwa. ¹⁰Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pavakiwhtuy umuhtunimuy anqw pew kiwisni. ¹¹Noqw Simon Peter put aqw wupqe yansakoqmuyp pavakiwhtuy tutsayat ep iniwtaqamuy tutskwami lolokinta, tsane'sikip sunat-sikanw anqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsiki. ¹²Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nonosaa. Noqw soon kurs haqawa put aw nanatuwnayaqam pam haknihqat tuiñtani, suyan pi pam Tutuyqawhçaniqw ðviy'o. ¹³Pahsat pu Jesus amuminihqe polavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pavakiwhtuy piwu. ¹⁴It akw hapi pu' Jesus put aw nanatuwnayaqamuy amumi pãis namahtakna, mokiwy anqw ahoy tãayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵Pu ðviy pumuy nonosat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tiata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhça, pay nu un hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶Pu anqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tiata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhça, pay nu un hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷Pu pam pãisni'makanw put aw pañqawu: Simon, Jonas tiata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kitaqw ðviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhça, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu un hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸Pas antsa, pas antsa nu ðmi pañqawni: Um tsaynihqe nãyuwsinat haqami unañwte' pañso haqaminiñwu; nikanw pay ason um wuyokte' uhmay hohtaknani; noqw pu suhka un yuwsinani, nit pu un haqami qa nãwaknaqw un pañso wikni. ¹⁹Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwy akw God pas pavan mãaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰Noqw Peter namtõkqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat tuiñwantiwhqe ura tapkiqw nonovaqw put tawitsqayat aw taht-sikiwkanw aw pañqawu: Ya hak un momñwituy amumi mãtapni? ²¹Noqw Peter nuy tũwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhça, noqw i' tuwat hinhtini? ²²Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pituniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nãwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³Pantaqat ahpiy pu' yaw nu pay qa mokniqat mimawat nanatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikanw Pay pi as pas nuy hisat pituniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nãwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴Nu hapi put aw nanatuwnaqa iit tuawi'ta, nihqe iit pãna. Noqw uma navoti'yuñqw ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwaqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat eñem qénini. Pas antsa.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

¹ Ura nu mohtihagam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wīkiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwuñqamuy namorstaqey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit an tutaptat, pañso wīkiwa. ³ Pu piw pam kānavot, put atsve hīhihta qaōwīhintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tālat an pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God moñwtunatyat hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyaniqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit ōviy maqaptsi'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalawu; nikañw uma hapi yahpiy qa wūhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw ōviy puma tsovaltiqe, put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsinani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hísatniqat, pu haqe' qalawmaq aw pítuniqat Ina pas nāp ōqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸ Pay ason uma ōqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pítuq'ō; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat an'a, pu Samariat an'a, pu ahpiy tūwaqalavoqhaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiqw, puma aw tāyuñqw, pam ōmi wīkiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰ Noqw pam ōmi wuptoqw, puma añk-sa tāyuñqw, hakim lōyōm tāqat qōtsat yuwsí'kañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesús umuñaqw ōmi wīkiwhqat uma aw tāyuñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pítuni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mātsiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsomo Jerusalem añqw hak nasuñwintalōñnit ep haqami pahsavō nakwsumantaniqat pahsaphaqamo.) ¹³ Noqw puma ep ōkihqe, tupatsveq ahpami yuñā; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tiata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwiskahkañwo, hakimuy momoymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsi David moayat ahpiy tutuvenyukit an añwu pay hin lavayhtiqw pas soon pam qa antani; pam Jesus ñuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tāqa ura qalomáhinhtiqe, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nāsavaqe pahtokq, sohsoy sīsihuat nōñañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqam put nanapta; noqw ōviy pep tutskwa

pumuy amuhkwa Aceldama yan tûnwantiwa; pam tutskwa unwat akw tuiwhpu i' nihqe pam'i. ²⁰ Pay ura Tâtawit an yan pey'ta: Nam kiât kiqôtiwaa; nam qa hak an qâtuu, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²² Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsiyat an ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kuyit akw tuvoylataqat ahpiy'o, pu put itamuñaqw ômiq wikiwhqat aw pahsavoo. Noqw ôviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwyu anqw ahoy tâtayhqat yuaatani. ²³ Noqw ôviy puma hakimuy lôqmuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan tûnwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mâtsiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nânawaknaqe pañqaqwa: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tâqatuy himuwat namorstaqey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wûnupte', itamun anqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhitiqe put anqw ayo yama, pas nâp qeniy awniqee, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yêva. Noqw pam pakwt sukw sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumum pohtoylaniwa.

2

The Coming of the Holy Spirit

¹ Noqw talönnit Pentecost yan mâtsiwhqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam súp tsovawta. ² Noqw nât pumuy panyuñqw, pahsat pay himu wukohukañwuy an sôykitaqa ôñaqw pítuhqe, pumuy haqam kîve tañawtaqw, pep pās ohpo. ³ Noqw pep himu ûwiñwuy antaqa amumi mâtaqtique, nâhoy tsihtsiktique, leñit anhtiye nânap amuhpa' kwâvilti. ⁴ Noqw puma sohsoyam Qahovâriwtaqat Hikwsit akw tuqqawiyuñqe, pahsat pu hihihituy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuwtaqat pan'i. ⁵ Noqw ephaqam kaysiwhqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nânan'ivaqw tutskwat anqw ôki. ⁶ Noqw i' yantaqa anqe' nanaptiwhq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltique, hin kurs wūwaya, puma nanâp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw ôviy'o. ⁷ Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotique kâtayunqe nânami pañqaqwa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet anqw sinomu? ⁸ Noqw hintaqw ôviy itam nanâp hin lavaymakiway'kahkañw, ūhtiwyaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvotyâ? ⁹ Parthian-sinomu, Mede-sinomu, Elamite-sinomu, pu Mesopotamiat an yesqamu, pu Judeat an'a, pu Cappadociat an'a, pu Pontus an'a, pu Asiat an'a, ¹⁰ Pu Phrygiat an'a, pu Pamphyliat an'a, pu Egypt an'a, pu Cyrenet anan'ik Lybiat an hâhaqe' yesqamu, pu Rome anqw yaktaqamu, Jew-sinomu, pu Jew-sinmu amun tuptsiwni'yuñqamu, ¹¹ Crete-sinomu, pu Arabia-sinomu, puma God kâtutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvotyâ, kitota. ¹² Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotique hin kurs hinhtotinige pañqaqwa: Hin pa i' hintani? ¹³ Noqw pētu tututsiwyaqe pañqaqwa: Ima puhut wine akw hōnaq'iwyuñwa.

Peter's Message

¹⁴ Noqw Peter pakwt sukw sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtiye sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqamu, nu umuy it aawnani; uma ilavayiy aw tuqayvastotani. ¹⁵ Itam qa hōnaq'iwyuñqw uma pan itamumi wūwantota, nât pu' tōñva. ¹⁶ Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel an lavayhtiwa, ura pañqawu: ¹⁷ Pu so'ñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi

Ihikwsiy wūtani. Noqw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaqt su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaqt tumokyorstotani. ¹⁸ Pu ep nu imuy itutuwiktuay tahtaqtuy pu momoyamu amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw puma inuñem yuaatotani. ¹⁹ Pu nu ōvaqe tokpelat añqe' kátatayhpit poñalawni, pu atpik túwaqatsit añ hihta tuawí'yuñqata, únwata, pu úwiñwuyu, pu kwits'ohpokita. ²⁰ Táwa qatálawvani, pu mūyaw uñwat anhtini nāt Tutuyqawhqat wukotalóñniyat pas qaōwíhintaqat aw qa pítuq'ō. ²¹ Pep pu' ason hak Tutuyqawhqat aw taqa'naiñwtiqa ayo yámakmantani, kita úrai. ²² Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuqayvastotani. I' Nazareth añqw táqa Jesus God añqw hahlaywa. Noqw God ōqalay akw put ahpiy kátumalal, pu kátatayhpit hihta tuawí'yuñqat tumalta. Yan pam put hahlayhqeay umumi mahtakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yuñwa. ²³ Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put nuayaqe, qaanhinwisqamuy amumi put mātaveqw, puma nahoylehsit aw put muayaqe, nīnaya. ²⁴ Noqw God put ahoy tātayna, mokiwyū ōqalayat añqw put mātapqee, kurs hin pam put ñui'taniq'w ōviy'ō. ²⁵ Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu susep inutpipo Tutuyqawhqat tuway'ta; pi pam iputvaqe wúnuq'ō. Noqw ōviy soon nu hin unañway'tani. ²⁶ Paniq'w ōviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas hahlayhti, pu ōviy piw itoko ūmi yankañw nāsuñwni'tani. ²⁷ Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapniq'ō; piw um soon uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniq'w nakwhani. ²⁸ Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; um inumum yantakañw nuy hahlayhtapani, kita úrai. ²⁹ Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamiat nāt itamum yanta. ³⁰ Ura David God lavay'ayaatnihqe navoti'taqw, ura God put aw qaōwívasiwnaqa, pam put aniwniyat añqw Christ wunuptsinat, put moñw'atsvewayat ep qatuptsinaniqey yan lavayhti. ³¹ Noqw pam it yantaqat añwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātaviwa, piw tokoat qa hovahti. ³² It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yóriki'yuñwa. ³³ Noqw God hapi put momi távihqe, putvaqe put qatuptsina; nihqe it awinit Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma put pantaqat hapi pu' aw yórika, pu nanapta. ³⁴ David pi ōmi qa wūvi, nikañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqay Imoñwiay aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, ³⁵ Nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahasavoo. ³⁶ Noqw ōviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehsit aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawhqanihqat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taqa i'nihqe pam'i.) ³⁷ Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unañwmokyaqe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwyuñqamuy amumi pañqaqwa: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini? ³⁸ Pahsat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat ōviy'ō; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwHQat makiwyani. ³⁹ Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsokmuy yāvaqayqamuy amuñemi, hihsa'nihqam hakimuy Itahtutuyqawhqay God wáñwayniqamuy amuñemi. ⁴⁰ Pu pay wūhaq lavayit akw pam amumi hin hintaqat yuaataqe, amumi ō'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsívaptsiwyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amún súlawhtini. ⁴¹ Pahsat pu kaysiwHQam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqa, kūyit akw tuvoylatoti; noqw put

tāwat ep payhp sōmorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tōnalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yūmosa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu sūp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw pōlavikit yōnoylalwa, piw nāwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwtaqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwñi'yuñqam sūp hinnumya; nihqe sohok hihta sūmi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' ōmahtotaqey nāhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma nāqavo sun tunatyawkahkañw God kiyat ep hinnumya, pu haqam hakiy kiyat ep pōlavikit yōnoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nōsiwhqay nōnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nōñantaqamuy akw nāqavo put aw tōnawtaqamuy amumi hōyokinta.

3

The Lame Man Healed

¹ Noqw hīsatiñiw nānawaknañwuniqw, tāwat atvelpeniqw, Peter John amum God kiyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy tāqat tihtiwhpuy añqawq tuhapiwtaqat tsōpwisa; puma nāqavo God kiyat aw hōtsiwt Lomasniwa yan tūñwantiwhqat epeq put tahtayya, pam God kiyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tuñlaytaniqat ōviy'o. ³ Noqw ōviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kiyat aw pakitoqw tūwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tātayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wūwankañw, amumi-sa tayta. ⁶ Pahsat pu Peter pañqawu: Nu sivat nāstaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ máqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaqw māyat nuat, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kiyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhqe sinom sohsoyam aw tāyuñwa. ¹⁰ Noqw puma māmatsyaqw, pay as pam God kiyat aw hōtsiwt Lomasniwa yan tūñwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tuñlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kātayuñqe, hin kurs wūwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noqw tāqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hūrs nu'y'taqw, sinom haqam Solomon Tuhōōata yan mātsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹² Noqw kurs sinom kātayuñqw, Peter māmatsqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoqw it ep pas kātayuñwa? Ya uma hinoqw pas itamumi-sa tāyuñwa suhpan ka itam pas nāp itah'ōqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³ I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mātaveqe qa putyaniqey atpip pañqawqa, pas as pam put mātapaniqey su'qawtaq'ō, ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahováriwtaqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tūtsamhqt nīnaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy tātayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yōriki'ta. ¹⁶ Noqw

i' t̄aqa put nat̄waniyat qap̄ēvewnaqe, put nat̄waniyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw t̄ayuñwa, piw put tuwi'yuiñwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwni'kañw sohsokmuy umutpik p̄as powiwkañw wunu. ¹⁷ Noq̄w taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsatskaqey qa m̄atsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸ Noq̄w pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ oki-wsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhunatayay añqw lasye', God aw lasyani; noq̄w umuhqaanhtipu umuhpiy ayo h̄oniw̄ni, noq̄w Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰ Noq̄w pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹ Put hapi òveqatsit pas pay soon qa kw̄suni, hisat sohsoy himu ahoy p̄hutiniqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy h̄imuniwhqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhti, uma sohsok añ aw t̄uqayyuñw̄ni. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw s̄ulawhtimantani. ²⁴ Ow̄i, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepahaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yuiñqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep t̄uwaqatsit añ sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep òkini. ²⁶ Noq̄w God hapi Tiy Jesus ahoy t̄ataynaqe umumi put mohti h̄ona, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy òkinaniqe òviy'o.

4

Peter and John before the Council

¹ Noq̄w n̄ato puma sinmuy amumi yuaataq̄w, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kiyat ep tuwalanmoñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway òki, ² Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy t̄atayyaniqat t̄ututuqaynaq̄w, put ep qa salayhtotiqe òviy'o. ³ Noq̄w pay nuñwu pas tapkiq̄w, òviy puma ason q̄avo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴ Noq̄w pay kaysiwqh̄am lavayit nanaptaqam t̄utuptsiwa; noq̄w tahtaqt tsivòt-sikip s̄omorit pahsa'haqam aw òki. ⁵ Pu òviy qavohvaq̄w pumuy moñwimat-niqw, wukw'aymat-niqw, tutavot tutuqaynayaqam-niqw, ⁶ Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat s̄umi tsovalti. ⁷ Pu òviy puma pumuy n̄asami taviyaqe t̄uviñtotaqe amumi pañqawu: Ya uma hihta òqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy nat̄waniyat aw yankañw panhti? ⁸ Noq̄w pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaqw momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it t̄alat ep t̄uviñtiw̄ni, hin it t̄aqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiw̄hqa, pu hin pam galaptuqat ep'e. ¹⁰ Noq̄w òviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawni; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw t̄aqat nahoylehtsit aw muayaq̄w, God so'pumuy amuñaq̄w put ahoy t̄atayna; noq̄w i' t̄aqa put ahpiy yep umutpik pasiwkañw wunu. ¹¹ Jesus Christ owat ánkañw, umuy k̄ilalwaqamuy amuhpiy ayo t̄uviwhqa tuyqaveq paki. ¹² Pi itam put nat̄waniyat-sa ahpiy ayo nõnakni, qa hakiy sukw ahpiy'o;

pi tūwaqalvoqhaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūnwantiwa. ¹³ Noqw puma Peter-nikañw pu John pumuy amumi nanaptaqw, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, sôqapfiatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataqw, puma kâtayuwã; nihqe amumi mãmatsyaqw, kurs puma Jesus amum hinnunñwu. ¹⁴ Pu tãqa qalaptuqa pumuy amumum wunuqw, puma aw tãyuñqe kurs put ep hiñqaqwani. ¹⁵ Noqw puma pumuy tsovawtaqumuy amuñaqw yãmakniqat puma amumi pañqaqwat, pahsat put yuaatotaqe, ¹⁶ Pañqaqwa: Ya sen itam imuy tãqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nô hihta tumaltaqw pam pantaqa Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amumi mâtakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhtiqtat pañqaqwani. ¹⁷ Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kúrukniqtat ôviy itam pumuy pavan tsãwinayaqw, puma pãpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wãnwayyaqe mēwaya; nihqe pãpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniqtat, pu qa tûtutuqaynaniqtat amumi pañqaqwa. ¹⁹ Noqw Peter John amum lavayhtiqe, amumi pañqawu: Huvupatpi úmuyniqw himuwa God atpip sũanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yórikqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹ Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaqe, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe ôviy puma piw pumuy tsãwinayat, mâtapya, sinom sohsoyam hin hiniwhitiqtat ep God pas hihtalalwaqw ôviy'o. ²² Pi it hakiy tãqat ep himu hihta tuawi'taqa tumaltiwhq qalaptuqw, pam hak lôp sunat ep hóyokiwtatqat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noqw puma mâtaviwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'a'yatuy amumum pumuy hintsatsnaqat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noqw puma put nanaptaqe, sun unañway God aw lavayhtotiqe pañqaqwa: Tutuyqawhqa, God, um hapi ôveqatsit yuku, pu tūwaqatsita, pu pãtuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñqata. ²⁵ Ūra um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hñhihtu sinom hinoqw itsi'vutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyalototi? ²⁶ Tūwaqatsit ep momñwit hoñva, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqtat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa-Israel-sinmuy-nikañw pu pas Israel-sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahovãriwtaqat ehpewi sūmi tsovalti, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhmay, pu uhwuwniy akw hin pasiwnaqat anhtotiniqe ôviy'o. ²⁹ Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy tsatsãwinpiyamuy aw yórikni; noqw uhtumal'a'yam qanalmaqasyakahkañw uhlayviy yuaatotaniqtat um amuñem pan yúkuni. ³⁰ Um uhmay akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kãtatayhpit hihta tuawi'yuñqat, Jesus Uhtiy Qahovãriwtaqat natñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noqw puma nãnawaknaqe yukuyaqw, pumuy haqam tsovawtaqat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahovãriwtaqat Hikwsit akw tuqyawihkahkañw, qanalmaqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³² Noqw ima tuptsiwñi'yuñqam sohsoyam sun unañway'yuñwa, pu sun tunataywyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'tage pañqawlawu; puma sohsok hihta sūmi himuy'yuñwa. ³³ Noqw ayai-wyuñqam Tutuyqawhqtat Jesus ahoy tãtayhqtat a'nô lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohsokmuy amumi ôkwalni qaôwivitsiwa. ³⁴ Piw qa hak pumuy

amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yuñqam put huyantivayaqw, huyiwqhāt hihkayat kivantaqe, ³⁵ Ayaiwyuñqamuy amutpipo put ðoya; noqw hak hihta ñastaniqw puma put maqayañwu. ³⁶ Noqw hak Joses ayaiwyuñqamuy amuhpiy Barnabas yan tñwantiwqhā (pam Tsākw-ep-suyan-unañwa i'nihqe pam'i) Levi-wuñwa, Cyprus añqw sino, ³⁷ Tñtskway'taqe put hūyaqe, sivat kivañqe ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya.

5

Ananias and Sapphira

¹ Noqw hak tāqa Ananias yan mātisiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; ² Nit soq hihkayat hihsa' nēñemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; niñqe pay qa sohsok kivañqe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. ³ Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsātaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēñemtaniqat Satan uñ pan unañwtoyna? ⁴ Puyaw pam nāt qa huyiwñqe, qa uhhimu; pu pam huyiwñqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañwpeq tunaltyalti? Um qa sinmuy amumi atsāta; pi um God aw atsāta. ⁵ Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. ⁶ Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hōroknayaqe haqam tavimaya. ⁷ Pu ahpiy ka tāwa aññqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhitiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸ Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' ðviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owī, pay pahsa' ðviy'o. ⁹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw ðviy uma Tutuyqawhqtat Hikwsiyat aw hepniqey sun unañwti? Meh, uhpuwsuñway tavimayaqam hōtsiwmi ðkiwiwta; niñqe puma uñ yañqw haqami taviwisni. ¹⁰ Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim ðkiñqe put mokput tutwa; niñqe pañqw put hōroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. ¹¹ Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'nihqam it nanaptaqam piñwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwyuñqamuy māyamuy ahpiy kātatayhpi hihta tuawi'yuñqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsovawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suttaq'ewni; noqw sinom pumuy pas hihtay'yuñwa. ¹⁴ Noqw tñtuptsiwaqam Tutuyqawhqtat aw wūhaq'iwma, kaysiwñqam tah-taqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw ðviy sinom tñtuyyaqamuy kiskami tsamvantaqe, ahpat, pu puvuwhpit añ ðooya, hísatniqw Peter pañqe'niqw ñas'ew kih-siwñiat hihtawat ep kistamantaniqat ðviy'o. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy hāhaqe' kitsókit añqw qaan'ewakw hintaqam sinom tñtuyyaqamuy tsamkahkañw ðkiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy akw qa kwañwáhiniyuñqamuyu; noqw puma sohsoyam qalaptuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuuptu, pu put an tnatyayyuñqamu, ima Sadducee-sinom tōnawtaqamu, niñqe puma itsívutotiqe, ¹⁸ Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhqtat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kiyat ep

hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsok yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kiyat aw yuñqe, pep sinmuy tu-tuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put ámumyaqamu, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuyu; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyaqam ep òkihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma áhoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqawwa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtuwalaqam ihkaqe hòtsíwhpa hòñi. Noqw itam aw hótayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kiyat ep tuwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhitniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pituñqe pumuy áawnage pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaq, puma God kiyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tuwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqw pās tsāma, sinmuy mamqasqe òviy'o, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ò. ²⁷ Pu òviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw God awwat susmoh-peq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pās mēwayaqe, uma Jesus natñwaniyat qa añ tūtutuqaynayaniqat umumi pañqawwa, nòqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy anqe' kúruknyaqe, it tāqat qatsiyat itamuy tukopnayaniqey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuywatuy ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani, qa sinot aw'i. ³⁰ Itanamuy aw yantaqam God as Jesus wunuptsinaq, uma put himutskit ep hahyaqe nñaya. ³¹ Noqw God put putvage momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tūooyniqat òviy'o, Israel-sinmuy nāp tunatyay anqw lasne', pumuy qaantipuyat ayo yúkuniqe òviy'o. ³² Noqw itam hapi iit navoti'yuñqe, put tu-aw'i'yuñwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit píwu, put hapi God put tunatyayat añ hinwisqamuy amumi nòañwu. ³³ Noqw puma put nanaptaq, pavan unañwaam tuyvaq, puma pumuy qōqyaniqey nānami yuaatota. ³⁴ Pahsat pu hak Pharisee-sino Gamaliel yan mātsiwhqa, tutavot tūtutuqaynaqa pumuy tso-vawtaqamuy amuñaqw wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwta; nihqe ima ayaiwyuñqam pay hāk hihsavo nòñakniqat pañqawu. ³⁵ Pahsat pu pam tsovawtaqamuy amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniqey wūwantotaqey ep tunatyaltotini. ³⁶ Taq pay nāt ura qa pew pituq, hak Theudas mātaktiqe pas himunihqey pan nāyuaata. Noqw ura put hakiy aw tahtaqt sunāt-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noqw ura pam nñiwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa háqamtoti. ³⁷ Pu it tāqat anq ura hak Galileet anqw Judas nāmataqta, nāventiwhqat ep'e, nihqe kaysiwhqamuy nañk wīsila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavala. ³⁸ Noqw òviy nu umumi pañqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yuñwni; pay i' yan tunatya, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiynen pay soon aniwhñini; ³⁹ Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintaniq, soon uma put símoknayani, taq nāphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noqw puma put lavayiyat kwusuya; nihqe ayaiwyuñqamuy wāñwayyaqe, a'nò wuvahtotat, pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaatotaniqat amumi pañqawwat mātapyā. ⁴¹ Noqw puma hahlaykahkañw moñwtsovawtaqamuy amuñaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natñwaniyat ep hamanhintsaniwyaniqey hihkay'vayaqe òviy'o. ⁴² Noqw puma nāqavo God kiyat ep-nikañw pu sohsovik kīnawit Jesus pas

Christ-nihqat tütutuqaynayaqey, pu yuaatotaqey qa qe'iwvisa.

6

The Seven Helpers

¹ Noqw ephaqam tuptsiwni'yunqam wühaq'iwmaq, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unañway hiñqaqwa, puma nāqavo hihta akw tūvaañwankahkañw pumuy amuñaq, koñnanalvutuy tatami'yunq, wüvi'o. ² Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyunqam sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy tsovalayaq, amumi pañqawa: Soon tis pi itam God lavayiyat mātavi'kahkañw tūnopni'yunq pam sūantani. ³ Oviy uma umuñaq, hakimuy tsañe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyunqamuy, pu suan wuwni'yunqamuy. Noqw puma it yantaqat aw tunatyawyuñwñiqat itam ep pumuy o'yani. ⁴ Nikañw itamwat nāwakinpit, pu lavayit tumalay'yunwñiqey aw-sa yuki'yunwñi. ⁵ Noqw i' yan lavayi sohsokmuy sinmuy amumi lomatōqti. Noqw oviy puma hakiy Stephen qapēwñnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch añqwnihqe qa-Jew-sínonikañw Jew-sinmuy amún tuptsiwni'ta. ⁶ Nihqe puma ayaiwyunqamuy amutpipo pumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkañw, amuñem nānawakna. ⁷ Noqw God lavayiat suytsephñwat òqawi'ma, noqw wühaqti; noqw God awwat momñwituy amuñaq, kaysiwñqam it tuptsiwnit kwusuyaqe añ hinwisa.

The Arrest of Stephen

⁸ Noqw Stephen qapēwñnit, pu òqalat akw qawñwñhkañw sinmuy amuhpa' hñhihta kätatayhpit hintsaki, pu hihta supsiwyunqata. ⁹ Noqw tsotsvalki Mātaviwyaqamuy Tsotsvalkiamu yan tūñwantiwñqat añq, hakim hoñvaqe Stephen amum nāñwuy'yunwa, pu Cyreniat añq, sínomu, pu Alexandriat añq'ò, pu Ciliciat-nikañw Asiat añq'ò. ¹⁰ Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtñwñiqw, puma kurs hin put añwutotani. ¹¹ Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unañwtoynayaq, puma pañqawa: Itam aw tūqayyuñq, pañqawu: Moses aqw qalomáhiñqawu, pu God aqw'a. ¹² Kitotaqey sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuy, pu tutavot tutuqaynayaqamuy. Noqw puma Stephen aw òkihqe, ñuayaq, moñwtsovawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³ Nihqe hakim put ehpewi hihta atsátotaniqamuy momi o'yaq, puma pañqawa: Pas i' tāqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kihut, pu hin hinwisniqat tutavot aqw qalomáhiñqawlawu; ¹⁴ Oviy pi itam aw tūqayyuñq, pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth añq, tāqa it kihut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahhintsakpiy tutaptaqat aw alōñtani. ¹⁵ Noqw moñwtsovawtaqamuy sohsoyam Stephen aw tāyuñq, pas pitsáñwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

7

Stephen's Speech

¹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqawqaw panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nāt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuq, God lolmat tālawñwat pitsáñway'taqa put aw mātakti; ³ Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy

amuñaqw ahpiyni; nen nu tutskwat uñ āawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahsat pu pam Chaldia-sinmuy tutskwayamuy añqw ahpiyñihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa ñas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas māqaniqey aw pañqawu pu' añk put ahpiy sinototiniqamuy. Noqw puma put himuy'yuñwñi, put aw kita, nāt pam qa ti'taq'ō. ⁶ Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhotiqam haqam qa nāp tutskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen sūnat-sikip sunat yahsañwuy añ pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yūkuni, kita God; pu ason pantaqat atsva puma pañqw noñake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw òviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt lōq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹ Noqw wūwuyom Joseph atsviy unañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yan-taqe, ¹⁰ Sohsok kānanvotpiyat añqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu sūanwuwñitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt añ ahsupoq tsōñōsti, pu Chanaan añ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunōstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq sōhōvosi óyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hōna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pāvamuy āawna; noqw Joseph sinomat hākimiyaqey Pharoaht āawniwa. ¹⁴ Pahsat pu Joseph nay Jacob wāñwayi, pu sohsokmuy sinomuy, payhp sunat-nikañw añqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵ Noqw òviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq mōki, pam'i pu itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqōlōt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sivat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw hihta awinit God Abraham aw qaōwívasiwnaqat aw hayiñwtiqw, sinom Egypt epeq natkototaqe suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqa moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhstivage pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat òviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nāwakna. ²⁰ Pan yēsiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sūhimu; nihqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ nay kiyat ep aw unañwtaviwta. ²¹ Noqw pam haqami tüviwhq, Pharoaht tiat māna put wikqe, put nēñem wuñwna. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy añ sohsok tuwi'taqe, a'nō lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³ Noqw pam lōp sunat yahsañwñi'kañw, pas nāp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴ Noqw suhka qaanhintsahsaníwhq, pam túwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nāoyhqe Egypt-sinot nīna. ²⁵ Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo óyaniqat puma māmatsyaniqat pam wūwaqe òviy'ō. Noqw puma qa māmatsya. ²⁶ Pu qavoñvaqw hakim nāyawhqw, pam amumi pítuhqe as piw pumuy nāmi pōhiknaniqey wūwaqe amumi pañqawu: Soh, tāqatu, uma nātupkomu; ya uma hinoqw nāyuyuyhna? ²⁷ Noqw sinosñway qaanhintsahsanqa Moses ayo naatsqōqna pañqawkañwo: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? ²⁸ Ya um tāvok Egypt-sinot nīnaqe, nuy yuw nīnaniqe òviy'ō? ²⁹ Yan pam hiñqawhqw,

pahsat pu Moses Egypt añqw wāyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep lōqmu yūyotuy tūmuy'va. ³⁰ Noqw lōp sunat yahsañwuy añ ruhpaq, pep pu' qayēsīwhpuve tūkwit Sinat ep Tutuyqawhqat hoñviayaat himutskit uwiwitaqat añqw put aw mātakti. ³¹ Noqw Moses put tūwahqe, pep himu hintaqat aw wūwantaqe, as aw tātayniqe, òviy aw nakwsuqw, Tutuyqawhqat tōnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnaqe tururuykuqe, kurs hin aw tātayni. ³³ Pahsat pu Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um uhtotsiy óyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaqw navota. Nihqe nu pumuy put añqw qenivo oyaniqe òviy hāwi. Noqw taa, nu un Egypt aqw hōnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qanānakwhaqe aw pañqaqwa: Ya hak un itamumi moñwtavi? Puyaw hak un itamuy hin yukunaniqat aw un tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātatiqat māyat ahpiy pumuy ayo òoyniqat òviy'ò. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hīhihta kātatyhpit hihta tuawi'yūñqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālahpu yan māsiwhqat añqee, pu qayēsīwhpuvee, lōp sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsini, nuy hīmunihqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwini. ³⁸ I' hapi qayēsīwhpuve tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat ámuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapiñey òviy put makiwa. ³⁹ Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkya; ⁴⁰ Nihqe Aaron aw pañqaqwa: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwiniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamupyeye hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añqw nōñaknaqa Moses kurs haqamii, kitota. ⁴¹ Nihqe ép puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaqat ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaqw ayo namtōkqe, òvaqe hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lōp sunat yahsañwuy añ qayēsīwhpuve inumi hihtuy qōyankahkañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkīyat yawnumoya, pu aw umuhyantaqay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqe òviy'ò. Noqw òviy nu umuy Babylon yupqōymiq tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsīwhpuve hihta tuawi'taqat mōtsápkit pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshuat* amum hīhihtuy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeye pumuy haqami lālayi; noqw mōtsápkihu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God añqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqayat God eñem kītaniqey unañwti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put eñem kīta. ⁴⁸ Noqw pu pas Sus'oveqñihqa kīkihut sinmuy māyamuy akw yukiltotaqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayat ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imoñw'atsvewa, pu tūwaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kīhut yukuyani? kita Tutuyqawhqa. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya ñi himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma

* 7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

hihtu qa nõyaltotiniwuqamu, a'nõ unañway'yuñqamu, pu naqsöp'iwyuñqamu! uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyuñqw amunyüwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtotiqamuy puma qõqya; noqw yepahaq uma put nuhtumi mätapyaqe nñaya. ⁵³ Uma as õveqatsit añqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot õmahtotakañw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw õveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tälawnwayat-nikañw pu Jesus God putvaqe wunuqw tuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu õveqatsit aw hötsiltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaqe wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'nõ hiñqawkahkañw, naqvuy útatotat, süsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kñiaqw haqami tñvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqawaqam hakiy puhuwuñwiwtaqat Saul yan mätsiwñqat kukmiq wusiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaqw, pam God aw okiw taqa'nanwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamõtswunuptuqe, pas tönay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhtiput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit mõki.

8

Saul Persecutes the Church

¹ Noqw puma put nñantotaqw, Saul amún unañway'ta. Noqw put tawat ep Jerusalem epeq Jesus aw tönawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat añ ahsupoq hāhaqe' ahtsavalaya, pay ima ayaiwyuñqam-sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwvastahtaq Stephen haqami tawisqe, okiw put ep a'nõ tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tönawtaqamuy amumi hintsaktivaya, sohsovik kñawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoymuy sivikimi lölökinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

⁴ Noqw õviy añqe' ahtsavalayaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsokit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataqw, sinom aw tüqaykahkañw sun unañway put aw unañwtavi'yuñwa, hihta kätatayhpit supsiwyuñqat hintsakqat aw taykahkañwo, ⁷ Pas qalomáhihikwsim pumuy akw tuyqawiwyuñqamuy kaysiwñqamuy amuñaq a'nõ hiñqawkahkañw, nõñantaqw õviy'o; pu kaysiwñqam amuhpa' qataytaqat tütuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak tãqa Simon yan mätsiwñqam pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'nõ hímuniñqey anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw tüqayyuñwa, sushin'ewakw añqw suspavannihqat aqw pahsavoo, pañqawkahkañwo: I' tãqa God a'nõ õqalaata, kitota; ¹¹ Nihqe puma put kaptsi'yuñwa, pam hisatñahaqaw tuhisay akw pumuy hintsani'taw õviy'o. ¹² Noqw Philip God moñwtunatyayat, pu Jesus Christ yuaataqw puma tütuptsiwaqe, küyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nãp tuptsiwñqey, küyit akw tuvoylatiwa; nihqe

Philip amum hinnuma. Noqw pam hīhihta kātayhpit hihta tuawi'yūñqat hintsakq aw taytaqe kātayta. ¹⁴Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqtat ayaiwyūñqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiq hōnaya. ¹⁵Noqw puma pumuy amumiqñihqe, puma Qahováriwtaqtat Hikwsit kwusuyaniqtat ōviy amuñem nāwakna, ¹⁶Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituqōw ōviy'o, pay panis puma Tutuyqawhqat natñwaniyat-sa añ kūyit akw tuvoylatoti. ¹⁷Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqtat Hikwsit makiwya. ¹⁸Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqtat Hikwsit put aw noiwnūwuat Simon pan yórikqe pumuy sīvat āawna, ¹⁹Pañqawkañwo: Uma piw nuy enañ it ōqalat maqaqōw, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqtat Hikwsit makiwmantani. ²⁰Noqw Peter put aw pañqaw: Pay nam uhsiva umum súlawhtii, God kuwahtipuat pay sīvat akw tuiwnūwuat um pan wūwantaqōw ōviy'o. ²¹Um qa haqam it yantaqtat ep geni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa súanta. ²²Oviy um it yan uhñukpanay añqw lasni; nen God aw nāwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqtat ep ūmi pōhikiwñi. ²³Taq kurs um qanut a'nō tsvot anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴Pahsat pu Simon lavayhtiqe pañqawu: Uma okiw inuñem Tutuyqawhqat aw nāwaknani; noqw uma ñit hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pītuni. ²⁵Pu puma pas suyan hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamuy añ lomatuawit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶Noqw Tutuyqawhqat hoñviayaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tātōqni, Jerusalem añqw Gazat aqw pōhut aqw'a, kita. Pam pañqe' qayēwiwa. ²⁷⁻²⁸Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat añqw tāqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay añqw tsokiwma. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwíyamuy wuhtit Candacet añqw ōqalat qaōwívasiwkañw, put sohsok hihta nukñwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túnwanma. ²⁹Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētat ámumni, kita. ³⁰Noqw ōviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túnwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta añ túnwanmaqey mátsi'ta? ³¹Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqōw-saa, pam kitahqe, Philip put aqw wūwe', amum tsokiwmaniqtat pam nāwakna. ³²Noqw tutuvenit añ haqe' yan pey'taqat pam añ túnwanma: Kanēlo haqam niniwniqey aw wíkiwhqat pam pan wíkiwa, pu mañat árilantaqtat pam atpip qa hiñqawñwuniqōw pan pam qa hiñqawu. ³³Pam qa himuniwhitiqōw, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat túwaqatsit añqw haqami hintsaniwa. ³⁴Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as okiw nuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaatíva; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶Noqw puma ahpiy panmakañw haqami pāmi pitu; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqōw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsok uh'unañway akw tuptsiwe', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God títatnihqat nu tuptsiwa. ³⁸Pahsat pu pay karēta

hāk huruhtiniqat pam pañqawu; noqʷ puma nāma pāmiq paki, Philip-niqʷ pu nōmaqtsit aw qa awiwa; noqʷ pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqʷ puma pāñaqʷ yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wiki; noqʷ nōmaqtsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nīkañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰ Noqʷ Philip Azotus ep nātuwihwqe, ahsupoq kitsókit añ lomatuwawit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

9

The Conversion of Saul (Acts 22.6-16; 26.12-18)

¹ Noqʷ Saul nāt pas itsívuhihkwiškañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas qóyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ² Nihqe Damascus ep añqe' tsotsvalkit añ sinmuy amumi put eñem pēnayaniqat nāwakna; noqʷ kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqʷ tsamni. ³ Noqʷ òviy pam pañsoqnihqe, Damascus aw hayiñwnaqʷ, òñaqʷ tāla put ánan'ik suhtalawva; ⁴ Noqʷ pam tutskwami posqe, hakiy tōnayát navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqʷ nuy okiwsahsana? ⁵ Noqʷ pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqat? Noqʷ Tutuyqawhqat pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sōkwíkinpit aqʷ horarataqʷ, pam uñem anahaa. ⁶ Noqʷ pam tsawnage, tururutikañw, pas hin unañway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqat, noqʷ nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqʷ Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptuq, kīmini; noqʷ ason um hinhtiniqat un pep áawnayani. ⁷ Noqʷ tahtaqt put ámumyaqam qa hiñqawkahkañw añqe' hōñi; hakiy as tōnayát nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwañaqʷ wunuptuqe, as pōsiy púruknať, qa hihta tuwa; noqʷ puma put māyat ñuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqʷ pam pāyis tálát añ kurs hin hihta túwani, piw qa nōsa, qa hīko. ¹⁰ Noqʷ hak tuptsiwni'taqʷ Ananias yan mātsiwhqat Damascus ep qatu. Noqʷ pam tuawyorikq, Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Ananias, Noqʷ pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqat. ¹¹ Noqʷ Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptuq, Sūwipo kiskat yan mātsiwhqat awni; nen Judas kiyat ep hakiy Tarsus añqwnihqat Saul yan mātsiwhqat òviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqe tuawyorikq hak tāqa Ananias yan mātsiwhqat ep pákihqe, put aw may akw toño pōsiy tálawnaniqat òviy'o. ¹³ Pahsat pu Ananias lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqat, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqʷ navota. ¹⁴ Noqʷ yaw pam yep uhnatñwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñwituy óqalat pasiwkañw pitu. ¹⁵ Noqʷ pay Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinmuy, pu pas momñwituy-nīkañw, pu Israel-sinmuy amumi inatñwaniy tūawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatñwaniy ep hīhihta añ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put áawnani, kita. ¹⁷ Noqʷ òviy Ananias awnihqe, kimi pákihqe, put aw may akw toñot, pañqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqat Jesus un añqawñiqw ūmi mātaktiqa nuy añqʷ hōna, umuhposiy tálawnaniqat òviy'o, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat òviy'o. ¹⁸ Noqʷ pahsat pay himu nasiñwput antaqʷ put pōsiyat añqʷ lōhōkq, pam pōsiy tálawnage wunuptu; nihqe kūyit akw tuvoylatit, nōsqe, óqawhta.

Saul Preaches in Damascus

19 Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsavo gatu, 20 Nihqe āpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tiatnihqat yuaatinuma. 21 Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqaqwa: Ya qa i' Jerusalem epeq it natiwanit aw tatqa'nañwyaqamuy hovalaqe, hakimiy panyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe ōviy pew pitsiwa? kitota. 22 Noqw tuwat Saul pas suyhtsepñwat ōqawi'maqe, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwaltaqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. 23 Noqw ōviy ahpiy wūyavotiqw, Jew-sinom put nīnayaniqey nanawinya. 24 Nihqe puma put nīnayaniqey ōviy tālō-nikañw, pu tōkilat añ hōhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqw Saul navota. 25 Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam mīhikiwtaqw put tuhpelat añ tutsáyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

26 Noqw Saul Jerusalem epeq pítuhqe, as tuptsiwni'yuñqamuy amumum-tiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqe, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. 27 Noqw Barnabas put aw unañwtapqe, ayai-wyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqa put aw namtaknaqe, put aw yuaaykuqat pam pumuy āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natiwaniyat añ nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) 28 Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnunqwe, 29 Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqat Jesus natiwaniyat añ nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep nāñwuy'taqw puma put nīnayaniqey tunatyawyuñwa. 30 Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqe, Caesareat aqw put wikyaqe pañqw put Tarsus aqw taviya. 31 Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat añ ahsupoq yesqam suyan anañwtotiqe, ōqawhtota; nihqe Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw wūhaq'iwma, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi unañwtapq'ō.

Peter in Lydda and Joppa

32 Noqw Peter añqe' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. 33 Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātsiwhqat tuwa, put hakiy apha qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy añ tuyhqatsi. 34 Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ uñ qalapsina. Wunup-tut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. 35 Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yuñqam put aw yōrikyaqe Tutuyqawhqat awwat lasya. 36 Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqw Tabitha yan mātsiwa, pam Dorcas (Tsöviwmana) i'nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hīhihta akw tūvaañwanta. 37 Noqw pam ephaqam tūtuyhtiqe mōki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. 38 Noqw pay pi Lydda Joppat áhayhpo; noqw yaw Peter pep qátuhqat tuptsiwni'yuñqam nanaptaqe, hakimuy lōqmay tāqatuy paño ayatotaqw, pam qa sōwunit, pumuy amuniqat puma nāwakna. 39 Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw ōviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiw put aqlap hoñqe, tsaykikahkañw nat Dorcas pumuy amumum qátuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqaq puma put aw matam-intota. 40 Noqw pay Peter pumuy sohsoymuy pañqw ipwat, tamōtswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtōkt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy pūruknaqe, Peter túwahqe, pahsat qatuptu. 41 Noqw pam put aw māvuyaltiqe, wunuptsinaqe, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enañ

wáinwayhqe, pumuy put áawna, kurs pam taytaq'ó. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqt aw tütuptsiwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy püvukat pöhiwantaqt Simon amum wühakis gatu.

10

Peter and Cornelius

¹ Noqw hak táqa Cornelius yan mätsiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sínomu yan tünwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pás unañway gatu; noqw sohsoyam timat put amum God kaptsi'yuñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaqt put aw pákihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yórikqe, tsawnaqe, pañqawu: Ya hímuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmala ómi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵ Noqw óviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mätsiwhqt, wáinwayyani. ⁶ Pam hakiy püvukat pöhiwantaqt Simon amum qatuqw, put kíat pátuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqt úmi pañqawni. ⁷ Pu óviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiyniqw, pam lóqmuy kiy ep tumal'aymuy wáinwayi, pu solāwam put enem hihtayaniqe sutsep aw maqaptsi'yuñqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat solāwa píwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsok iit áawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kimi hayiñwni'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'omiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsōnmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitogwhinhti; ¹¹ Nihqe ómi hōtsíltiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukuveq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yuñqam put ep iniwiyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam píwu, pu masay'yuñqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqt nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hímunihqtat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiqw, himu mōtsápueway ahoy ómiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hímunihqtat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūviñtotaqe, ihkaqe hōyaknit aw hōtsíwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mätsiwhqt, pep qátuhqt tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt uñ hepnumya. ²⁰ Oviy um wunuptut háwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnumya; sen hihta óviy uma óki. ²² Noqw puma pañqawu: I' Cornelius tsivót-sikip súnatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayaqt pas hímunihqtat ahpiy navota, yaw pam uñ kiy aw wáinwaye', uñ hin lavayhtiqw, put aw tūqaytaniqt hoñviaya put aw pañqawu. Pam táqa súanta, pu God kaptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pás oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yuñqam Joppat añqw put

ámumya. ²⁴ Pu òviy qavonvaqw puma Caesareat ep öki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawvaqe, atpipo tamötswunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu òviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yuñqw, soon as hak Jew-sinonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa himunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noqw òviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaqw, pay nu añq'ò; noqw hinoqw pi uma nuy wánwayya? ³⁰ Noqw Cornelius pañqawu: Nälötök nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, táwat atvelpetiqw nu ikiy ep nāwaknaqw, hak táqa talqaqsalqat yuwsikañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakini navotniwa; noqw God soon uhnuokutmalay suhtokni. ³² Um òviy Joppat aqw hakimuy ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mätsiwhqat, wánwayyani. Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat kiyat ep qatu, pātuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³ Noqw òviy nu qa sōwunit uñ wánwayi; noqw um sūanhti qe pitu. Noqw òviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsoq nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴ Pahsat pu Peter lavayhti qe pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵ Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaqw hak haqam put kaptsi'kañw sūanhinmaqa put aw sūantañwu. ³⁶ God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivöhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷ Pay uma put lavayit navoti'yuñwa. Ura John kūyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataqw, pahpiy pam lavayi Galileet añqw hoyoyokukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸ Ura God Nazareth añqw taqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe öqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sōon'iwyuñqamuy sohsokmuy powatima, God put ámunniqw òviy'ò. ³⁹ Noqw pam Jew-sinmuy tutsqwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsoq aw yóriki'yuñqe, navoti'yuñwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe nīnaya. ⁴⁰ Noqw God pāyis talqat ep put ahoy tātaynaqe, put susmatakpava mahtakna, ⁴¹ Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstaqey pumuy amumii, itam put tawai'yuñwniqat òviy'ò. Noqw itam put mokiwuy añqw ahoy tātayhqat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴² Noqw yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunaniqey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³ Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotaqe pañqawwa, yaw hak put aw tupsihq, put qaantipuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴ Noqw nāt Peter yan yuaataqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵ Noqw Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam Peter amum ökihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ö. ⁴⁶ Puma hihituy sinmuy amuhkwa yuaatotaqe, God pas hihtalalwaqw amumi tūqayyuñqee. Pahsat pu

Peter lavayhtiçe pañqawu: ⁴⁷ Ya hak imuy kūyit akw tuvoylatiwyaniqw imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸ Pu puma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nānawakna.

11

Peter's Report to the Church at Jerusalem

¹ Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqaq ayai-wyuñqam, tuptsiwni'yuñqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. ² Noqw Peter Jerusalem aqwniqw, Jew-sinmuy amuñaqwu tuptsiwni'yuñqam put aqw hiñqaqwaqe, ³ Pañqaqwa: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pákihqe, amumum nōsa. ⁴ Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiçe, añqaqwu hin hiniwhitiqat nānañk pasiwtaqat pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: ⁵ Ura nu kitsókit Joppat ep qátukañw nāwakna; nihqe nu sawitoghintiçe tuawyorikq, himu wuyaqmótsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw ònaqw hawtoqe, pas inumi pitu. ⁶ Noqw nu aw yórikqe, pás tátayhq, pi túwaqatsit ep hihtu popkot nālōq hokay'yuñqam put ep iniwyuñwa, pu tütuvostiptu, pu hihtu hoyoyot-inumyaqamu, pu masay'yuñqamu. ⁷ Noqw nu hakiy tōnayát navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ⁸ Noqw nu pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhq; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. ⁹ Noqw òveqatsit añqw hakiy tōnaat inumi piw pañqawu: God hihta powataqwu, pay pam qa pas hímuniqat um qa pañqawni. ¹⁰ Noqw pāyis panhtiçw, pay sohsoy piw òmiq lāñakniwa. ¹¹ Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat añqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kive qátuhqat ep òki. ¹² Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumumniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima nāvay tuptsiwni'yuñqam inumum aqwya; noqw itam tāqat kiyat aw yuñwa. ¹³ Noqw yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqwu, hakiy Simon, Peter yan piw mātisiwhqat, wāñwayyani. ¹⁴ Ason pam un lavayit āawnaqwu, um put akw ayo yámakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵ Noqw nu yuaatiwaqwu, pay Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pítuhqey pan'i. ¹⁶ Noqw pahsat pu nu Tutuyqawhqat lavayiat u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tütuvoylalawu; nikañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani. ¹⁷ Noqw puma Tutuyqawhqat Jesus Christ aw tütuptsiwaqwu, pep God hin itamuy put máqahqey, pay pan piw pumuy put maqa. Noqw ya nu hak hímuniqat God aw rohomnumni? ¹⁸ Noqw puma it nanaptaqe, pay qa hiñqaqwaqe, God pas hihtatotaqe, pañqaqwa: Noqw yaw kurs qa-Jew-sinom nāp tunatayy añqw lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹ Noqw hakim Stephen nīniwhqat ahpiy tūokiwsahsantivayaqwu añqe' aht-savalyaqam Phenicet aqw pahsavo òki, pu Cyprus aqw'a, pu Antioch aqw'a, nihqe pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰ Noqw pumuy amuñaqwu haqawat tahtaqt Cyprus añqwa, pu Cyrenet añq'ò; noqw puma

Antioch epeq ökihqe, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqat Jesus lavayta. ²¹ Noqw Tutuyqawhqat öqalaat pumuy amumunniqw, öviy kaysiwhqam tütuptionsiwaqe, Tutuyqawhqat awwat lasya. ²² Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tönawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hönaya. ²³ Noqw pam epeq pituqw, kurs God núokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yórikqe, hahlayhtiqe, pas puma unañnaqw su'qawkañw Tutuyqawhqat aw hürs'iwyuñwniqat pumuy öqalanta. ²⁴ Pam hak tãqa lolma, nihqe Qahováriwtaqat Hikwsit akw pás tuyqawiwta, pu qapëvewnit akw'a; noqw kaysiwhqam Tutuyqawhqat awwat sinototi. ²⁵ Pahsat pu Barnabas Saul heptoqe Tarsust aqw'a. ²⁶ Pu öviy pam put túwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atsve puma Jesus aw tönawtaqamuy amumum sükw yahsañwuy añ pep tsotsvalqe, kaysiwhqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptionsiwni'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian-sinom yan túñwantiwya. ²⁷ Noqw ephaqam hakim God lavay'aymat Jerusalem añqwyaqe, Antioch epeq öki. ²⁸ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Agabas yan mãtsiwhqa wunuptuqe, yaw túwaqatsit añ ahsupoq wukotsönöstiniqat Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pañqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaqw paniwhiti. ²⁹ Pahsat pu tuptionsiwni'yuñqam tuptionsiwni'yuñqamuy Judeat epeq ki'yuñqamuy amumiq paañwnit o'yaniqey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwah-timantani. ³⁰ Nihqe öviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a yatuy amumiq put o'ya.

12

More Persecution

¹ Noqw ephaqam moñwi Herod Jesus aw tönawtaqamuy haqawatuy hintsanniqe amumi may'ta, ² Nihqe pam John pávayat James sipwuvahpit akw nina. ³ Noqw kurs pam panhtiqe, Jew-sinmuy unañwve hinhtiqey navotqe, pahsat piw Peter ñuaniqey anhti. (Noqw qapekén'oyiwhput ep nõviwniqat aw pitsiwiwta.) ⁴ Pu öviy pam put núahqe, sivikimi pánahqe, soláwamuy nãlöp nãnalöqmuy tönawtaqamuy amumi put mãtavi, put tútuwalaniqat öviy'o, ason pay pas Amutsva Yümosanihqat ep nõviwniqat yukiltiqw, pep pu sinmuy amumi put hóroknaniqey tunatyawtaqee. ⁵ Noqw öviy puma Peter sivikive pani'yuñwa. Noqw Jesus aw tönawtaqam put eñem God aw nãwakintotaqe qa nãtusi'yuñwa.

Peter Set Free from Prison

⁶ Pu Herod qãvo put hóroknaniqey ep mihiqw, Peter löqmuy sivanamiqlölöt akw sómiwkañw löqmuy soláwatuy amuhtsava püwi; noqw tualan'a'yat ihpaq tútuwala. ⁷ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pituqw, sivikive sohsovik tãlawva; noqw pam Peter sutsñaqwat pãlaknaqe, put tãtaynat, aw pañqawu: Suqtuptuu. Noqw sivanamiqlöló put mãyat añqw löhö. ⁸ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Kwewhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pañqawu: Um ushtat, inuñkni. ⁹ Noqw pam yamakqe put ank'i; nihqe pay pas antsa hoñviaya put pantsanhqat pam qa sáyan navoti'ma; suhpan pay túawtaqey pam wüwanma. ¹⁰ Noqw puma mohpeq túwalaqamuy-nikañw pu amuñk túwalaqamuy amuhpiy ruhpaqqe, kãmi hötsíwat aqw sivaautspit aw pituqw, pam nãp amumi hötsílti. Noqw pam pañqw yamakqe, haqe' kiskat añ yamaq, pahsat pu hoñviaya put añqw ahpiy'o. ¹¹ Noqw Peter

suyan unañwtiqe pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqa hoñviayay ayataqe, nuy Herod māyat añqw ayo tavi, pu Jew-sinom nuy hintsatsnayanigey tunatyawyuñqat añ'ö. ¹² Pu öviy pam it añ pās wūwaqe, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mātsiwhqat yuyat Maryt kiyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkañw nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkaqe ñoyakiwtaqat ep hōtsíwat aw pōñōñöykinaqw, hak māna Rhoda yan mātsiwhqqa put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōñayat māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wárikqe, Peter hōtsíwhpeq wūnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqaqwa: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wūnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqaqwa: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñviayani. ¹⁶ Noqw pas Peter pōñōñöytoynaqw, öviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayyaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqawaniqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñaqw hōroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwini'yunqamuy amumii, kita; nit pañqw ahpiyinhqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu öviy panis tālawvaqw, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminiqw öviy'ö. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa tūwahqe tūtuwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw ökihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yuiñwiqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwat añqw nōnovaqe öviy'ö. ²¹ Noqw hisat aw talōñvaqw, Herod pavan pas moñwyuwsikañw moñw'atsveway ep qatuptuqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwiy pan yuaayku. ²² Noqw sinom sáakmaqe pañqaqwa: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínota. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqat hoñviayaat put wuvahta, pam God qa hihtataqw öviy'ö; noqw pam ävutiqe sūlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat öqawhtaqe, suyht-sepñwat añqe' kúrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

13

Barnabas and Saul Chosen and Sent

¹ Noqw Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñaqw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqaynayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūñwantiwahqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqat aw okiwlalwakahañw, nānapwalaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wáñwayhq, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³ Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qótōmi matyawyat, pahpiy pumuy lálayya.

In Cyprus

⁴ Noqw öviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵ Noqw puma Salamis ep

pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noqw puma John tu'sawwiknuma. ⁶ Noqw puma it tutskwat pānaqw kuytaqat an ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw ókihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mǎtsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tühintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsá'yta. ⁷ Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa únat amum hinnuna; noqw moñwi Barnabas Saul enañ wánwayhqe, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸ Noqw hak Elamus tuhisa (put natñwaniat Tuhisa i'nihqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiqe, moñwit lomatuawit aw tuptsiwnit añqw ayo lasnaniqey anhti. ⁹ Pahasat pu Saul (piw Paul yan mǎtsiwhqqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw put aw taynumt, ¹⁰ Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpan-tuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat tiata, sohsok súantsakpit tuwqaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqat haqe' suan pöhtaviyat nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹ Taay, Tutuyqawhqqa hapi ümi may'ta; noqw uhposi qatalawvaqw, um hih-savo táwat qa tuway'tani. Noqw pahasat pay put an himu pamós'ohpoqw, pósiat qatalawwa. Noqw pas hak put ñuy'maniqat öviy pam anqe' may'numa. ¹² Pahasat pu moñwi hin hiniwhitiqw yóriqge tuptsiswa, hin Paul put Tuuyqawhqat tutuqaynaqat ep kätuqaytaqe öviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³ Noqw Paul suñwámuy amumum Paphos añqw ahpiyinihqe, pávaqe Pam-philiat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mǎtapt, ahoy Jerusalem aqwahaqamii. ¹⁴ Noqw puma Pergat añqw ahpiyinihqe, Pisidiat ep Antioch aw pítuhqe, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵ Noqw hak tu-tawat an-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ tūnwantaqe yukuqwu, tsotsvalkit ep momñwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqawwa: Uma táqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', óqalanik panhtini. ¹⁶ Pahasat pu Paul wunuptut, amumi mǎmasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷ I hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ö; nihqe óqalay pas qaöwihintaqat akw pumuy pañqw nõnakna; ¹⁸ Nihqe lõp sunat yahsañwuy pahsavohaqam qayēsiwhpuye pumuy qatsiyamuy añ maqson-lawu. ¹⁹ Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kíqötaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noqw puma hihta navöewakw antaqat akw tutskwat nāhuyta. ²⁰ Pantaqat atspe pu' pam pumuy amumi qaqlahtaqtuw moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw añqw lõp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsañwuy pahsavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pah-savoo. ²¹ Pantaqat ank pu' puma hakiy pas moñwit moñwi'yuuñniqey tuñlayhtoti. Noqw God hakiy Kish tiyat Saul yan mǎtsiwhqat, Benjamin ahpiyvinihqat, pumuy amumi moñwtavi, lõp sunat yahsañwuy pahsavoo. ²² Nit pu pam put moñwqenit añqw ayo távihqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwve hintaqat tuwa; noqw pam sohsok itunatyay añ aw antsanni. ²³ It táqat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhtiqey pan'i. ²⁴ Nāt pam qa pituqwu, hak táqa John yan mǎtsiwhqqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuh-tunatyay añqw ayo lasye', küyit akw tuvoylatotini. ²⁵ Noqw pam ayaway añ kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas hímunihqat pan wūwantota. Nu qa pam'i. Noqw pay nāt suhka añqw inuñki; noqw

soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tōtsiyat ñahni, John amumi kita. ²⁶ Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nōñakniqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapni. ²⁷ Jerusalem epeq ki'yuñqam moñwímuy amumun Jesus qa māmatsya. Nihqe òviy God lavayiyat aw antsanyaqe put tūvaya, puma pi put lavayit qa mātsi'yuñqee, nāmahin pi añsakis nasuñwintalōñnit añ God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añqw hak pumuy amumi añ as tūñwantañwuniq'ō. ²⁸ Puma put mokniqey hihkay'taqat kurs hin pas antsa pañqawani. Nikañw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. ²⁹ Ura tutuvenit añ puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoylehtsit añqw put hawnaqat, tuamtuhsōmiq put panaya. ³⁰ Noqw God mokiwuy añqw put ahoy tātayna. ³¹ Noqw hakim tahtaqt put amum hinnumya, Galileet añqw Jerusalem aqw pahsavoo. Noqw pam ahoy tātayhq, puma wūhakis tālat añ put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yórikyaqey sinmuy amumi tuawi'yuñwa. ³² Noqw itam hapi it lomatuawit umuy āawnaniqe òviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³ Pu' hapi itamuy pumuy tímuyatuy itamuñem put añ aw antsana, Jesus ahoy tātaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat añkñihqat añ yan pey'ta: Um hapi Itii. It talōñvaqat ep hapi nu únaniwhiti, yan'i. ³⁴ Pu God mokiwuy añqw put ahoy tātaynaqepāpu qa hovahtiniqat lavayhtiqe, yan hiñqawu: Nu David pas suyan òkwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu uñem yúkuni. ³⁵ Yantaqw hapi òviy ura pam piw suk w tāwit añ pañqawu: Um soon Uhtuma'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶ David pi God tunatyayat ahpiy qatsivaptsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum tawiwa, nihqe hovahti. ³⁷ Noqw God it tāqat hapi ahoy tātaynaqw, pam qa hovahti. ³⁸ Noqw òviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqat hapi ahpiy God itamumi pōhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹ Ura Moses tutavoya at kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni. Nikañw kurs itam Jesus aw tūtuptionsihq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yúkuni. ⁴⁰⁻⁴¹ Ura God lavay'aymuyatuy pēñiyamuy añ yan pey'ta: Kurs huvam yórikyaa, hihta añ tutsiw'unañway'yuñqamu. Nen uma kātayuwñt, sūlawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqw soon uma put tūtuptionsiwni, nāmahin pi as hak umuy put āwintani. Taay, noqw òviy uma tunatyaltotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an sūlawhtini. ⁴² Noqw pam lavayyukuqw, Jew-sinom tsotsvalkiñaqw nōñakq, pay ayo'wat nasuñwintalōñnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom nānawakna. ⁴³ Noqw tsowataqam nāmatatveqw, kaysiwhqam Jew-sinom-niqw pu pumuy amún tuptsiwni'yuñqam Paul-nikañw, pu Barnabas pumuy amuñkya; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat añ yūmosa hinwisniqat añ òqalanta. ⁴⁴ Pu ayo'wat nasuñwintalōñnit aw pituqw, pēp pas sohsoyam kīve ki'yuñqam God lavayiyat aw tūqayyuñwniqe tsovalt. ⁴⁵ Noqw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikyaqe, pay qa tsuyhtiqe, Paul hihta lavayhtiqat ehpewi nānaphin yuaativaya. ⁴⁶ Pahsat pu Paul Barnabas amum a'nō unañwtiqe pañqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwni; noqw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hihkay'yuñqey pan nāyukunayaqw, òviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷ Pi pan hapi Tutuyqawhqa itamumi tutapta ñi pam Jesus yan lavayhtiqe pañqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuñem tālaniqat nu uñ ayata, tūwaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpiy ayo nōñakiwniqat òviy'ō. ⁴⁸ Noqw qa-Jew-sinom it nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiyat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'nihqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey

namorstiwayaqam tūtuḡtsiwa. ⁴⁹ Noḡw Tutuyḡawhqat lavayiat pep tutskwat aḡ ahsupoḡ yuaatiwa. ⁵⁰ Noḡw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaḡtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yūḡqamuy hin unaḡtoynayaḡe, Paul-nikaḡw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihḡe tutskway aḡqḡw pumuy lālayya. ⁵¹ Noḡw puma kuhkuy aḡ ḡōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aḡw'a. ⁵² Noḡw Antioch ep tuḡtsiwni'yūḡqam yūmosa hahlayya, pu Qahováriwtaḡat Hikwsit akw tuyḡawiwuyūḡwa.

14

In Iconium

¹ Noḡw puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihḡe, pas pavan yuaataḡw, ḡviy kaysiwhḡam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuḡtsiwa. ² Noḡw pay ḡa tuḡtsiwni'yūḡqam Jew-sinom ḡa-Jew-sinmuy hin unaḡwtoynayaḡe, aḡ tuḡtsiwni'yūḡqamuy amuhḡewi pumuy ḡalomáwuwnitoyḡnaya. ³ Noḡw ḡviy puma pep wūyavo ḡátuhḡe, Tutuyḡawhqat aw yanḡaḡw, ḡa tuhtusḡaḡw yuaata; noḡw pam lavayi put núokwayat yuaataḡa pas antsaniḡat Tutuyḡawhḡa mahtakni'ta, pumuy māyamuy aḡpiy kátatayhpit hihta tuawi'yūḡqat hintsakḡee. ⁴ Noḡw kīve sinom nātsiki, pētu Jew-sinmuy amumumyaḡw, pu pētu ayaiwtaḡamuy amumumya. ⁵ Noḡw ḡa-Jew-sinom-niḡw, pu Jew-sinom, moḡwímuy amumum pumuy okiwsasnaniḡey, pu tatatupninayaniḡey pasiwnaya. ⁶ Noḡw ayaiwtaḡam put navotḡe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu aḡpiy ánan'ik tutskwat aw'i, ⁷ Nihḡe paḡ puma lomatuawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸ Noḡw hak tāḡa Lystrat ep ḡatu; pam hak kukveḡ hintaḡe ḡa hisat nakwsu, pay yaw pas pam panḡaḡw tihtiwa. ⁹ Noḡw Paul yuaataḡw, i' tāḡa put aw tūḡayta. Noḡw Paul put aw-sa tayḡaḡw, ḡalaptsiwniḡniḡey ḡapēvewnaḡat put aw tūwahḡe, ¹⁰ Pahsat put aw a'nō paḡḡawu: Wunuptuu, kita; noḡw pam suḡwḡnuptut nakwsu. ¹¹ Noḡw Paul pep put hintsanḡw, sinom aw tátayyaḡe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhḡkwa a'nō paḡḡaḡwa: Kurs itam hihihtuy amuhḡa' nāwakinwisḡ, puma sinmuy amún tokoy'ḡaḡw itamumi hāwi, kitota. ¹² Nihḡe puma Barnabas Jupiter yan tuḡwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataḡw ḡviy'o. ¹³ Pahsat pu kitsókit hōtsiwhḡep Jupiter awwat moḡwi wakastaḡtaḡtuy tsamḡaḡw, sinnōlat hōtsiwhḡep kivaḡe, as sinmuy amumum ayaiwtaḡamuy amumi hom'oyḡni. ¹⁴ Noḡw ayaiwtaḡam Barnabas pu Paul puma put navotḡe nahpa' yuwsiy tsíkat sinmuy amuhḡa' wawarstinumḡaḡw, ¹⁵ A'nō paḡḡawnuma: Soh, tahtaḡtu, Ya uma hinoḡw yanhaḡam hintsatska? Pay itam piw sínotniḡaḡw umuntaḡat unaḡway'ta, nihḡe uma it áan'ewakw aḡqḡw it God taytaḡat aw lasyaniḡat itam umumi yuaata, ḡveḡatsit, pu tūwaḡatsit, pu pātuwaḡatsit-nikaḡw pu aḡḡe sohsokmuy hihtuy yesḡamuy yúkuḡat aw'i. ¹⁶ Pay as pi pam hisatḡahaḡaḡw aḡ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiy aḡ hinwisniḡat aw noi'ta, ¹⁷ Nikaḡw pam hak hímuniḡat himu put tuawi'taniḡat pam ayo ḡa yúkuḡe ḡviy lolmat hintsaki, nihḡe itamuḡem ḡḡaḡw yoknaḡwu, pu itamuḡem tal'aḡwnawit hihta aniwnaḡwu, nen itah'unaiḡway nōsiwhḡat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnaḡwu. ¹⁸ Yan puma hiḡḡawḡaḡw hihinḡaḡam pumuy ánwutaḡw, ḡviy puma pumuy amumi ḡa hom'o'ya. ¹⁹ Noḡw hakim Jew-sinom Antioch aḡqḡw-nikaḡw pu

Iconium anqw ökihqe, sinmuy hin unanwtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe kinaqw put haqami löökintota, mokqat wūwayaqe öviy'o. ²⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam okiw put aw nõyakiwkahkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kımii. Nihqe qavonvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹ Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuwit yuaataqe kaysiwhqamuy tutuqaynat, ahow Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²² Nihqe tuptsiwni'yuñqamuy unanwayamuy hürs hõñinmakañw, puma qapëvewnit añ yūmosa hinwisniqat pumuy õqalanma, nāmahin pi as puma put ep kānanvotyaniq'õ. Pi pan hapi itam God moñwtunatyayat aw yuñni, amumi kita. ²³ Pu puma Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaqw, Tutuyqawhqat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuptsiwyaqat aw'i. ²⁴ Pu puma Pisidiat añ kuyvaqe, Pamphyliat ep pitu. ²⁵ Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attaliat aqw'a. ²⁶ Nit pañqw pu puma pāvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God nūokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey öviy'o. ²⁷ Noqw puma pepeq pıtuhqe, Jesus aw tōnawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuawi'ta, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptsiwnit aw hõtahqata, ²⁸ Nihqe pepeq puma tuptsiwni'yuñqamuy amumum wūyavo qatu.

15

The Meeting at Jerusalem

¹ Noqw hakim Judeat anqw ökihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tutuqaynayaqe pañqaqwa: Pas uma Moses twiyat an poñotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nõñakni, kitota. ² Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nāmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pētuy amumum it ep Jerusalem aqwyani, ayaiwyuñqamuy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu öviy Jesus aw tōnawtaqam pañqw hihsavo pumuy amumunyaqw, puma pahpiy Phenicet añ hinwisa, pu Samariat añ'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq ökiqw, Jesus aw tōnawtaqam pumuy pās o'ya, pu ayaiwyuñqamu, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy āawna. ⁵ Noqw haqawat tütuptsiwyaqam pi Pharisee-sinmuy amuñaqwya. Nihqe puma hoñvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat pañqaqwa, pu pay pas puma Moses tutavoyat añ hinwisniqat amumi pañqaqwaniqata. ⁶ Noqw ayaiwyuñqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayaniqe tsovalti. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaqw wūyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi pañqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuñqw, ura God itamunaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wūyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuwit nanapte', tütuptsiwaniqata. ⁸ Noqw God añ u'nañwat aw navoti'taqa pumuy hahlayhti qey mahtaknaqe, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unanwayamuy kwan'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soñawnen pi uma tuptsiwni'yuñqamuy hihta a'nõ putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put añ qa kuyuñq'õ. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat

Jesus Christ núokwayat ahpiy ayo nõnakniqey tuptsiwni'yuñwa. ¹² Pahsat pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiñqaqwaqe pās tūqayyuñqw, Barnabas Paul amum tuawi'taqe, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kátatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu õviy puma yuaatage yukuqw, James lavayhtiqe pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuñaqw nõnem sinmuy wánwayniqe õviy pay mohti amuhpe pítuhqat Simeon pañqawu. ¹⁵ Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pēnaya: ¹⁶ Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kīhut sahpukiwtaqat anyuñqamuy aw ahoy yúkuni; pu nu kíqōyat aw ahoy kītani; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷ Noqw ahpiy mīmawat sinom Tutuyqawhqtat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqtat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsoq iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqtat pañqawq sohsoq añwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noqw õviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuñaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'nañwnayani. ²⁰ Nikañw pay itam amumi pēnayaqw, puma nõsiwhqtat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa añqw nõñsani, pu únwat qe'yani. ²¹ Taq hisatñahaqaw ahsupoq kitsókit añ hakim Moses tutavoyat yuaatotañwu. Añsakis nasuñwintalõnnit ep tsotsvalkiva put pēniyat añ tuñwáyañwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwyuñqam, wukw'a'yatuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tónawtaqamuy amumum nāñaqw hakimuy namorstotaqe, puma Barnabas-nikañw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqtat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barbasas yan piw mãtsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw pávannihqamuyu. ²³ Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuñqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqamuy õqalaya. ²⁴ Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuñaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'nañwnayaqe, umuh'unañway lahsintota pañqaqwaqee: Pas uma kurs hin poñotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat añ hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵ Noqw itam tsovaltíqe, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotaqe, aw itah'unañwamuy Barnabas-nikañw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniqw pam itamuyiniqw súanta. ²⁶ Ima táqat Itahtutuyqawhqtat Jesus Christ enem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noqw õviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat āawnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniqw, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta nõsiwhqtat nāp yukit aw noiwhqtat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim õ'qalyañwu. ³⁰ Noqw õviy puma pañqw ayatiwyaqe, Antioch epeq öki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noqw puma put añ tuñwáyaqe hahlayhtoti, pumuy õqalayaqat ep'e. ³² Noqw Judas, Silas amum, pay piw pas nāp God lavay'aymatnihqe wúhaq lavayit akw tuptsiwni'yuñqamuy u'nanaqe pumuy hürs hoñna. ³³ Pu õviy puma pepeq hihsavo qatuqw, tuptsiwni'yuñqam pumuy õqalayát, ayaiwyuñqamuy amumiq hōnaya. ³⁴ Noqw pay Silas hāk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noqw

Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavaiyyat tütutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wühaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahipy pantaq, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavaiyyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷ Noqw Barnabas John, Mark yan piw mätsiwhqat, wikniqey pas su'qawta. ³⁸ Noqw Paul u'naqw, ura pam Pamphyliat ep pumuy mätaqqe, ahipy qa amumum tumalay'ta. Noqw öviy piw puma put wikniniqw putniqw pam qa súanta. ³⁹ Noqw pas puma put ep nāma soon kurs nōyaltini; nihqe pay nawus nānaqw lahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁴⁰ Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwni'yuñqam God núokwayat aw pumuy noayaqw, puma pankañw ahipy'o. ⁴¹ Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tōnawtaqamuy öqalanma.

16

Timothy Goes with Paul and Silas

¹ Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwni'taqa Timotheus yan mätsiwhqa pep qatu, hakiy tuptsiwni'taqat wuhtit Jew-sinot tíata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noqw Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwni'yuñqam put aw lomanavoti'yuñwa. ³ Noqw as pam Paul ámunniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinnuy pañ yesqamuy tuway'taqe, öviy put wikqe, poñotku, put naat Greek-sinoniqw sohsoyam put navoti'yuñqw öviy'o. ⁴ Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayai-wyuñqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat mätaptiwisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noqw öviy Jesus aw tōnawtaqam tuptsiwnit añ öqawhtotaqe, nāqavo aw wühaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noqw puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kükuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniqw, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷ Noqw öviy puma Mysiat aw ökihqe, as Bithyniat awyaniqey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noqw öviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqwya. ⁹ Noqw Paul mihikq tuawyorikq, hak Macedoniat añqw tāqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aqwnen itamumi unañwtañni. ¹⁰ Noqw öviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniat aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuwawit yuaaykuyaniqat öviy Tutuyqawhqat itamuy wáñwayhqat itam pan wüwayaqee.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹ Pu öviy itam Troas añqw ahipiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep öki; nit qavonvaqw pu itam Neapolis ep öki. ¹² Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³ Pu itam nasuñwintalōñnit ep kiñaqw nōñakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltigamuy amumi yuaatota. ¹⁴ Noqw hak wuhti Lydia yan mätsiwhqa, tsatsákwmōtsaput a'nō hihkay'taqat huhyaqa, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma. Noqw Tutuyqawhqat put pan unañwtoynaqw pam Paul lavaiyyat aw unañwtavi. ¹⁵ Noqw

pam-niqw, pu amum ki'yunqam kūyit akw tuvoylatotiqw, pam itamumi öqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsiwqhqe, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awye', ep yesni, kítahqe itamumi tuyqawva.

In Prison at Philippi

¹⁶Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaqw, hak māna nūantuwiki qalomáhikwsit akw tuyqawiwtaga itamuhsawva; pam hakiy hihta hin-taniqat āawnañwu. Nihqe pantsakqey akw moñwímuy amuñem sivat nihti-lawu. ¹⁷Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumqe a'nö pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqñihqat tumal'aymatu; nihqe itam hin ayo nōñakniqat itamuy āwintota, kitinuma. ¹⁸Nihqe pam wūhakis tälät añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtökt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ümi pañqawni: Put añqw yámakuu, kita. Noqw pahsat pay hikwsi put añqw yama. ¹⁹Noqw put himuy'yunqam nanaptaqe, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihqe öviy puma Paul Silas enañ ñuayaqe, kisonmi momñwituy amumi pumuy lölökinuyñwa; ²⁰Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqawu: Ima tāqat Jew-sínomniñkañw itahk-itökoy ep sinmuy qalomáhintsahsanqhqe, sóontsahtsana; ²¹Nihqe nāp tuwiy tütuyaqyna. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwusuye', añ hinwisni, ²²Noqw sinom subpantaqam ayaiwtaqamuy amuhpewi hoñva; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihstiktotat, pumuy kohot akw wuvahtotaniqat pañqawu. ²³Noqw öviy puma pumuy wūhakis wuvah-totat, sivikimi tūvayaqe, sivilalwaqamuy oyi'taqa pumuy qaöwítavi'taniqat aw pañqawu. ²⁴Noqw yan put pas qaöwítutaptotaq, öviy pam pumuy pas yūmoq pánahqe, siviawiwat añ porom'iwtaqat añ pumuy kuykamuy hūrs tañata. ²⁵Noqw tökilnasaveq Paul Silas amum nāwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta. ²⁶Noqw nāt puma panyunqaw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqatspiat piwu. Noqw, pahsat pay sohsovik hötsiwa hötsiltotiqw, sohsoqmuy somiam rupamhtoti. ²⁷Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa tātayhqe, sivikit añ hötsiwyunqaw túwahqe, pahsat as pay nānaniqe sipwuvahpiy hókona, sivilalwaqam watqaqat wūwaqe öviy'o. ²⁸Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹Pahsat pu pam qōhit tuhtuy'qe amumiq supkqe, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq nātuva; ³⁰Nihqe pam pumuy añqw hóknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim piwu. ³²Pu puma put aw Tutuyqawhqat lavayiyat yuaata, pu sohsoqmuy kiyat ep yesqamuy amumii. ³³Noqw pam ep mihikq, hístaniqw paniwhitq, pahsat pay pumuy wikqe haqe' wuvahtiwhqat añ pāhoma, nit pahsat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu tímatu. ³⁴Noqw pam pumuy kiy ep wikvaqe, amumi tunösvoñhahta; nihqe puma sohsoyam God aw tütuptsiwaqe hahlayya. ³⁵Noqw tälawaqaw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqat aw solāwamuy ayatotaq, pañqawu: Pay um tāqatuy mātapni, kitota. ³⁶Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat öviy momñwit hakimuy añqw ayatota; öviy uma yámake', qahin unañway'kañw ahpiyni. ³⁷Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtaqamuy qa tūviwtaqamuy nuhtutpik wuvahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hóknañaniqey anyunwa? Sóoni; nāp añqwye', itamuy hóknañani. ³⁸Noqw solāwam momñwituy amumi

it tūawvayaqw, puma kurs Rome añqw sinoiwtaqatniqw puma nanaptaqe nēnem tusitota. ³⁹Nihqe öviy puma amumi ökihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hóroknaya; nihqe puma kíñaqw ahpiyniqat amumi naokiyway'yuñwa. ⁴⁰Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kíyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy öqalat, amuñaqw ahpiy'o.

17

In Thessalonica

¹Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniat añ kuyvaqe, Thessalonicat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ²Noqw Paul tuwiy anhtiqe pumuy amumi pákihqe, pāyis nasuñwintalöñnit añ pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwyuy añqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴Noqw haqawat tütuptsiwaqe, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaqw wūhaknihqamu, pu momoymuy pavansinmuy amuñaqw qa tsa'ya. ⁵Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiqa, hakimuy qa hihta a'pityu qahopihtuy nāmi tsovalaya. Noqw puma kive sohsokmuy sinmuy nāwahoyneyaqe, Jason kíyat aw kihpokyaye as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁶Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuñqamuy kive momñwituy amumi lölökinuyuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tūwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' öki. ⁷Noqw Jason pumuy pás oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mónwinihqat pañqawwa, yaw hak Jesus. ⁸Yan puma hiñqawwaqw, sinom kive momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ⁹Noqw Jason suñwámuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviyaniqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put ömahtotat, pumuy mātapyä.

In Berea

¹⁰Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam mihikiwtaqw, Paul Silas enañ Bereat aqw hönaya. Noqw puma epeq pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹Noqw ima sinom Thessalonicat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit añ puritota, su'gawkahkañw lavayit kwusuya, mātapi kurs iñ himu pas antsa pantaqw nanaptaniqe öviy'o. ¹²Noqw öviy puma wūhaknihqam tütuptsiwa, pu añ Greek-sinmuy amuñaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtaqt pīwu. ¹³Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessalonicat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaqe, sinmuy hin unañwtoynaya. ¹⁴Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam Paul pātuwaqatsit añhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw Silas Timotheus amum put aqw kaktayniqat Paul pumuy amumi tutaptaqw, puma pañqw ahpiyya.

In Athens

¹⁶Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom hihihituy wutsit aw nāwakinwisqey aw-sa yuki'yuñqw, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷Nihqe öviy pam tsotsvalkive Jew-sinmuy amumum hihihita nātuviniñlawu, pu Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqamuy amumuma, pu nāqavo kisonve put aw ökiwtaqamuy amumuma. ¹⁸Noqw haqawat hihta añ wuwni'yuñqam Epicureas lavayiyat ñuy'yuñqam-niqw pu Stoic-sinmuy lavayiyamuy ñuy'yuñqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqawwa:

Ya i' hak himu qalaváyhtuwi'taqa as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqawwa: I' sumataq sinom hihta alónöt aw nāwakinwisniqat tūtutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw öviy'o, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. ¹⁹ Noqw puma put nuayaqe, Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqawwa: Ya soon itam uñ hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñwani? ²⁰ Pas um hihta alónöt itamumi yuaata. Noqw öviy as itam i' himuniñqat nanaptaniqey nānawakna. ²¹ (Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqaww sinom amumi ökiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey-sa tunatyawyuñwa). ²² Pahsat pu Paul Mars tsomoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintiwhqat kaptsi'yuñwa. ²³ Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taymaqe, haqam tūtuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT EÑEM'I. Noqw öviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. ²⁴ I' hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyuñqata; pam hapi öveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw möñwiniñqat, kikiñhut sinot māyat akw yukiwyuñqat qa añ ki'ta. ²⁵ Oviy soon hak may akw hihta ep put paañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihtaa, ²⁶ Nihqe pam sopkawtaqamuy nanapwatuy sinmuy sükw uñwat añqw yuku, ahsupöq tūwaqatsit añ yesniqat öviy'o; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, ²⁷ Puma Tutuyqawhqtat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaqw qa yāpo. ²⁸ Pi itam put atsviy täyuñwa, pu poninitota, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqawwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. ²⁹ Noqw öviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas himunikañw, hihta sikavalasivat, sen qötsásivat, sen owat añqw yukiwhqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wūwantotani. ³⁰ Noqw pay God yūpahaqaww yan nāstanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsovik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹ Pi pam hisat sinmuy amuñem hin yúkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put eñem suan yúkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiwuy añqw put ahoy tätaynaqee. ³² Noqw puma ahoy yesvaniwñiqat nanaptaqw haqawat tutsiwhiñqawwa; noqw pētū pañqawwa: Pas ason itam it yantaqat uñaqw piw nanaptani. ³³ Yantaqat atspe pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'o. ³⁴ Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mātapyaqe tütuptsiwa. Noqw panhto-tiqamuy amuñaqw hak Dionysius yan mātasiwa, Areopagus epeq momñwituy amuñaq'ö, noqw hak wuhti Damaris yan mātasiwhqa; noqw pu piw pētū pumuy amumumya.

18

In Corinth

- ¹ Yantaqat atspe pu' Paul Athens añqw ahpiyñihqe, Corinth ep pitu.
- ² Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwhqat Aquila yan mātasiwhqat tuwa. Pam hak pūnat nōmay Priscillat amum Italyt añqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añqw ahpiyyaniqat amumi

pañqawhq òviy'ò. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³ Nihqe pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taqe, amumum huruhtiqe, amumum tumalay'ta; puma mòtsápkít tumaltuwi'yuñwa. ⁴ Noqw pam ańsakis nasuñwintalòñvaqat ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵ Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat ańqw pituqw, Paul pan unañwtiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶ Noqw pay puma ehpewhtotiqe, aqw nānāp hiñqawqaw, pam yuwsiy tsatswit, amumi pañqawu: Kurs uma sūlawhte', uma pas nāp put ep tukopniwiani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷ Pu pam pañqw ahpiynihqe, hakiy Justus yan mātisiwhqat God aw nāwakinmaqat kiyat ep pitu; put hakiy kīat tsotsvalkit aw pikta. ⁸ Noqw hak tsotsvalkive mohpeq moñwi Crispus yan mātisiwhqa, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwa. Noqw kaysiwhqam Corinth ep ki'yuñqam nanaptaqe, tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti. ⁹ Pahsat pu Paul mihikq tuawyorikq, Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlavayiy qa ñuy'tani. ¹⁰ Nu úmuma; noqw soon hak un hintsannik ūmi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kīve sinomuy'ta. ¹¹ Noqw òviy pam sūkw yahsañwuy-nikañw ańqw navay mūmuyawhtuy aw pahsavo God lavayiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹² Noqw Gallio Achiat ep moñwiwtaqw, Jew-sinom sun unañwtotiqe, Paul ñuayaqe haqam hin yukiltiñwuqat kīhut pańso put wikya, ¹³ Pañqawkahkaño: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nāwakintiwniqat sinmuy amumi ò'qala. ¹⁴ Noqw Paul as lavayhtiniqey anhtiqw, Gallio Jew-sinmuy amumi pañqawu: Pay pi as himu haqam pas qa sūantakañw, qahopihintaqw, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sinomu. ¹⁵ Nikañw kurs pay uma lālavayit, pu nānatñwanit, pu umuhtutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶ Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kīhut ańqw pumuy lālayi. ¹⁷ Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sosthenes ñuayaqe, haqam kīve hin yukiltiñwuqat atpip put wuvahtota. Noqw Gallio iit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸ It atsve pu' Paul pep wūyavo qatut, ań tuptsiwni'yuñqamuy mātapt, pañqw Syriat aqw'a. Noqw Priscilla-niqw pu Aquila puma put ámuma. Noqw pam pi Cenchreat ep tal'arilit, pay hihta ep God aw pasiwniyat an ruhpaqk òviy'ò. ¹⁹ Noqw pam Ephesus ep píthuqe, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pákihqe, pep Jew-sinmuy amumum nātuvihñewat yuaata. ²⁰ Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qátuniqat puma nānawaknaqw, pam qa nakwhaqe, ²¹ Pañqw ahpiynikañw, pumuy òqalaqe pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nõviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Nikañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pítoni, God pan inuñem yuki'taniq'ò; pu pam Ephesus ańqw pāvaqe ahpiy'ò ²² Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqwnihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³ Pu pam pep hihsavo qatut, pañqw ahpiynihqe Galatiat, pu Phrygiat ań ahsupoq pās nānañumo ań kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy òqalanmakañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴ Noqw hak Jew-sino Apollos yan mātisiwhqa, Alexandriat ep tihtiwhqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pās hopi, nihqe tutuvenyukit ań a'nò tuwi'ta;

25 Pu Tutuyqawhqat tunatyayat añ pās tuwi'vaqe, Tutuyqawhqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tūtutuqayna; nikañw pay pam John ahpiy kūyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat-sa navoti'ta. 26 Nihqe pam pas qa nánahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan āawna. 27 Noqw pam Achaiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yuñqam pepeq tuptsiwni'yuñqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqawqa. Noqw pam pītuhqe, nūokwat ahpiy pumuy amumi a'nō unañwtavi, 28 Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaōwítuptionsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

19

Paul in Ephesus

1 Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwawa hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tūwahqe 2 Amumi pañqawu: Uma tūtuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqawqa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa ñas'ew nanapta. 3 Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw kūyit akw tuvoylati'wya? Noqw puma pañqawqa: Ura John sinmuy kūyit akw tuvoylata. Noqw òviy itam pay pan piw tuvoylatoti. 4 Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy kūyit akw tuvoylata, puma nāp tunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pītuniqat aw tūtuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. 5 Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natiñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatoti. 6 Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhq, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God enēm yuaatota. 7 Noqw puma tahtaqt pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqamya. 8 Noqw Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkumuy múmuyawhtuy añ God moñwtunatyayat qa nánahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptionsiwna. 9 Noqw haqawat tōhsaptotiqe, qa tūtuptsiwa; nihqe it pūhut pōhut nuhtutpik qalomáyuaativayaqw, Paul pumuy amuñaqw ahpiynihqe, tuptionsiwni'yuñqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. 10 Nihqe pam lōq yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noqw òviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqat Jesus Christ lavaiyat nanapta, Jew-sinomu, pu Greek-sinomu.

The Sons of Sceva

11 Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātataypit hintsaki. 12 Noqw òviy hakiy hihta akw tūtuyhq, hak Paul añqw hōhōnhpit, sen nanamokpit tūtuyhqat aw taviqw, tūya put mātapanwu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqw nōña. 13 Pahsat pu hakim pōvost Jew-sinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natiñwaniyat tuñwáyaniqey anhtotiqe pañqawqa hihikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. 14 Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqw mohpeqnihq Sceva yan mātsiwhqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. 15 Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? 16 Noqw tāqa qalomáhihikwsit akw tuyqawiwtāqa pumuy amumi tsoomhtiqe, áñwutaqe, pumuy a'nō

hintsana. Noqw puma qa yuwsikahkañw, tūhototikahkañw, put apyeve kīnaqwatqa. ¹⁷Noqw Ephesus ep Jew-sinom pu Greek-sinom sohsoyam it nanaptaqemaqastoti. Noqw Tutuyqawhqaqat Jesus natñwaniat pas kaptsitiwa. ¹⁸Noqw kaysiwhqam tuptsiwni'yuñqam ökihqeq, nātuhtualyaqeq hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹Pu öviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqw tuhisay hiñsatskaqam tutuveni tsovalayaqeq, sohsokmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hiñkayat pohtoylayaqew, kurs löp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip sömorit pahsa'haqam siwat hiñkay'taqat aqw pitu. ²⁰Yan God lavayiat a'nö öqawi'maqeq, añqeq' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹Yantaqat atsva pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy añ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqeq Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²²Pu öviy pam löqmuy put aw anañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōna, Timotheus-nit, pu Erastus pūmuy, nit pay pam hāk Asiat ep hiñsavo huruhti. ²³Noqw ephaqam it yañ pōhut ep a'nö hiñsatskiwa. ²⁴Hak tāqa Demetrius yan mātsiwhqa, qōtsāsivat siplawhqa, Dianat kīyat anyuñqat hiñsakwhohyat qōtsāsivat añqw yukulawhqeq, put tumaltuwi'yuñqamuy a'nö kāhaktotoyna. ²⁵I' hak pumuy-nikañw, pu amūn hiñsatskaqamuy sūmi wāñwayhqeq, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶Pu uma piw añ taykahkañw navoti'yuñqw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pep sohsovik Asiat añ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqeq, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwyaqam sinmuy māyamuy akw yukiywuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷Noqw öviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kiāt piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhitini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸Noqw puma put nanaptaqeq pavan pas itsivutotiqeq pañqawu: Pay pas Ephesus ep qātuhqa Diana a'nö hīmuu, kitota. ²⁹Noqw kive sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus ñuaya, Macedoniat añqw fāqatuy Paul amum waynumqamuy; nihqeq pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰Noqw Paul as sinmuy amumi pākiniqew, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatmat put aw hakimuy hōnayaqew, pay pam ahpami qa uahintsakniqat pañqawu. ³²Noqw haqawat yanwat hiñqawu, pu pētū panwat sutske'wat hiñqawu; pas sinom hiñsatskaqeq qa navoti'numya, noqw suswuhaqnihqam hihta öviy tsovaltīqeq qa navoti'yuñwa. ³³Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaqeq, pam lavayhtiniqat puma aw öqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi māmasaqeq, as nēñem hin lavayhtini. ³⁴Noqw kurs pam Jew-sinoniqew puma māmatsyaqeq, pahsat tāwat añqeq löš qōñiltiqat pahsavohaqam sūsaq sāakmaqeq pañqawu: Pay pas Ephesus ep qātuhqa Diana a'nö hīmuu. ³⁵Noqw kive tutuven'aya sinmuy uyiwaqeq, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an söniwhqat Jupiter añqw posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqeq, pay uma qa pas hiñqawanihkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinihkañwo. ³⁷Taq hwa uma imuy tāqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas āantsawat kikihut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum sūp tumalay'yuñqam hakiy aw

hihta ep hinyuñwniqw, pay pi moñwkive himu hin yukiltiñwuqat aw hötsi, pu momñwit eñem hihta ep honqam yëse; pay ason puma pep hihta ep nēnehpewi hiñqawani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas nātuviñlalwaniqw, pay ason hisat tsovaltiñwuqey ep tsovaltiqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'nō hiniwhitiqat ep tūviñtiwiyaniqey aw unahinhnoti, kurs itam hihta aw yankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqawaniqee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsovawtaqamuy mātavi.

20

To Macedonia and Greece

¹ Noqw a'nō hiniwhitiqat añ ruhpaq, Paul tuptsiwni'yuñqamuy wāñwayhqe, öqalát, mavoktat, pañqw Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu öviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan öqalanmakañw, Greece ep pítuhqe, ³ Pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ qatu. Noqw as pam pāvaqe Syriat aqwniñiqw Jew-sinom put moqmani'yuñqw, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴ Noqw hak Bereat añqw tāqa Sopater put amum Asiat aw'i, noqw Thessalonicat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añqw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqw Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noqw qapekén'oyiwhput növiwhqat añ ruhpaq, itam Philippi añqw pāvaqe hoyoyokuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tálát añ yëse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam pōlavikit yónoyhtotaniqe sumitsovaltiqw, Paul qāvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tōkilat nāsamiq pahsavo yuaata. ⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutychus yan mātsiwhqa poksöve tsokiwkañw huruvuwva; noqw pas Paul sutsépyuaataqw, pam qaunánwtalawvaqe, payhp natsve kihut añqw posq, puma put sūmokq put tsōpahtota. ¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaqe, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwini, pay pam nāt tayta. ¹¹ Pu öviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yónoyhtat, añqw nōst, ahpiy piw nāto tālawvaniqwsavo yuaata; nihqe pañqw pu ahpiy'o. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākihut awyaqe, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwankahkañwo, pan pam yukuqw öviy'o, pam aqw nāpniquey wūwaqee. ¹⁴ Pu öviy pam Assos ep itamumi pituqw, itam panayaqe, Mitylene ep öki. ¹⁵ Pañqw pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavönvaqw Chios aqlavo öki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavönvaqw itam Miletus ep öki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqw öviy'o; pas as Asiat ep söwhtiniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talōñniyat ep Jerusalem épeqniqey öviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqw Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tōnawtaqamuy wukw'aymuyatuy wāñwayi. ¹⁸ Noqw puma ökiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yūmosa umum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqtat eñem tumalay'ta, Jew-sinom inumi hepyaqe, nuy

moqmani'yunq'ö. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kakhawnat, umuy put äawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kinawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lalvayhqe, tunatay añqw lasye' God aw namtökyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqa Jesus Christ qapëwewnayaniqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan anañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsókinawit nuy äwinma, yaw nu sivilhpit, pu kãnanvotpit aw pítuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin anañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nënem kakhawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem pöhtavit añ kuyvaniqey öviy'o, Ura Itahtutuyqawhqa Jesus nuy God núokwayat tuawi'taniqat aw ayata. Noqw öviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya. ²⁵ Noqw taa, pep pahsavu nu sohsokmuy umuħpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pãpu inumi yórikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Öviy uma it tãlat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok äawna. ²⁸ Öviy uma nãnami tunatyaltotini, pu sohsokmuy God aw tönawtaqamuy amumii; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwniqat öviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tönawtaqamuy nopni'yuñwniqat öviy'o; pam pumuy pas nãp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqw, nuy ahpiyiniqw, hakim kwëkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwriltini; nen kanelmuy qa pëtotani. ³⁰ Pu híkispí pas nãp umuñaqw haqawat hoñve', qa-suantaqat lavayit akw nãmi sinototani. ³¹ Öviy uma tunatyawyuñwni, nen it u'ni'yuñwni; ura nu payhkomuy yahañwuy añ mimhikqat pu talóñwintiwhqat añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qé'iwma. ³² Noqw taa, isinoma, nu hapi umuy God aw mãtavi, pu núokwlawaiyat aw'i. Pam hapi umuy wuñwnaniqey aw öqala, pu umuy hihta máqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sívayat tuñlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owi, uma nãp navoti'yuñqw, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nënem'i, pu inumuyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ ökiwyaqamuy amumi anañwtpayaniqata, pu Tutuyqawhqaqat Jesus lavaiyat u'ni'yuñwniqata; ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta ömahtaqaqat epnihqe pas hahlayni. ³⁶ Yan pam lavayhtit, tamótswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nãwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahañw tsönantota, ³⁸ Soon pãpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe öviy'o; nihqe pahpiy puma put amum pákihut awya.

21

Paul Goes to Jerusalem

¹ Pu öviy nawis'ew itam pumuy amuhpiyinihqe, itam yūmosa Coos aqwyā, pu qavoñvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwyā. ² Noqw itam pákihut Phenicat aqwnihqat tutwaqe, put aqw yayvat, pãvaqe hoyoyokuya. ³ Noqw itam Cyprus tutwaqe, suyvaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep pákihu hoiy óyaniqaw öviy'o. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tutwaqe, tsañe'sikis tãlat añ pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw pañqaqwa. ⁵ Noqw öviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwyā; noqw puma sohsoyam nõmamuy pu timuy amumum

kīhut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamōtshoñvaqe, nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut aqw yayva; noqw puma ahoy kimiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw ökit, Ptolemais aw ökihqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi yuaaykuyaqe, sükw tāwat añ amumum pep yēse. ⁸ Pu qavonvaqw itam Paul amumyaqam pañqw ahpiyyaqe, Caesareat ep öki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqat Philip kiyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsāhe'nihqamuy añ ökiwyaqamuy paañwantotaniqey aw oyiwhqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālōqmuy māmānhtuy pas qanawhvalni'yuñqamuy tímuy'taqw, puma God eñem yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan mātsiwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pītuhqe, Paul kwekwēwhpiyat kwusut, put akw may, pu kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwēwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mātapani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ö'qalya, pu pep yesqamu. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sōmiltiniqey suhta'ewa; pu qa pāniqw-saa; pi nu eñem mokniqey suhta'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam nōyaltotiqe pañqawu: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵ Ahpiy pantaqw itam hihta hinnumyaqey ömahtotat, Jerusalem aqwyā. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawat itamumyaqey, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mātsiwhqat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kiyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq ökiqw, tuptsiwni'yuñqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavonvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi hahlayhtit; pahsat pu God hin put tumalayāt ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqat pās nanap hin hiniwhitqat pam pumuy amumi tuawit'a. ²⁰ Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqawu: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom qaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yuñwa; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yuñwa. ²¹ Noqw puma nanaptaqw, yaw um sohsoqmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²² Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi uñ pītuhqat soon qa nanaptaniqee. ²³ Pay öviy itam ümi hiñqawqaw um panhtini. Hakim itamuñaqw nālōyöm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yuñwa. ²⁴ Taa. Um pumuy tsāme', amumum napwatani; nen um amuñem sisvini, noqw puma āritotini. Um panhte', sohsoqmuy amumi mahtaknani, uñ hin lavayhtiwhqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pās qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yaniqata, pu uñwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavonvaqw pumuy amumum napwataqe, God kiyat aw paki; nihqe hisat puma put añ kükuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwhiwniqat pañqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noqw tsañe'sikis tālat pas pay sūlawhtiniqw, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kiyat ep Paul tutwa; nihqe sohsokmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yuñwa, ²⁸ A'nō pañqawkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtapyaa! I' tāqa hapi hāhaqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpewii, pu it kihut ehpewii. Pu öviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kihut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi pūnathaqam hakiy Ephesus añqw tāqat Trophimus yan mātsiwhqat Paul amum kiveniqw aw tātayya; nihqe ka Paul put God kiyat aw pānahqat wūwayaqe, öviy yan lavayta. ³⁰ Noqw kive sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sūvo yuhtuqe, Paul ñuayat, God kiyat añqw ihpoq lölökinuyuñwa; nihqe pahsat pay hötsiwaht uhtaya. ³¹ Noqw nāt puma put nīnantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'nō hiniwmanayaqat pan mohpeq solāwamoñwit aw tūawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solāwamuy-nikañw, pu tsivot-sikip sūnatnihqamuy solāwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solāwamoñwit solāwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuwalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi awnihqe, pu ñuat, puma löqmuy sivanamiqlölöt akw put somyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hīmunihqat, pu hihta hinhtiqtat tūviñta. ³⁴ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy amuñaqw pētu yanwat hiñqaqwa, pu pētu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, öviy pay put solāwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵ Noqw puma tutuveñpa wupniniqw, solāwam Paul tsöpwise, pas sinom a'ñyayw öviy'o, ³⁶ Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tūvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solāwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ūmi hiñqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tūqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt añqw tāqa ura hisat sinmuy hin unañwtoynaqe, nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayēsihpumi tsāma? ³⁹ Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi māmasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22

¹ Nihqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nāmatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nēñem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tūqayyuñwani. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hiñqaqwa; noqw pam pañqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Nikañw nu yep kive Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoy-amuy pas añhqe qatsqat tutuqayi; nihqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tāwat ep panyuñqat pan'i. ⁴ Nihqe nu it yañ pöhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat öviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsanqe, somlawkañw sivikimi tañatima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuveñat ömahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy pepeq yesqamuy sivintoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqee.

*Paul Tells of His Conversion
(Acts 9.1-19; 26.12-18)*

⁶ Noqw nu pañsoqnikañw, tāwanasavehaqam Damascus aw hayiñwnaqw, ònaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawwa. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tònayat navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tálát tutwaqe, tsátsawna; nikañw puma hakiy inumi hiñqawhqt tònayat qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat unem yukiwtaqat suhka un sohsok áawnani. ¹¹ Noqw pas tála a'nò talq, ivosiy qatálawwaqw, òviy ima inumumyaqam imay ñuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwhqt an God pas kaptsi'taqá Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pítuhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tálawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiy tálawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqam God un namorstaqe Tiy pas súantaqat ùmi mātaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mātsi'taniqe òviy'ò. ¹⁵ Pi um hin yórikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put eñem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw sōwuu? Um wunupte', kūyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqt natñwaniyat aw taqa'nañway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pāhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kíyat ep nāwaknakañw, tuawyori; ¹⁸ Nihqe Jesus tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtií, nen um Jerusalem añqw Its ahpiyini, taq puma un hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yuñq, nu ura as ùmi tuptsiwni'yuñqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu un tuawi'taqat Stephen unwáat munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, nñantotaqamuy súamun anañwti; nihqe nu nñantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyini, taq nu un yañqw yávoqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahsavo put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqaqwa: Tūvayaa! Nñayaa! Pay pi put qa qatuqw lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinumyakañw qóat òmiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pás tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqaqwaqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wúnuhqt aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniqw pay pam súanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiyinihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyaltini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy áawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nò sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamnikañw tihtiwa. ²⁹ Pahsat pay ima as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sinonihqt mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe òviy'ò.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew-sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navot-nigey nāwaknaqe, qavoñvaqw put ñaha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23

¹ Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tah-taqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God uñ wuvahtani, um tumalwihwput antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe òviy pep qatukañw, ya um hinhtiqw tutavot hin lavayhtiqaq qa anhtiqe soq nuy wuvahtiwniqat pañqawu? ⁴ Noqw añ hoñqam pañqaqwa: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ⁵ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq moñwitniqw qa navoti'taqe òviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶ Noqw Paul māmatsq, kurs pētu Sadducee-sínomyaqw, pu pētu Pharisee-sínomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tiata; nu hapi hihta ñòyit-nikañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷ Yan pam hiñqawhq, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa súnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸ Sadducee-sinmuyniqw pi sinom pas soon ahoy yevani, pu yaw òñaqw hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Noqw pas sinom a'nō mowawatota; noqw ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amún unañwtotiqam hoñvaqe a'no nāñwuy'yuñqe pañqaqwa: Pay itamuyniqw i'taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqw, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰ Noqw pas puma nānami a'nō hiñqaqwaqe, sumataq put nāhoy tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat òviy'o. ¹¹ Noqw ep mihikq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtikey pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹² Noqw talāwvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwakw pasiwnaya, ason pas puma Paul nīnayay, pu' nōñōsaniqey, pu hikwyaniqey pañqaqwa. ¹³ Noqw hakim lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴ Pu òviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi òkihqe pañqaqwa; Itam nēnem pasiwnayaqe kitota: Pas ason itam Paul nīnayay, pu' nōñōsani. ¹⁵ Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqaqwaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pituqw, itam nīnayaniqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶ Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷ Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñ'iwuyūqamuy sukwat wāñwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. I' put hihta āawnani. ¹⁸ Pu òviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wāñwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw

pam nu hihta āawnani. ¹⁹ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat nuat, qalavo wikqe, tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰ Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi oqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pawan hin nanaptaniqey nānawaknaqe òviy'ò. ²¹ Noqw um hapi amumi qa ūnatini; taq pumuy amuñaqw lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yūñqam put moqmani'yūñwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayat, pu nōñōsani, pu hikwyani; nihqe òviy pas yukiwkahkañw, uñ panhtiniqey pañqawniqat òviy maqaptsi'yūñwa, pam aw kita. ²² Noqw òviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwút-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamyuy, pu pakwút-sikip súnat lansay'yūñqamuy. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pawan Felix tutskwat aw moñwit òqala. ²⁷ It tāqat Jew-sinom nuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amuminihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sínonihqat nu navotqe òviy'ò. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikva. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwyu, pu sivihipit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yūñqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put ūmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyūñqey utpip pañqawu. Hak òqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwñqat anhtotiqe Paul wikyaqe, mihikpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavoñvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoa aqwyu. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put ámumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep òkihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūñwahqe, pam haqagwat tutskwat añqwnihqat put tūviñta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason uñ hin tsokani'yūñqam tuwat òkiqw, nu uñem hin yúkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

24

Paul Accused by the Jews

¹ Pu ahipiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yafuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātisiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpewii. ² Pu òviy Paul tuñwáyaqw, pahsat Tertullus put ehpewi yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhipiy uyiwawtaqat qatsit nāvokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahipiy himu qaōwíhintaqa imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pawan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat òviy um as okiw hihsavo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnawtaqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpewi hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as òviy i' piw

God kīyat sokoptaniqey anhti; noq̄w itam put nūayaq̄e, soon as itamumi hin tutaptiwhq̄at qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noq̄w pay mohpeq̄ solāwamoñwi Lysias itamumi suptuq̄e, ôq̄alay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihq̄e hihta put nēveltotoynayaq̄am ūmiyaniq̄at pañq̄awu. Noq̄w um nāp̄ put aw pohte', itam hihta put q̄alomāneveltotoynayaq̄at sohsok navotni. ⁹ Noq̄w Jew-sinom put amum sunyaq̄e, pay pas pantaq̄at pañq̄aq̄wa.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniq̄at aw māmasaq̄w, pam lavayhtiq̄e pañq̄awu: Nu' navoti'taq̄w um hisatñahaq̄aq̄w imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noq̄w ôviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq̄'ô, nu okiwlawniq̄e Jerusalem aq̄wniq̄w, nāt pu' ahpiy pakwt lōq̄ sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haq̄am hakiy amum nāñwuy'taq̄w puma inumi tāyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwnaq̄'ô, sen God kiyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kīvee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaq̄ey soon suyan pañq̄aq̄wani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas sūañq̄awni: Nu hapi pūmuyniq̄w q̄asuan God aw nāwakinma, iwū'yamuy aw yantaq̄ayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taq̄at, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taq̄at sohsok tuptsiwni'kañwo. ¹⁵ Nihq̄e ima sūanyuñq̄am, pu q̄asanyuñq̄am so'pum ahoy tātayyaniq̄at, nu ep God q̄apēvewna; noq̄w pay puma piw put pantaq̄at lavayta. ¹⁶ Paniq̄w hapi ôviy nu yūmosa suyan unañway'taniq̄ey tuwanlawu, qa hihta ep q̄aanhtiq̄ey navoti'taq̄e, sen God ep'e, sen sinmuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaq̄w, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw ôkwatuwiwyaniq̄at kuwahtiwhq̄at-nikañw, pu Tutuyq̄awhq̄at aw himu noiwhq̄at yankañwo. ¹⁸ Pantaq̄at atsve hakim Asiat añq̄w Jew-sinom nuy God kiyat ep napwataq̄w tutwa, nu qa kaysiwhq̄amuy sinmuy amumuniq̄'ô, piw hin q̄aq̄tsinayaq̄amuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaq̄am pañq̄aq̄wani, nāt nu moñwtsovawtaq̄amuy amutpip wunuq̄w hihta inumi q̄alomátutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañq̄awhq̄at ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniq̄at tuptsiwni'taq̄ey ep pu' it tāwat ep umuhpiy hin tūviñtiwa, kītahq̄at ep'e. ²² Noq̄w Felix it navotq̄e, pañwat pōhut pas suan navoti'taq̄e pumuy pay hāktaq̄e amumi pañq̄awu: Ason mohpeq̄ solāwamoñwi Lysias pītuq̄w, nu uñ hinhtiq̄at pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniq̄at pam put aw pañq̄awu. Nikañw pay qa pas pas hūrs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniq̄w, sen put awyaniq̄w, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noq̄w ahpiy hihsakis talq̄ Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihq̄e Paul wāñwayhq̄e, Christ aw q̄apēvewnit put ahpiy aw tūq̄ayta. ²⁵ Noq̄w Paul put aw pañq̄awu: Itam soon qa suan hinwise', nami-tuyq̄awi'yuñwini. Taq̄ God itamuñem hin yūkuni. Noq̄w Paul yan yuaataq̄w, Felix tsawnaq̄e, tururuyku; nihq̄e pañq̄awu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiq̄w, nu uñ wāñwayni, kita Paul aw'i. ²⁶ Noq̄w as sakiq̄w Paul put sivat maq̄aq̄w pam put mātapniq̄ey wūwanta. Nihq̄e ôviy pam piép put wāñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noq̄w pay ahpiy lōs yahsañwvaq̄w, Porcius Festus Felix q̄eniyat ep paki; noq̄w Felix Jew-sinmuy tayawnaniq̄ey nāwaknaq̄e, Paul nāto sómiwtaq̄w ahpiy'ô.

25

Paul Appeals to the Emperor

¹ Noqw Festus tutskwamakaway ep pítuhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahsat pu God awwat mohpeq móniwi-niqw, pu Jew-sinmuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amunem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wánwayhq, Jerusalem aqwniqat aw ö'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniqey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiqe, pay Paul Caesareat epeq qátuniqat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniqey pañqawu. ⁵ Oviy amuñaqw haqawat ö'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqat ep himu qalomáhintaniqw pañqawani. ⁶ Noqw pam pumuy amumum pakwút-sikis haqam talönnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaqw, pam haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat pañqawu. ⁷ Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem añqw ökihqam put aqlaq hoñkahkañw, hīhihta nuhtsel'e'wakw nihtiwhtaqat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin pañqawani. ⁸ Noqw pam nënem lavayhtiqe pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kíyat ehpewii, pu Caesar ehpewii. ⁹ Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy unañwve hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw pohtiwniqey nāwakna? ¹⁰ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomáhinhtiqw um suyan navoti'ta. ¹¹ Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwuy hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nīkañw kurs pay ima nuy hīhihta qalomátsotsokanayaqw pam qa himuwa pas antsaniqw, soon hak nuy pumuy amumi nóani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹² Pahsat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiqe pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³ Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniqe Caesareat ep pitu. ¹⁴ Pu öviy Festus Agrippat aw Paul lalvayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sómiwtaqat mātavi. ¹⁵ Noqw ura nu Jerusalem epeqniqw, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, enem qalomáyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶ Noqw nu pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: Kurs uma hihta ep put qalomátsokanayaqw, pay pam umuhpewinen nënem hin lavayhtiniqat put enem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwuy aw noiwni. Pu pam nāto qa nënem hin lavayhtiqw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome añqw sinmuy tuwiamu. ¹⁷ Noqw öviy pumuy ökiqw, nu qa sōwunit, qavoñvaqw haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸ Noqw ima put hihta qalomátsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwuwuiy an put hihta tsokanaya. ¹⁹ Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwniy ep put amum nënem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat pañqawlawhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūwt pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, öviy nu ason hisat put Caesar aqw táviniqat aw pahsavo pay

hāk put pani'yūñwñiqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq, Paul wikvaya. ²⁴ Noqw Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat aw tāyuñqw, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi òkiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqaqwa. ²⁵ Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwtiqw, òviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶ Noqw pas nu imoñwiy aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe òviy nu paniqw it umutpipo wikva, tis pi òviy pas utpipoo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtiwqh, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq távinikañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawñiqw, pam pay nuyniqw qa wuwni hinta.

26

Paul Defends Himself before Agrippa

¹ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēnem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvuyaltit, nēnem lavayhtiye pañqawu: ² Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohok hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey òviy'o. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohok hintsakpiyamuy-nikañw, pu hihhihta añ qa sūnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqw òviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añaqaw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yūñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaqw inumi navoti'yūñqe, as suhta'ewye' pañqaqwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwniy pas añqe' hinwisqamuy amumum pantaqe, Pharisee-sinoniñwu. ⁶ Noqw God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷ Noqw put awinít hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw òkiniqey tunatyawkahkanw añaqaw nāqavo pu tōkilat añ God tumalay'yūñwa. Noqw nu' hapi put nōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoqw God so'pumuy ahoy tātaynaniqw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwñieway'o? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw tāqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hihhihta qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe òviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qōqyaniqw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqaqwaniqat òviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynat-inuma, pu nu pas pumuy amumi itsívuiwtaqe a'lōnót kitsókit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion (Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat pasiwkañw Damascus aqw'a. ¹³ Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tāwanasave òñaqw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawvaqw nu tuwa. ¹⁴ Noqw itam

sohsoyam tutskwami lōhōkq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tōnayat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqgw nuy okiwsahsana? Um tsutskuy'yuñqat aqw horarataqw pam uñem anahaa. ¹⁵ Noqgw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqgw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwtani; pi nu yaniqw ūmi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan uñ yukuniqey òviy'ò, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nāt nu hīhihta añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat òviy'ò. ¹⁷ Nu uñ imuy pas sinmuy amuñaqw ayo tahtaptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ò. Nu hapi pumuy amumi uñ pu' ayataqw, ¹⁸ Um pumuy pōsiyamuy tālawnani, pu qatālat añqw tālat aw lasnani, pu Satan òqalayāt añqw God aw'i, pumuy qaanhtipuum amuhpiy ayo yukiwniqat òviy'ò, pu inumi tūtuptsuwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat òviy'ò.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhiti, Moñwi Agrippa, noqgw òviy nu hihta òñaqwnihqat aw yórikqey aw qa rohomnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put āawna, pu Jerusalem epeq yesqamuyu, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuyu, nit añk pu qa-Jew-sinmuyu. Puma qaantunatyay añqw lasye', God awwat nánamtōkaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yāyantaqat ep Jew-sinom God kiyat ep nuy ñuayaqe, as nuy nīnayaniqey anhtoti. ²² Noqgw nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsiwiwta, añ sōqavuw̄sinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añqw qa hihta alōñot yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaqw pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tālawnani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nēnem yuaataqw, Festus a'nō pañqawu: Paul, um hōñaq'iwta, um hīhihta navoti'taqe put akw hōñaq'iwta. ²⁵ Noqgw pam pañqawu: Nu qa hōñaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unañway'kañw iit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Moñwi Agrippa sohsoq iit navoti'ta; noqgw nu qa nānahinkinakañw put atpip yuaata; pi nu nātuptsinaqw pas ka i' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauyve hiniwhiti. ²⁷ Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwni'ta? Pay um suyan tuptsiwni'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pēp aw nuy añwuta. ²⁹ Noqgw Paul pañqawu: Pas hapi um i', pu sohsoyam inumi tūqayyunqam añ ahsupoq inunyuñwniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwtniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihqe puma qalavoyaqe, pēp put yuaatotaqe pañqaqwa: Pay kurs as i' tāqa qa hihta mokiwuy hihkay'taqat hintsaki, pu sivihipita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pañqawu: Pas as i' tāqa Caesar aqw qa taqa'nañwte', pay soon qa mātaviwni.

27

Paul Sails for Rome

¹ Noqgw itam pāvaqe Italyt aqwyaniqat pan yukiltiqw, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaqw tsivót-sikip sunat amumi moñwi. ² Noqgw itam pākihut Adramyttium añqwnihqat aqw yuñqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey

tunatyawkahkañw, pāvaqe hoyoyoykuya; noqw hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessalonicat añqw sino, itamuma. ³ Qavoñvaqw itam Sidon ep öki. Noqw Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unañwtiniqat put nakwhana. ⁴ Noqw itam pañqw ahpiyyaqe Cyprus cep hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ö. ⁵ Noqw itam Cili-ci-at-nikañw Pamphyliat pumuy qalavaqe pātuwaqatsit añqe' hoyóyototakañw, Lyciat ep wuhkokitsokit Myra yan matsiwhqat aw öki. ⁶ Noqw pep Alexandriat añqw pākihu Italyt aqwniqat solāwamoñwi túwahqe, itamuy pañsoq tañata. ⁷ Noqw itam wūhakis tālat añ pāvaqe hūhin hoyóyototaqe, kānanapat, Cnidus aqlavo öki; noqw hūkañw itamuy qa nakwhanaqw, öviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpeqya. ⁸ Nihqe itam hūhinhaqam put ruhpaqyaqe haqam Lomayoñipsö yan matsiwhqat aw öki; put aqlap kitsóki Lasea yan mātsiwa. ⁹ Noqw wūyavotiqw, pay napwaltalöñnit añ ayo ruhpaq, öviy pāvaqe nuhtsel'ewayhinhtiqw, pahsat pu Paul hinianiqat pumuy āwanaqe, ¹⁰ Amumi pañqawu: Tōtimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nö hinhtotini; pas himu a'nö sūlawhtini, qa umuhhoi-saa, pu qa pākihu-saa, pas itahqatsi pīwu. ¹¹ Noqw pay solāwamoñwi pākihut wárikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat pūmuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'í. ¹² Noqw pep pösö qalomáhintaqw, kurs hin hak pep kwañwátömölaniqw, pay öviy suswuhagñhqam pañqw ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw öke', pep tōmōlayaniqey öviy'o; pam Crete ep hōtsiwa, tātōq-tēveñe qātsi, pu kwiniwiq-tēveñe.

The Storm at Sea

¹³ Noqw tatkaqw sūmawvaqw, puma tunatyay aw yōriqyaqey wūwayaqe, wiwamniy rupamnayaqe, pahpiy hoyóyoykuyaqe, Crete áhayhke' pāyawwisa. ¹⁴ Noqw pay nāt ahpiy qa wūyavotiqw, kwiniñaqw, pu hōpaqw amuhtsawa wukohukva itamuhpewii. ¹⁵ Noqw pākihu sóonhtiqe, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hóyokniqw, itam nāwustotaqw pam huhukhoya. ¹⁶ Noqw itam pāñaqw tutskwat kuytaqat Clauda yan matsiwhqat yoñiyat añqe' huhukhoyyaqe kānanapat, pākihut maskay'wisqey áñwutota. ¹⁷ Noqw puma put wupnayaqe, hihta maskay pākihut kwewtoynaya; nāphisat ka sen puma tsivohkat aqw huhukhoyyanige, puma mōtsápvuyalnit hawnayaqe pahpiy huhukhoyya. ¹⁸ Noqw pas itam hūkañwuy akw paysoq nāhoy tutuptionyawaqw, öviy qavoñvaqw puma pākihut añqw putuyat pētsañwaya. ¹⁹ Pu añk talōñvaqat ep itam nāp itahmay akw pākihut hihta a'wiwayat mas-paya. ²⁰ Noqw wūhakis talōñvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa mātsiltotiqw, pas itamumi qaan'ewakw hūhukq, pahsat pu itam pay hin ayo nōñakniqey nañ'eknaya. ²¹ Noqw pas puma wūhakis qa nōñōsaqw, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe pañqawu: Tōtimu, pas as ama inumi tuqay-vastote', Crete añqw qa ahpiyyanikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhhtotini, pu hihta kwayhyani. ²² Noqw pay nu umumi pañqawni: Uma hahlayyani, pay qa haqawa umuñaqw qatsiy kwayhni; pay pākihu-sa sūlawhtini. ²³ Pi nu God sinoatnikañw put eñem tumalay'ta. Noqw put hoñviayaat pu' it tōkilat ep inuhpeq wunukañw, ²⁴ Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpipo qa wīkiwni; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyóyototaqamuy ayo óyani. ²⁵ Noqw öviy'o, tōtimu, uma qa hin unañway'yūñwini; pi nu God qapēvewnaqw, pas inumi hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. ²⁶ Nikañw pay itam

haqam pānaq w tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhooyani. ²⁷ Noq w pakwt nālōq sihkay'tasikis mihikqat ep itam Adriat anqe' nāho y huhukho y-lalwaq w, tōkilnasaveqhaqam ima pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq haqami tutskwat aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq hōtsituwantotaqey, sunāt-sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy hihin yūmoyat piw tuwantotaq w, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aq w ōnokyaniq w, puma pākihut ahkwayñavoq w nālōq putuhaynit pāmiq maspayat, tālawvaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noq w pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqey, pākihut moñaq w putuhaynit maspayaniqey atsáy'kahkañ w, tsākw pākihut pāmiq hāhawnaq w, ³¹ Paul solāwamoñwi aw-nikañ w pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiq w, soon uma ayo nōñakni. ³² Pahsat pu solāwam tsākw pākihut somiyat tutkitotaq w, pam pohsi. ³³ Noq w tālawiwwaq w, puma sohsoyam nōñsaniqat Paul amumi ōqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālōq sihkay'taqat tālat añ uma tusiiwyuñqey, nātsōnkwayni'yuñwa, qa hihta nōñsaqee. ³⁴ Noq w ōviy nu umumi pañqawni: Uma nōñsani, nen ōqawi'yuñwni; pay soon umuy haqawat qōtōyat anq w sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, pōlavikit kwusuhqey, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqey tūmoyva. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqey tuwat nōnova. ³⁷ Noq w itam pākihut anq w sūmiyaqey (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sūnatnikañ w anq w pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸ Noq w ōviy puma ōōyaqey, pahsat pākihut putuyat pētsañwantotaqey, pāmiq sōhōvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noq w tālawvaq w, puma tutskwat qa māmatsya; noq w haqami pōsōy'taqat añ tutskway'taq w, pay ka as hin pasiwtaniq w puma pañsoq pākihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqey pāmiq nātatahtotaqey, ponilanpiyat hihta akw sōmiwtaqat nānahtotat, mohpeq mōtsāpvuyalnit hūkanwuy aqwwat pūyaknayat, pāhut qalavoq ōqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haqam pāhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqey pākihut tsivoktota; noq w mōñaqwnihqā hūrsti qey pas qa poninita; noq w yūmoqnihqā pāhut hoñvantaqat a'nō ōqalayay akw sakwīwma. ⁴² Noq w solāwamuy wuwniamniq w as pay puma sivilalwaqamuy qōqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniq w ōviy'o. ⁴³ Noq w solāwamoñwi as Paul ayo tāviniqey nāwaknaqey, pumuy tunatyayamuy anq w ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwī'yuñqam mohti pāmiq tsotsō'ye' tutskwami nōñakniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pākihut sakwītiqat anq w hiñsaq hihta hinyuñqat añ tsokiwwahkañwaniqata. Noq w pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nōña.

28

In Malta

¹ Noq w puma ayo nōñakqey, nanaptaq w kurs pam tutskwa Melita yan mātsiwa. ² Noq w pep hakim sinom itamuy pās o'ya; nihqe aw qōhyaqey, sohsokmuy itamumi anañwtpaya yōyokkañ w iyohooniq w ōviy'o. ³ Noq w Paul kohot tsovalat, qōhit aq w ōoyhq, tsūa qōhit anq w yamakqey, put māyat kūkiqey, qa mātavi. ⁴ Noq w tsūa put māyat anq w hāyiwtaq w, pep ki'yuñqam aw yōriyaqey, nānami pañqaqwa: Pas ka i' tāqa hakiy nīna. Noq w pam pāmiq qa mokq, pas

hihtu put aw nāoyyaniqe put qátuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noqw Paul tsūat qōhit aqw wipkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noqw suhpan as soon pam qa pōstiniqat, sen añqe' múnuke' sūmokniqat, puma wūwankahkañw aw tāyuñwa; nit pay pas wūyavo aw tāyuñqw, pam qa hinhtiqw, pahsat puma wuwniy alōntotaqe, pam pas hímunihqat pañqaqwa. ⁷ Noqw pumuy háqamyaqw hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taqa Pulbius yan mātsiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, pāyis tālat añ itamuy kiy ep pās oyi'ta. ⁸ Noqw kurs Publius naat mukitutykañw uñwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw pákihqe, eñem nāwaknat, may akw aw hintsahqe qalapsina. ⁹ Panhtiqw, haqawat put tutskwat ep ki'yuñqam hihta tūtuyyaqam ökiwtaqe, tūyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat hīhihta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyaniqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoahkota.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ yest, pákihut Alexandriat añqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep pānaqw kuytaqat tutskwat ep tōmöla, Castor-nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep ökihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit pañqw pu itam poniwiskahkañw, Rhegium ep öki; nihqe ahpiy sūs talq tatkaqw hukvaqw, qavoñvaqw itam Puteolit ep öki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ö'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq öki. ¹⁵ Noqw pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy añqwyaaqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsawvawisa. Noqw Paul pumuy tūwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nö unañwti.

In Rome

¹⁶ Noqw itam Rome epeq ökiqw, solāwamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwíyamuy aw sivilalwaqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat pan yuku. ¹⁷ Pu öviy ahpiy pāyis talq Paul Jew-sinnmuy amuñaqw möhpegyaqamuy sūmi wāñwayhqe, tsovaltqi, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy-nikañw, pu itanamuy tuwiya-muy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siviñuiwkañw, Jerusalem añqw Rome-sinnmuy öqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy mātapyani, qa haqam himu mokiwuy hihkay'taqa inuhpeniqw öviy'o. ¹⁹ Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqaqwaqw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nañwti, pay as nu qa hihta ep isinnmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noqw yaniqwu nu umuy wāñwayi, nu umumi yórikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinnmuy nōyiyamuy tunatyawaqey ep it sivanamiqlōlöt akw sómiwta. ²¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam Judeat añqw tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañqw ökihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noqw hin pi um wūwantaqw, itam as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yuñqw imuy sutsvo tōnawtaqamuy amumi sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noqw puma put aw tokiltotaqe, kaysiwhqam put haqam qatuhqat ep öki. Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pās namtōminkañw āwinta, it Moses tutavoyat añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat pam aw pumuy áñwulawu, talavayñahaqaw tapkimiq pahsavoo. ²⁴ Noqw haqawat hin lavayhtiqat tūtuptsiwa; noqw pētu pay qa

tūtuptsiwa. ²⁵ Noqw puma qa súnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūk w lavayhti'ö: Pay kurs pas i' Qahováriwtaqa Hikwsi God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiqe, ²⁶ Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqvuy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtōkyaqw nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhti'w, Jew-sinom ahpiyyaqe, nānami a'nō hihta yuaatota. ³⁰ Noqw Paul kihut nasimokahta qey ep sivimaqe lōq yahsañwuy añ pep qátuhqe, put aw ökiwtaqamuy sohsokmuy pās öoykañw, ³¹ Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqat Jesus Christ hin yuaataqat qa nánahstöpkañw tūtutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

Paul ROME ep Tuptsiwni'yuiŋqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Jesus Christ tūwīkiat, it penta. God nuy wānwayhqe nuy ayata. Noq̄w ḡviy nu put aŋq̄w lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuylomatuawit aŋwu pay āawnaq̄w puma tutuveniyat aŋ put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawh̄qay lavayta. Put Tiat sinot anwat pītuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴ Noq̄w pay Qahovāriwtaqa Hikwsi pam God Tiatnihqe ḡqalay'taqat nuhtumi tuawī'ta, ispi pam mokiwyuy aŋq̄w ahoy tātayh̄q'ō. ⁵ Noq̄w pam hapi nuy nūokway akw tuaw'ayata. Noq̄w ḡviy nu put tuŋwniyat aw yankaŋw sopkawatqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noq̄w pep pu' itahtuptsiwniy aŋ hinwisni. ⁶ Noq̄w nu umumi piw ayatiwa; nāmahiin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wānwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeq̄ God sinomuyatuy ḡqalanta. God umumi unañway'taqe uma put sinomatniqat ḡviy umuy wānwayi. Nam pam umuy nūokwat, pu kwakwhat unañwat māqani, Itahtutuyqawh̄qay Jesus Christ āmuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawh̄qay aŋ'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwaqatsit aŋ ahsupoq lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuŋem tūviŋtima. God pas nāp nuy sūaŋqawh̄qat navoti'ta. Put hapi eŋem nu iunaŋhaq̄w tumalay'ma. Nu put eŋem lomatuawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtaq̄w nāp hisat yepehaq̄tiq̄w nu qa haqam hinhte' umumiq̄ pohtaniqey ḡviy nu put aw tūviŋtima. ¹¹ Pas nu as umumi yōrikn̄iqey nāwakna, nen hihta Hikwsit aŋq̄w tutuqayh̄qey umumi mātapq̄ uma ḡqawhtotani. ¹² It nu paŋqawu: Nu umumum yan-taq̄w itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy aŋ-nikaŋw pu ituptsiwniy aŋ'a. ¹³ Noq̄w pay nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu as piéq̄ umumiq̄niqey unañwtiŋwu; nikaŋw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontiŋwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo ḡyaniqey nāwakna, ayaŋ haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo ḡyahqey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwh̄qey, ḡviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikaŋw pu qa-Greek-sinmuyu, a'nō wuwni'yuiŋqamuy-nikaŋw pu piw qa wuwni'yuiŋqamuyu. ¹⁵ Noq̄w ḡviy nu suhta'ewnih̄qey kwaŋwtoynakaŋw umuy Rome epeq̄ sinmuy amumi enañ lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat ḡqalanih̄qey sohsokmuy tuptsiwyaqamuy ayo ḡyaŋwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷ Pi lomatuawi itamuy āawnaq̄w hak hin God aw sūantaniqat itam navoti'yuiŋwa. Hak qapēwewne' put aw sūantaŋwu; piw hak tuptsiwni'kaŋw suan hinmaŋwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qapēwewnit akw qatsituwani.

The Guilt of Mankind

18 Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisqamuy amuhpewi itsívuat òñaq w mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewii. Puma hakim qaanhinwisqey akw God añqw navotit pas antsanihqat ahoy ñuy'yuñwa. 19 Puma pi put pas sūk w Godnihqat yūmosa òqalay'taqat unañwpeq navoti'yuñwa, pi God amumi put mātaktaq'ō. 20 Noqw nāmahin pi as pam pantaqa qamātaqpuveni qw tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaq w sinom put māmatsya, yañ himu yukiltiqat ahpiy'o; nihqe òviy kurs hin ayo naymakni'yuñwini. 21 Ispi as puma God tuwi'kahkañ w put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyaka; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw òviy unañwaam an'e'wakw akw qatālawva. 22 Puma pas a'nō wuwni'yuñqey namiwuwantota; nikañ w pay kurs nūanhihtuniwhtoti. 23 Nihqe puma God pas himunihqat setsep qátuhqat aw nānawaknaqey qe'totit, sinot pay sūlawhtiñwuqat an hihta yukiwihqat aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuñqamuy amún yukiwuyñqamuyu, pu nālōq hokay'yuñqamuyu, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuyu. 24 Paniqw òviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiyat añ hinwisniqat òviy'o, nānami tokoy qahihtatotaniqat aw'i. 25 Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enañ nāhoynwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwihqat aw nāwakintivayaqe eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtotat'a. Pam hapi setsep tayawintiwa; pay nam antaa. 26 Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoymat tahtaqtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. 27 Pu pay òviy piw amún tahtaqt momoymuy amumum hin tumalay'yuñqey mātatevi, pu pas nānami nuvō'nañway akw qaunañwtalawvaya, tāqa sukw tāqat amum hihta nāmiq tumalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhtipuy ahpiy sivilalwa; noqw pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. 28 Pu pay puma God navoti'yuñwiniqey qa nānawaknaqw, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqw puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ō. 29 Puma hihta qaantsatskiwhqat akw ahsaliwuyñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawuyñwa; qalomátunatyawuyñwa; kan'ewtunatyawuyñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawuyñwa; unañwtuyat akw ahsaliwuyñwa; tukwyantunatyawuyñwa; nāñwuy'tunatyawuyñwa; unatwi'yuñwa; nukpantunatyawuyñwa; kolilitiwiisa; 30 Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwikwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; 31 Hihta qa mātsi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nō unañway'yuñwa; ganun'okwatu. 32 Noqw hakim pan hinwisqam hovalniwyanigey ep òkiniqat yan God amuñem yuku. Noqw ima it navoti'kahkañ pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

2

God's Judgment

1 Yantaq w òviy uma hakim nuhtumiq hiñqaqwaqam kurs hin ayo nõñakiwtani; pi uma hakiy aqw hiñqaqwe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqaqwaqam pay piw pan hinwisa. 2 Noqw suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maq w itam navoti'yuñwa. 3 Noqw uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañ w pay piw amún hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yukunaqw, ya uma hin ayo nõñakiwtaniqey wūwantota? 4 Pi God umuy pas òkwatuwhe òviy umumí qa suy'tsipti. Ya

uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy aňqw ayo lasnaniqe öviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa űas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuhnukusqatsiy aňqw ayo qa lasyat soq umuh'unaňway owatotaqe soňawnen God itsívuyat nennem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuňem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoynani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkaňw an ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat máqani. Puma pi God aňqw tayawinpit, pu kaptsi'tiwhqat, pu qatsit tunatyawyuňwa. ⁸ Nikaňw pay hakim nennem-sa hinwist God lavaiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvastotat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsívuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhtotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹⁰ Nikaňw sohsoyam suan hinwisqam God tálayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unanway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹¹ Pi God qa sinonuiña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutuvoyat qa navoti'yuňwa; nikaňw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkaňw qaanhtote' hovalniwyani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkaňw qaanhtote' tutavot an yukuniwyani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw súanyuňwa; pi put an hinwisqam hapi put aw súanyuňwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuňwa; nikaňw nāp hin tutaptiwhqat an mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy an hinwisqey namtakni'yuňwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unaňwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe pam qaanhte' unaňwpeq sunvoti'taňwu, pu piw súanhte' navoti'taňwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhinsakpiyamuy ep ason amuňem hin yúkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsaskaqata, hisat God put eňem tokiltaqat aw pituq'ö. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew-sínonihqey pan túňwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankaňw God sivihiyat aňqw ayo yámakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'taqey kwiviyuaata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta súantaqat, pu piw qasantaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhqe. ¹⁹ Nihqe um an qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēnem qa nānahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰ An an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantaqeyu; tsātsakwmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqw um ayo sukw tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātutuqayna? Hak hihta qa űuymantaniqat um nuhtumi paňqawlawhqa, ya um hinoqw hihta űuyňwu? ²² Hak nōmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi paňqawlawhqa, ya um hinoqw nōmaqtsit sokoptaňwu? Um nāp yukihwput aw nāwakintiwhqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kihut aňqw hihta űuyňwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtaqa, ya um hinoqw put ep qaanhte' God qa hihtataňwu? ²⁴ Pi God natňwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit övelaniwa, öviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniqw pep pu' poňotkit akw tuvoyla hihkay'tani; nikaňw kurs um put tutavot ep qaanhte' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poňotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poňotkiwkaňw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani.

²⁷ Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' un tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwhqa God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tokoy-sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqw pas antsa Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa òviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'o.

3

¹ Noqw as kurs pantaqw, hal Jew-sinoniniqw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñway'ta? ² Qa sùpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqw as kurs haqawat qa tütuptsiwaniqw pep hintani? Kurs puma God qa tütuptsiwaqw ya sen pahsat God a'nò átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' súañqawhqeý pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqawqawq um put ep yumoñwaltimantani, yan'i. ⁵ Noqw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqawqani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa súañtaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqw ya pam hinoqpw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniñqey mātaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqawqwaq itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqawqwa: Pay itam hihta qaanhinsatskaqw himu lolma put ahpiy aniwhitni. Pan tütutuqaynayaqam qalomáyukiwyaniqw pam amuñem súañta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqw, kurs pay qaanhtipu pumuy sohsokmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak súañta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsaniñqat mātsi'ta; qa hak God hepnuma. ¹² Puma sohsoyam God pōhuyat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūnatotoyñaya; lavayiam tsùsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōñanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsantiwisa. ¹⁷ Puma pasi'nañwat qa tuwi'yuñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yuñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqw itam navoti'yuñqw God Jew-sinmuy tutavot añ hinwisniqat òviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat òviy'o; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhtotiqey navoti'yuñw. ²⁰ Paniqw hapi òviy kurs hin hak Moses tutavoyt an hinmaqey akw God aw súañtani; pi tutavo qaanhtiput hímuniñqat nuhtumi mahtaknaniqe òviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw súañtaniqat itam navoti'yuñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptsiwhq God put súañtaqat pañqawu. God

sohsokmuy tuptsiwyaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhtotiqe God añqw tayawinpit ñastatoti. ²⁴ Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhtiput añqw mātaviwyaqe nūokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put eñem yukuqw pam mokqe put aw tuptsiwni'yuñqamuy qaanhtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqe súanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqaw qa its puhtsemokqe hakimuy qaanhtipuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶ Nihqe òviy pam Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy qenivo óyahqe pam súanhtiqey yepahaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw òviy'o? Qa hak hintsakpiy ahpiy súantat qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawhō òviy'o. ²⁸ Noqw òviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwqh nāmahin qaanhinmat, qapēvewnit ahpiy God aw súanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sūka Godnihqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy súanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy piwu. ³¹ Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put óqawhtoynaya.

4

The Example of Abraham

¹ Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wūwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwtani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptsiwqh God put súantaqat pañqawu. ⁴ Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatianiñwu. ⁵ Noqw pay nāmahin pi as hak súanhtiqey òviy qa tumaltat, God aw tuptsiwwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwqh pam súantaqat God pañqawñwu, nāmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ō. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaqw God put súantaqat pañqawhō. Noqw David yan put lavayhtiqe ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhtipuyamuy pas sūs suhtokq'ō. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhtipuyat qa nono'q pam hahlayhpiy ep'e, kita. ⁹ Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam piwu? Pi itam pañqawa: Abraham qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaqō? sen qa poñotkiwtaqō? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ō. ¹¹ Noqw pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwqh pay pam súantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan lavayhtiqey tuawi'taniqe òviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy náamniqat God pañqawu, nāmahin pi as puma qa poñotkiwyuñq'ō; noqw pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy náamni, nikañw qa sohsokmuy. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiw'kahkañw qapēvewnit añ hinwisqamuy náamni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'i.

God's Promise Received through Faith

¹³ Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēvevna'kañw God aw súantaqw òviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaq w qa paniqw òviy'ò. ¹⁴ Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapevewni paysoqtini. ¹⁵ Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qa háqamniqw soon pi as sinom tutavot añqw lasyani. ¹⁶ Pi God put aw tuptsiwni'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahipiy put panhtiniqey nāwaknaqe òviy'ò. Noqw òviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapēvevni an hinwisqam pīwu. Pam hapi sohsoqmuy itamuy tuptsiwni'yuñqamuy náamu. ¹⁷ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi un kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoynani. Noqw pam God qapēvevnaqe putniqw pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa háqamniqw put pay háqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸ Noqw nāmahin pi pam hihta qatuptsiwni'ewakw unañwvahi'si'kañw God qapēvevna; nihqe òviy pam kaysiwhqamuy sinmuy náamti; ura put ahipiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhtiniqat God pañqawu. ¹⁹ Noqw òviy pam pas qaōwituptsiwa, nāmahin pi as putniqw tokoat pay qa taytaq'ò, pam tsivot-sikip súnathaqam yahsañwni'ta; piw Sarah tiylawhqeay an ruhpa. ²⁰ Noqw pay Sarah Abraham enem ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapēvevnaqe qa nāñeknat tuptsiwniy ep suyhtsepñwat pas pavan òqawi'maqe God pas hihtata. ²¹ Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsanñwu. Noqw òviy pam put aw tuptsiwa. ²² Noqw paniqw hapi pam qapēvevnaqey ahipiy suantaqat God pañqawu. ²³ Noqw pam put súantaqat pañqawhq pan tutuvenit an pey'ta. Nihqe qa Abraham enem-sa pey'ta, ²⁴ Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñem pīwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay mokiwuy añqw ahoy tātayna, ²⁵ Pam itahqaanhtipuy ep mokniqe taviwhq'ò. Pam mokqe itamuy genivo óyaniqe òviy ahoy tātayi.

5

Right with God

¹ Noqw òviy itam qapēvevnayaqw Jesus Christ Itahtutuyqawhqay itamuy God enañ namivòhikna. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. ² Pu itam qapēvevnayaqe God núokwayat an hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. ³ Pu itam qa it-sa ep hahlayyat, Christ enem kānanvotyayey ep hahlayya. Pi itam kānanvotye' nakwhani'yuñwiniqey tuwi'vayaniqey navoti'yuñwa. ⁴ Nen itam nakwhani'yuñwiniqey tuwi'vaye' tukwsiwyuñqey navoti'yuñwa. Nen itam tukwsiwyuñwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuñwini. ⁵ Itam yan tunatyawkahkañw qa hihta ep okiwsaniwyat itahnóyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahipiy noiwhqa itah'unaiñwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan āawna. ⁶ Pi nāt itam God tunatyayat an qa òqawi'yuñqw pu put qa kaptsi'yuñqw suhpahsat Christ itamuñem mōki. ⁷ Ispi soon ka hak hakiy súantaqat enem mokniq'ò; nikañw pay ka hak hakiy su'pat enem moknik

suhtaq'ewni. ⁸ Noqw pi God itamumi unañway'taqey yan mahtaknaqw itamuy nāt qaanhinwisq Christ itamumñem mōki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo òyaniqat qapēvewnaya. ¹⁰ Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivōhikna; noqw soon qa tis pi òviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nõñakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivōhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwuy akw tuyqawiwyuñwa; pi sohsoyam qaanhtoti qee. ¹³ Itam navoti'yunqw as tutavot qa háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tūwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Oviy pi puma mokiwuy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pawsavo yesqamu. Puma Adam hinhtiqat qa pan qaanhtoti. Pam pi God añqw mewnit qatugayvasta. Noqw pam sopkawaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pítuniqat an'i. ¹⁵ Noqw God núokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw kaysiwhqam mokiwuy ep òki; nikañw God sinmuy òkwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ núokwayat ahpiy'o. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nikañw sinom kaysiwhqam qaanhtoti qw God pumuy òkwatuwhqe qa hinwat amuñem yukut pumuy mātavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhtiqw, òviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy òkwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw òviy itam yesni, pu put amum moñ'iwyuñwani. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep súantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyuñqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam súanhinyuñqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pawsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy òkwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwuy aw òki. Noqw pan hapi God hakimuy òkwatuwhqe pumuy súanyuñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ahpiy'o.

6

Dead to Sin but Alive in Christ

¹ Noqw itam hinraqawani? Ya sen itam yūmosa qaanhinwisni, God núokwayat pas pavan mahtaknayanige òviy'o? ² Pas sóoni. Pi hak mōke' qaanhtiput soon qa qe'tini. Noqw pan piw itam qa hihta ep qaanhtotini. ³ Pi itam Christ amum soa, itam hakim kūyit akw tuvoylatoti qe put aw tōnaltiqamu. Ya uma it qa navoti'yunwa? ⁴ Nihqe itam kūyit akw tuvoylatoti qe put amum so'qe āmiwya; nihqe itam put amum āmiwyaqe Nayat lolmat òqalayak akw ahoy tātayya, pūhut qatsit añ hinwisniqe òviy'o, Christ hin tātayhqat pan'i. ⁵ Pi itam put an soe' āmiwye' kurs pi hin itam piw qa put an tātayyani. ⁶ Pi itam navoti'yunqw itahhisatqatsi put amum nahoylehtsit aw muíwa, itahtokoy qalomátuñlayiat ayo yukiwniqat òviy'o; noqw qaanhtipu

pāpu itamumi qa tuyqawi'tani. ⁷ Pi mokqa qaanhtiput añqw mātaviñwu. ⁸ Noqw itam Christ amum so'qe pay itam soon piw put amum qa yesniqey tuptsiwñ'yuñwa. ⁹ Pi itam navoti'yuñqw Christ mokiwyuy añqw ahoy tātayhqe soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw qa tuyqawi'tani. ¹⁰ Pam sūs mokqe qaanhtiput añwuta; pu pam tātayhqe God eñem qatu. ¹¹ Noqw òviy hapi uma so'qey nāmi wūwantotani, pi mokqa qaanhtiput soon qa qe'tini; nikañw uma Itahtutuyqawhçay Jesus Christ aw tōnalte' God eñem yesni. ¹² Uma umuhtokoy sūlawhtiñwuqat qaanhtiput aw qa mātavēni, taq ka qaanhtipu umumi moñw'iwtaniq'ò; uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Pu uma umuhtokoy qaanhtiput qa aw noayamantani, taq ka uma put akw qaanhtiput tumaltotani. Uma qa panyuñwt God aw nānoi'yuñwñi, so'pumuy amuñaqw ahoy yesvaqey pan'ì, pu umuhtokoy God aw noi'yuñwñi, suan hinwisniqe òviy'ò. ¹⁴ Pi qaanhtipu soon pāpu umumi tutuyqawñi; pi itam tutavot qa aw yanyuñwt God núokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵ Noqw hintani? Ya itam pahsat pu qaanhtiput añ hinwisni, itam God núokwayat aw yanyuñqey tunatyawkahkañwo, qa tutavot aw'ì? Pas sóoni. ¹⁶ Ason hak hakiy sukw tunatyayat aw tūqaytaniqey òviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it qa navoti'yuñwa? Noqw òviy kurs uma qaanqatsit añ hinwise' uma put aw tūtuwiktni, pu umuh'ahsati mokiwuni. Pu kurs uma God aw tuqayvastote' God tūwikimatni, piw sūan qatsit put añqw makiwyani. ¹⁷ Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat qaanhtiput tūwikimatu; nikañw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuqaynaqw uma put kwusuyaqe umuh'unañwpeq put tūtuptsiya. ¹⁸ Noqw òviy uma qaanhtiput añqw mātaviwyaqe God aw tūwiktotiqe suan hinwisa. ¹⁹ Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniqw pam umuñem qatuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeqatsit, pu nānañumo qaanhintsatskaniqey aw nānoi'yuñwa. Nikañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan qatsit aw noi'yuñwñi, uma suan hinwisniqe òviy'ò. ²⁰ Taq ura uma qaanhtiput aw tūtuwiktnihqe uma suan qatsit qa aw tunatyawyuñwa. ²¹ Taay, noqw ya uma qaanhtiput añqw hihta nukñwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi qaanhtipu mokiwyuy hihkay'ta. ²² Noqw uma hapi pu' qaanhtiput añqw mātaviwyuñqe God awwat tūwiktoti; nihqe uma put añqw sūanqatsit makiwyani, pu so'ñwamiq qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²³ Pi mokiwu qaanhtiput ahsatiata; noqw pay qatsi qaso'taqa God kuwahtipuata, Itahtutuyqawhçay Jesus Christ añ'a.

7

An Illustration from Marriage

¹ Sino hihsavo qátuniqey pahsavo tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñqamuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuñway'taqa puwsuñway aw som'iwtañwu, puwsuñwaat hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put añqw mātaviñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³ Noqw òviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam suk w amum qatupte' pam yoñaywuhti tūñwantiñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahsat pu pam tutavotniqw put añqw mātaviñwu; nihqe òviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti tūñwantiñwñi. ⁴ Panta itupkomu. Noqw òviy hapi uma Christ

amum so'qe tutavot ańqw mātaviwyuńwa, uma Christ ámumtotiniqee, it hakiy mokiwuy ańqw ahoy tātayhقات ámuma, nihqe uma God eńem tumalay'yuńwni. ⁵ Pi ura itam nāp itahtunatyay ań hinwisq tutavo itamuy mēwantaqw itam pas pāpu qaanhinwiskahkańw mokiwuy aw ökiwisa. ⁶ Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy ñuy'taqat ańqw mātaviwyaqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūht qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot ań hin pey'taqat pan God eńem tumalay'wisa; nikańw pu' hapi Qahováriwtaqat Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eńem tumalay'yuńwa.

Law and Sin

⁷ Noqw itam pahasat hińqaqwani? Ya tutavo qaanhtiput súaanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput hímuniñhقات tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuńlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tuńlayit hímuniñhقات tuwi'tani. ⁸ Pi as tutavo tuńlayit hímuniñhقات nuy tutuqaynaqw pahasat pu nu pas pāpu hihhihta tuńlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taqw sońawnen pi tutavo qa háqamo; noqw öviy kurs nu hin tutavot ańqw lasni. ⁹ Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykańw qatu; nikańw nu put tuwi'vaqe qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiqe sońawnen mōki. ¹⁰ Pas as sinom yesniqat öviy tutavo mātaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ńwu. ¹¹ Pi nu tutavot tuwi'vaqe qaanhtiput ahpiy únatiwñhقات sońawnen mōki. ¹² Noqw öviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súaanta, pu lolma. ¹³ Ya sen tutavo lolmanihqa nuy nīna? Pas qae. Pi nu qaanhinmakańw tutavot ańqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw mokiwuy hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhput-snaniqe tawiwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat öviy'o.

The Two Natures in Man

¹⁴ Pi itam navoti'yuńqw God tutavoat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay ań hinmakańw qaanhtiput aw tūwikinińwu. ¹⁵ Pi nu hintsakqey qa mātsi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtińwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikańw soq putwat hinhtińwu. ¹⁶ Noqw öviy nu as hihta qa nāwaknakańw soq putwat hinhte' pahasat pay God tutavoyat lolmanihقات nu pańqawńwu. ¹⁷ Noqw öviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtińwu, pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw öviy nu pantsakma. ¹⁸ Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyalıńwu; nikańw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwańwu. ¹⁹ Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakańw put qa panhtińwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikańw tuwat soq put panhtińwu. ²⁰ Noqw öviy hapi nu hihta as qa nāwaknakańw put panhte' qa nahpiy put panhtińwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw öviy nu pantsakma. ²¹ Noqw nu navoti'taqw kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nāwaknaqw pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²² Pi nu as pas iunańwpeq God tutavoyat ań nāhahlayna. ²³ Nikańw nu itokoy túwahqe pay kurs pam hihtawat nāwaknaqw iwuwni sukwat nāwakna; noqw nu itokoy qalomātuńlayiyat aw tūwik'iwta. ²⁴⁻²⁵ Nu iunańnaqw God eńem tumalay'taniqey nāwakna, nikańw nu itokoy akw qaanhtiput eńem tumalay'ta. Is öhi, okiw himu nūu! Ya sen hak itokoy tuńlayiyat mokiwuy aw nuy wīki'maqat ańqw nuy ayo tāvini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nu y ayo táviq'ö.

8

Life in the Spirit

¹ Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay aṅqw lasyaqe Hikwsit tunatyayat aṅ hinwisqamuyu. ² Pi itam Jesus Christ aw tōnaltiqe Hikwsit oqalayay aw nānoi'yuṅwa, nihqe qaanhtiput oqalayay-nikaṅw pu mokiwiwut oqalayay aṅqw mātaviwyaqe qatsit himuy'vayan. ³ Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhtiput aṅqw ayo tāvini, kurs hak put suan hinmaniq'ō. Noqw pay God pas nāp Tiyyaviwq pam sinmuy qaanhtotiṅwuqamuy amūn tokoy'va, nihqe itahqaanhtipuy ep mokqe qaanhtiput aṅwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moṅw'iwtaniqw oviy'o. ⁴ Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat aṅ hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa aṅ hinwiskahkaṅwo. ⁵ Pi nāp tunatyay aṅ hinwisqam put-sa aw tunatyawyuṅwa; pu Hikwsit tunatyayat aṅ hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuṅwa. ⁶ Nāp tunatyay aṅ hinwisqam mokiwiwuy aw okiwiwa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuṅqam kwakwhat unaṅwat, pu qatsit tutwani. ⁷ Pi nāp tunatyay aṅ hinwisqam God aw qa suhtaq'ewya. Puma God aw qa tuqayvastota; oviy puma soon put tunatyayat aṅ hinwisni. ⁸ Nihqe oviy nāp tunatyay aṅ hinwisqam kurs hin God unaṅwveyani. ⁹ Noqw pi uma nāp umuhtunatyay qa aṅ hinwist, Hikwsit tunatyayat aṅ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unaṅway ep pakiwtaq'ō; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqw pay hak qa put sinoatniṅwu. ¹⁰ Noqw kurs Christ hakiy ep qatuqw God hakiy qenivo taviṅwu; noqw oviy hakiy hikwsiat qātuni; noqw pay tokoat qaanhtiput atsviy mokpuni. ¹¹ Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuqw suyan pi pam hin Christ ahoq tātaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokṅwuqat ahoq qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qātuhqat ahpiy'o. ¹² Noqw oviy'o itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nāp itahtunatyay aw qa tūtuwiktu; nihqe oviy itam itahtokoy tuṅlayiyat qa aṅ hinwisni. ¹³ Taq hak nāp tunatyay aṅ hinmaqa mokni; nikaṅw hak Hikwsit aṅ nāp tunatyay ayo yuke' qātuni. ¹⁴ Pi hihsa'niṅqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tīmatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqe God timatniwhototi. Itam qa tūtuwiktniwhototi. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nikaṅw itam pu' qa pan put mamqasya, nikaṅw Hikwsit aṅ itam Abba, Itanaa, yan God aw hinqanwisa. ¹⁶ Pi God Hikwsiat itah'unaṅwpeq itam God timatniṅqat itamuy āawna. ¹⁷ Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaq'ō. Kurs itam Christ amum hihta aṅ kānanvotye' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸ Pi hisat aw pituqw, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wūwaqe hihta ep kānavotqey pay qahihtata. ¹⁹ Pi yaṅ sohsuy himu yukiwyuṅqa kwaṅwtoynayakahkaṅw God tīmuyatuy mātaktotiniqat oviy maqaptsi'yuṅwa. ²⁰ Pi yaṅ himu yukiwyuṅqa qa nahpiy nukwsiwhiti, pi God ahpiy'o; noqw pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. ²¹ Pi yaṅ himu yukiwyuṅqa sūlawhtotiṅwu; nikaṅw ason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yaṅ himu yukiwyuṅqa pumuy amumum alōntote' pāpu qa sūlawhtotini. ²² Pi itam navoti'yuṅqw yaṅ himu yukiwyuṅqam sumiyankaṅw pew pahsavo soṅawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³ Noqw itam nuhtum itah'unaṅwpeq eykikahkaṅw hisat itam God

tímatnihqey mātaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alóntotini. Pi God itamuñem pan yúkuhqey mahtaknaniqe òviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴ Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nõña; noqgw hak hihta tuwe' pāpu qa put òviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqhw nāto piw put òviy maqaptsi'tañwu? ²⁵ Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yũñwa; itam pas suyan alóntotiniqey navoti'yũñqe qa ònaiwkahkañw pay òviy maqaptsi'yũñwu. ²⁶ Pu pan hapi òviy pay piw i' Hikwsit itamuy hihta añ qa pasiwyũñqat ep itamumi unañwtavi'ta; pi itam as hin hihta òviy tũvĩnlalwaniqey qa tuwi'yũñwa; noqgw itam kurs hin lavayhtotinihkahkañw itah'unañwpeq eykitaqw Qahováriwtaqa Hikwsit pas nāp itamuñem God aw okiwhtima. ²⁷ Noqgw God u'nañwat añ purimaqa Hikwsit wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhtima. ²⁸ Noqgw itam navoti'yũñqw God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wánwayniwyaqe put aw unañway'yũñqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹ Noqgw God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taqe pumuy namorsta, nihqe puma put Tiyat hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqgw Christ kaysiwhqamuy nānatupkomuy amuñaqw mohpeq'a. ³⁰ Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqe pumuy wánwayi, pu hakimuy wánwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo óyahqe puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noqgw itam it ep hiñqaqwani? Kurs God itamuy paañwantaniqw hak sen itamuy añwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiy qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat òviy añqw tavi. Nihqe panhtiqe suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq huytani. ³³ Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiñ hihta tutupni? Pi God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem mōki, piw mokiwyu añqw ahoy tātayhqe God putvaqe qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Christ itamumi unañway'taqw ya sen hak put añqw itamuy tsíkani? Pas kurs hak'i. Itam ka kānanvotpit akw sóon'iwyũñw, okiwsaniwyani, tsõisoiwyũñw, yuwsit nāstayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuñw, sipwuvahpit akw qõyaniwyani. Nikañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqw qa ayo tsíkaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqe òviy tāwanawit qõyaniwya; itam púmuyniqw kanelmuy qõyaniwyaqamuy amun-yũñwa. ³⁷ Itam kānanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unañway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas nātuptsiwnaqw soon himu God añqw itamuy ayo tsíkani, sen mokiwu, sen qatsi, sen òveqatsit añqw hoñvia'yatu, sen mohpeqyaqamu, sen òqalat pasiwyũñqamu, sen himu pu' yañ hinyũñqa, sen himu nātoniqa, ³⁹ Sen òveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqw hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhqw añ itamumi unañway'ta, noqgw òviy soon himu yukiwhqa put añqw itamuy ayo tsíkani.

9

God and His Chosen People

¹ Christ nuy pas súañqawhqw inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsit nuy qa atsálawhqw iunañwpeq yan nuy āwinta. ² Pas nu a'nõ putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam

isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqw tūviwtanikañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tālaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hīhihta pasiwna; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwisniqat tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumalototaniqat tuwi'yuñwa; pu pumuy amuñem hīhihta lolmat hintsakniqey āawna. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqe mohpeqnihqā. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Nikañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqat qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nõñakqam God timatu. ⁷ Pu God qa sohokmuy Abraham tímuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat tūñwantiwyani. ⁸ It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God tímatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi tímatnihqey pan pohtoylaniwyuñwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahsañwuy yañqe qalawmaqwu nu pítuni; noqw Sarah pay tiyohyat ti'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nõ'yilti, ¹¹⁻¹² Noqw ura tsāyom nāt qa tihtiwhqe hihta lolmat, piw qalolmat qa haqam hinhtiqw Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiynit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añqaww Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhtaq'ewa, yan'i. ¹⁴ Noqw ya sen itam God hihta ep qa sūantsakqat pañqawani? Qae. ¹⁵ Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy õkwatuwnik put õkwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtapmantani, kita. ¹⁶ Noqw õviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiwnwu, sen õqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy õkwatuwhq pantañwu. ¹⁷ Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqw uñ wuñwna, nu uhpe iõqalay mātaktaniqe õviy'o, nen inatñwaniy tūwaqatsit añ ahsupoq tunvotnani. ¹⁸ Noqw õviy hapi pam hakiy õkwatuwnik õkwatuwnwu, pu hakiy a'nõ unañwtoynanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹ Noqw ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqw hinoqw pam nāt piw hakiy aqw hiñqawlawñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohom-tiniqey aw õqala? ²⁰ Qa panta, tāqa; ya um haknihqe õviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqw nuy yanhaqam yuku, kítani? ²¹ Ya tsaqavotlawhqa tsõqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukw tsõqat añqw hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añqw hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa õqala? ²² Pi haqawat siwskwit an nawus hovalniwyani. Noqw pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nikañw ason pam pumuy hovalanik itsivuy mahtaknani, pu õqalay. ²³ Nikañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat õviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas hímunihqey mahtaknani, ²⁴ Itamumii, itam put ahpiy wánwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi píwu. ²⁵ Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wánwayi; õviy pi Oseet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomuy, amumi kítani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kítani. ²⁶ Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhqw pay pep piw puma God qátuhqat tímatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷ Noqw Esaías pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy

lavayhti qe pañqawu: Nāmahin pi as Israel timat pātuwaqatsit qalavaqe pisat an qaan'ewakw hintaqw pay hapi híkiyom-sa ayo nõñakni. ²⁸ Pi Tutuyqawhqa tūwaqatsit ep sinnmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqw pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹ Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaqw soon itam Sodom ep sinnmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinnmuy amún hovalniwyani.

Israel and the Gospel

³⁰ Taa, noqw itam it ep hiñqawani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa ö'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapēvewnayaqw öviy'ö. ³¹ Noqw pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ ö'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. ³² Noqw ya hinoq'ö? Puma pi tuptsiwnit qa ahpiy put añ ö'qalya, pümüyniqw hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put túwañwuniq'ö. Soñawnen pi puma owat ep múnkuya. ³³ Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakya' múnkuyani; nikañw put aw tuptsiwhqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10

¹ Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nõñakniqat nu amuñem iunaññaqw nāwakinma, pu amuñem God aw túviñtima. ² Pi nu amumi navoti'taqw puma God eñem qanātusi'yuñwa; nikañw qa suan navoti'yuñwa. ³⁻⁴ Pi hak Christ aw tuptsiwhq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqw hakiy mätapñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noqw pay puma it qa navoti'yuñqe Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañwveyaniqey añ ö'qalya, nihqe Christ pöhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noqw hak tutavotniqw hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit túwani, kita. ⁶ Noqw lavayi hakimuy qapēvewnayaqamuy, qenivo oyiwayaqamuy amumi yanwat lalvaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak öñaqw Christ haw-naniqe öveqatsit aw wupni? ⁷ Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqw ahoy tātaynaniqe atkamiqhaqami a'nö hötsit aqw pákini? ⁸ Noqw pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy āawnaya, noqw pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqw, yan'i. Noqw as sinom lavayit aw tuptsiwyaniqat öviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwuy añqw ahoy tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyqawhghanihqat pañqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unañwpeq tuptsiwe' qenivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyqawhgalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura pañqawu: Aw tuptsiwhqa soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa haqam alönöt hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwayaqamuy amumi qaöwíunañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyqawhqtat aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noqw ya sinom Christ aw qa tütuptsiwe' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tütuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqw ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noqw hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yésiwhqat túawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuawit kwusivayaqamu. ¹⁶ Noqw pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuawit kwusuya. Öviy pi Esaias pañqawu: Tutuyqawhqa,

ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷ Pi hak God lavayiyat yuaataqw sinom nanaptañwu; noqw puma nanapte' haqawat tütuptsiwani. ¹⁸ Nikañw nu pañqawni: Ya sen puma qa nanapta? As'a. Pi tūawi ahsupoq tūwaqatsit añ tuyqawva, pu lavayi tūwaqalvoqhaqami nanaptiwa. ¹⁹ Noqw pi nu pañqawni: Noqw ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsivutoynani. ²⁰ Noqw Esaias pas qa tuhtuskañw God eñem yuaataqe pañqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa tūviñlalwaqw nu pumuy amumi namtakna. ²¹ Nikañw pam Israel-sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Hakim ilavayiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wāñwaylawu.

11

God's Mercy on Israel

¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ² God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Eliás hin lavayhtiqat uma qa navoti'yuñwa? Ura pam Israel-sinmuy övelaqe God aw yan lavayhti: ³ Tutuyqawhqa, puma uhlayav'aymuy qöqya, pu uhhom'oyvihkay sakwītota, noqw nu nāla akwsinqw puma nuy nīnayaniqey anyuñwa, kita. ⁴ Noqw yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy Baal may akw yukihwput aw qa naokiwlalwaqamuy nēñem waranta, ura kita. ⁵ Noqw öviy hapi pay nāt piw pu' haqawat nūokwat ahpiy namorsti-wyaqam akwsinwiyuñwa. ⁶ Noqw hak God nūokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyni; pi as qa pantaniqw nūokwa pay pāpu qa nūokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nūokwat ahpiyni; pi as qa pantaniqw hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷ Noqw ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqw pay namorstiwaqam put tutwa; noqw pu pētū owa'nanwtoti. ⁸ Ura hin pey'taqat pan'ī: God soñawnen pumuy tokna, noqw öviy puma kurs hihta aw yōrikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹ Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhtpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhטיפuyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰ Pay nam unañwaam qatālawvaa; noqw puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep moto'numyani. ¹¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya puma sūs mūnukyaniqe öviy wīwakya? Qae. Pi pumuy mūnukyaqw pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo öoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat öviy'o. ¹² Pi pumuy mūnukyaqw sinom put ahpiy kāhaktoti; noqw pumuy añwtuywyaqw qa-Jew-sinom öqawhtota. Noqw kurs pantaniqw hintani, God pumuy ömahtaq'ö? Sinom tis pas pavan qaöwłhinyuñwani.

The Salvation of the Gentiles

¹³ Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqe öviy'o. ¹⁴ Nihqe okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqe öviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtaknaniqe, nen nu pētuy ayo öyani. ¹⁵ Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaqw put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi pōhi. Noqw kurs as pantaniqw ya pumuy ahoy ömahtiwyaniqw hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaqw ahoy yesvani. ¹⁶ Pi kurs hak hihsak nōvay añqw God aw

noaqw pahasat pay hapi sohsoy nõsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit ñaat pas himuniqw pay hapi nantaqaat piw pas himuniñwu. ¹⁷ Pi Jew-sinom üyiwtatqat olive-tsokit anyuñwa; noqw uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñqw God üyiwtatqat olive-tsokit nantaqayat ayo túkuhqe pumuy qeniyamuy ep umuy kwihpa; noqw uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸ Nihqe öviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa pas hihtunihqey anyuñwñi. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi ñaat umuy taytoyna. ¹⁹ Noqw ka uma soon qa pañqawani: God itamuy kwihpaniqe öviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰ Panta. Puma qa tütuptsiwaqw öviy pam pumuy ayo tutkita; noqw uma pi tuptsiwñi'kahkañw hōñi. Öviy uma qa kāwuwantotat tunatyaltotini. ²¹ Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqw kurs uma qa tütuptsiwaqw pan piw pam soon umuy ayo öyani. ²² Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pētuy amumi kwakwha, pu pētuy qa óokwatuwa; pam tuptsiwñit añqw lasyaqamuy qa ókwatuwa; nikañw umumiwat kwakwha, kurs uma tuptsiwñi'kahkañw hinwise' put unañwveyaniq'ö; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwyani. ²³ Pu öviy piw puma kurs qatuptsiwñiy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴ Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añqw umuy túkuhqe it pas üyiwñqat olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqe kurs puma qatuptsiwñiy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noqw öviy'o itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwñiqat nāwakna, taq nāp hisat sen uma pas pavan wuwñi'yuñqey pan nātsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatālawñaya, hisat qa-Jew-sinmuy amuñaqw sohsoyam namorstiwayaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahasavoo. ²⁶ Noqw pahasat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nõñakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqw wunuptuni, nen Jacob tímuyatuy qakaptsiunañwayamuy alōñtani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukuqw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwñi'taqata. ²⁸ Pi umuy lomatuawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy tímuyatuy amumi unañwa'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wāñwaye' pas qa ahoy alōñtañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yuñqw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yuñwa; noqw uma put pantaqat ahpiy ókwatuwiwya. ³¹ Noqw pay öviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yuñqe puma umumum God núokwayat makiwyani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mātavi, sohsokmuy ókwatuwñiqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istáhihi God hihta añ suan wuwñiat, pu navotiat qa haqami öwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihki'ta, piw tuwiyat mātsi'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawñqat wuwñiyat mātsi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maqawq pam put aw ep ahoytani? ³⁶ Pi pam hapi sohsoq hihta yúkuhqe poniniytoyni'ta, pu put akw pas himunihqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

12

Life in God's Service

¹ Oviy'o itupkomu, nu umumi okiwhinqawni: Uma God núokwayat u'ni'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen nāo'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sūpwaiyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñwni. ² Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisť puhutunatyay'kahkañw alōñōť qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat hímuniñqat navoti'yuñwni. Put tunatyaat lolma, súanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God núokwayat makiwhqeq sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas hímuniñqey namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añqw óqalat makiwhqey pan nāmi pās wūwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qōťōy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qōťōat nāp tumalay'ta; pu maat nāp tumalay'ta, pu kuk'at piw nāp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nāvaañwantota. ⁶ God hapi núokway ahpiy itamuy nanāp óqalhuyta. Noqw óviy itam nanāp put akw moñwvayani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapēvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tūtutuqaynamantani. ⁸ Pu tūókhantaniqey tuwi'te' tūókhantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñ'iwtaqa piw tunatyawkañw moñ'iwntani; pu hihta ep hakiy ókwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qa suo-vaam nānami unañway'yuñwni; uma hihta qalolmat aw qa suhtaq'ewyani; uma lolmat aw hūrs tsöpölöwyuñwni. ¹⁰ Uma nāvāsyan; nānatupkomuy pan nānami unañway'yuñwni; hak ayo sukwat tsokanamantani; nit qa nāp nātsotskanani. ¹¹ Qaōñakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwni. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kānanvotyayqey añ nakwhani'yuñwni; yūmosa uma nāwakinwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñqw pumuy uma añ paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pās óoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tūviñtotamantani. Uma nuhtumi pās kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñqawamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qa kwivi'nañway'yuñwt añ ókiwyaqamuy amumi unañwtavi'yuñwni. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'nañway hinyuñwni. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomāhinhtiqw qa aw ahoy nāooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniqw uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pās yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qa nāooyamantani, pay uma God itsiwuyat qenitoynayamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyni, ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqqa. ²⁰ Paniqw óviy kurs uhtuwqa tsōñmokiwtaqw um nopnani, pānaqmokiwtaqw um hikwnani; pan pam hamantini. Um panhte' soñawnen put qōťōmi tōvut pánalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qa añwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat añwuy'yuñwmantani.

13

Duties toward the State Authorities

¹ Uma sohsoyam añ momñwituy amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak óqalat pasiwtaqa qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God

ahpiy pasiwyuñwa. ² Paniqw òviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomahinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwyuñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat òviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwtani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomahintsakqat aw nāoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw òviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsívuyat añqw ayo nõnakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwyuñwni. ⁶ Pi yantaqw òviy uma hihta añ momñwituy amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw òviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put òoyyani; hakiy moñwit eñem sīvat òmalawhqat aw pammantani; pu pay hīhihta añ sīvat òmalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pōiwyuñwni, hal pay nānami unañway'yuñwniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nõmaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa ūuyini, um hakiy hihta qa atsātoynani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taqa sinosñway qa yūyuyhnañwu; paniqw òviy nuhtumi unañway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹² Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alōñtaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tūtuptsiwa. Soñawnen pi tōkila haqruhpa pay talhayiñwiti. Noqw òviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yūkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat òmahtotani. ¹³ Itam pās unañwat yesni, tālō'nihqat pan'i; haqam hihta qaunāñwtahintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwni; nuvō'qatsit pu qaunāñwtaqatsit añ qa hinwisni; qa nānwuy'yuñwni; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahtunatyay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

14

Do Not Judge Your Brother

¹ Uma hakiy tuptsiwnit añ qa òqalat pās taviyamantani, nikañw hihta tuptsiwniyat ep qa amum nānwuy'yuñwni. ² Pay suhka sohsok hihta tūmoytaniqey tuptsiwni'tañwu; noqw pu suhka qa òqala sikwit qa tūmoytañwu. ³ Tūmoytaqa it qa tūmoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tūmoytaqa it tūmoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlau? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwni'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put eñem yūkuniqey aw òqala. ⁵ Suhka hihtawat talōñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuwniy añ qa wiwsiyani. ⁶ Talōñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tūmoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tūmoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tūmoytaqa piw pay Tutuyqawhqat

eñem put qa tūmoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak sūneñem qatu, piw qa hak sūneñem mōki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat eñem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw òviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw òviy Christ mōki, pu ahoy tātayi, pam so'pumuy amumi-nikañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqe òviy'o. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawu? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahihtalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqat; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamõtshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtualyani. ¹² Noqw òviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke' qaanhtiniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsiwa; pas qa himu nōsiwqa nāp nahpe itséhee; nikañw himu hákiyniqw itséheenen pam put eñem itséheeniñwu. ¹⁵ Noqw kurs uhtupko uhnōsiwqhay akw unañwmokq pahsat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy eñem mokqat uhnōsiwqhay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi hak sikwit nōsqa, sen oवालत hikwqa qa pam hapi God tunatyayat añ hinma, piw hak put qa nōsqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat añ hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwatani. ¹⁸ Pam hapi Christ eñem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw òviy itam hin yep pās unañwat yesniqey añ ò'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit òviy God tumalayyat sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nōsiwqa kwañw'eway'o; nikañw hak hihta tūmoytaqey akw hakiy unañwmoknaniqw pam qa súanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínōsat pu sen oवालत qa hīkwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa tūtsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tūmoytaniqey qapēwewne' um God atpip nāla pantani. Ya um sikwit tūmoytaniqey nānakwhantoyna? Kurs um put akw qa nāsoontsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wiwsikañw nōsqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtiñwuniqey òviy'o; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

15

Please Others, Not Yourselfes

¹ Noqw òviy itam tuptsiwnit añ ò'qalt qaōqáwi'yunqamuy amumi maqaptsi'yunñwi, qa paysoq-sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinosñwamuy òqawhtotaniqat òviy tunatyawyuñwi. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hiñqawqamuy lavayiam inuhpe yēvaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwñqa itamunem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat òviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy òqalantiwye' hūrs hoñvani, nen God aw yanyuñwi. ⁵ Nam God hakiy hihta añ kuyvanañwukañw pu hakiy òqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat

pan'i. ⁶ Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pās nāooyani, Christ itamuy pās óyahqat pan'i, God pas hímunihqat óviy'o. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtaknaniquee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhtaqtat aw an antsantaniquee. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw óviy nu qa-Jew-sinmuy amumi uñ pañqawni; nu uhnatñwaniy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqat tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sinomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyamu. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhtiqá wunuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwatani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwani. ¹³ Nam God hakiy unañwvastoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tütuptsiwaq'ó. Nam pam umuy pās unañwvahsit huýtani, Qahováriwtaqtat Hiksit ahpiy'o.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapēvewnaqw uma lolmat pas pasiyuñwa, pu itahtuptsiwniy sohsoq tuwi'yuñwa, pu uma nāó'qawnayaniqey pasiyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuhtuskañw umumi penta, umuy ahoy hīhihta u'nananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ókwatuwhqe nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ āawnaniqat ayata, nu God añqw lomatuawit yuaataniqat óviy'o. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy put aw sūpwataqw God put pantaqat ep hahlayni. ¹⁷ Noqw óviy nu Jesus Christ amum God eñem hihta tumaltaqey ep tsúyakiwtani. ¹⁸ Nen Christ inuhpiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvastotaniqat tumaltaq'ó. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹ Pu kátutmalat hihta tuawi'yuñqat akw'a, God Hikwsiyat óqalay ahpiy'o. Noqw óviy nu Jerusalem-kitsókit añqw Illyricum-tutskwat aqw pahsavo lomatuawit Christ tuawi'taqat sohsoq yuaayku. ²⁰ Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kiyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹ Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa āawnayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam māmatsyani.

Paul's Plan to Visit Rome

²² Yantaqw óviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniwñwu. ²³ Noqw nu yepeq kurs pápu haqaminiquey, pu nu as wūhaq yahsañwuy añ umumiqniqey tunatyawtaqe ²⁴ Oviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wūwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniqw, uma nuy paañwayani. ²⁵ Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sinomuyatuy hihta haqni'yuñqat amuñem yawmaniqey óviy'o. ²⁶ Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hihta o'yaniquey ep hahlaykahkañw kuwah-toti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw añ okiwhinyuñqamuy amuñemi. ²⁷ Puma hahlayhtoti, amumi yoniwuyñqee, pi God Jew-sinmuy amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomatuawit āawnaqe pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huýta; noqw óviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta

himuy'yuñqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. ²⁸ Noqw òviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwhqat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹ Noqw it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ āawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan òqaltoynani. ³⁰ Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tūtuptionsiwhqe nānami unañway'yuñwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw òviy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tūviñtotani. ³¹ Noqw nu Judeat ep qatuptsiwñi'yuñqamuy amuñaqw ayo taviwñiqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw òmahtotani. ³² Noqw God pan tunatyawtaq w nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

16

Personal Greetings

¹ I' hapi Phebe, itahsiwa, Cencreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlomanavoti. ² Noqw òviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqw uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi'yuñwñi, sen hakton òkiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a'nō paañwa, pu nuy piwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy òqalayani. ⁴ Taq puma iqatsiy ayo tavinique òviy pēp mōki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam piwu. ⁵ Pu uma piw pumuy kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy òqalayani. Uma aw iunañway Epenetus òqalayani, Achaiat ep Christ aw mohti tuptionsiwhqata. ⁶ Uma itamuy maqsontaqat Maryt òqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwvity Andronicus, pu Juniat pumuy òqalayani. Ura puma inumum sivilawhqamu; puma inupyeve Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātāqnihqā amumi navotiwa. ⁸ Uma Tutuyqawhqat ep aw iunañway Amphias òqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet òqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰ Uma Apelles òqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptionsiwni'ta. Pu uma Aristobolus ep kīvity òqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwviy Herodian òqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kīvity amuñaqw Tutuyqawhqat aw tuptionsiwni'yuñqamuy piwu. ¹² Pu uma Tutuyqawhqat eñem tumalay'taqamuy Tryphenat-nikañw pu Tryphosat pumuy òqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqat eñem a'nō tumaltaqat òqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawhqat ep namorstiwhqat Rufus òqalayani, pu yūyata; pam inuy an nuy pās tavi'ta. ¹⁴ Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy òqalayani, pu tuptionsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuyu. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptionsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy òqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomñiqey pan na'qalantotani. Hāhaqe' Christ aw tōnawtaqam umuy òqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltotini; taq hakim alōñōt tutuqayhpit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsikaye' umuy lasnayani. Noqw òviy uma qa nāunay'yuñwñi; uma pumuy qa amu'puñalyani. ¹⁸ Taq pantsatskaqam Jesus Christ qa eñem tumalay'yuñwa, soq nāp tuñlayiy eñem-saa. Puma kwañwālvayiy pu

nukwáñwlavayiy akw añ ūunatuy ūnatoyñi'wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw òviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaòwihinyuñwniqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa eñem hintsatskaniqata. ²⁰ Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoyñañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan áñwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy òqalaya. ²² Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy òqala. ²³ Gaius umuy òqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kitsókit sīvayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy òqala, pu itahtupko Quartus pīwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw òqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayuaataqat pan'i. God tūwaqatsit yúkuhqey añqawq it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sopkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat òviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwñi'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wánwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Itam Corinth ep God aw tónawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy, put sinomatniqey òviy wánwayniwyaqamuy òqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'nañwtotiqamuy piwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhقات Jesus Christ añq'ò.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaōwíhintaqat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan unañwalwuwnitoyna. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷ Noqw òviy uma Itahtutuyqawhqaqay Jesus hisat mātaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrumnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsave umuy hūrs hoñnaqw, uma put talōñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñwni. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwniqat òviy umuy wánwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani; uma qa nātsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawwaya, itupkomu, yaw uma nātsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nānap pañqaqwa: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius pūmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniy aw tūtuvoylataqat pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kīvituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniyat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniyat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat òqalaat qa hímuniwhntini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyniqw pay an'eway hímuu; nikañw itamuy ayo nõñakiwtaqamuyniqw pam God òqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nõ wuwni'yuñqamuy wuwantuwiyamuy sūlawhtani, pu nu qaūnatuy matstuwiyamuy sóontsanhtani, yan'i. ²⁰ Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuventuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwit qa hamanhintsana? ²¹ Pi God

súanwuwni'kañw yan yukuq̄w, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noq̄w pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuṭsiwaqamuy ayo óyaniqey pan'í, nāmahin pi as haqawatuyñiqw pam lavayi pas an'ewayniq'ó. ²² Pi Jew-sinom kátatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yuñwa, noq̄w Greek-sinom súanwuwnit hepnumya. ²³ Noq̄w pi itam Christ nahoylehtsit aw muiwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tónókpit anta, pu imuy Greek-sinmuyñiqw pam an'eway hímuu. ²⁴ Nikañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaq̄w wánwayniwyaqamuy amumiwat Christ hapi God óqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwñiqey mātāqtiq̄w, pam sinmuy amuhpenihq̄w pas pavan wuwni'ta; noq̄w nāmahin pi pam hihta añ qa óqalaniqey mātāqte' pam sinmuy amuhpenihq̄w pas pavan óqala. ²⁶ Pi uma hakim wánwayniwyaqey navoti'yuñwa, itupkomu, qa wūhaqñiq̄w yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuñqam wánwaniwya, qa wūhaqñiq̄w ó'qaltu, qa wūhaqñiq̄w pavansinomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyñiqw yep qatsit ep an'ewakwñiqat namorsta, imuy a'nó wuwni'yuñqamuy hamantoyñiq̄w óviy'ó; pu pam sinmuy amuñaq̄w yep qatsit ep hihta qaóqálat namorsta, añ hīhihta óqalat hamantoyñiq̄w óviy'ó. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hīhihta hin'e'wakw, hīhihta susqahimuniñqat enañ namorsta, pu hikispi pam hīhihta qahaqamyaqat namorsta, hīhihta pasiwyuñqat qahaqamtaniq̄w óviy'ó. ²⁹ Noq̄w óviy kurs hak put atpip kwiviyuaatani. ³⁰ Noq̄w pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noq̄w God put ahpiy itamuy súanwuwñitoyna, itamuy súanyuñwñiqat yukuna, itamuy nāmi lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

2

The Message about Christ on the Cross

¹ Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatyayat āawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoylehtsit ep nīniwhqat put-sa tuwi'taniqeyu, qa hihta piwu. ³ Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaóqálaniñwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataq̄e, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayi pay sinmuy amuhpiy'ó. Noq̄w nu qa pan yuaatat, Hikwsit óqalayāt akw umuy tuṭsiwna. ⁵ Noq̄w yan umuhtuṭsiwni qa sinot wuwantuwiyat ep wunut, pas God óqalayāt ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukwsiwyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noq̄w pam wuwantuwit qa yep qatsit ahpiy'ó, piw qa yep qatsit ep mohpegyaqamuy amuhpiy'ó. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiyat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaq̄wq̄w itamuy pas momi óyaniqey pasiwna. ⁸ Noq̄w yep qatsit ep moñw'iwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tálawnway'taqat nahoylehtsit aw muayani. ⁹ Noq̄w God hihta qaówihintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noq̄w qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq̄ paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hikis God suyan unañwtalwuwñiyat pas qa

mātsiwaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noq̄w pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noq̄w pi it Hikwsit itam makiwyaq̄w pam qa yep qatsit ahpiy nit God ahpiy'o. Noq̄w yan itam God itamuy hihta paysoq̄ māqahqat mātsi'yuñwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiyaq̄ qa ahpiy put tutuqayya; noq̄w pay Qahováriwtaqa Hikwsit itamuy put tutuqaynaq̄w, itam Hikwsit añ hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hīhihta Hikwsit añ qatsqat namimahtakintota. ¹⁴ Noq̄w i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyat añq̄wnihqat pas qa ōmahtañwu, putniq̄w pi pam an'eway'o. Noq̄w pam pas hikwsit ahpiy māmatsniwñwuniq̄w, ōviy kurs hin pam put māmatsni. ¹⁵ Noq̄w pay i' hak Hikwsit añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noq̄w soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqa tunatyayat mātsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyat pasiwuñwa.

3

Servants of God

¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihiwyaqat pan'i. ² Nu umuy pihut nopna, qa huruf nōvata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kātotiniq'ō. Híkispi nāt uma kurs hin put kātotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwutuyakañw, pu nāñwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amún hinwisa? ⁴ Oviy pi haqawa, Nu' Paul ámuma, yaw kitalawhqa, pu suhka, Nu' Apollos ámuma, yaw kitalawhqa, ya uma panyuñqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak hímuniq̄w ōviy'o? Puyaw Apollos hak hímuniq̄w ōviy'o? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tūtuptsiwa. Pay Tutuyqawhqa hapi itamuy nanāp tumalhuya. ⁶ Noq̄w ōviy soñawnen nu ūya; noq̄w Apollos añ hikwna. Noq̄w pay God put wuñwna. ⁷ Noq̄w ōviy pay i' uylawhqa qa hímuu; pu piw añ hīhikwnaqa. Pi God put wuñwnaqa pam pas'i. ⁸ Noq̄w i' uylawhqa, pu añ hīhikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumalataqey ahsatiy ōmahtani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noq̄w uma God ūyiyat anyuñwa. Uma God kíyat anyuñwa. ¹⁰ God nūokwanikañw inuñem pan yukuq̄w, nu pas wuwni'taqat kituwi'taqat pan yayhniyat yuku. Noq̄w pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqe ep tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwyayhni pay yukíwa. Noq̄w kurs hin hak piw sukw tukwyayhni. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹² Noq̄w kurs haqawa it tukwyayhni ep sikavalasivat, qōtsásivat, a'nō hihkay'yuñqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen sōhōvosqatuñwut akw tukwtaq̄w, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talōñnit ep pam qōhit akw suhputsniwni. Noq̄w qōhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqtani. ¹⁴ Kurs haqawat tumalaat put tukwyayhni ep tukwtiwhqa qa hinhtiqa pam put ep hihta ahsatiy ōmahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat ūwiq̄w pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qōhit añq̄w ayo yámakqat pantamantani. ¹⁶ Uma hapi God kíyat anyuñwa; noq̄w God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ¹⁷ God kíyat hovalaqat God hapi put hovalani, pi God kíat pas hímuniq'ō; noq̄w uma hapi put kímatu.

¹⁸ Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nō wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam nūanhimuniwhtini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nō unatwi'yuñqamuy nāp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nō wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw òviy qa hak sukw sinot pas himunihqat yuaatamantani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³ Noqw uma Christ himumatu. Noqw Christ God himuata.

4

Apostles of Christ

¹ Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ sūanmaniqat aw tuñlayiwtañwu. ³ Noqw kurs uma inumi tuwantotaq, sen sinom hisat inumi tuwantoniqey tok-iltotaq, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, hikispi nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pu nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw òviy uma hihta ep qa āpiy pay sūyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqaqat pītunigat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatālat ep tupkiwyuñqat aw tālawnani, pu u'nañwpa' tutnatyat mātaqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nāp ahsatiy òmahtamantani. ⁶ Nu umumi nālavayhti, pu Apollos pīwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat òviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pās aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwanwātayūñwt, sūkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhke'yani. ⁷ Ya hak uñ sukw hakiy añqw alōnta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God uñ hihta maqaq, ya um hinoqw piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸ Nūwupa uma nānasna. Nūwupa uma kāhaktoti. Pas uma momñwituy amún moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñqw itam umumum moñw'iwtani. ⁹ Pi nuy wūwaq God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwuy aw oyiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pās piptsantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰ Itam Christ tunatyawyuñqey put ep nūanhihtuu; noqw ūmawat Christ añ a'nō wuwni'yuñwa. Itam qaōqāwi'yuñwa; noqw ūmawat a'nō ò'qaltu. Uma kaptsiwya; noqw itamwat pevewinhinyuñwa. ¹¹ Itam pewhaqami pahsavo tsōnsoiwta, pu pānaqsoiwta, pu qa yuws'i'yuñwa. Noqw sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nāp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy qalomāsavitotaq, itam hahlayhpit akw tūōqalantota. Itamuy okiwsah-sanyaq, itam nānakwhani'yuñwa. ¹³ Itamumiq hiñqaqwaq, itam amumi pās kwakwhavewat yuaatota. Pas itam tūwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam sohsoq hihta añqw maspiwhqat panyuñwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyanigey qa pan tunatyawkañw iit penta. Pi uma pas aw iuañwam itimniqw, òviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqaynayaq, pay uma sūkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuawit ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶ Paniqw òviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi

nu yaniq̄w Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyq̄awhq̄at añ suan hinmaq̄at umumiq̄ tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaq̄at umuy añ ahoy u'nanani, piw nu hāhaq̄e' Jesus aw tōnawtaq̄amuy hihta tutuq̄aynaq̄ata. ¹⁸ Noq̄w yaw uma haq̄awat a'nō unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pītuniq̄at paniq̄'ō. ¹⁹ Noq̄w pi nu qa sōwunit umumiq̄ pītuni kurs Tutuyq̄awhq̄a pan tunatyawtaq̄'ō. Nen nu imuy a'nō unañway'yuñq̄amuy lavayiyamuy qa aw unañwtapni, panis pumuy oq̄alayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam oq̄alat-sa añ pasiwta. ²¹ Noq̄w ya hintani? Nu umumiq̄nen sen wuvahpi'kañwni? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pās unañway'kañwni? Ya uma hihtawat nānawakna?

5

Immorality in the Church

¹ Pay pas antsa lavaytaq̄w yaw umuñaq̄w haq̄awa q̄ahopq̄atu. Yaw uma haq̄awa nay nōmayat amum q̄atu. Noq̄w hīkispī ima añ q̄atuptsiwni'yuñq̄am qa pan hinwisa. ² Noq̄w tuwat soq̄ uma himuiwyuñwa, as uma put ep q̄ahālayhtotinihkañwo; nihq̄e it hakiy panhaq̄am hinhtiq̄at umuñaq̄w ayo hōroknayani. ³ Noq̄w nāmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yūmosa umuy u'ni'ta. Nihq̄e nu hakiy yanhaq̄am hinhtiq̄at añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaq̄ey pan'i. ⁴ Noq̄w oviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyq̄awhq̄ay Jesus Christ natñwaniyat añ sūvo tsovalte', Itahtutuyq̄awhq̄ay Jesus Christ oq̄alayay yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaq̄am hintsakq̄at Satan aw noayani, tokoat sūlawhtiniq̄at oviy'o; noq̄w hikwsiyat Tutuyq̄awhq̄at Jesus talōnniyat ep ayo yāmakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiwyuñq̄e qa sūanhtoti. Ya hihsayhoya pēkeni sohsok paq̄writ pēkenañwuq̄at uma put qa navoti'yuñwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo q̄enitote', puhuvaq̄writ panyuñwni, pi uma pas antsa q̄apekēn'oyiwyuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yūmosanihq̄at ep mañat añ itamuñem taviwa. ⁸ Noq̄w oviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nōviwhq̄at hintsatskani. Pam pēkeni qaunañwtalq̄atsit, pu nukpanq̄atsit tuawi'ta. Nikañw uma pōlavikit q̄apekēn'oyiwhput, unañwat antsanihq̄at, piw qaatsanihq̄at tuawi'taq̄at yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ura nu umumi pēnaq̄e, uma q̄ahopiyesq̄amuy qa amu'puñalyaniq̄at nu umumi pañq̄awu. ¹⁰ Nikañw nu pay q̄atuptsiwni'yuñq̄amuy q̄ahopiyesq̄amuy qa pumuy pañq̄awu, pu kan'ewtunatyay'yuñq̄amuy, pu hihta tukwhantotaq̄amuy, piw nāp yukit aw nāwakintotaq̄amuy. Pantaniq̄w soon uma nawus it q̄atsit añq̄w qa ahipiyani. ¹¹ Noq̄w nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haq̄awa tuptsiwni'taq̄ey pañq̄awhq̄a q̄ahopihintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nāp yukit aw nāwakintani, sen nuhtumiq̄ hiñq̄awni, sen honaq̄kuyit hīhikwni, sen hihta tukwhantaniq̄w, uma put hakiy pantaq̄at qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaq̄at qa amum nōnōsamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tōnawtaq̄amuy amuñem pas piw hin yuykuniq̄ey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tōnawtaq̄amuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tōnawtaq̄amuy God hapi hin yukunani. Paniq̄w oviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hōroknayani.

6

Lawsuits against Brothers

¹ Is uti, kurs umuñaqw haqawa sukw amum hihta ep hinhte', momñwituy qaanhinwisqamuy amutpip put hin hepnigey suhtaq'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw kurs pantaniqw, ya uma hinoqw añ hihta susqahiyuñqat qa nāp hin yuykuya? ³ Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw tis pi òviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴ Noqw ason uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaqamuy amuñaqw haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵ Nu umuy hamantoyñanigē òviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaqw pavan wuwñi'ta? Puyaw pas qa haqawa nātupkomuy amutsve hihta aw hin wūwaniqey tuwi'ta? ⁶ Noqw òviy soq tuwat nātupkom haqam hin yukiltiñwuqat aw nāwikañwu, hikis piw qatuptsiwñi'yuñqamuy amumii. ⁷ Pay òviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nātsamvantaqee. Ya hinoqw tis nāpi uma hihta ep qaantsaniwye', put ep nakwhani'yuñwñi? Ason hak umuy hihta nawhkiñiqw uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸ Noqw uma soq qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhkiñilalwa. ⁹ Añ qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yuñwa? Uma qa nāunay'yuñwñi. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwakinwisqamu, pu qa nāp himuy amum hintsatskaqamu, pu wutihinyuñqamu, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nāhahlaynayaqamu, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yuñqamuy, pu honaqkuyit hihikwyaqamu, pu nuhtumiq hiñqaqwaqamu, pu hihta tusoqtukwhantotaqamu. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹ Noqw ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noqw pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pāhoma, umuy nēñem sinota, umuy sūanyuñqat yuku, Itahtutuyqawhqay Jesus natñwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haqawa ka pañqawñi: Pas as sohsoy himu inuñem sūanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem sūanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw añwtuñwaniqey nakwhani. ¹³ Nōsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhqat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lōpwatuy sūlawhtani. Noqw hakiy tokoat hapi nuvōt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawhqat eñem yukiwta; noqw Tutuyqawhqat tokoy eñem qatu. ¹⁴ Noqw God hapi Tutuyqawhqat ahoj tātayna; nihqe piw nāt itamuy ahoj tātaynani, nāp òqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yuñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat aw put awiwhtoyñani? Sóoni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoniñwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma lōyōm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noqw pi Tutuyqawhqat aw hūrs'iwtaqa put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvōqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noqw pay nuvōhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakiwtaqw, umuhtoko put kiata? Noqw òviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat

akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat añ put tayawni'yuñwni.

7

Questions about Marriage

¹ Taay, noqw ura uma hihihita ep inumiq pēnayaqw pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniqw, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvōhinwisq, òviy pay uma añ nanāp tahtaqt nōmay'yuñwni, pu momoyam añ nanāp puwsuñwni'yuñwni. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mōñwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, pi nōmaat put aw mōñwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniqey òviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi unahepmentani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷ Nuyniqw pi as sohsoyam inuynuñwniqw pam amuñen lomahintani. Noqw pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniqw, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noqw òviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas inún hinyuñwniqw as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwniqw, pay hak hakiy ámumtini. Pi hakiy ámumtiniqw pam pantaqa nuvōmokiwy añ kñnavoti'taniqat epnihqe pavan lolma. ¹⁰ Pu añ hakim ámum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nūu, i' Tutuyqawhqa: Wuhti puwsuñway qa mātāpmentani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivōhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātāpmentani. ¹² Pu ahpiy mímuywatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhqa: Kurs hakiy tuptsiwni'taqat nōmaat qa tuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmentani. ¹³ Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmentani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwni'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat sutsvo taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniqw umuhtim hovariwyuñwni; noqw pay hapi puma God awwat oyiwyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyininik, pay pi ahpiyman-tani. Pay i' tuptsiwni'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sōmiwtañwu. Pi God itamuy uyiawwtaqat qatsit aw wánwayi. ¹⁶ Ispi yantaq'ò, wuhti, ya sen um uhpuwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnōmay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noqw pay pi God añ sohsokmuy nanāp hin qatsihuytaqw, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhqa put wánwayhq, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsovik Jesus aw tōnawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotkit akw tuvoylaiwkañw wánwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wánwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat

añ hinmaq̃w pam'i. ²⁰ Uma añ nanāp hin hinkahkañw wánwayniwye' pay panyuñw. ²¹ Um sen núantuwikinikañw wánwayniwa; pay um put ep qa hin unañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwninik, um akw moñwvastini. ²² Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqat ahpiy wánwayniwqhqa Tutuyqawhqat ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wánwayniwqhqa Christ núantuwikiatniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wánwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqat añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqat añqw òkwatuwiwa, pas qa atsat hinmaqee. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsaniwuyñw. Noqw òviy nuyniqw hak hin makiway'te' pan qátumantaniqw pam eñem lomahinta. ²⁷ Um hak nōmay'taqa, pay um añqw mātaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um ñasta nōmay'taqa, pay um qa nōmawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nōmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kānanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniqey nāwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsáva. Noqw òviy yahpiy hapi yantani: Añ nōmay'yuñqam pay qa nōmay'yuñqey panyuñw; ³⁰ Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñw; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñw; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñw; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyat tūwayato. ³² Noqw nu as umuy qa nānaphin wuwanvisoq'iwyuñwñiqat umuñem nāwakna. I' hak qa nōmay'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqat unañwvniqey òviy'o. ³³ Noqw pu i' nōmay'taqa yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nōmay unañwvniqey òviy'o; nihqe lōqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noqw māna nāt qa puwsuñway'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtaniqey òviy'o. Noqw pu i' puwsuñway'taqa yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwvniqey òviy'o. ³⁵ Noqw uma it akw moñwvasyaniqat òviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noqw yan uma lomahinwise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqat aw unañwtavi'yuñw. ³⁶ Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahsanhqey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtaqw, soon as qa panhtiniqw, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmatini. ³⁷ Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wílōkni'taqa, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuygawi'taqa manhtuway nāt pas mānat tavi'taniqey unañwpeq yuki'taqa hapi súanhtini. ³⁸ Noqw òviy i' hak put ámumtiqa hapi súanhtini, nikañw i' hak put qa ámumtiqa put epnihqe pas pavan súanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtaqat tutavot ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq pam mātaviñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; nikañw hapi pas Tutuyqawhqat sinoyat-sa ámumtimantani. ⁴⁰ Nikañw pam

hintaqey pan hinmaniqw pam pantaqa nuyniqw put eñem lomahintani. Noqw nu wūwantaqw God Hikwsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwti.

8

The Question about Food Offered to Idols

¹ Nu pu' nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy òqalañwu. ² Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtaqat put navoti'tani; nikañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwhqat tūmoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa himuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniqw amuhpa' nāwakintiwayaqam kasta, òveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwayaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noqw itamuyniqw pay sūkw aw nāwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put eñem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsavo kapsi'yuñwa. Noqw nāmahin pi as pūmuyniqw nōsiwhqa pas antsa nāp yukit aw noiwhq puma put nōnwa; noqw puma tuptsiwniy añ qaòqáwi'yuñqw, uñwáam hovarśni. ⁸ Pi itam soon nōsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñqey nāmahtakni'yuñwni. Oviypi itam nōnōse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nōnōse' qa hin'ewaytotiñwu. ⁹ Nikañw pay uma tunatyaltotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaò'qaltuy amutpik hihta ep tōnòkyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taqa nāp yukit eñem kiyat ep tunòsvoñat aw qatuqw, hak tuptsiwniy qa añ òqala uñ pep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat nōsni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaòqálanihqe uhnawotiy atsviy hovalniwni, Christ put eñem enañ mokq'ò. ¹² Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaò'qaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noqw òviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniqw, pay pas tūwaqatsit nāt wunuqw nu soon sikwit nōsni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniqee.

9

Rights and Duties of an Apostle

¹ Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtutuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itu-maltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³ Hakimuy inumi tuwantotaqw nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nōsniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pētuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶ Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya itam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvòhtaqa nāp hihta himuy aw tūkway'ta? Ya hak òvat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta?

Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hihikö? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviyppi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wākasit söhövosit muritaqat motsóvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wākasit-sa tunatyawkañw öviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pēniwa. Noqw öviy uylawhqa okiw hihta túwanigey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwñit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiynihqat umuy huyta. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy ömahte', ya itam pas qaanhtini? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi öviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hihita añ nakwhani'ta, taq nāp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sóontsanni. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiyuñqat tumalay'yuñqam God kiyat ep hihta oyiwhqat akw yēse. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqat akw yēse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan pēna. Pi nu qa hihta aw tükway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put pisviwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nātsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqw pam inuñem pas is óhini. ¹⁷ Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'ö. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tükway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nāmahin pi as nu qa hakiy aw tükwikikañw pay nu sohsokmuy amumi nānuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wūhaqnihqamuy Jesus aw tuyqawvaniqe öviy'o. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhiti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqe öviy'o. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe öviy'o. ²¹ Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe öviy'o. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaö'qaltuy amumiwat pay qaöqáwi'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaö'qaltuy tuyqawvaniqe öviy'o. Nu sohsokmuy amumi sohsoy hímuniwhiti, pas pay nu as okiw nāp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniqee. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat öviy yanhaqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqee. ²⁴ Ya sohsoyam nanamunwaqam yuhtukq pay sūka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuñwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsataniqey öviyyañwu. ²⁵ Noqw sohsoyam nanamunlalwaqam pās nāmitunatyawwiñwu, hóhoñvitniqe öviy'o. Noqw puma pay wihkat sūlawhtiñwuqat öviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa sūlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey öviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw öviy hapi nu qa nanāp haqey savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nāphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep öwihiniwhitiqw,

God nuy ayo tūvani.

10

Warning against Idols

¹ Pu pīwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Ura itanam sohsoyam ōmawuy atpikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nōña. ² Pu puma sohsoyam ōmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsoyam nōsiwhqat God añqwnihqat añqw nōñōsa. ⁴ Pu sohsoyam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; òviypi ura puma qayēsīwhpuvehaqam wuhko soa. ⁶ Noqw i' yantaqa hapi itamuy u'nantoyna, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwañwátayyuñwniqat òviy'o, panhtotiqamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piw ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaqw, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nōnova, pu piw hīhikwya, pu pahsat hoñvaqe tūvantiva. ⁸ Pu itam qa amún nuvōqatsit tumalay'yuñwni. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tāwat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam sūlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtotiqe tsūtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqawani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataqw, pam pumuy qōya. ¹¹ Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat òviy puma it sohsok hihta añ kūkuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq ōkiwisqamuy u'nantoynaniqe òviy pāvam pēniwa. ¹² Paniqw òviy pay hūrs wūnuhqeiy namiwuwantaqa tunatayaltimantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alōñōt akw unaheviwhqey wūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ō. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy ōqaltaqw, soon unaheppi hakiy epnihqe ōqalay'tani. Pi God hin ayo yámakniqat hakiy āawnaqw, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw òviy'o aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe'yani. ¹⁵ Nu hapi pās wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhqat aw wūwayani. ¹⁶ It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtaqat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ uñwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pōlavikit yónoyhtote', itam Christ tokoyat añqw sūp nōñōsañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwhqamyakahkañw sūkw pōlavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pōlavikit añqw nōnova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom'oyit añqw nōnovaqam God hom'oyivihkayat qa amum God aw nāwakintiwiisa? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hímuniñqat, sen nāp yukit aw himu noiwhqa pas antsa hímuniñqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-jew-sinom hihta hom'o'ye', puma nukpanhīhikwsimuy amumi put hom'o'yañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhīhikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nāwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat nukpanhīhikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hīhikwyani. Soon uma Tutuyqawhqat tunōsvoñayat nukpanhīhikwsimuy

tunösoñayamuy enañ nōnovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawhqat puvuhtse-moqnayani? Ya sen itam put epnihqe ö'qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy hakiy öqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nënem-sa hihta öviy tunatyawtat, ayo sukw enem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyanakiva hihta huhyani-whqat nōnovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tüviñlalwani. ²⁶ Pi tüwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwni'yunqamuy amuñaqw haqawa umuy tütsamhq, uma ámumyaniqey unañwtote', himu umutpip poñahtiwhqat uma nōnovamantani, qa tüviñlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nikañw ason kurs haqawa put nāp yukit aw noiwhqat umumi kitaqw, pay uma qa añqw nōñōsamantani, umuy áwanaqat kaptsi'totaniqe öviy'o, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tüwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh'unañwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunukañw hihta tümoytaqw, ya hinoqw ayam suka pas nāp unañwpeq sunvotiy ahpiy nuy övelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqw nōsñwu. Noqw ya hinhtiqw öviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suhka pas nāt piw put ep inumiq qalomáhiñqawni? kítani. ³¹ Ka pi panta. Nikañw um as God tayawniwniqat öviy sohsoq hintsakmantani, sen um tümoytani, sen um hikwni, sen pay nāp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuyu, pu pay qa-Jew-sinmuyu, pu imuy God aw tōnawtaqamuyu. ³³ Nu tuwat sohsokmuy hihta añ ahsupoq unañwve mamavisqe qa nënem hihta tunatyawtat, as kaysiwhqamuy hihta akw moñwvasye' ayo nōñakniqat öviy amuñem tunatyawta.

11

1 Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohsoq hihta añ nuy u'ni'yuhq'o. Pu nu umumi hin tutaptaqw uma añ ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yunwiniqat nu nāwakna: Christ hapi sohsokmuy tahtaqtuy qötöam'iwtaqat anta; pu tāqa nōmay qötöat'iwtaqat anta; noqw pu God hapi Christ qötöyat anta. ⁴ Haqam tāqa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God enem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God enem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam áriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa nākwapte' piw áriwtani. Pu kurs wuhti áriwte', sen sipniwe', put hahmane', turs pam piw nākwaptani. ⁷ Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸ Pi tāqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹ Piw tāqa qa wuhtit enem yukilti; pi wuhti tāqat enem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi öviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwtaviwhqat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Nikañw Tutuyqawhqa pan yukuqw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpiy qátuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpiy qátuni. ¹² Wuhti tāqat añqw aniwhtiqw, pay öviy piw pan tāqa wuhtit ahpiy aniwhti. Nikañw pay hapi sohsoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti

qa nākwapkañw God aw nāwaknaniqw pay lomahinta? ¹⁴ Ya tāqa hin hin-tañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put eñem haman'ewayniñwuniqata? ¹⁵ Nāwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqw nākwaptaniqat òviy pam put aw noiwta. ¹⁶ Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlawniqey antaniqw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi lavayhtiniqe umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat òviyyat, soq nankiwakw òviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltiqu haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqe pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ō. Noqw put pantaqat ahpīy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mātaktotini. ²⁰ Noqw òviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunòsvoñayat nōñosañwu. ²¹ Oviy pi umuy nōnovaqw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suhka tsōnmokiwtawq, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu. ²² Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovakañw hīhikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahih-tatote', ñasta nōvay'yuñqamuy hamantoyñayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sōni. ²³ Pi Tutuyqawhqat hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqat Jesus put tōkilat ep momñwituy amumi mātaviwniqe pōlavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwakwhat, put yōhat, pañqawu: Huvam it òmahtotat, nōñosaa. I' hapi itoko umuñem yōñoyhtiwa. Uma nuy u'ni'yuñwniqe òviy it yantsak-wisni. ²⁵ Pu pumuy nōñosaqw, pam pay án piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpīy puñvasiwni. Yañ hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwye', nuy u'nayamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it pōlavikit añqw nōñosakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat mokiwyat tuawi'yuñwmantani, hisat pītuniqat pahsavoo. ²⁷ Paniqw òviy hak qa tunatyawkañw, it pōlavikit añqw nōsqa, pu Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat añqw hikwqa Tutuyqawhqat tokoyat-nikañw pu uñwáyat ep qaanhimantani. ²⁸ Oviy hak namivupre', pankañw put pōlavikit añqw nōsmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹ Taq qa tunatyawkañw nōsqa, pu hikwqa nawus tūviwmantani, Tutuyqawhqat tokoyat qa mātasi'tañwunihqee. ³⁰ Pi yantaqw òviy kaysiwhqam umuñaqw qaòqáwi'yuñwa, pu òpuiwyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹ Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³² Taq Tutuyqawhqat itamumi pohte', itamuy òkwhañwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tūviwyani. ³³ Yanta itupkomu, òviy uma nōnovanik tsovalte', hāk nānuhtayyuñwmantani. ³⁴ Ason pi kurs haqawa tsōnmokiwte', pay kiy ep nōsmantani. Noqw uma qa tūviwyaniqey òviy tsovaltiantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

12

Spiritual Gifts

¹ Noqw uma kuwahtiput Hikwsit ahpīynihqat navoti'yuñwniqat nu nāwakna. ² Pay pi uma navoti'yuñwa, ura pay uma nāt qatuptsiwni'yuñqe añ hihtuy nāp yukit qayuaatotaqamuy amuhpa' hinnumya, haqe' umuh'unañway qatsqat pañ'a. ³ Noqw òviy nu umuy māmatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpīy yuaatakañw Jesus qalomáyukiwtaqat pañqawni. Pu

soon hak Jesus Tutuyqawhqatnihqat pañqawni, hal pas Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiyinen-saa. ⁴ Qahováriwtaqa Hikwsi hīhihta kuwahtiput tūhuytañwu; nīkañw pam pas sūkaa. ⁵ Pu itam nanāp tumalat makiwyaqey, sūkw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwa. ⁶ Itam nanāp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noq̄w pay God itamuhpa', itahhintsakpiy sohsok akw nāp tunatay tumalay'ta. ⁷ Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaq̄w, pam amuhpe namtaknañwu. Noq̄w put ahpiy itam sohsoyam moñwvastotini. ⁸ Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nōañwu; pu pay pam Hikwsi piw sūannavotit lavayit sukwat aw nōañwu. ⁹ Pu pay pam Hikwsi piw qapēvewnit sukwat aw nōañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūqalapsintanīqey ōqalat nōañwu. ¹⁰ Noq̄w sūka kātutmalat hintsaki; piw sūka God eñem yuaata; piw sūka hīhihtuy hikwsimuy māmatsñwu; piw sūka ōñaq̄w lavayit yuaata; piw sūka ōñaq̄w lavayit namtōknañwu. ¹¹ Noq̄w hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nōanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹² Pay as pi hakiy tokoat sūkanikañw wūhaq a'wiway'taqw, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wūhaqnikañw pay sūka tōkonīñwu. Noq̄w Christ hapi pan hinta. ¹³ Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqe, soñawnen sūka tōkonīwhtoti, sen itam Jew-sínomu, sen qa-Jew-sínomu, sen nūantutuwiktu, sen qa tūtuwiktu. Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit makiwya. ¹⁴ Pi hakiy tokoat qa sūkw awiwaniñwu. Pam hapi wūhaq'a. ¹⁵ Noq̄w ōviy kurs hakiy kuk'at sen kītani: Nu qa māatnihqe ōviy pay nu tokot qa añq̄wvi, kite', ya pam pay paniq̄w tokot qa añq̄wvini? ¹⁶ Pu kurs hakiy naqvuat sen kītani: Nu qa pōsiatnihqe ōviy nu tokot qa añq̄wvi, kite', ya pam pay paniq̄w tokot qa añq̄wvini? ¹⁷ Kurs as hakiy tokoat sohsoy pōsiniq̄w hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naqvusaniq̄w hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸ Noq̄w pay pi God hin aw wūwaqey pan hakiy tokoyat añ a'wiwayat yukuhtañwu. ¹⁹ Noq̄w kurs as puma pay sohsoy sūka awiwasaniq̄w ya hakiy tokoat háqamni? ²⁰ Nīkañw pay hapi hak wūhaq a'wiway'kañw pay sūka tokoy'tañwu. ²¹ Noq̄w ōviy soon hakiy pōsiat māyat aw pañqawni: Nu un̄ qa haq̄ni'ta, kītani. Pu piw soon qōtōat kuyat aw pañqawni: Nu un̄ qa haq̄ni'ta, kītani. ²² Qae, pi hakiy tokoyat añ himu suhpan pay ōwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³ Pi hakiy tokoyat añ hahqe' itamuyniq̄w pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yuññwu; pu itamuhpa' qason'iwyaqat itam pās tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴ Itamhpa' sōniwyaqa pi pay qa hihta haq̄ni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqe añ haqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unañwtavi, ²⁵ Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat ōviy'o; noq̄w añ a'wiwa nāmi unañwtavi'yuñw. ²⁶ Noq̄w kurs himuwa awiwa nātuhotaq̄w, sohsoyam a'wiwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptsiwihq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷ Noq̄w uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp añ a'wiwatu. ²⁸ Noq̄w God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta añ oyahta, imuy ayaiwyuñqamuy mohtii, amúnk pu' put eñem yuaatotaqamuyu, amúnk pu' tūtutuqaynayaqamuyu, atspe pu' kātatahpit hintsatskaqamuyu, pep pu' tūqalapsintotaqamuyu, pu tūvaañwantotaqamuyu, pu añ moñw'iwyuñqamuyu, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuyu. ²⁹ Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God eñem yuaatota? Ya sohsoyam

tūtutuqaynaya? Ya sohsoyam kātatayhpit hintsatska? ³⁰ Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey ōqalay'yuñwa? Ya sohsoyam ōñaqw lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹ Nikañw pay uma pas añ núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwni. Nikañw nu it epnihqe háqe'wat pas nukñwat umuy áawnani.

13

Love

¹ Námahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amún pás hópinikañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ² Pu námahin pi as nu God eñem yuaataniqey makiway'takañw, pu hihilta ámiwtañwuqat sohsok mátsi'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu námahin pi as nu pas qapēvewni'kañw tuhtukwit nahlam-intanikañw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. ³ Pu námahin pi as nu añ ōkiwyaqamuy nopnaniqey ōviy sohsok hihta ihmuy amumi nóanikañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mātapanikañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴ Nami'nañwa qa its hin unañwtiñwu; hakiy pāsniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyvañwu. Nami'nañwa qa kwiviyaataañwu; pu qa nātsotskanañwu. ⁵ Hakiy qa hintsañwu; qa nēñem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsiptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; ⁶ Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw súantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷ Sohsok hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiwñwu; sohsok hihta ep qa nañ'eknañwu; sohsok hihta añ kuytañwu. ⁸ Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nikañw God añqw nātoniqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹ Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God eñem yuaatota. ¹⁰ Nikañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituqaw, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. ¹¹ Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsákw an hihta māmatsñwu, pu nu tsakowuwni'tañwu. Nit nu tāqatiqe pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹² Pay itam pi nāt pu' soñawnen panaptsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyrikyani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³ Taay, noqw ōviy hapi ima pahyom pētoti-i' qapēvewni, pu unañwvahi, pu nami'nañwa. Noqw imuy amuñaqaw nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

14

More about Spiritual Gifts

¹ Uma nuhtumi unañway'yuñwniqey añ ō'qalyani; pu uma hihilta kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwni, tis ōviy uma God eñem yuaatotaniqeyu. ² Pi ōñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mátsi'tañwuniq'ō; pi pam hihta ámiwyuñqat Hikwsit ahpuy yuaatañwu. ³ Noqw pu God eñem yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu ōqawhtotaniqat ōviy'o, pu ōkwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ I' ōñaqw lavayit yuaataqa pi nāōqawhtotoynañwu. Noqw pu God eñem yuaataqa God aw tōnawtaqamuy ōqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam ōñaqw lavayit yuaatotani, tis ōviy God eñem yuaatotani; ispi God eñem yuaataqa ōñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pávaniq'ō, hal pas ōñaqw yuaataqa hihta lavayhtiyeq namtōminta-saa; noqw Jesus aw

tōnawtaqam ōqawhtotani. ⁶ Noq̄w taay itupkomu, kurs nu umumi pitut ōñaq̄w lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añq̄w hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavaiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaq̄w, ya uma hin ilavaiy akw moñwvastotini? ⁷ Hikispi lēna qa taytaqa soon qa suyan tōqtini, sen pas lēna, sen sivatonlena. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan tōqtapnaq̄w, ya hak hihta lēlenqat māmatsni? ⁸ Pi tōtōppi qa suan tōqtiq̄w, ya hak kipokyuwsini? ⁹ Noq̄w pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataq̄nihqat qa yuaaykuyaq̄w, ya hak umuy pep hinq̄aq̄waqat māmatsni? Uma pi haktonsa yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hīhihtuy qa nānan'ik lavayi'yuñwa. Noq̄w qa himuwa qa hihta tuawi'ta. ¹¹ Noq̄w ōviy nu yuaataqat lavaiyat qa tūqayte' putniq̄w pay nu himusinoni; noq̄w i' yuaataqa pay nuyniq̄w himusinoni. ¹² Noq̄w pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Ōviy uma Jesus aw tōnawtaqamuy ōqawhtoyñayaniqey ōviy pas ō'qalyani. ¹³ Noq̄w ōviy i' hak ōñaq̄w lavayit yuaataqa put namtōmintamantaniqey ōviy tūvinlawni. ¹⁴ Pi nu ōñaq̄w lavayit akw God aw nāwaknaq̄w, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noq̄w iwuwni qa hihta apiiwani. ¹⁵ Taay, noq̄w pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'o; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'o. ¹⁶ As qa pantaniq̄w, um uhhikwsiy akw hihta ep hahlayhti q̄w ya i' qa mātsi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam uñ hinq̄awhqat qa mātsi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtiñwu; noq̄w mi'wa qa put akw ōqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihq̄e pas pavan ōñaq̄w lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe panis hīkiyom lavayit iwuwniy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsa pakwūt-sikip sōmorit ōñaq̄w lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuñwani; nikañw qalomātunatyat awwat titipostuy amunyuñwani; nikañw uma añ pās pasiwyuñqamuy amūn wuwni'yuñwani. ²¹ Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alōñōt lavayi'yuñqamuy lavaiyamuy-nikañw pu a'lōñtuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noq̄w nāmahiñ pi nu as panhtiniq̄w soon puma inumi tūqayyuñwani, kita Tutuyqawhqa. ²² Noq̄w ōviy ōñaq̄w lavayi pay hapi qatuptsiwni'yuñqamuy amumi hihta tuawi'ta, ima tuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añq̄w lavayi qatuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amuñem-nit, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuñemi. ²³ Noq̄w ōviy kurs uma Jesus aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovalt̄iq̄w, uma sohsoyam ōñaq̄w lavayit yuaatotaq̄w, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwni'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq̄wiyuñqat qa pañq̄aq̄wani? ²⁴ Noq̄w kurs uma sohsoyam God lavaiyat yuaatotaq̄w, hak qatuptsiwni'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sōontsaniwni, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noq̄w pantaqat ahpiy put unañwpeq̄ himu tupkiwyuñqa mātaktini; noq̄w ōviy pam yōkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noq̄w hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuññwu, hihta tutuqaynayañwu; ōñaq̄w lavayit yuaatotañwu; God añq̄w hihta navoti'yuñqey yuaatotañwu; ōñaq̄w lavayit tuqay'ayhtotiñwu. Hakimuy ōqawhtotoynayaniqey ōviy uma sohsok hihta hintsatskamantani.

²⁷ Kurs haqawat ðñaqw lavayit yuaaykuyaniqw, pay lōyōmmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānañk qeni'yuñwmantani; noqw suhka lavayiyamuy namtōmintani. ²⁸ Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtōmintaniqw, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God eñem yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani; noqw mīmawat lavayiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰ Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu mātaktiqw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavayiyat yuaaykuyamantani; noqw sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam òkwhaniwyuñwni. ³² Noqw God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³ Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwawqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaqw, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaqw momoyam as qa hiñqawqamantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa qeni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwni. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwmuy put tüviñtotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniqw pam pumuy amuñem haman'eway'o. ³⁶ Ya God lavayiyat umuñpiy aniwhiti? Hal ya pay pas umumi-sa pitu? ³⁷ Hak tāqa God lavay'ayaatnihqey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwante', if aw nakwhani-nu umumi hihta pentaqw pam Tutuyqawhqat tutavoata. ³⁸ Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹ Yanta itupkomu, noqw òviy uma God lavayiyat yuaatotaniqey pas tuñlay'yuñwni; pu uma hakiy ðñaqw lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. ⁴⁰ Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwumantani.

15

The Resurrection of Christ

¹ Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. ² Pu uma hapi piw put akw ayo nōña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq tuptsiwye'-saa. ³ Pi nu pay piw hihta kwúsuhqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. ⁴ Pu ura pam hin pey'taqat an tüamiwhqe pu pāyis talq ahoy tātayi. ⁵ Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁶ Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwni'yuñqamuy tsivot tsivot-sikip súnatnihqamuy amuhpe hōyokiwtaqamuy sūsnikañw amumi namtakna. Noqw pumuy amuñaqw suswuhagnihqam nāt yēse; nikañw haqawat pi pay soa. ⁷ Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁸ Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituqw pay nu tihtiwhqat an'i. ⁹ Pi nu ayaiwyuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewaynikañw ayaiwtaqey pan tūñwantiwni; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. ¹⁰ Nikañw kurs nu hímunen, nu God núokwayat ahpiy pam'i. Nihqe nu qa paysoq put núokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan maqsona, nikañw pay qa nūu, pi God núokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹ Noqw itam yan yuaatota, sen púmaa, sen nūu. Noqw òviy uma yan tütuptsiwa.

Our Resurrection

¹² Taay, noqw kurs itam Christ mokiwuy añqw ahoy tātayhqat yuaatotaqw, ya hintaqw òviy umuñaqw haqawat so'pum soon ahoy tātayyaniqat pañqaqwa? ¹³ Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. ¹⁴ Noqw kurs Christ pay qa ahoy tātayhq, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noqw piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwni'yuñwa. ¹⁵ Noqw hikiſpi itam God qa sũanyuaatotaqey pan nũansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaqat pañqaqwa. Noqw pay kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniq, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. ¹⁶ Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. ¹⁷ Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq, uma haktonsa tuptsiwni'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. ¹⁸ Pu òviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas sũlawhti. ¹⁹ Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaqw sus'okiwhinyuñwni. ²⁰ Noqw pi pas antsa Christ hapi mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tātayniqat mahtakna. ²¹ Pi sinom sũkw sinot atsviy so'ñwu. Noqw pan hapi piw puma sũkw sinot atsviy ahoy yesvani. ²² Pi Adam añ sohsoyam só'iwmaq, pay òviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwuy añqw ahoy tātayyani. ²³ Nikañw nanāp qeni'yuñwni, Christ mohtini, ank pu' Christ hisat pituqw put sinomat tũwatyani. ²⁴ Pep pu' so'ñwamiq pituqw, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapni, pam ahsupoq moñwqeqnit ayo yũkut'a, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñqamuyu, pu añ òqalay'yuñqamuyu. ²⁵ Ispi pam soon qa moñw'iwatani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy añwutaqw, puma put aw maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw nuhtuñk mokiwu, itahtuwqanihq, piw sũlawhtini. ²⁷ Pi God Christ pas sohsok hihta aw òqalmaqa. Nikañw pam put sohsok hihta aw òqalmaqhqey kitahqe, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, òviy pi pam hapi put sohsok hihta aw òqalmaqhqee. ²⁸ Nikañw ason pam sohsok hihta añwutaqw, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qātuni, it hakiy put sohsok hihta aw òqalmaqhqat aw'i. Noqw God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. ²⁹ Taay, noqw kurs as so'qam pay ahoy qa tātayyaniqw, ya ima so'qamuy amuñem kũyit akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noqw pas piw puma hinoqw so'qamuy amuñem kũyit akw tuvoylatoti? ³⁰ Noqw hinoqw pas piw itam yũmosa unahintaqat yēse? ³¹ Nu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ep umuy pihni'taqey ahiy umumi pas sũañqawni, itupkomu, Nu nāqavo mómoki. ³² Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsvituy popkotuy amunyũqamuy qananahtsopkañw nāyawwe', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'ò? Pay pi itam tatam nōnovani, piw hihikwyani; taq itam qāvo so'ni. ³³ Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalqw, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. ³⁴ Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoyaniqe kita.

The Resurrection Body

³⁵ Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw òkini? ³⁶ Um hak qa wuwni'taq, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put añqw uyiwhqa wũñwiwmañwu. ³⁷ Pi um hihta ùye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uyuñwu. Um pay sivosiyat uyuñwu, sen sòhòvosit, sen himuvoshumita. ³⁸ Noqw ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoyñañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam eñem yũkuñwu. ³⁹ Sohsok sikwi qa sunyuñwa.

Sinom pas nāp sikwí'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu pāvakiwht piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nāp sikwí'yuñwa. ⁴⁰ Pu òveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuñwa. Oveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuñwa; pu tūwaqatsit ep yesqam piw sukw lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹ Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu mūyaw piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuññwu. Noqw qa sohsoy sōtu sun tālawñway'yuññwu. ⁴² Noqw pan hapi i' hak mokt ahoy tātayhqa hintañwu. Pam as hov-ariwkañw āmiwht, qahováriwkañw ahoy tātayni. ⁴³ Pam as hin'eway āmiwht, lolmat pitsañway'kañw tātayni; pam qaòqálay'kañw āmiwht, a'nò òqalay'kañw tātayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit añqw tokoy'kañw āmiwht, Hikwsit añqw tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit añqw tokot pasiwyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit añqw tokot pasiwyuñwni. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwuqey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñkñihqa hikwsi hakiy tātaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit añqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit añqwnihqa; pu Hikwsit añqwnihqa pay ason ankti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat añqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw añkñihqa sino hapi Tutuyqawhqa, òveqatsit añq'ò. ⁴⁸ Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat añqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu òveqatsit añqwnihqa hin hintaqw pay òviy hapi òveqatsit añqwyaqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi òviy itam piw òveqatsit añqwnihqat an yukiwyuñwni. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw uñwáy'kañw God moñwtunatyat himuy'vani; piw pas soon hak hovariwkañw qatsit qahováriwtaqat himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupki-wtañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alòntotini. ⁵² Nāt yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan halayvita, nuhtuñk tötòqpit tötqi'ò. Pi tötòqpi tötqiw, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tātayyani, noqw itam alòntotini. ⁵³ Pi itam itahtokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nāhoñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat énañ'a. ⁵⁴ Noqw òviy i' sakwitiñwuqa pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqa pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqa aw antsaniwni: Mokiwu ánwutiwhqe súlawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy ánwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy múani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaanhtipu hapi mokiwyu hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqa tutavo hapi qaanhtiput òqaltoynañwu. ⁵⁷ Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ itam hihta añ kūyuñwniqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, òviy uma hūrs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqat añ qaòwihinyuñwni; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

16

The Offering for Fellow Believers

¹ Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaqw uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituqw, uma añ nanāp hihta ayo warantaman-tani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituqw uma hihta qa sumiooyani. ³ Noqw uma umuhtutuveniy akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem

aqw kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqw puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noqw nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶ Noqw sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tòmölani; nen nu haqamininiqw uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nikañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hāk umumi qa yórikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqa nuy nakwhanaq'ö. ⁸ Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qátuni. ⁹ Pi nu pas pavan öqalat tumaltaniqw, put aw inuñem wuhkoew hötsilti; noqw ehpewi hintsatskaqam wūhaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq pituqw, uma tunatyaltotiqw, pam qañutsúwkañw umumum qátuni, taq pam inún it Tutuyqawhقات tumalayay hintsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēvewnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqat umuhpiy hōnayaqw, pam peqw inumini, taq nu put enañ añ tuptsiwni'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwni'yuñqamuy amumum umumiqniqat nu aw ö'qala. Noqw pay nāt pam qa pu'haqam umumiqey nāwakna; nikañw pay ason pam hisat eñem lomahintaniqw soon qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvewnit ep hūrs hoñni; pas tahtaqtñihqey pan hinyuñwni; a'nö ö'qaltni. ¹⁴ Uma nānami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noqw uma Stephanas ep Kivituy navoti'yuñqamuy puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶ Noqw öviy nu umumi naokiway'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi tūqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaicus pumuy ökiqw hahlayhti, puma umuy kurs hinyaniqat ep aw antsatsnaqw öviy'o. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu úmuyu; öviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹ Ima Asiat ep hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqam umuy öqalaya; Aquila Priscillat amum umuy Tutuyqawhقات añ a'nö öqala, kiyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwni'yuñqamuy umuy öqalaya. Uma nānatupkomñihqey pan na'qalantotani. ²¹ Nu' Paul hapi it yan öqalnit pas nāp imay akw penta. ²² Tutuyqawhقات Jesus Christ aw qa unañway'taqa hapi pas pay ayo tüviwmantani. Itahtutuyqawhقات hapi nāt pituni. ²³ Nam Itahtutuyqawhقات Jesus Christ núokwaat umumi pitsiwta. ²⁴ Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itah-tupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tōnawtaqamuy òqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy pīwu. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ò.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy òkwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hīhihta añ kānanvotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noqw òviy itam piw tuwat hakimuy hīhihta añ kānanvotyqamuy amumi unañwtapyaniqey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hīhihta añ kānanvotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haqam hihta añ kānavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nõñakniqat òviy itam put añ kuyvañwu. Noqw ason God itamumi unañwtaviqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat òviy panta; noqw itam umumi unañwtapq, uma itamun kānanapte' qa nañ'eknaye', añ kükuyvani. ⁷ Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'taqee: Kurs uma itamun hihta añ kānanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸ Pi itam Asiat ep hin kānavotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ kuytani, itah'òqalay yupqöyva putuhtiq'ò. Noqw òviy itam okiw itahqatsiy añ nānahtsopti. ⁹ Panta, nihqe òviy itam qa qátuniqey pañso pitu, itam nāp itah'òqalay qa aw yantat, God aw yantaniqe òviy'ò, it hakiy so'pumuy ahoy tātaynañwuqat aw'i. ¹⁰ Pam hapi mokiwuy añqw itamuy ayo távihqe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nāt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nāt ayo táviniqat òviy itamuñem nāwakinwisni, añ kaysiwqamuy amumuma; noqw ason pam panhtiqw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniqey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpaa, pu umuhpa' pīwu. ¹³ Pay nu umuy hihta mãtsi'yuñwniqat pan umumi pēna. Pay hisnen uma yūmosa put mãtsi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhqay Jesus pítuhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiqat pan'i. ¹⁵⁻¹⁶ Noqw it yantaqat nu qapēvewnaqe as òviy pay mohti umumiqniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqw umumi piw áhoyniqeyu; nen nu lōs umuy paañwani. Noqw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumiqniqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy qa amún lōq lavayi'ta-Kurs antsaa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa átsanihqqa inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lōq layayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyat áawnaya.

Noq̄w pam hapi pas antsa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰ Pi God sinmuy hihta āawnaq̄w, Christ hapi amumi put antsannwu. Noq̄w paniq̄w hapi ōviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniq̄at ōviy'o. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaq̄e itamuy asna; ²² Piw itah'unañwpeq̄ Qahováriwtaq̄at Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy āawnaq̄ey pan itamuñem yúkuniq̄ey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taq̄w nu umumi súañq̄awni: Nu hapi umuy óokwatuwhq̄e ōviy pay hāk Corinth qa aq̄w'a. ²⁴ Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyq̄awi'taq̄ey qa pañq̄awu; pi uma tuptsiwnit ep hōñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniq̄at ōviy itam umumum tumalay'ta.

2

¹ Yan nu it wūwaq̄e pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pítuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaq̄w, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqa panhtini? ³ Noq̄w nu paniq̄w ōviy umumi pēna, taq̄ nāp hisat nu umumiq̄ pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taq̄e, nu hihta ep hahlayhq̄, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kānanvotkañw iunañway tūtuyhq̄ okiw pakkañw umumi pēna; uma qahahlayhtotiniq̄at qa paniq̄'ō, pi nu umumi pas unañway'taq̄ey umuy navotnaniq̄e.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noq̄w pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy pīwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniq̄e ōviy kita. ⁶ Noq̄w pay pi pam tāqa wūhaq̄nihq̄amuy amuhpe yan sisviq̄w pay pam a'nōö. ⁷ Noq̄w ōviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put hiniwhitpuyat ep aw pōhikye', aw unañwtpayani; taq̄ nāp hisat pam qahahlayhpit akw nāwihkini. ⁸ Noq̄w uma put aw unañway'yuñq̄ey pas piw put aw mahtaknayaniq̄at ōviy nu umumi okiwhiñq̄awlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniq̄ee, mātaq̄ pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūq̄ayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep pōhikye', put ahpiy ayo yukuyaq̄w, pay nu soon qa piw aw pōhikni, sen pam inuhpewi qaanhti'ō. Nu umuy tunatyawtaq̄e Christ aw yankañw put ep aw pōhikni. ¹¹ Taq̄ nāp hisat Satan itamuy ūnatoynani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakq̄at mātsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw ura nu Christ añq̄w lomatuawit yuaataniq̄e Troas ep pituq̄w, Tu-tuyq̄awhqa inuñem nukwáñw'ew qenita, ¹³ Nikañw nu itupkoy Titus pepeq̄ qa tuwaq̄w, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihq̄e ōviy nu pay pumuy mātapt, pahpiy Macedoniat aq̄w'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noq̄w pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy ánwutaq̄e it nāq̄öyiwuy añq̄w tūwiktiwyaq̄at pan itamuy tsamnuma; nihq̄e itamuhpiy put añq̄w lomatuawit hihta kwañwáhovaq̄tuq̄at antaq̄at sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwañwáhovaq̄tuq̄at God eñem tataq̄tsoq̄waq̄at anyuñwa, piw put unañwveya. Noq̄w sinom itamuqlapayaq̄am itamuy hovaikwya, ima mokiwuy aw ōkiwisq̄amu, pu put añq̄w ayo nõñakiwuyñq̄am pīwu. ¹⁶ Mokiwuy aw ōkiwisq̄amuyniq̄w, itam hihta nuhtsel'ewakwnihq̄at mokiwuy āawnaq̄at anyuñwa; noq̄w pay ayo nõñakiwtaq̄amuyniq̄w, itam hihta kwañwáhovaq̄tuq̄at qatsit āawnaq̄at anyuñwa. Noq̄w hak sen it tumalat añ aptsiwta? ¹⁷ Pi

wūhaknihqam God lavayiyat nukushintsatsnaqw, itam qa pumuy amunyuñt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavayiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

3

Servants of the New Covenant

¹ Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimnihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tuñlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unahwpeq pey'taqata; noqw sohsoyam put añ tūnwayaqam itamuy hakimuynihqat pu hihta tumal-taqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawi'taqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuawit taviqw, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'nañway taytaqat añ put pēna. ⁴⁻⁵ Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God õqalayatsa ahpiy'o. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit eñem hintsatsnaniqey añ aptsiw-taniqat itamuñem yuku. Noqw i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hisatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noqw pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat añ pey'taqat sinmuy soñiqat pan amumñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; õviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawva, pam tutavot makiwhq'õ. Noqw Ísrael-sinom kurs hin put taywayat aw tātayyani, nāmahin pi pay tāla as aħpa' sūlaw'iwmaq'õ. ⁸ Noqw õviy i' pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma tālawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwuy hihkay'yuñqat pañqawu, noqw puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰ Noqw õviy hisatvasiwnit añqw tāla pēwewma, puhuvasiwnit añqw tāla put epñihqe pas suyan tālawvaqw õviy'o. ¹¹ Noqw kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹² Noqw õviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñqe pas qa tuhtuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsāñway nõmaq qa panyuñwa; ura pam panhitiqw Ísrael-sinom tālat pay sūlaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noqw pay pumuy wuwniam qatālawvaya; õviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwat pasiwnit añ tūñwantotaqw pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nõmiwyuñwa. Noqw pi pay Christ itamuñem nõmiwtaqat ayo hõlõkna. ¹⁵ Hikis pi nāt pu' it talõhvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat añ tūñwantotaqw unañwaam nākwapta. ¹⁶ Noqw pay ason hisat puma Tutuyqawhqat aw nānamtõke', puma suyan māmatsyani, ispi nākwapnit ayo yukiwhq'õ. ¹⁷ Noqw i' Tutuyqawhqat hapi Qahováriwtaqa Hikwsi. Puma put aw nānamtõkq, Tutuyqawhqat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸ Noqw itam qa nākwapkahkañw soñawnen panaptsat aqw Tutuyqawhqat lomav-itsañwayat tuway'yuñwa; nihqe pañqw kuytaqat añ suytsepñwat nānañumo lomavitsañwayat aw alõn'iwwisá, Tutuyqawhqat Hikwsiyat ahpiy'o.

4

1 Itam God núokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, òviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. 2 Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūnatotoyna; piw God lavayiyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavayiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wūnuq'ò. 3 Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumi tupkiwta. 4 Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy aw qatalawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawvaqw, puma Christ God an son'iwhqat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. 5 Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus énemí. 6 Pi God tāla qatalat añqw tālawvaniqat pañqawhqa itah'unañway aw tālawna; noqw òviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. 7 Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsòqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy sūlawtotiñwuqat añ'a; noqw òviy sohsoyam nanaptani it òqalat pas pávannihqat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiyo. 8 Itam nānan'ivaq sòontsaniwyaqw, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotinikañw pay qa nan'eknaya. 9 Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwyā; tūwiwkahkañw pay itam qa sūlawhti. 10 Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat òviyo. 11 Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nõynuma, itam Jesus sinomatniqw òviyo; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaqw, itam itahtokoy sūlawhtiñwuqat akw put òqalayāt nuhtumi mahtakni'yuñwa. 12 Noqw òviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. 13 Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe òviy yuaayku, yan'i. Noqw itam òviy itah'unañway ep qapēwennayaqe qatuhtuskahkañw yuaatota, 14 It navoti'yuñqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enañ ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. 15 Pi itam umuñem sohsoy hihta añ kuhkuyva umuy ayo nõñakniqat òviyo. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi núokway pas pāpu qa òwímahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suyhtsepnwat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

16 Noqw òviy itam soon nan'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaqw, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. 17 Itam yep qatsit ep pay hihñwisaqw hihta añ kānanvotyā, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw òkini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. 18 Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aqw taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay sūlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon sūlawhtini.

5

1 Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', òveqatsit ep kihut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiyo. 2 Pi itam yep qatsit kihut kihsit ep nāt yesqe öykita. Pi itam òveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwañwtotoya. 3 Pi itam òveqatsit aqw öke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam

soon haqami nastatotini. ⁴ Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesqam hīhihta añ kānanvotyakahkañw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwyaniqey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay sūlawhtiñwuqat tokot qa sūlawhtiñwuqat enañ nāhoyñwani. ⁵ Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqe pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. ⁶⁻⁷ Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēvewnit añ hinwisa. Nihqe òviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñqee: Tu-tuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy añ tanawtaqee. ⁸ Nihqe òviy itam God qapēvewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy mātātveniyeq nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe òviy'o. ⁹ Nihqe òviy itam yūmosa put unañwveyaniqey añ qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. ¹⁰ Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuqw, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam nāt itahtokoy añ yesqey hihta hintsatskaqey ep itah'ahsatiy òmahtotani, sen itam lolmat hintsatskaqey ep'e, sen qalolmat hintsatskaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

¹¹ Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwyaniqat añ ò'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noqw pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwani. ¹² Itam qa nātsotskanayaniqey òviy yan pēnaya. Noqw haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwniqat òviy itam yan pēnaya. ¹³ Noqw òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God eñem panyuñwani; pu kurs itam suyan wuwni'yuñwe' itam umuñem panyuñwani. ¹⁴ Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqe soon qa put eñem tumalay'yuñwani, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsokmuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵ Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nāp tunatyay qa añ hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoy tātayhqat tunatyayat añ hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noqw òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsánwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sinotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; añ ahsupoq pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsok iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivōhikna; nihqe itamuy pōhiknaqe itam put pantaqat yuaatofaniqat òviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ añ sinmuy nāmiwat pōhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tu-awit'aniqat ayata. ²⁰ Noqw itam soñawnen Christ qeniayat ep put eñem sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaqwa; uma God aw nānamtōkaniqat òviy'o. ²¹ Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God añqw suan qatsit makiwya.

6

¹ Noqw òviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhiñqaqwa: Uma God núokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvavototini. ² Ura pam tutuvenit añ yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw uñ hiñqawhq nu

navota; nihqe ayo nõnantiwhqat aw pituqw nu ūmi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqayvastaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yámakniqat eñem qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey õviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kãnanaptaqey añ nakwhani'yuñwa. Noqw õviy sinom sohsoyam itam God eñem tumalay'yuñqat navoti'yuñwni. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hihhihta añ sóonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy sivikimi tañatota, itamumi kikihpogya. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsõnsoiwyuñwa. ⁶ Itam sohsoq hihta añ kuhkuyvaqe qa nañ'eknayat, añ ahsupoq qaat-say'kahkañw hinwisa, God lavayiyat navoti'yuñqee; itam tũvãsa, itam nuhtumi unañway'yuñwa, Qahovãriwtaqat Hikwsit õqalayay ahpip'õ. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God õqalayay añ hinwiskahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay añ sipwvuhpit anta, pu suyvaqe itahmay añ tuwvohtat an'i. ⁸ Haqawat itamuy kaptsi'yuñwa, noqw pu pẽtu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pẽtu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqw pẽtuyniqw itam a'nõ a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pẽtu pay itamuy tuway'numya. Mokiwu nãqavo itamum yannuma, noqw pay itam nãto tayyuñwa; itamuy a'nõ wuvinumyaqw, pay itam hihinhaqam nãto yẽse. ¹⁰ Itam unañwmokiwkahkañw pay yũmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kaysiwhqamuy kãhaktotoynaya, as nãsta sãvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsoq hihta himuy'yuñwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sínomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam unmutpipo itah'unañway pũruknaya. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq úmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy umumi hin lavayhtiqat pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wũyak hõtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwni'yuñqamuy qa suñwálalwani, pi uma pumuy amumum qa sũnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam sũnahntini? Puyaw tãla qatãlat amum haqam sũnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam sũnahpee? Hal ya tuptsiwni'taqa qatuptsiwni'taqat amum haqam sũnahpee? ¹⁶ Puyaw God kãt nãp yukit aw nãwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep sũnahpee? Pi uma hapi God qátuhqat kãyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qátuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqw puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani; noqw nu umuy õmahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noqw uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'õqaltutuyqawhqa.

7

¹ God itamuy yan áawna, aw iunañwamu. Noqw õviy sen itahtokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw nãkwañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nãnoi'yuñwni.

Paul's Joy

² Uma itamumi pas unañway'yuñwni, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hoyalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wũwankañw yan pẽna. Nu umumi pas unañway'taqey

ura umumi pay lavayhti; noq̄w òviy sen itam soe', sen yēse' itam nāto sūpwatini. ⁴ Nu qatuhtuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noq̄w nāma hin pi nu hīhihta añ kānanvotima, nīkañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep òkihqe, kurs hin nāsuiñwnayani; nānan'ivakw itamuy sóontsatsnaya. Itam lomatuawit eñem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwuyñwa. ⁶ Noq̄w God añ sóonhtotiqamuy òqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pītuhqat akw'a. ⁷ Piw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqaqat put akw pīwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yórikyaniqey nānawaknaqat itamuy āawna, piw yaw uma hakiy qaanhintsakqat atsviy tsaykitaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveni akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwñiy qa alònta; pay as pi nu mohtiniq̄w nāpi kurs nu pēnaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'ò, pas as pi pay hihsavoo. ⁹ Noq̄w nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epñit, uma qahahlayhtotiqe umuhhintsakpiy añq̄w ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noq̄w òviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhטיפuy ep qahahlayhte', put añq̄w lasq, God put ayo távini. Noq̄w pam soon put ep qahahlayhtini. Návuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwuy tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma namiwawayani, uma qahahlayhtotiq̄w ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwñi'vaya; uma put pantaqat ep nenñem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhitiqat aw pas kwanwáy'tsivutoti nīkañw uma piw tusi'tota; uma inumi yórikyaniqey pas pāpu kwanwtoynaya; piw uma qaanhitiqat sivintoyananiqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nenñem qenitota. ¹² Ura nu umumiq pēnaqe hakiy qaanhitiqat qa put tunatyawkañw pēna, piw hakiy ep qaanhitiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw òviy yan pēna, mātaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat òviy'o. ¹³ Noq̄w umuy panhtotiq̄w nu pas suyan unañwti, tis pi òviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaq̄w òviy'o; noq̄w nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsoq hihta suan lavayhtoti. Nihqe òviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqe pas súañqawu. ¹⁵ Noq̄w pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiq̄w uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkahkañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶ Noq̄w òviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwhqee.

8

Christian Giving

¹ Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy āawnani. ² Pay as pi nāmahin okiw puma hīhihta añ kānanvotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kahkawnayat, ayám hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey òviy hihta tsovalaya. ³ Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq̄ tusoq'ayatiwyaqe kwanwtoynakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unañwtoti. ⁴ Nihqe puma God sinomuyátuy hihta hakni'yuñqamuy amunem hihta tsovalayat, itam put òmahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi ò'qalyaqe itamuy pas

qaōwiyatota. ⁵ Nihqe puma itahwuwniy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqat aw nānoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nānoaya. ⁶ Noqw ōviy itam Titus umumi ayataqw, pam umuñaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqw it tumalat yayhna. ⁷ Uma hapi sohsok hihta añ qaōwihinyuñwa; uma qapēvewnit pasiwyuñwa, uma put yuaatotanigey tuwi'yuñwa; uma God lavayiyat navoti'yuñwa; piw put ep qanātusi'yuñwa; uma itamumi pas unañway'yuñwa. Noqw ōviy uma piw tūvaañwayaniqey ep qaōwihiniwhtotini. ⁸ Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumi unañway'yuñqat nu navotniqe ōviy ayé' hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹ Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin ōkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kāhakhnikañw umuñem ōokiwhiti, pam ōokiwhitiqw uma kāhaktotiniqat ōviy'o. ¹⁰ Noqw it nu an wūwaqe pañqawni: Pay yaw ura uma sūkwa yahsañwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey añ suhtaq'ewya. Taay, uma hihta yayhnaqey aw antsatsnaniqew, pam umuñem lomahintani. ¹¹ Uma hihta hinhtotiniqey suhtaq'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñqey ahpiy'o. ¹² Pi hak su'qawkañw God hihta maqaqaw, God put ep hahlayhtiñwu; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taqe, hakiy aw qa hihta tunlay'tañwu. ¹³ Pi pay añ haqawat qa a'pitniqw úmawat-sa añ hihta maqsonlalwaqat nu qa put pañqawu. ¹⁴ Pay hapi nan'ivo súnantaniqat ōviy nu pañqawu; Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noqw uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noqw uma tuwat hihta hakni'yuñqw puma tuwat umuy paañwayani, noqw yan nan'ivo súnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwnañwu; noqw i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumnāñwu. ¹⁶ Noqw kwakwhat pi God Titus pan unañwtoynaqw pam umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñqat pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañqawqaqaw, pam súnakwha; nihqe pay pam pas su'qawtaqe ōviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noqw itam Titus enañ sukw tuptsiwni'taqat umumiq hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaqamuy amuhpa' lomatuwit yuaat-inuma, nihqe put ep pas aw lomanavotiwta. ¹⁹⁻²⁰ Piw God aw tōnawtaqam put namorsfaqw, pam itamum hinnunqe, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq suan hinwisniqey nānawakna. Taq ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy ōvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañwo, itamuy hin nāvaañwantotaniqey suhtaq'ewyaqat aw yórikqee. ²¹ Itam Tutuyqawhqat atpip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinnuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hīhihta añ qanātusi'maqey itamumi mahtakna. Nihqe pam pu' umumi yórikniqey pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiwni'taqe ōviy'o. ²³ Noqw sen Titus hákiynihqat haqawa tūviñlawniqw, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañwtavi'ta: noqw sen haqawa imuy tuptsiwni'taqamuy hákimnihqat tūviñlawniqw pay puma God aw tōnawtaqamuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwhtiniqat ōviy añqe' ayatiwa. ²⁴ Noqw ōviy uma nuhtumi unañway'yuñqey pumuy amumi mahtaknayani, pu añqe' God aw tōnawtaqamuy amumi piwu; noqw pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalavaytaqe pas súañqaqwaqata.

1 Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotaniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. 2 Pi nu umumi navoti'taqw uma su'qawyuñwa; noqw òviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuñpe himuiwta; nihqe pay Achaia ep tuptsiwñi'yuñqam yas hihta akw tūvaañwantotaniqey añ sun suhta'q'ewyaqat nu amumi pañqawu; noqw pas pan umuhtunatya kaysiwhqamuy pan unañwtoyna. 3 Nikañw pay nu inuh-savo imuy tuptsiwñi'yuñqamuy umumiq hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñqawqwe kurs a'tsatnihqey pan sinmuy amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pañqawu: Uma pās yuki'yuñwñiqat òviy'ò. 4 Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwñi'yuñqam inumum òkiqkw kurs nāt uma qa yuki'yuñq w itam hamantotini, tis pi òviy ūmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyuaatotaqat ep'e. 5 Noqw òviy nu añ wūwage imuy tuptsiwñi'yuñqamuy amumi pañqawhq, puma añwu pay inuhsavo umumiqye', hihta uma kuwahtotiniqey pañqawqaw tsovalayani; noqw uma sohsok hihta añwu pay tsovalayaqw, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ò. 6 Noqw it nu pañqawni: Ōwiuyhqa pay òviy piw òwihòqmantani; pu i' hak qaòwiuyhqa piw òviy qaòwihòqmantani. 7 Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnañw, piw paysoq pi aw pañqawqaw òviy'ò; pi God haqam su'qawkañw hihta kuwahtinwuqat hahlayi. 8 Pi God umuy hihta hakni'yuñqat epnihqe hōyokput umuy òqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rūrumnayakahkañw añ òkiwiyaqamuy paañwayaniqey hihta pasiwyuñwni. 9 Pi ura yan pey'ta: Pam añqe' ahsupoq añ òkiwiyaqamuy hihta huyta; pam sutsép-sa nūokwa. 10 God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhqat nōañwu; nihqe pam umuy hihta hakni'yuñqat umuy huytani; noqw kurs uma soñawnen put uyyaqw pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwñani. 11 Noqw pahsat pu uma sohsok hihta qaòwihinkahkañw pas pāpu añ òkiwiyaqamuy paañwayaniqey pasiwyuñwni, noqw itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaqw puma pas pavan God aw hahlayyani. 12 Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuñqat ep pumuy paañwayani. Noqw uma panhtotiqw puma God pas pavan aw hahlayyani. 13 Puma umuñaqw kuwahtiput òmahtote' pas antsa uma Christ añqw lomatuawit kwusuyaqat aw yórikyani, piw put kwusuyaqe put añ hinwisniqata; noqw puma God pas hihtatotani; uma qa hihta kahkawñayay pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa pūmuy-sa amuminit, sohsokmuy sinmuy amumii. 14 Nen puma umuñem God aw nānawakñani, as umumi yórikyaniqey tuñlay'kahkañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. 15 Istathihi God qaòwihihkay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put suñqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwisni.

10

Paul Defends His Ministry

1 Noqw nu' Paul umumi pañqawni: Yaw haqawat nuy umumumnen okiw'unañway'tañwuqat pañqawwa, nikañw nu yaw umuñaqw ahpiynen pas qatuhtuskañw yuaatāñwu. Noqw ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkañw pas qa a'nò unañway'kañw, sinmuy pās. 2 Noqw òviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Nu umumumniqkw, uma nuy qa tuhtuskañw yuaataniqat qa aw nuy òqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay añ hinmaqat pan

inumi wuwantota. Noqw pumuy amumi nu qatuhtuskañw yuaataniqey pan nātuptsiwñi'ta. ³ Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkañw, qa nāp itah'ōqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwiisa. ⁴ Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwiisa, pi God tunipiyat akw'a. Noqw put akw itam Nukpanat ōqalayay qa hihtatota. ⁵ Itam sinmuy wuwñiyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunañway akw God añqw navotit aw rohomnumyaqiw itam pumuy añwulalwa; pu sinmuy nāp tunatyay añqw lasye', sohsok Christ aw-sa maqaptsi'yuñwñiqat pan itam pumuy unañwtotoynaya. ⁶ Noqw uma itamumi maqaptsi'yuñqw, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat ōqwhayani. ⁷ Ya uma haqawat suovaamnihqat pitsañwayat-sa aw taywiisa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatnihqey namiwuwantaqiw, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸ Pi Christ nu umuy ōqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqw pas as pi nu it ōqalat yuaataniqiw pay pam inuñem qa haman'ewayni. ⁹ Nu itutuveniy akw umuy tsatsáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰ Oviy pi yaw haqawat pañqawwa: Put tutuveniat as qaōwihinkañw pu a'nō ōqala; noqw pi hakimuy amumumnen pay ōwiewñiwu, pu lavayiat qa pas lay'tañwu. ¹¹ Noqw pay nu pan hiñqawqawamuy amumi pañqawni: Uma it añ wūwayani: Pay nu yāvahaqaww umumi ōqalat penta, nihqe ōviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pañqe' umumi yuaatani. ¹² Piw nu kurs hin nākwiviyuaatotaqamuy amumumnihqey, piw amunnihqey pañqawni. Puma pi nānami namituwanlalwakahkañw, pu ayám hakiy hintaqw pay qa pas antaqey namiwuwantotaqey qa suan wuwñi'yuñwa. ¹³ Itam soon ayam sukw tumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataqiw Itam Corinth aqiw pahsavo hinnumya. ¹⁴ Noqw uma itamuhpiy mohti Christ añqw lomatuawit nanapta. Noqw ōviy itam umuhpa' hihta lomatumaltotaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi ōke', soon pan yuaatotani. ¹⁵ Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptionsiwiñiy añ uma ōqawhtotaqiw, pep pu' God umuyupqōymi itamuñem qenitani. ¹⁶ Pi itam umuyupqōyva lomatuawit yuaatinumyaniqey nānawakna; nikañw ayám piw sukw tumalayay qa sokoplalani. ¹⁷ Noqw i' hak hihta ep hahlayhtiqtat hapi Tutuyqawhqat núokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸ Pi hak nālomalalvayhq pam qa hímuu; nikañw ason Tutuyqawhqa hakiy lomalvayhtiqtaw pam pantaqa pas hímuu.

11

Paul and the False Apostles

¹ Is as uma inumi hihsavo tūqayyuñwñi, noqw nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi tūqayyuñwñi. ² Nu God añqw pan unañwtiqe umuy kahkawnage, umuy qahováriwyuñniqat nāwakna. Hak tāqa tiy mānat qahovalniwtaqat sūkw tiyot aw nōahqat pan nu umuy Christ aw noa. ³ Nikañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuñwñiqey qe'totini, hak umuy ūnatoynaq'ō, ura tsúa unatwiw akw Eve hin ūnatoynaqat pan'i. ⁴ Uma itamuñaqw lomatuawit hímunihqat pay kwusuya. Noqw ōviy kurs piw hak pite', alōñot tutuqayhpit umumi mātáp, sen piw sukw ayo tūooyhqat itam qa yuaatotaqat umumi yuaataqiw, sen sukw hikwsit uma qa kwusuyaqat umumi kwusivaqiw, uma ka put aw súunañwtapyani. ⁵ Ima ayaiwyuñqamnihqey pan nātsokani'yuñqam pas puma

pāsaqey yuaatota; noqw nu pay nāpnihqe qa pumuy amuñk pitsíwta. ⁶ Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaqwa. Ka pi nu panta. Nikañw nu navotit pasiwta. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnavotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷ Ura nu umumi pítuhqe lomatuawit umumi yuaatage umuñaqw qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqe òviy nāqahihtata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhti? ⁸ Nu umumum tumalay'taniqe òviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkway'ta, puma sīvay akw nuy paañwantotaqw òviy'o. ⁹ Nihqe ura nu umumum yanikañw hihta haktage qa hakiy aw put ep tūkway'ta; pi ima tuptsiwñi'yuñqam Macedoniat añqw òkiñqam nu hihta hakni'taqw put ep nuy paañwaya; noqw òviy uma nuy qa maqsontota. Noqw pay nu ka sūtep panmani. ¹⁰ Christ iunañway ep qatuqw nu sūtep qaatsay'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tūkway'tat, sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noqw soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiat añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹ Noqw ya nu hinoqw panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqe òviy'o? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹² Haqawat sūitamun God eñem tumalay'yuñqey pañqaqwa. Noqw as pumuy a'tsatnihqat mahtaktotiniqw òviy nu God lavayiyat qa hihta òviy yuaatinuma; pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³ Puma Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey pañqaqwa, nikañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yuñwa. ¹⁴ Noqw pay soon qae, pi Satan pas nāp tālat ep hoñviyaniñqey pan namtakni'ta. ¹⁵ Paniqw òviy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaqwa, pay uma qa aw kāwuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaqwa, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶ Noqw nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay núanhimuniñqat pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu núanhimuniñqat pan inumi tuqayvastotani; noqw nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷ Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwñiyat ahpiy'o; nu hakiy núanhimuniñqat an kwiviyuaatani. ¹⁸ Ima hakim Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey yuaatotaqam yep qatsit ep hímuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noqw òviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹ Uma hakimuy añ núanhihtuy amumi suhtaq'ewyakahkañw tūqayyuñwa, sam pi uma pas nāp súanwuwñi'yuñqee. ²⁰ Ima nātsotskanayaqam umuy núantuwiwtota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwáñwhintsatska; pu nāhihtatota, umuhtayway wuvahtota. Puma umuy pan hintsatsnaqwa uma añ kūyuñwa. ²¹ Is uti! Puma a'nō ò'qaltu, noqw nu okiw qaòqála; ispi nu umuy qa pan hintsahtsanhqe òviy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiqw pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy núanhimuniñqat an yuaata.) ²² Ya puma Hebrew sinom, Israel tímatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³ Ya puma Christ eñem tumalay'yuñwa? Piw núu. Nu pas a'nō tumalay'ta. (Nu núanhimuniñqey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuvahtota; piép sivikimiq nuy panayañwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴ Tsivot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lōp sunát-sikis wuvahtota. ²⁵ Sinom pāyis nuy murikhot akw wuvahtota; sūs nuy tatatupya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamunen sakwíti; sūs nu tōkilnawit-nikañw pu tālō' pātuwaqatsit a'nō hōtsit añqe' pāyawnuma. ²⁶ Nu wuhkonakwsu; pāvaqe nu unahinnuma,

piw uuyinwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw añqē' hīhihtuy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsiwhpuaa, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwni'yuñqamuy atsáy'kahkañw pañqawqamuy amuhpaa. ²⁷ Okiw nu maqsonte' mañwúiwtañwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsōnmokiwtañwu, pānaqawuy nu añ kānanvotyā; nu qa sūs napwala; tūsuhw'iwtañwu; nu ephaqam qa yuws'i'tañwu. ²⁸ Noqwu nu iit sohskō añ kuyvaqē nawus nu nāqavo Jesús aw tōnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqē nu put akw putuiwta. ²⁹ Kurs hak haqam qaōqáwi'taqw nu put amum qaōqáwi'ta. Kurs hak haqam tuptsiwnit añqw lasq, nu put ep pas unañwmokiwtañwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihñqawlawnik, pay nu tatam qaōqálanihqey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtu-tuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu súañqawu. (Okiw nam pam yūmosa tayawintiwa!) ³² Ura nu Damascus-kitsókit epniqw, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan mātsiwhqa nuy ñuaniqey nāwakna; nihqē öviy pam pan tutaptaqw pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hōtsíwat ep solāwamuy tūwalayaniqat öviy oya. ³³ Noqwu nu tutsáysivut añqw pakiwtaqw, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaqw nu moñwit māyat añqw ayo yama.

12

Paul's Visions and Revelations

¹ Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tuawyorikqey, pu Tutuyqawhqā inumi mātaktiqat yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taqat tuwi'ta. Noqwu pam pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy ephaqam tokpelat yūmoq pāki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw ömi wīkiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noqwu pam pañso wīkiwhqē, lavayit pas kurs hin pañqawihqat navota; noqwu put hak yuaataniqw pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaōqáwi'taqey yuaatani. ⁶ Kurs nu as hímuiwtaniqey nāwaknanikañw, nu qa núanhimuniwhitini; pi nu hihta yuaataqey suyan navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqwu pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noqwu nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniqw, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kūtāt antaqa, nuy tūholawniqē. Noqwu put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noqwu as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūviñta. ⁹ Noqwu pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ūmi aptsiwta, pi um qaōqáwi'taqw pahsat pu nu uhpiy a'nō öqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniqw öviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ öqalayat añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqē öviy nu Christ atsviy hihta añ kānanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqē öviy öpuiwta; sinom nuy övelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaōqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nō hoñviiwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwivyuaataqē núanhimuniwhiti, uma nuy put aw lālayyaq'ö, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniqw ima nāpnihqē Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noqwu nu umumi súañqawni:

Puma nālomatsokani'yūñqw pay piw nu súamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hímuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaqe pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kātatayhpit piwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yūñwa, nu umumi lomatuaawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pōhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiqniqey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'taniqey qa put òviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey òviy'o. Pi qa tsātsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhtini, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yūñwini. ¹⁶ Noqw pay pii; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noqw yaw uma pañqaqwa: Pam tuhisanihqe òviy unatwiw akw itamuy nukwánwhinhti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaqw nu umumi nēñem qenitanigey òviy pan penta. Noqw pay qa panta. Pi nu God atpip Christ aw yankañw umumi penta, uma òqawhtotaniqat òviy'o, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiiwta ka nu umumi pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaq, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pás yuaataniqat nānawaknaq nu umuy tuwat qòhqòyni. Nāp hisat pi uma hihta ep nāñwuy'yūñwini; nānami unañwtutuyyani, nānami itsívuiwuyūñwini, nānamiq hiñqaqwaqey akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtunihqey panyūñwini, tsotsvalqey añ qanamituqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat nu piw umumi pituq, God Ina umutsa nuy hamanhtoynani, taq ka nu kaysiwqhgamuy qaanhtipuy añqw qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itséhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunánwtalqatsiy qa qe'totiq'ò.

13

Final Warnings and Greetings

¹ Pu' hapi nu pāyis umumiq pohtani. Noqw hakim lōyōm sen pahyom pas suyan hakiy qaanhtiqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaq, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yúkuni. ² Ura nu umumumnikañw hin pañqawhqe pan piw qa umumumnikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy òkwatuwni; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yúkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq pohtaqw pay pan haqawat yēse, noqw pu' atsve piw nāt pētu pay amunhtoti. Noqw òviy nu soon hakiy ayo yámaknani, imuy hakimuy qaanhtotiqamuyu. ³ Noqw pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ò; put pantaqat uma navoti'yūñwiniqey nānawakna. Pam hapi umumi qaòwíhinta, piw a'nò òqala umuhpa. ⁴ Pay pi put tokoat qaòqáwitaq, sinom nahoylehtis aw put muaya; noqw pam ahoy tātayhqe, God òqalayay ahpiy qatu. Noqw ítamwat piw put an qaòqáwi'yūñwa; nikañw itam piw put amum yeskahkañw, God òqalayay ahpiy put eñem tumalay'yūñwa umuhpa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwni'yūñwa? Kurs namiwuwayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qátuhqat uma navoti'yūñwa? Kurs

uma qaatsáy'wisq pam pepeq qatu. ⁶ Is as uma itamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaanhtotiniqat nu God aw umuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātaqtiniqey qa paniqw tūviñtima, pi nu umuy tunatyawtaqe òviy'ò, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq nu atsáy'maqey mātaqtini. ⁸ Noqw itam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; itam soon qa put eñem tumalay'yuñwni. ⁹ Nihqe òviy itam hahlayhtoti, umuy òqawhtotiq'ò, nāmahin pi itam pay as sen qaòqáwi'yuñwa. Okiw as uma pas pasiwyuñwniqat itam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananige òviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy òqawhtoyanigey òviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunanigey aw taviwkañw, pay nu panhtinigey aw òqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ò'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuñwni; uma kwakwhat yesni; noqw God nuhtumi unañway'taqa piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nānatupkomnihqey pan nāò'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy òqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwayat navoti'yuñwni, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul GALATIAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, lomatuwawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwh, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy pīwu, it Jesus Christ mokiwuy añqw ahoy tātaynaqat ahpiy'o. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy oqalanta. ³ Nam nūokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God añqw umumi pitsiwiwtani, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ añq'ō. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit añqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwti. Yaw uma Christ sūmatatve, umuy nūokway aw wānwayhqata; nihqe sukwat alōñōt tūawit aw lasya. ⁷ Noqw pay pam qa pas pas antsa lomatuwawit. Pi hakim Christ añqw lomatuwawit nukushintsatsna, umuy ūnatoynayaniqe ōviy'o. ⁸ Ura nu lomatuwawit umumi suan yuaata. Noqw ōviy kurs nūu, sen ōñaqw hoñviaya umumi hihta alōñōt yuaataq, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alōñōt yuaataq, umuy hihta kwusuyaqat qa amum sūnantaq, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwvniqey anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tuñlay'ta. Taq kurs nu sinmuy unañwvniqey tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuwawit mātapqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wīmiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wīmiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe ōviy'o. ¹⁵ Noqw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, nūokway ahpiy nuy wānwayi. ¹⁶ Noqw aw pituqw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuwawit yuaataniqat ōviy'o. Noqw pam nuy wānwayhq, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanheplawu. ¹⁷ Piw nu inuypyve mohti ayaiwyuñqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaq, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Nikañw mimuywatuy ayaiwyuñqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqaqay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentaqe, God atspit qa a'tsalawu. ²¹ Pu ahpiy pantaq, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²² Noqw Judeat ep haqe' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yuñwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapēvewnit ayo yuykuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanapat, God inuhpiy pas hihtatota.

2

Paul and the Other Apostles

1-2 Pu ahpiy pakwt nälöq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpakq, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ámuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ö. Nihqe nu Titus enañ wíki. Noqw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltíqw, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy áawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ö. ³ Noqw Titus inumumnihqa Greek-sinonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa ö'qalya. ⁴ Noqw pay haqawat tuptsiwni'yuiñqey atsáy'yuiñqam put aw ö'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnaniqe öviy itamumi tónalti, puma Jew-sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóontsatsnaniqe öviy'o. ⁵ Noqw itam pumuy amumi qa ünatosi; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ö. ⁶ Noqw tuptsiwni'yuiñqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy hihta tuawi'taqey aw hihta hóyoknaniqat inumi qa pañqawqa. Noqw pay sen puma pavansinomniqw, sen sóqavuñwsinomniqw pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷⁻⁹ Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tónawtaqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy qa tumalmewaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pás taviya, Barnabus-nikañw, pu nüyu, Nihqe puma māmatsyaqw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw nuy ayataqey, inuhpiy pumuy amuhpa' qaöwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nö tumalay'ta. Noqw öviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniqw, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam añ okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put qöhqöya, ispi pam qaanhti'ö. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa ökiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tūmoy'ta. Nit pumuy ökiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqw ahoy lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaaqee. ¹³ Noqw pu pay pētu piw put anhtoti; pas panhtotiqw, öviy Barnabas pumuy nátsikaqw amún anañwti. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuawit pas antsanihqat añqw lasyaqw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sinonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ö'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwyaya. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwyaya. ¹⁶ Nikañw itam navoti'yuiñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapëwewnaqey ahpiy-saa; noqw öviy itam hapi put aw tütuptsiwa, itam Christ qapëwewnaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey öviy'o, Moses tutavoyat añ hinwisqey qa put ahpiy'o. Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhitiput

aw itamuy tsamhقات pañqawani? Pas sóon'i. ¹⁸Qa hak tutavot an hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe öviy kurs nu pu' tutavot öqawhtoyne' sumataq nu qaanhintsakqey pan nāmataktani. ¹⁹Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put añqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God eñem qátuni. ²⁰Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi öviy pāpu nu qa nēnem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātaqqat aw'i. ²¹Nihqe öviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsā mōki.

3

Law or Faith

¹Is uma ñasta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ünatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw multiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuawit pas antsanihqat añqw lasya? ²Pay it-sa nu umuy tüviñtani: Ya uma Moses tutavoyat an hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanaptaqe qapēvewnayaqey ahpiy'o? ³Ya uma ñasta wuwni'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yay-hnayakañw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuñw? ⁴Ya pay uma haktonsā lomatuawit öviy hīhihta an kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hímuniwhtini? ⁵Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot an hinwisq, öviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēvewnayaqw öviy'o? ⁶Ura kurs pi Abraham God tuptsihwq, pam súantaqat God lavayhti. ⁷Noqw öviy uma it navoti'yuñw: Ima hakim qapēvewnit an hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸Noqw God qa-Jew-sinmuy qapēvewnayaqamuy súanyuñwqat pañqawniqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuawit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit an yan lavayhti: Uhpiy hapi sopkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹Noqw öviy sohsoyam qapēvewnit an hinwisqam Abraham pas qapēvewnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat an ö'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ö: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat an ahsupoq qa an hinmaqat eñem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹Pu qa hak Moses tutavoyat an hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ö: Suan hinmaqa qapēvewnit akw qatsit túwani, yan'i. ¹²Pi Moses tutavoyat an hinmaqa qapēvewnit qa ahpiy pasiwta. Öviy pi ura yan pey'ta: Tutavot an ahsupoq an hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³Ura as tutavotniqw itamuñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put añqw mātavi, itahqeny ep qalomáyukuniwqhqe; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴Noqe öviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēvewnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhti qey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hóyoknani. ¹⁶Noqw God ura Abraham aw-nikañw pu natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wūhaknihqamuy pañqawht, pi pam pay sūkw pañqawu. Ura pam Uhnatko

aw'i kítahqé, Christ hapi pañqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ añ Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alōntani; soon pam put ayo yúkuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiyren, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta òviy'o? Qaanhtiput hímunihqat mātaktaniqé òviy'o. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses púmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa sukw hakiy añ'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat añ hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw súantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw òviy Jesus Christ aw tuptsiwini'yuñqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapēvewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapēvewnit akw God aw súanyuñqey nāt qa nanaptaqé, Moses tutavoyat akw sóontaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw òviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvaniqee, itam qapēvewnit ahpiy súanhtotiniqat òviy'o. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapēvewnayaqaw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapēvewnayaqé, God tímatriwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kūyit akw tuvoylatotiqaqam hapi Christ aw tututskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqwa qa hak Jew-sinonihqey pan tūnwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak tūwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sūkw tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4

¹ Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyren, pay piw tūwikit antañwu, nāmahin pi as sohsoq hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawyuñqamuy amumi maqaptsiy qātuñwu, haqami naat eñem tuwani'maqat pahsavoo. ³ Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyuñqé, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw tūwik'iwyuñwa. ⁴ Nikañw ason pas hisat aw pituqwa, pep pu' God tiy añqw taviqwa, pam wuhtit ahpiy aniwhitiqé, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵ Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapniqé òviy pitu; nihqé pahsat pu puma God tímatriwhtotiniqat amuñem yuku. ⁶ Noqw uma hapi tímatriqwa, òviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqwa, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷ Noqw òviy hapi uma pāpu qa tūtuwiktu, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tímaten, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qa òwiómahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸ Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuñqé, nāp yukihwput uma aw-sa nānoi'yuñwa. ⁹ Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya.

Noq̄w uma hinoq̄w pay piw pu' tutavot ahp̄iy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat, pu' ōwihintaqat āw ahoy namtōkya, nihq̄e put aw tūwik'iw̄yuñw̄niq̄ey nānawakna? ¹⁰ Uma talōñw̄intiw̄h̄qat aw tunatyaww̄isa, pu' mūmuyawhtuy aw'ī, pu' haq̄e' q̄alawmaqat aw'ī, pu' yahsañw̄intiw̄h̄qat aw'ī. ¹¹ Pas nu umuñem tusiwiṭa, taq nāp̄ hisat sen nu okiw umuy haktonsa maq̄sontaq̄e ōviy'ō. ¹² Itupkomu, pay uma okiw inūn hinyuñw̄ni, pi nu pay umān sino. Pay uma nuy q̄a tūhotota. ¹³ Pi uma inumi navoti'yuñq̄w, ura nu okiw itokoy añ pas ōp̄uiwkañw, mohti umumiq̄nihq̄e, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴ Noq̄w nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaq̄w, uma nuy q̄a ayo yukuyat, God hoñviayayatnihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniq̄ey pan nuy taviya. ¹⁵ Noq̄w nu umumi navoti'taq̄w, pi as hin pasiwtaniq̄w, pas kurs hin as uma umuhposiy q̄a ipwayat, nuy put maq̄ayani. Ura uma nuy mohtiniq̄w pas hahlayhtoti. Noq̄w hinhtiḡw ōviy uma pu' alōñtoti? ¹⁶ Ya nu umumi sūaḡq̄awh̄q̄e, umuhtuwq̄aniw̄hti? ¹⁷ Noq̄w ima tūtutuq̄aynayaqam hinoq̄w umuy tayawintiw̄isa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñq̄e ōviy'ō? Qae. Puma umuy inuñaq̄w ayo lasnayaniq̄ey nānawaknaq̄e ōviy'ō; noq̄w pep pu' uma pumuy amumi-sa maq̄aptsi'yuñw̄ni. ¹⁸ Noq̄w pay pi hak yūmosa q̄a atsálawkañw, umuy tayawinmaḡa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniḡ'ō, q̄a pas nuy umumuniq̄w-sa pam pantani. ¹⁹ Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰ Pas nu as pu' pay umumunniq̄ey nāwakna, nen umumi hin yuaataniq̄ey navoti'tani. Pi nu q̄a umumunihq̄e kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹ Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniq̄ey aw yanyuñq̄amu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñq̄awh̄qat mātsi'yuñwa? ²² Pi ura yan pey'ta: Abraham lōqm̄uy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūwikit ahp̄iyiniq̄w, pu' suhka pay q̄a tūwikit ahp̄iy'ō. ²³ I' tūwikit ahp̄iy tihtiwh̄q̄a ura pay tokot ahp̄iy tihtiwa; noq̄w i' q̄a tūwikit ahp̄iy tihtiwh̄q̄a hapi pas God awiniyat ahp̄iy'ō. ²⁴⁻²⁵ Noq̄w ima lōyōm hapi lōqm̄uy pasiwnit tuawi'ta. I' tūwiki, Hagar yan mātsiwh̄q̄a, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tutskat ep tūkwit Sinañ añq̄w mātaviwh̄q̄a sinmuy tūwikmuy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noq̄w put timat tūtuwiktu. ²⁶ Noq̄w wuhti q̄a tūwikinih̄q̄a Jerusalem ōvenihqat tuawi'ta, nihq̄e pam hapi sohsokmuy tuptsiwni'yuñq̄amuy yūamu. ²⁷ Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um q̄a tiylawh̄q̄a, um hahlaytsa'lawni, um hak q̄a tihta'tuyvanaq̄a; pi as gatiylawñwuq̄a puwsuñway'taqat epnihq̄e wūhak timuy'ta. ²⁸ Noq̄w itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahp̄iy tiōiyiwa. ²⁹ Noq̄w pay pi ura pepahaq̄am i' hak tokot ahp̄iy tihtiwh̄q̄a Hikwsit ahp̄iy tihtiwh̄qat yūyuyhnaq̄w, pay ōviy hapi nāt piw panta. ³⁰ Noq̄w ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūwikit, tiyat enañ haq̄ami hōnani. Taq̄ soon put tiat hihta umuh-himuy makiwni; pay q̄a tūwikit tiat-sa put makiwni. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹ Yanta, itupkomu. Noq̄w ōviy hapi itam tuwikwuhtit q̄a ahp̄iy tihtiwyat, q̄a tūwikitwat itam tūmatu.

5

Preserve Your Freedom

¹ Christ tutavot añq̄w itamuy mātavi. Noq̄w ōviy uma q̄enive hūrs hoñni, nen Moses tutavoyat pāpu q̄a akw nātuwiki'yuñw̄ni. ² Meh, nu Paul hapi

umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ umumi qa hihkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat sūanhtotiniqey anyuñqamu. Uma God nūokwayat añqw lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiwyaqey God atpip suan hoñvaniqey unañwvahsi'yuiñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tōnaltiqaamuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noqw pay qapēvewni nami'nañwat ahpiy lolmat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noqw ya hak umuy soontsanhq, òviy uma lomatuawit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸ God umuy wañwayhqa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹ Hihsay pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewna, pas uma soon alōñōt wuwni'yuiñwiniqata. Noqw pay ason God it hakiy umuy yūyuyhnaqat aw tuwat nāoyini, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoqw pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoyehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniwini. ¹² Is pas as umuy yūyuyhnayaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyaniñkañwo. ¹³ God umuy wañwayhqa, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mātaviwyaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuiñwe' nāhoy nātumalay'yuiñwini. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo sūkw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nāñwuy'kahkañw, nānaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noqw òviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa sūnahpaniq'ō, puma neh-pew'iwta. Noqw òviy uma as hihta hinhtotiniq kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwye', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqapsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yuiñw, hak nāp tunatyat añ hinmaqa hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itséhee qatsit, pu qaunañwtalqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwakinta; powaqhintsaki; nuhtumi qa suhta'q'ewa; nāñwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqastunatyawta; nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu; ²¹ Hihta aw kwañwáy'tusyañwu; tukwyantunatyawta; honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu; qaunañwtalawañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihaqam umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yuñni. ²² Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsit hakiy qatsiyat ep yan aniwñani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqapsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³ Okiw unañway'kañw qátuni, namitutuyqawni. Noqw qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴ Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat nahoyehtsit aw muaya. ²⁵ Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶ Itam qa nāhilihimuyani; qa nāvuhsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

6

Bear One Another's Burdens

¹ Kurs uma haqawat qaanhtiqaq núansasnaqw, haqawat tuptsiwunit añ ö'qalt päs unañway'kahkañw lomavöhut añ put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviwñwu. ² Uma umuh-namañ'iwuy añ nāvaañwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³ Taq hak qa hímuniñkañw pas hímuniñqey namiuwante' nāmi yētañwu. ⁴ Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam suk w qa amum namituwanlawni. ⁵ Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶ Hak lomatuawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukñwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷ Uma nāmi qa yētotani; kurs hin hak God aw tututsiwñwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwnañwu. ⁸ Tokoy tuñlayiyat eñem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiwy aniwnañwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwnañwu. ⁹ Itam hihta lolmat hintsatskaqey añ qa nañ'eknayani; pay itam soon hisat qa höqyani, qa ókiwhtotee. ¹⁰ Noqw öviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwáñ'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis öviy imuy añ tuptsiwni'yuñqamuyu.

Final Warning and Greeting

¹¹ Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹² Pay ima pas pavan māaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyanigat umumi ö'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwyani. ¹³ Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoy-laiwyuñqam Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinwisa. Nikañw puma uma poñotkit akw tuvoylatiwyanigat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy piñni'yuñwñi. ¹⁴ Noqw nu hapi soon hihta piñni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵ Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyukiwhqa hapi put sinoata. ¹⁶ Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañwa, pu núokwa pitsíwiwta, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sinomniñqamuy amumii. ¹⁷ Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhnani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqaqay Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸ Itupkomu, nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat umuh'unañway añ ahsalni. Nam antaa.

Paul EPHESUS ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy òqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtāa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ò.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat òñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam sūankahkañw, qahováriwkahkañw, put atpip hoñniqat òviy'ò. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, òviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pās oya, núokway qaōwíhintaqat ahpiy'ò, itam put pas hihtatotaniqat òviy'ò. ⁷ Pu itam hapi Tiyat uñwáyat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ò, ⁸ Qaōwíhinkañw itamuy òkwatuwhqee. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mātsi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi mātakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pās aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, òveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat òviy'ò, pam pas hímunihqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaatsatnihqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy āawnaqata. Uma put aw tūtuptsiswaqw, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy āawna. ¹⁴ God itamuy hin āawnaqey aw antsaniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw òviy itam put pas hímunihqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵ Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶ Noqw nu it navotqe, òviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy tūñwanma, qa qe'iwmakañwo. ¹⁷ Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tālawñway'taqe Hikwsiy añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímunihqey umumi nam-taknani, uma put pās tuwi'vayaniqat òviy'ò. ¹⁸ Pam umuhuwuniy tālawne', pam it nōiy aw umuy wáñwayhqey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwaniqey aw wáñwayniwya. ¹⁹ God òqalay pas qaōwíhintaqat itamuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰ Ura pam òqalay akw Christ eñem a'nō tumaltaqe, mokiwuy añqw ahoy put tātayna; nihqe òveqatsit ep pas nāp putvaqe

put qenitoya; ²¹ Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqaqamuy amumii, pu oqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūayalalwaqamuyu. Panta. Noqw òviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan kaptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqe pīwu. ²² Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñwani. Noqw òviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtaviwa, sohsok hihta añ'a. ²³ Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ò.

2

From Death to Life

¹ Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amunyūwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ² Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwsimuy qamātaqpuveyaqamuy moñwiyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³ Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyay añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyay tuñlayiyat añ'a. As itam God itsivuyat akw sóontsaniwyuñwa, ayam mīmawat hin nāt put akw sóontsaniwyuñqat pan'i. ⁴ Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaòwihintaqat akw itamuy òkwatuwhqe, ⁵ Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nõña.) ⁶ Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy òveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷ God qatsit nātoniqat epeq put núokway pas qaòwihintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus añ itamumi pas unañway'taqee. ⁸ Pi uma qapēwewnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nõñakiwta. Uma qa natsviy ayo nõña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹ Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniqw pam put ep kwiviyuaatani. ¹⁰ Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat òviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹ Noqw òviy uma it u'ni'yuñwani: Ura uma qa-Jew-sinomnikañw pan tihtiwyā. Noqw ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qapoñòtkiwyuñqamuy yan umuy tūñwantotañwu; nāmahin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹² Noqw ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqe, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinit pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³ Ura as uma hisat God añqw yāvahaq hinnumya. Noqw pu' hapi pam Christ Jesus añ umuy namihayhpota, Christ mokiwuyat ahpiy'o. ¹⁴⁻¹⁵ Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivòhikna. Ura as hin hinwisniqa tutavo pey'taqā tuhpelat añ pumuy amuhtsave wunu. Noqw pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yūkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpukna. Ura as itam lōyōm sinoiwtāqamu. Noqw pam itamuy namivòhiknat itamuy sūka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶ Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivòhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noqw òviy itam sūp sinoiwtāqe, soon pāpu nānatuwqamni. ¹⁷ Pi Christ pituhqe umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami

hihta ep hinyuñwniqata. ¹⁸ Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sūkw Hikwsit añ Itanay aw ökiwta. ¹⁹ Taay, noq̄w öviy hapi uma pāpu qa pas hākimu, qa haqaq̄w sinomu. Pi uma tuptsiwñi'yuñqamuy amumum sūp sinomu, pu God timatu. ²⁰ Uma hapi God kiyat anyuñwa, God ayamat-niq̄w, pu put lavay'aymat tukwyayhnayaq̄w, uma put ep kīwyuñwa. Noq̄w Jesus Christ pas nāp kituyqayatniqey pepeq̄w pakiwta. ²¹ Put hapi ep sohsoy kihu pās namivipkaiwkahkañw, God enem pas qahováriwtaqa kihu yukiwma. ²² Noq̄w uma hapi nuhtum put ep kīwyuñwa; noq̄w God pas nāp put añ ki'ta, Hikwsiy añ'a.

3

Paul's Work for the Gentiles

¹ Pi yaniq̄w hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tüvintima. ² Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātaktaqe, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihaqam pan umumiq̄w hihsavat pēna. ⁴ Noq̄w ason uma it añ tūñwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mātsi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuq̄w hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as añqaq̄w sinmuy nānañk yesqamuy amumi tupkiwta. Noq̄w pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put enem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God añq̄w hihta makiway'yuñwñi; pu puma pumuy amumum sūkw tokot anyuñwñi. Noq̄w God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷ Noq̄w pam nuy núokway máqahqe, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy tāvihqe, nuy put aw öqalmaq̄a. ⁸ Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaq̄w pas susqahimuñiq̄w, God nuy namorstaqe nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatyayat qaöwihintaqat yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ añ sohsoy hihta yúkuhqa hisatñahaqaq̄w tunatyay tupki'ta; nihqe nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ añq̄w hihta pas qahaq̄ami sohtaqat, pas qaöwihintaqat makiwyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰⁻¹¹ Pam öveqatsit ep añ öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumi put suan wuwñiy qaöwihintaqat poñhtaniqey nāwakna; nihqe öviy pam tunatyay sūs yúkuhqeý mahtaknaqe, Itahtutuyqawhqaý Christ Jesus añ itamuy sohsokmuy sumitsovala. ¹² Noq̄w itam hapi Jesus qapēvewnayaqe, put aw yanyuñwa; nihqe öviy itam qa tuhtusyat, qa nānahtsopkahkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³ Paniq̄w hapi öviy nu umuñem hihta añ kānavotqat uma qa ep hin unañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtunihqey put akw navoti'yuñwñi.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniq̄w hapi öviy nu Itahtutuyqawhqaý Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵ Pam hapi öveqatsit ep yesqamuy, pu tūwaqatsit ep yesqamuy sohsokmuy sinomuy náamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy añ umuy umuh'unañwpeq öqaltoynani, pas pavan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapēvewnayakahkañw, pas suyan put navoti'yuñwñi. Pas pay okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put

ep hürs ñapkiw'kahkañw hürs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nō pūtsi, pu qa tsāva, pu a'nō hōtsi, pu ōmiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuhtunatyay añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰ Taay. God hapi itamuhsónva ōqalay akw tumalay'ta; nihqe pam itamuñem qaan'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqe yupqōyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwhaqami tayawintiwa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

4

The Unity of the Body

¹ Noqw ōviy hapi nu Itahtutuyqawhqay eñem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wāñwayniwya; ōviy uma put sinomatniqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuñwni; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuñwni. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñniqey añ ō'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsónva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw ñōyit aw wāñwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñwí'yuñwa, sūn qapēvewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñwí'wta, pu sohsoymuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsoymuy umuhpe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy ōqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi ōviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy áñwutat, ōmi wūvi; nihqe hihta kuwahtiput sinmuy huyta, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ōmi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqōymi q wūvi, sohsoy hihta aw tutuyqawniqey ōviy'o. ¹¹ Pam wupqe, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy ōqalmaq, pētu lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqaynayaniqata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahipiy tukwsiwwiskahkañw lomatuawit tumaltotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepñwat wūhaq'iwmakañw, ōqawi'wisni. ¹³ Itam pan hinwiskahkañw sun qapēvewnayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsātsakwmuy amunyuñwe', itahtuptsiwniy añ hürs hoñni. Noqw pep pu' hihhihta pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuawit nukushintsatsnat, sínmu y ūnatoynayaniqey ōviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsálalwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ōkiniqey añ ō'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qōtōamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankahkañw put tokoyat anyuñqe pās namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ōōqay, pu tathuy akw ōqawi'tañwuqat pan hapi itam nāō'qawnayani. Itam pankahkañw, suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

17 Noq̄w òviy nu it pas pañqawni; Tutuyqawh̄qat qeniyaṭ ep nu umumi put lavayhtini: Uma yahpiy haqahpiy aṅ qatuptsiw̄ni'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnih̄qat-sa wūwantota, pumuy wuw̄niam qatālawvaq'ò. 18 Puma qa hihta navoti'yuñq̄e, qatsit God aṅqwnih̄qat ṅastaya, pi puma a'nò unañway'yuñq̄e òviy'ò. 19 Pas tòhsap'iw̄yuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatskaq̄ey aw-sa ṅānoi'yuñwa. 20 Noq̄w uma hapi Christ aṅq̄w qa pan nanapta. 21 Uma soon Jesus hin hinmaq̄at qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanih̄qat tūtutuqaynaqata. 22 Nihq̄e òviy uma umuhhisattunatyay qa aṅ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyaaṭ hakiy ūnatoyne', hovalañwu. 23 Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nañway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. 24 Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyay aṅ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvo oyiwyuñwe', sūanyuñw̄ni. 25 Noq̄w òviy uma umuh'a'tsay qe'totit, ṅānami hihta pas antsanih̄qat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. 26 Ason uma hihta ep itsívutote' qa put akw qaanh̄totini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. 27 Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. 28 Uyiñwu qa hihta pāpu ūyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. 29 Qalomálavayi umuhmoañaq̄w qa ṅōñantani, pay lomalvayi-saa. Uma panwise' tūò'qawnayani; nen aṅ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. 30 Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani. Ura God put akw umuy tuvoylata, hisat umuy ahoy ṅāptiniq̄ey aw pahsavoo. 31 Uma nuhtumi hihta ep tūtuyñayaniq̄ey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep ṅānami nākay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nāqōh̄qōylalwani; pu qalomálavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñw̄ni. 32 Pu uma nāvāsyani; pu nun'okwatni; ṅānami hihta ep pōhikiwyuñw̄ni, God Christ tunatyawkañw umumi pōhikqat pan'i.

5

Living in the Light

1 Paniq̄w òviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat ímatnihq̄ey pan'i. 2 Pu uma ṅānami unañway'yuñq̄ey qa qe'totit, Christ ítamumi hin unañway'taqat pan uma ṅānami unañway'yuñw̄ni. Ura pam itamuñem mokq̄e God aw nātavi. Noq̄w God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy távihq̄e soñawnen God aw hihta kwañwáhovaktuqat noa. 3 Uma tokot sokoptiwisniq̄ey, pu qahopqatsit aṅ hinwisniq̄ey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tunlay'yuñw̄ni. Uma íit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa sūamuhpee. 4 Uma itséhelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa sūmuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta aṅ God aw hahlayhtiwisni. 5 Pi uma it navoti'yuñwa: Í hak tokot sokoplawh̄qa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukiw̄hput aw nāwakinmaq̄at antaqa soon Christ moñwtunatyay aṅ qeni'tani, God moñwtunatyay aṅ ep'e. 6 Put pantaqat ep hapi qatuqáyvastotaqamuy amumi God itsívuat pitsiwa. Noq̄w òviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy ūnatoymani. 7 Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. 8 Nāvuspi ura hisat as uma qaunánwtalqatsit aṅ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawh̄qat tālayat tayyuñwa; òviy uma tālat tayyuñq̄ey pan hinwisni. 9 Pi God Hikwsiat hakiy

unañwayat aw tälawnañwu; nihqe pam hapi lomaqatsit, pu súanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰ Noqw òviy uma Tutuyqawhqat unañweyaniqey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatálat ahpiy hintsatskiwhqat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtualyani. ¹² Taq puma qamátaqpuve hihta hintsatskaqw, put yuaataniqw pam haman'eway'o. ¹³ Pi tála put sohsok mátaqtani; noqw pep pu' pam hímuniqey mátaqtini. ¹⁴ Pi tála hapi hihta hímunihqat máaktañwu. Paniqw hapi òviy tutuvenit añ yan pey'ta: Um puwhqa tátayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqw Christ ūmi tälawnani. ¹⁵ Noqw òviy hapi uma tunatyal-tote' pás umuh'unañway yesni; uma ñasta wuwni'yunqey qa pan hinwist, pás wuwni'yunqey panyuñwini. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiiwyuñwini, taq qalomátalónwintiwa. ¹⁷ Paniqw òviy uma hihta añ pás wuwni'yunwe', Tutuyqawhqat tunatayat haqe' qatsqat mátsi'yunwini. ¹⁸ Uma honaqkuyit akw qa hónaq'iwyuñwini, taq put akw hak náhovañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsaliwyuñwini. ¹⁹ Uma God lavaiyat nānami yuaatotani, pu tátawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tátawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tátawlalwe', sostonkiwyani. ²⁰ Uma yūmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nānami maqaptsi'yunwini, God kaptsi'kahkañwo. ²² Uma momoy-amu, uma pas nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yunwini, pas Tutuyqawhqat aw hin maqaptsi'yunqey pan'i. ²³ Pi tāqa hapi nōmay qōtōata, pas Christ put aw tōnawtaqamuy qōtōamnihqat pan'i; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqw Christ aw tōnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nāp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yunwini. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yunwini, pas Christ put aw tōnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'i. ²⁶ Ura pam amuñem nātapqe, pumuy nēñem sutsvo óyahqe, lavaiy kuyit antaqat akw pumuy pāhoma. ²⁷ Pam sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtunihqat nāmi ókinaniqey nāwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'iwtaqata, qa tsokviwyuñqata, pas qa hihta akw hovalniwyuñqata. ²⁸ Noqw pan hapi as tahtaqt nōmamuy amumi unañway'yunwini, nāp tokoy aw hin pas unañway'yunqey pan'i. Pas nōmay aw unañway'taqa hapi nāp nāmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nāp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nōnopnañwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqat put aw tōnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'i. ³⁰ Itam pi put óqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yaniqw hapi òviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt nōmay aw hūrstimantani; noqw puma lōyōm sūka tókoniwhtimantani. ³² I' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqw nu Christ-nikañw pu put aw tōnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³ Noqw pan hapi hak nōmay aw unañway'tamantani, pas nāmi hin unañway'taqey pan'i; noqw pu wuhti kōñay kaptsi'tani.

6

Children and Parents

¹ Tsāsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatayat añ suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um

unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqá áwinit enañ nuhtumi mātaviwa. ³ Yan'i: Um panmaqá unem lolmani; noqá um tūwaqatsit ep wūpatqatsit nāvokawnani. ⁴ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwat, Tutuyqáwhqat añ pumuy tutuwnayakañw pumuy ókwhantotani. Pan hapi uma pumuy wúnwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noqá uma tūtuwíktu, pay uma qa atsáy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tūqayyuñwni, kaptsi'yuñwni, mamqaskahkañwo. Pay uma hin Christ enem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñwni. ⁶ Uma yūmosa qanātusi'kahkañw tumalay'yuñwni, qa pas unuhmomñwit umumi tayyuñqw-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unañnaqáw God enem tumalay'yuñwni. ⁷ Uma qanātusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqáwhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqáwhqat añqw hihta ómahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikini'kañwo, pu piw qa pamnikañwo. ⁹ Pu uma añ tūwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñwni, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñqw Umuhtutuyqáwhqá óveqatsit ep qatu. Noqá pam piw pumuy Tutuyqáwhqáamu. Pi pam qa sinonuña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkomu, uma Tutuyqáwhqat añ hoñvitotini, put pavan óqalayát añ'a. ¹¹ Uma God añqw tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw óqalay'yuñwni. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam óva qataymataqpuva nukpanhihikwsimuy amumi nānaywa, mohpegyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³ Paniqáw óviy uma God añqw tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalónvaqáw uma añ hin kuyyuñwni; pu uma sohsok panwise' hūrs hoñni. ¹⁴ Paniqáw óviy uma hūrs hoñni, God lavayiyat pas qaatsatnihqat kwewhtotat, God añqw suan qatsit umuhtawitsqay aqáw tupki'yuñwni. ¹⁵ Pu uma soñawnen lomatuawit totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawi'yuñwiniqey na'sas'iwyuñwni. ¹⁶ Pu tis óviy uma qapēvewnit, tuwvotat antaqat hūrs ñuy'yuñwni. Put akw uma Nukpanat hóyat uwiwitaqat tókayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nõñakpit hūrs ñuy'yuñwni. Pam sivavitañaqtsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñwni. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkañw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñem tūvinti'wisni, ¹⁹ Pu inuñem píwu. Noqá nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nānahtsopkañw lavayhte' lomatuawit tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu soñawnen Christ qeniyat ep lomatuawit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nānahtsopkañw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God enem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, umumi távini. Noqá pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy áawnani. Noqá ason uma pūt nanapte' suyan unañwtotini. ²³ Noqá nam i' kwakwha unañwa tuptsiwni'yuñqamuy amumi

pitsíwtaa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴Noq̄w nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas antsa aw unañway'yuñqam sohsoyam put núokwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul PHILIPPIT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noq̄w itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesq̄amuy òqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy òkiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añq̄w umumi pitsiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhq̄ay añq̄'ò.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu añsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq in-awakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohtihaq̄awq̄w pew inumi unañwtavi'yuiñwa, nuy lomatuawit yuaataq̄at añ'a. ⁶ Noq̄w it nu navoti'taq̄w, God umuhpe lolmat tumaltivaq̄e, pas kurs hin Jesus Christ talòñniyat aw qa pitsiwtaq̄at umuhpe pās añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniq̄ee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añq̄w umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuawit eñem rohommaq̄'ò, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuawit nuhtumi yuaatinumq̄'ò. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taq̄w, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaq̄w, nu umuminiq̄ey pas kwañwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw òqawi'wise', itahtuptsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyht-sepñwat suan wuwnit añ òqawi'wisniq̄at nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noq̄w pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pítuniq̄at aw pahsavo suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ òqalayak aw suan hintsakpit añ qaòwihinwisniq̄at nu pan umuñem nāwakna. Noq̄w God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noq̄w nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaq̄w, lomatuawit put ahpiy pas pavan òqalani. ¹³ Noq̄w òviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētu inumi navoti'yuiñwa, nu Christ añq̄w lomatuawitit yuaataq̄ey ep sivikive pakiwtaq̄ata. ¹⁴ Piw kaysiwhq̄am Tutuyqawhq̄at aw tuptsiwni'yuñqam nuy sivilawhq̄at ahpiy a'nò unañwtotiq̄e qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamq̄asyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haq̄awat pi pas òviy qa tsutsúyaq̄e, pu nanaq̄as'unañway ahpiy yuaatota, noq̄w pu haq̄awat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ Ima pētu Christ nanaq̄asyuaatota, pay qa pas antsay'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniq̄at tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noq̄w pu mímawat Christ aw unañway'yuñq̄e, òviy lavayit yuaatota, it navoti'yuiñq̄ee, nu lomatuawit eñem rohomnumniq̄ey aw taviwtaq̄ata. ¹⁸ Noq̄w hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haq̄awat paysoq̄ hintsatska, sen haq̄awat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noq̄w nu put ep hahlayhti; nihq̄e soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taq̄e put pantaq̄at ahpiy nu sivikiñaq̄w ayo yámakni, umhnanawakinpiy ahpiy'o, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtapq̄'ò. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haq̄am Christ ep hamanhtiniq̄eyu. Nu put eñem q̄ananahtsopkañw yuaataniq̄ey añ suhtaq̄'ewniq̄ey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniq̄eyu, sen nu nāt q̄atee, sen nu mōkee. ²¹ Pi

nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqw òviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstanigey qa navoti'ta. ²³ Nu lõk wuwni'ta. Nu as yañqw ahpiynen Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nikañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'manigw, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqe òviy nu God aw tuptsiwni'taqe, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumun hinnumni, umuy òqawhtotaniqat òviy'o; piw uma umuhtuptionsiwniy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶ Noqw nu kurs nāt qa mōke' umumi ahoy pituqw, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqw Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwisni. Noqw pep pu' sen nu umumunnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumunnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw òkiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nõñakiwtaqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tũtuptionsianiqey qa put-sa aw wāñwayniwyat, piw put eñem hihta añ kānanvotyaniqey aw wāñwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwisa. Uma navoti'yuñqw nu pay put ep hīhihta añ kānavota, pu nāto nu kānavoti'mani.

2

Christ's Humility and Greatness

¹ Ya uma Christ ahpiy hakiy òqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāya? ² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuñwani, nānami unañway'yuñwani, sun tunatyawyuñwani. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwani. Hak ayam subka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēñem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' suk w eñem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwani. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kakhkawnat, ⁷ Qa nāhihtataqey, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vaqey, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsavo Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylehtsit ep mokniqeyu. ⁹ Paniq w hapi òviy God put pas pavan òmiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰ Noqw òviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, òveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqaqwani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw òviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumunnikañwo: Uma qaanhtiput añqw nõñakqamuy amún lomatumalay'yuñwe', pas antsa ayo nõñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw òqalmaqa. ¹⁴ Uma qa

kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tımatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunāñwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuñwni. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoynañwuqat sinmuy āawnayani. Noq̄w ason Christ pituq̄w nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaq̄w navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapewewniy God aw noaya. Noq̄w kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaq̄w nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noq̄w paniq̄w òviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰ Pi inumumyaqamuy amuñaq̄w qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nennem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayay qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noq̄w pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomatuawit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noq̄w òviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēwewnaqe, pas soon pas hisat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniq̄w pay pam nuyniq̄w súanta. Ura uma inumiq put ayatotaq̄w, nuy hihta hakni'taq̄w, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuawit eñem nāma rohomma. ²⁶ Noq̄w pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tütuyhtiqat nanaptaq̄w put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas pam tütuyhtiqe pēp mōki. Noq̄w God put òkwatuwhqe, put qalapsina. Yan pam nuy piw òkwatuwa, pi as pam mokq̄, nu nānañumo kānanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸ Noq̄w òviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat òviy'ò. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañway'tani. ²⁹ Taay. Noq̄w òviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñwni. ³⁰ Taq̄ pam Christ tumalayay eñem pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtapyaniq'ò.

3

The True Righteousness

¹ Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniq̄w pam nuyniq̄w qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalomat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ò'qalya. Puma popkotuy amunyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunalotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nōñakniqey qa aw yanyuñwa. Noq̄w Godniq̄w itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwyuñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantanikañwo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniq̄w, tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sinonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumum tōnaltiye, Moses tutavoyat añ ahsupoq nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaye God aw tōnawtaqamuy okiwsahsana.

Tutavotniq̄w nu pas suan hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiw-tañwu; nikañw nu Christ tuwi'vaqe put sohsok qahihtata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawh̄qay Jesus Christ tuwi'ta; noq̄w pam pantaqa sohsok epñiḡqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus òviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mòmtsikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe òviy'o. ⁹ Nu put tuyqawwe', put aw yankañw nātuwiwni, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaḡey qa aw yankañwo, it navoti'tagee: Hak Christ aw tuptsiwh̄q, pam sūantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pās tuwi'vaniḡey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayh̄qat pan God òqalayāt aw pohtaniḡeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkñw, put an mokniḡey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniq̄w nu so'pumuy amuñaq̄w ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvaḡey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiw-taḡey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniḡey ò'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaq̄w òviy'o. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaḡey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvaḡey ayo yūkuḡqe, nāt hihta inupyevenih̄qat aq̄w ò'qala, ¹⁴ Pi nu nana-munwaḡamuy amún so'ñwamiḡ ò'qala. Nihḡe nuy añ kuyvaq̄w, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniḡe òviy Christ Jesus añ nuy wánwayi. ¹⁵ Noq̄w òviy itam hihsa'nih̄qam añ tukwsiwyuñqam pan wuwni'yuñwñi; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniq̄w, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶ Noq̄w pay pi itam haqami pahsavo òkiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniḡat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq̄ pay nu ura qa sūs umumi pañqawh̄qe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwh̄qam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhtaḡ'ewyaḡam aḡqe' hinnumya. ¹⁹ Puma hovalniwyaniḡey aq̄w òkiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnih̄qat ep himui-wyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰ Noq̄w itam hapi òveqatsit aw sinoiwtā. Noq̄w ason Itahtutuyqawh̄qa Jesus Christ itamuy ayo óyaniqa pañqwniḡat itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alòñtani, nen òqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniḡey òqalay'ta.

4

Instructions

¹ Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniḡey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptsitiwa. Noq̄w òviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawh̄qat ep hūrs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawh̄qat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq̄ puma inumum lomatuawit ep a'nò tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsítuvenit ep pēñiyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawh̄qat ep hahlayhtiwiñi; noq̄w nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās unañwat yesni. Tutuyqawh̄qa soon pas hisat pítuni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat,

God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put òviy God aw tūviñtotani, tsúyakiw'kahkañwo. ⁷ Noqw God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyi-waltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñ'ò. Kurs hak put pantaqat mātisi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuñwini. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta kaptsitiwhqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwañ'ewakwnihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalavayhtiwhqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintíwhqat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepahaq piw nuy hihta akw paañwayaqw òviy'ò. Pay as pi uma pan tunatyawkahkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kítahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rūrurnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrurnaniqeyu; nu sohsok hihta añ òyiwaniqey, pu tsònmokiwtaniqey tuwi'va, hihta qarūrurnaniqeyu, pu hihta ñastatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ òqalayay akw'a. ¹⁴ Noqw pay pi uma súanhtotiqey, nuy okiwhintaqw inumi unañwtapya. ¹⁵ Noqw uma Philippi ep sinom navoti'yuñqw, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataqey, nu pañqw ahpiyniqw, pay úma-sa itumalay añ inumi unañwtapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tōnawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ò. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwanyiqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok òmahta, nihqey qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat òmahtaqey. Umuhkuwahtipu hihta kwañwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaòwihintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptsitiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy òqalayani. Ima tuptsiwini'yuñqam inumumyaqam umuy òqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy òqalaya, tis òviy Caesar ep kīvitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul COLOSSET ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēwewnyaqce sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵ Itahnöyiy öweqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkañwo, lomatuwawit pas antsanihqat ahpiy put hímunihqat tuwi'vayaqce. ⁶ I' lomatuwawi suyhtsepnwat öqawi'makañw ah-supöq tūwaqatsit añ kúrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nö hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuwawit, pu God núokwayat yuaataqw, uma put pas antsanihqat tuptsiwyaqce put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuwawit āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itah-tumalsuñwa, Christ enem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makañwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi unañway'yuñwniqata. ⁹ Paniqw öviy itam hisat put nanaptaqce pahpiy qa qé'iwmañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqat Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ah-supöq umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaöwihinyuñwe' suyhtsepnwat God tuwi'yuñqey pas pavan añ öqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nö öqalayay akw öqawhtote', hihta kánanvotpit aw öke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyuñwni, ¹² Itanay aw hahlayhtiwiwiskahkañwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tálanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yuki'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatálat aw moñw'iwtaqat öqalayay añqw itamuy ayo öyahqce, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴ Ura pam Tiy mokiwyay akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqce itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵ God Tiat hapi Nay qamātaqpuvenihqat amum súnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqce, pu piw mohpeqnihqce. ¹⁶ Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, öweqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātayaqamuyyu, pu qamātaqyaqamuyyu, sen moñwyesqamuyyu, sen añ öqalay'yuñqamuyyu, sen añ mohpeqyaqamuyyu, sen pávanyaqamuyyu. Sohsay himu put ahpiy yukiltoti, pu put énem'i. ¹⁷ Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put öqalayay ahpiy sohsay himu hürs höñi. ¹⁸ Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qötöamu; öviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwyay añqw mohti ahoy tātayhqce. Pam hapi sohsok hihta ep mohpeq'a. ¹⁹ Pi God hin pasiwtaqaw pan piw Tiat añ ahsupöq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. ²⁰ Pi God Tiy ahpiy sohsok hihta yukiltiqat náptiniqey tunatyawta, hihta

tūwaqatsit epnihqata, pu òveqatsit epnihqata. Noqw òviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pòhi. ²¹ Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqe, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haqtotige put tuwqamatu. ²² Noqw God Tiat tokoy'vaqe, mokq God umumi pòhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriwkahkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi òkinani. ²³ Kurs uma qapèwewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkañw, qa nañ'ekni'wise', lomatuawit ahpiy ñòyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpip hoñni. Pam lomatuawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtaviwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴ Noqw nu hapi umuñem hìhihta añ kānanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kānanvota. Noqw nu itokoy ep put amum kānanvotniqey ep hahlayi. ²⁵ Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tūwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. ²⁶ It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaqaww nānañk qatsínimaqat, pu nānañk qatsívaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nīkañw yepehaq pu' pam sinomuy amumi put mātakna. ²⁷ Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nīkañw pam tunatyay pas pavan qaòwíhintaqat as hisat tupkat, yepehaq sinomuy amumi put mātaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuqw, uma put amum kaptsi'yuñwni. ²⁸ Put hapi itam tūawinta, sohsoqmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsoqmuy pás pasiwyuñqamuy God atpipo òkinaniqey nāwakna. ²⁹ Put òviy nu a'nò tumalay'makañw maqsonlawu. Noqw God òqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nò tumalay'ta.

2

¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem in-awakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea-kitsókit ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñem'i, pu hāhaqe' añ tuptsiwni'yuñqamuy nuy qa tuwi'yuñqamuy sohsoqmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nañwat akw sun unañway'yuñwni. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pás mātasi'yuñwni. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añqw suyan unañwtalwuwnit, piw navotit qaòwíhintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwañwálvayit akw umuy unatoyani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwni'yuñwt, sunkahkañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe òviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapèwewnit akw Christ hūrs ñuy'kahkañw, òqawhtote', hūrs hoñni, sohsoq hihta añ kwakwhati-wiskahkañwo. ⁸ Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwantuwiy, pu an'ewakw unatwiy akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam pi pay yep qatsit tunatyayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuñqee. ⁹ Pi God hímunihqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nāmahin pi pam sinoniwhti. ¹⁰ Noqw put añ uma pás pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpeqyaqamuy, pu añ moñwí'iwyuñqamuy amuñaqw mohpeq'a.

11 Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwiya, qa umuh-tokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylayat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ó. 12 Noqw uma kúyit akw tuvoylatotiqe, soñawnen Christ amum ámiwyat, ahoy tātayya, uma God óqalay akw mokiwyu añqw put ahoy tātaynaqat aw tuptsiwyaqe óviy'ó. 13 Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yuhqe qalomáqatsit aw nānoi'yuhqe, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. 14 Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'totage soñawnen hihta put aw póiyuñwa. Noqw pay pam sohsok itahpóiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehtsit ep mokq'ó. 15 Pu pan hapi pam añ mohpeqyaqamuy, pu qamātaqpuveyaqamuy óqalat pasiwyuñqamuy kíqótaqe, pumuy ánwutaqe nuhtumi poñahhta. 16 Paniqw hapi óviy qa hak Jew-sinnuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hihikwyaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen mūyawuy qātsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalōñnit ep'e. 17 Taq pam pantaqa pay kihsit an hakiy nātoniqat sinnuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. 18 Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy ūnatoynaqw, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihtatote', óñaqw hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwniy-sa ahpiy yuaatotani. 19 Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qótōyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyuñwa, tathut akw namiwiwyuhqee. Nihqe Christ añqw puma óqalat makiwya; nihqe put aw tōnaltiqe God tunatyayat añ wūhak'iwwwisa.

Dying and Living with Christ

20 Uma Christ amum so'qe yep qatsit tunatyayat añqw mātaviwiya. Noqw ya uma hinoqw nāt yep qatsit ep sinnuy amún hinwisa? 21 Ya uma hinoqw sinnuy lavayiyamuy aw tunatyawyuñwa? It'a: Uma it qa aw tōñokyamantani, uma añqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? 22 Ii' pay sinnuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nōsiwhqa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat óviy'ó. 23 Pay pas antsa pan lavayi sinmuyniqw nāp wuwniewakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihtate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawitani.

3

1 Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta óveqatsit ep hinyuñqat tunatyawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqe qatu. 2 Uma hihta óveyaqat tunatyawyuñwani, qa tūwaqatsit epyaqata. 3 Pi uma soñawnen Christ amum so'qe, put amum God añqw qatsit makiwya. Noqw qa aw tuptsiwni'yuhqam kurs hin put qatsit māmatsyani. 4 Noqw óviy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa mātaktiqe, pep pu' uma piw put amum mātaktote', put amum kaptsitiwyuñwani.

The Old Life and the New

5 Noqw óviy uma yep qatsit añqw tuñlayit ayo yukuyani. Uma tokot soko-plalwaniqey qe'yaní, pu itséheet qátsita, pu nuvóqatsita, pu qalomátuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyuñqat qa kwanwáy'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwhtuput aw nāwakintimañwu. 6 Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi pitsiwa. 7 Pay ura uma as

hisat pan yēse, uma nāt umuhtunatyay añ hinwisqee. ⁸ Nikañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsipotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unañway'yuñwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. ⁹ Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enañ añqw ayo lasyaqee. ¹⁰ Pu' hapi uma pūhut qatsit añ hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suyhtsephwat pas pavan tuwi'wiskahkañw, pam hin hin-taqw, uma pan alöntiwisni. ¹¹ Pi put sinomuyatuy amuñaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoy-laiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy ep qatu. ¹² Noqw òviy'o, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unañwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwni'yuñwni; nāvāsiani, okiw'unañway'kahkañw qa kwiviunañway'yuñwni; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuñwni. ¹³ Uma nēnehpewi hihta añ kuyyuñwni; pu namivòhikiwyuñwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ò. Christ hin umumi pòhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴ It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unañway'yuñwni. Pi lomahintsakpi nami'nañwat akw namiwi-wyuñwa. ¹⁵ Nam God añqw kwakwha unañwa umuh'unañwpeq tuyqaw-vani; pi uma kwakwhat qatsit aw wáñwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwniqey òviy'o. Pu uma tsúyakiwyuñwni. ¹⁶ Uma Christ lavaiyat umuh'unañwpeq panaye', pas pavan unañwtalwuwni'vayani. Uma nātutuqaynayakahkañw, nāòkwhantotani. Uma God lavaiyat nānami yuaatotani, pu tátawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tátawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwisni. ¹⁷ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy añ hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwniqeyu. Uma sohsok hihta put enem hintsatsakmantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwisni.

Personal Relations in the New Life

¹⁸ Uma momoyamu, uma umuhpuwsuñwmuy amumi tūqaykahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqat umuñem tunatyawta. ¹⁹ Pu uma tah-taqtu, uma umuhñòmamuy amumi unañway'yuñwt, pumuy qa qòhqòyilalwani. ²⁰ Tsátsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Uma panwise', Tutuyqawhqat unañwveyani. ²¹ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. ²² Pu uma añ tūtuwiktu, uma yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Qa pas umuhmomñwituy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwni. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw, pan tumalay'yuñwni. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwni, Tu-tuyqawhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqat Christ enem tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'taqey umumi sisvini. ²⁵ Noqw pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuñña.

4

1 Noq̄w uma añ tūwiki'yuñqamu, uma umuhtutuwiwkumuy pās oyi'yuñwni, it navoti'yuñqee, Umuhtutuyqawhqa òveqatsit ep qátuhqata.

Instructions

2 Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwisni. 3 Okiw uma itamuñem tūviñtiwisni. Noq̄w itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hótani; noq̄w itam Christ tunatyayat as tupkiwtanwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. 4 Noq̄w nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. 5 Uma añ qa tuptsiwñi'yuñqamuy amumi pās tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiiwyuñwni. 6 Nam umuhlavayi susep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

7 Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsoq āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqa, inumum Tutuyqawhقات eñem tumalay'ta. 8 Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway òqawhtaniqat òviy'ò. 9 Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añq̄w sino. Ason puma yepaq hin hiniwmaqat umuy sohsoq āawnani. 10 I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy òqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noq̄w òviy kurs put pituq̄w, uma pās taviyani. 11 Pu i' Jesus, Justus piw yan tūñwantiwhqa, umuy òqalanta. Pay íma-sa God tumalayt ep inumum tumalay'yuñwa, Jew-sinmuy tuptsiwñi'yuñqamuy amuñaq'ò. Kwakwhat pi puma nuy a'nò unañwtoyni'yuñwa. 12 Pu Epaphras, umuhkitsokiy añq̄wnihqa umuy òqalanta. Pam susep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem tūviñtima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. 13 Pi nu put aw navoti'taq̄w, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem pīwu. 14 Pu pas aw itah'unañwa ñatwi'taqa Luke-niq̄w, pu Demas puma umuy òqalanta. 15 Uma Laodiceat ep tuptsiwñi'yuñqamuy òqalayani, pu Nymphas pīwu, pu put kīyat ep tsotsvalyaqamuyu. 16 Pu ason uma it tutuvenit añ tūñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaq̄w, puma tuwat put añ tūñwayani. Noq̄w puma tuwat umumi suk̄w tutuvenit taviyaq̄w, uma putwat añ tūñwayani. 17 Pu uma Archippus aw pañqaq̄wani: Um tunatyalte', Tutuyqawhقات eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. 18 Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy òqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawhقات qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsiwtāa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñtiwiskahkañwo. ³ Uma Itanay God qapēvewnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put eñem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpip put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nan'ekñayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unañwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit ōqalayay mahtakñayaqe umuy tuyqawvaya. Noqw itam umumuyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanawintivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kánanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe ōviy sohsoyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pālōñawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqaw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqaqawani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pās ōoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antsanihqat, qátuhqat aw lasyat, put eñem tumaltivayaqaw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat ōveqatsit aw nuhtayyuñwñiqey yayhnaya. Put hapi God mokiwyu añqw ahoy tātaynaqaw, pam itsivut nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

2

Paul's Work in Thessalonica

¹ Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiq ōkihqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hihta añ kükuyyaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy haman'ewakw okiwasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuawit qatuhtusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, umumi qa atsátota. Itam suyan unañway'kahkañw, umuy qa ūñay'totoynaya. ⁴ God itah'unañway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ō. Nihqe pam itamuy lomatuawit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw ōviy itam put-sa unañwveyaniqe lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañwveyaniqee. ⁵ Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqaqwa. ⁶ Pu itam tsokaniwyaniqey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ

ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tüviñtotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷ Itam pás unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsákw aw tunatyawtaqat hin put pásniñwuqat pan'i. ⁸ Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mātatvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kakhawnayaqe òviy'ò. ⁹ Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kānanvotyā; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tükwaiyuñwniqe òviy mimhikqat, pu talōñvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰ Pi uma navoti'yuñwa, pu God píwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' pás unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopanhinnumya. ¹¹ Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoynaya, pu umuy òkwhantota, hakiy naat timuy pantsakñwuqat pan'i. ¹² Nihqe uma as God sinomatnihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayat aw yuñwt, put amum kaptsi'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³ Noqw òviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwiisa. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiata. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' a'nō tumalta. ¹⁴ Pi úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinmuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jew-sinmuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵ Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqay Jesus ninaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwsasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶ Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Oviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, itamuy mēwantota. Yan puma qalomāhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohi! God itsívuat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovahnwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷ Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wīkiwa; nikañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiqniqey tuwanta. ¹⁸ Panta. Pay as nu qa sūs umumiqniqey unañwti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹ Ya nu hihta aw unañwvahi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atpip hahlayhtini, hisat pam pítuniq'ò. ²⁰ Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3

¹ Noqw nu qa añ kuytaqe, òviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruh-tiniqey wūwa. ² Nihqe òviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hñrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy òqalaniqat òviy'ò. ³ Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñqw, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴ Pay ura itam umumumyaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma nanapta aw antsaniwhq'ò. ⁵ Yaniqw òviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqe òviy'ò, nāp hisat pi tūnatotoynaqa sen pay hinwat umuy ūnatoynaqw, itam haktonsa tumaltotaniqw òviy'ò. ⁶ Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnami'naiñway lomatuawwa, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yórikyaniqey

pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yórikyaniqey nānawakna.
⁷ Noq̄w paniq̄w òviy'ò itahtupkomu, itam hīhihta ań okiwhinwisqey, pu sóon'iwyuńqey ań suyan unańwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'ò. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hońniniq'ò.
⁹ Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwisa, itam put aw nānawaknaq̄w, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat òviy'ò. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talònwintiwhqat ań qanātsi'kahkańw, tūvińtiwisa, umumi yórikyaniqey òviy'ò; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹ Noq̄w nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhq̄a Jesus Christ itamuy umumiq̄ pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unańway'yuńwa; nihq̄e uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unańway'yuńwniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhq̄a umuy pan unańwtoynaniqat umuńem tūvińtiwisa. ¹³ Nam Itahtutuyqawhq̄a Jesus Christ umuńem pan yukuq̄w, uma Itana God atpip umuh'unańway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hońni, hisat Itahtutuyqawhq̄a sohsokmuy sinomuy tsamkańw pítuq'ò.

4

A Life that Pleases God

¹ Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unańweyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihq̄e òviy itam Itahtutuyqawhq̄ay Jesus aw yankahkańw, umumi pas pańq̄aqwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepńwat aw hoytoy-nayani. ² Pi itam Tutuyqawhqat Jesus ahpiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuńwa. ³ Pi yan hapi God umuńem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniqey qe'yaniqata. ⁴ Pu uma nānap ań umuhtokoy aw tuyqawvaye', put qa hovalayat, hihtay'yuńwni. ⁵ Uma qa nuvòiwyuńwni, ań qatuptsiwni'yuńqam God qa tuwi'yuńqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noq̄w qa hak it ep pāvay, sen tupkoy ehpewi qaanhtini; taq Tu-tuyqawhq̄a pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nānaoyhtima. Pay ura itam mohtihaq umumi pańq̄aqwa; nihq̄e pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itsēhee'qatsit qa aw itamuy wánwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniq̄w hapi òviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkommihqey pan nānami unańway'yuńwniqat soon pas nu piw òviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unańway'yuńqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniat ep tuptsiwni'yuńqamuy sohsokmuy amumi unańway'yuńwa. Noq̄w uma pas suyhtsepńwat put ań òqawi'wisniqat itam umuńem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey ań ò'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskańw, umuhmay akw tumalay'yuńwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqapsi'yuńwni.

The Lord's Coming

¹³ Nikańwo itupkomu, imuy ań tuptsiwni'yuńqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhitniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuńqamuy amún qahahlayhpit akw māmańuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuńwa, Jesus mokq pam put ahoy tātaynaqata. Noq̄w pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoy yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhq̄a itamumi lavayhtiqlw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhq̄a pítuq̄w, itam nāt ań yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi

God mohpeq hoñviayaat a'nö hiñqawhq, God töttöqpiat töqtiqw, Tutuyqawhq a'nö tsa'lawht pas nāp ðñaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoy yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum ðmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqat ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum sutsep yesni. ¹⁸ Noqw ðviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpiy añ nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

5

Be Ready for the Lord's Coming

¹ Nikañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqaat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw ðviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñqw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ūuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqaqwani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sūlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nōñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālat añ qa hinnunyaqw, ðviy soon pam talōñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwa. Itam qa tōkilat ep sinoiwa, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam añ tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkahkañw yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuñwu. ⁸ Itam qa pan hinnunyat, tālat ep sinoiwaqey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñwani; pu ayo nōñakniqey tunatyawyuñqey qa nañ'ekni'yuñwani. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsívut aw ðkianiqe ðviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ahpiy ayo nōñakniqat ðviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw ðviy sen itam tayyuñwani, sen toknikañw, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw ðviy uma nānami unañwtavi'yuñwani; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwani.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu ūmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqat ep umumi moñw'iwyuñqe, umuy u'nantoynaqamuy kaptsi'yuñwani. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwani. Uma qa nānami hinyuñwani. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqaqwani, itahtupkomu: Uma añ nanañhtuy u'nantoynayani; añ unañwmokiwyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñwani; añ qaō'qaltuy ðqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñwani. ¹⁵ Uma tunatyaltoqiw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa. ¹⁶ Uma sutsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsok hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūwiwuy antaqat qa tōkayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñwani. ²¹ Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwani; ²² Pu hihhihta qalolma'e'wakwnihqat qe'yani. ²³ Noqw nam God hakiy kwakwhat unañwtaynañwuqa pas nāp umuy nēñem-sa sutsovo ōyahtani. Noqw nam umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwyuñwani, hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ pituniq'ö. ²⁴ Noqw God umuy wāñwayhq pan umuñem yūkuni.

Pi pam soon qa lavayiy aw antsanni. ²⁵ Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶ Uma nānatupkomnihqey pan sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy öqalantotani. ²⁷ Nu hapi Tutuyqawhqat aw yankañw umumi pañqawni: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ túñwantotani. ²⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhçay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam núokwa, pu kwakwaha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhçat Jesus Christ añq'ō.

The Judgment at Christ's Coming

³ Pay kurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwiisni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ō. Pi umuhqapevewni a'nō ōqawi'wisa. ⁴ Noçw ōviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; ōviy pi uma hīhihta añ kānanvotye' qa nañ'eknayañwu. ⁵ Noçw pas suyan God sinmuy amuñem suan yúkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe ōviy put ep kānanvotya. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noçw hakim umuy okiwsahsanyaçamuy pam tuwat amumi nāoyni, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhçay Jesus Christ a'nō hōhōñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw ōñaqw mātaktiq'ō. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyaçamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qōhit uwiwitaçat akw nāoyni, imuy Itahtutuyqawhçay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuçayvastotaçamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhçat aw yōrikyani, pu qaan'ewakw ōqalayay aw'i. Yan hapi puma suturep sivintoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pītuniq'ō. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñw. Noçw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatotaçw, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniçw ōviy itam yūmosa umuñem nāwakintiwiisa. Pay nam Itana God umuy namorstaça umuy put tīmatnihqey hihkay'yuñqat pan umuy yúkuni. Nam pam ōqalay ahipiy umuhlomatunatyay añ ahsupoç aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahipiy umuhtumalayuy. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhçay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noçw úmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhçat Jesus Christ pumuy núokwayat añ'a.

2

The Wicked One

¹ Noçw Itahtutuyqawhçay Jesus Christ hin pituqaw, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ² Noçw uma qa āpiy pay umuhwuwniy ep wiñwhinyuñwniqat itam umumi okiwhiñqawani. Kurs hak Tutuyqawhçat talōñniat aw pay pitsíwtaçat umumi pañqawhç, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahipiy put yuaataçey pañqawniq'ō, sen pam God eñem yuaataçey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsuhqey pañqawni. ³ Noçw pay qa hak hapi umuy hihta akw únatoynani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nō rohomhtivayaçw, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtaga, maskimiç tūwiwniqe ōviy tihtiwhçay mātaktiqw, pep pu' Tutuyqawhçat talōñniyat aw pītuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtunihqey pan tūñwantiwyaçamuy amuhpa' nāwakintiwiyaçamuy amuhpe sus'oveqniçe nātsotskanani. Nihçe pam God eñem kihut ep qatuptut, pam

God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumumnihqe, umuy iit āawnaqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noqw pay ason pas pam tāqa nāp paptsiy ep mātaktiqey aw pahsavoo ahoj ñuy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pītuniqat aw pahsavoo. Noqw pay put ahoj ñuy'taqa pay soon nāt qa ñuy'tani, hisat pam āyoniqey pahsavoo ⁸ Ason pam āyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomātaqa mātaktini. Noqw pay Tutuyqawhqa moañaqw hikwsiy akw put nīnani. Pam qaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomáhintsakqa Satan oqalayay pasiwkañw mātaktini. Nihqe pam hīhihta kātumalay'tani, pu sohsok hihta wutsit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy sūlawhtiniqamuy ūnatoyñani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nōñakniqey qa nānawakna. ¹¹ Yaniqw hapi ōviy God puma hihta pay a'tsat tūtuptionsaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹² Noqw puma sohsoyam maskimiq maspiwyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tūtuptionsat, tuwat soq qaanhintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noqw kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsanihqat aw tuptionsiwayaqe, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kwañw'ewayhtotiqe ayo nōña, pi God pas yayhniwhqat añqawq pay umumi unañway'taqe umuy namorstaq'ō. Noqw ōviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwiñni umuhpee. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuawit āawna; nihqe umuy wāñwayhqe, umuy Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ amum kaptsi'tiwyaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; ōviy uma hūrs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtutuveniñ akw umumi tutaptotaqat uma hūrs ñuy'yuñwni. ¹⁶ Itahtutuyqawhqaqay Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taqa, núokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-nañway'yuñwniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwvahi's'yuñwniqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'-nañwtoyni'tani, uma qanánahstsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwniqat ōviy'ō.

3

Pray for Us

¹ Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noqw Tutuyqawhqaqay lavayiat añqe' kúrukwiwe', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvaqey pan'i. ² Noqw itam qahopihtuy nukpansinmuy amuñaqw ayo oyiwtani. Taq qa sohsoyam sinom God qapēvewni'yuñwa. ³ Noqw pay pi Tutuyqawhqaqay hihta añ pas qaatsáy'maqa soon umuy qa hūrs hoñnani, pu qalolmat añqumuy ayo óyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqaqay ep umuy qapēvewnaya. ⁵ Noqw nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwni, Tutuyqawhqaqay pan unañwtoynaq'ō.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haqawa tuptionsiwni'taqey pañqawkañw, itamuñaqw hin lavayit ōmahtaqey qa añ hinmat, soq naōnhqatuqaw, uma qa put a'puñtalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaqw panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqe, qa paysoq hinwisq'ō. ⁸ Piw itam qa haqam hakiy nōvayat paysoq nōnova.

Itam qa pan hinyuñwt, tōkilat añ-nikañw pu tälö' tumalat añ maqsonlal-wañwu, pas pay qa haqawat umumi tūkwaiyuñwniqey òviy'o. ⁹Yantsak-wisa ítamu. Itam qa paysoq umumi tunōstuñlay'yuññwu, pay as pi itam put maki-way'kahkañwo. Nikañw itam hinwisq, pay uma piw itamun yesniqat òviy itam pay apiwyuñwa. ¹⁰Suhpan ura itam nāt umumumyaqey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqa piw qa nōsmantani. ¹¹Taq itam nanaptaqw, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuññwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹²Noqw òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³Noqw úmawat itahtupkomu, uma lolmat hintsatskaqey añ qa õñnani. ¹⁴Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqw, uma aw tunataltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶Noqw nam Tutuyqawhqay hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy õqalaqe, pēna. Yan hapi nu sohsok itutuveniy tuvoylata. Nihqe òviy hapi nu pēna. ¹⁸Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw mohti Pēniata

¹ Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo ðoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa piwu. ² Nu Timothy òqalanta. Um qapēvewnit ahpiy itii. Okiw nam Itana uñ òkwalnit, núokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqa ay amuma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaq, puma qa hihta alōñōt sinmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hīhihta tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwini, pu haqaqw sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēvewnit ahpiy pās unañwat yēsihqat qa put tumalay'ta. Noqw ðviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwini'yuñqamuy òqawhtoynaniqat ðviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itséheewyuñwini; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwini. Puma pas antsa God aw tuptsiwini'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwini. ⁶ Taq haqawat as iit tūtutuqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaatīvaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qanahahtsopkahkañw yuaatota; nikañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mātsi'yuñwa. ⁸ Noqw pay pi itam navoti'yuñq, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ò, ⁹ It navoti'yuñq: Pi pam himu mewnitutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuy, pu qalomáhintsatskaqamuy, pu God aw qa tunatyaltotiqamuy, piw hihta pas āantsawat hovalantotaqamuy, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuy, pu tuqwyantotaqamuy, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuy, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuy, piw tūuuyiñwyaqamuy, pu a'tsatuy, pu pas qaatsátotaniqey pañqawat atsátotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpit qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuaawit qaòwihintaqat amum sūnanta, it lomatuaawit God ahpiy inumi mātaviwhqat ámuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqa Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsāt hinmaqat pan inumi tuptsiwhq, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy òqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aqw hiñqawlawhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuatañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwini'taqe ðviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw ðviy Tutuyqawhqa nuy òkwatuwhqe, ¹⁴ Núokway nuy qaòwímaqa; nihqe nuy pan unañwtaynaq, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noqw í' yan lavayi pas antsaniq, tam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo óyaniqe tūwaqatsit aw pítuhqata. Noqw nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeq'a. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniq, nuy òkwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqapsiy

mahtaknaniqe òviy'ò. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsi-wyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sutsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqnihqqa, piw pam-sa hapi sũka suyan unañwtalwuwni'ta. Nam pam sutsep aqwhaqami kaptsi'tiwa, piw tayawintiwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, ítii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam uñ hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw òviy nu uñ it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapëvewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaqw um uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw òviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat òviy'ò.

2

Church Worship

¹ Noqw òviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas okiwhitiwisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūviñlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis òviy añ pas momñwituy, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiawtaqat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo òyohqat unañwveyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nõñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sũkaa. Noqw God pu sinmuy amuhtsave wñnuhqqa pas sũkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātapniqe òviy nātavi. Piw tuwanyiyat aw pituqw, pam nuhtuhpa' navotniwa. ⁷ Noqw òviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas sũaqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuawit aw tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat añ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe òviy'ò. ⁸ Paniqw òviy sohsovik tahtaqt may qa-hováriwtaqat akw òmi māvuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsívuiwkahkañw, pu piw qa pëvewni'kahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamana'y'kahkañw, pās unañway'kahkañw, yūyahiwatani; pu hihta pas a'nõ hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñwni-sikavalasivata, pu pearls pīwu; pu qa hihin hõmiy aw yuykuyani, pas pay pumuy pipt-santotaniqat òviy'ò. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw nam-takni'yuñwni. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuñqamuy sũamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahiñqawkañw, okiw unañway'kañw, God lavayiyat nanatunamantani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moñw'iwtamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqw añk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsatsat qa tuptsiwa; pi wuhti ūnatoyniwhqe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amum namiyukit qa hovale', nāmi unañway'te', suan qatsit añ pās hinme', pam tiylawhqe an ayo yámakmantani.

3

Leaders in the Church

¹ I' hapi pas antsa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlay'taqqa lolmat tumalat tuñlay'ta. ² Taay, noqw i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani;

sūkw wuhtit kōñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'nañway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy òoyhtimantani; sinmuy tutuqaynanigey tuwi'tamantani. ³ Honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sīvat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nō hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlay'tamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuñwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'tanigey qa tuwi'taqa tis pam hin God sinomuyatuy oyi'tani? ⁶ Qa puhutuptionsihqamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'nañwtiqw, God put eñem qalolmat yúkuni, pam Nukpanat eñem hin yúkuhqey pan'i. ⁷ Pu òviy piw pam qatuptsiwni'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavotiw'tamantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put òvelantaniqw, pam Nukpanat hūwiyat aqw pákini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima añ tu'sawni'yuñqam piw amún pasi'nañway'yuñwni; qa neveqyuaatotani; honaqkuyit qa hihikwyani; sīvat qa nanaqashinyuñwni. ⁹ Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiw'tañwuqat itam tutuqayyaqwu tuptionsiwayaqey ñuy'yuñwni. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiw'yamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñwe', pahasat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹ Pu òviy pay nōmamat piw amún pasi'nañway'kahkañw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unañway'yuñwni; sohsok hihta añ qa atsáy'wiskahkañw hinwisni. ¹² Pu tu'sawni'taqa sūkw wuhtit kōñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pās oyi'tamantani. ¹³ Pi ima suan tu'sawni'yuñqam pas kaptsi'tiwyañwu; piw Christ Jesus aw tuptionsiwnit qananahtsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqw pay hisnen nu qa pas hisattiqw ūmiqniqey wūwankañw, iit ūmi penta. ¹⁵ Nikañw kurs nuy qa itsniqw um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiway'yuñqe, put òmi ñuy'yuñwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsi'yuñwa, hihta as tupkiw'tañwuqat pas antsa qa òwihintaqat ñuy'kahkañwo, it'a:

Sus'òqaltutuyqawhqa tokoy'vaqe namtakna;
 God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna;
 God hoñviaymat put tuway'numya.
 Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa;
 Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptionsiwa.
 Pam òmiqatsit aw wíkiwhqe, pep kaptsi'tiwa.

4

False Teachers

¹ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsiat hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami so'ñwamiq haqawat tuptionsiwnit añqw lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwkahkañw, tūunatotoyñayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayhpiyamuy aw'i. ² Ima pan tūtutuqayñayaqam God aw tuptionsiwni'yuñqey atsáy'kahkañw pañqawani; niñqe soon puma qanahotiqey unañwpeq navoti'yuñwni. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noqw ima tuptionsiwni'yuñqam, pu God tunatayat pas antsanihqat navoti'yuñqam

hahlaykahkañw put ömalalwani. ⁴ Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noqw öviy soon himu ayo yukiwni, hak put tsúyakiniaq'ö. ⁵ Pi pam God lavayiyat akw pas hímuniwhitiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um iit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ enem suan tumalay'tani, itahtuptionsniy ahpiy lavayit akw öqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ an'ewakw tütuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāö'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvasitiñwu. Noqw pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put sutsep akw a'nö moñwvasiñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniqw maqsonlalwakañw, itamumiq hihñqaaqaaqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qátuhqat aw yanyuñqe öviy'ö. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo öoya, tis pi öviy imuy tuptsiwni'yuñqamuy. ¹¹ Iit um nuhtumi tutaplawni, put tütutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ümi qa kwañwátaytani, um nāto tsakwnihqat ep'e. Noqw um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pás yuaatani; um pás hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptsiwnit añ hinmani, pu kwañw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ tññwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tñökwaniqeyu, pu tütutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ümi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ümi noiwa. ¹⁵ Um iit aw wñwantamantani; um awsa yuki'tani; noqw uñ öqawi'maqw, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ümi tñqayyuñqamuy piw ayo öyani.

5

Responsibilities toward Believers

¹ Hak wñkw qa qöhqöyat, naynihqat pan aw pás yuaatamantani; pu pay añ qa wñwukwmuy uhtupkomnihqat pan'i, ² Pu añ wñwukwmuy momoymuy únunnihqat pan'i, pu pay qa wñwukwmuy uhsiwannihqat pan'i, qanānaphin wñwankañwo. ³ Pu um añ koñnalavutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw, sen mömuy'taqw, pay puma tuwat put pásye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵ Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talöñwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhtimañwu, pu nāwakinmañwu. ⁶ Nawus pi koñnalavu kwañwáewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷ Yan um pumuy amumi hiñqawmaqw, puma qa hihta akw hinyuñwni. ⁸ Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi öviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹ Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwi'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um pumuy-sa koñnalavutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰ I' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwtamantani, tímuy suan wñwwnaqa piwu, hakimuy kiy ep pás öoyhqe, pu God sinomuyatuy kukyamuy pāhomhqe, pu hihta akw

okiwhinyuñqamuy ep amumi unañwtapqee, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq añ hinmaqee. ¹¹ Nikañw um añ momoyhoymuy koñnanalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹² Nen qaanhtotiñwu, motivasiwniy ayo yukuyañwuniqee. ¹³ Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kīnawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hīhihta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴ Paniqw òviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'ooyyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñwani. Noq̄w sinom amumiq hiñqaqwaqam pāpu qa hiñqaqwani. ¹⁵ Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶ Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyviat koñnalvutiqw, pay pam put aw unañwtavi'tani; noq̄w God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkawaiyuñwani. Nen puma añ pas qa atsat nanalvutuy amumi unañwtavi'yuñwani. ¹⁷ Pu ima añ wukw'a'yat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptsitiwyani, tis òviy God lavaiyyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸ Pi ura tutuvenit añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu, yan'ī. ¹⁹ Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaq̄w, put qa kwūsumentani, ason pas lōyōm sen pahyomhaqam put pas suyan navoti'yuñqey pañqaqwaq̄w, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰ Pu añ qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noq̄w ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹ Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhqaq̄w Jesus Christ, pu pas namorstiwyaqamuy hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūk-w-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūk-w-sa eñem tunatyawkañwo. ²² Pay um qa pas hakiy God tumalay'at aw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaq̄w, sinom uñ añvaiwtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³ Pay um pāpu qa kūyit-sa hihikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniqw òviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴ Haqawatuy qaantsakpam yep qatsit ep susmataq̄tiq̄w God amuñem qalolmat yúkuniqw, pam pay navotiwa. Noq̄w pay haqawatuy qaanhintsakpam tupkiwyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituq̄w pep pu' sohsoy mātāqtini. ²⁵ Pu pay òviy piw pan haqawatuy lomahintsakpam añwu pay mātāqya, pu ahpiy pay qa mātāqyaqa soon qa nāto mātāqtini.

6

¹ Pu ima añ tūtuwikt, moñwimuy hapi ahsupoq hihta añ kaptsi'yuñwani; noq̄w qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat òvelani. ² Pu ima añ tuptsiwni'yuñqamuy moñwi'muy'yuñqam pay soq pi pumuy tuptsiwni'yuñq̄w pumuy qa hihtay'yuñwniqey qe'yani. Puma qa panyuñwt, amuñem suh-taq'ewkahkañw, tumalay'yuñwani, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amūn God aw tuptsiwni'yuñq̄e put aw unañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuqaynakañw, añ òkwantani. ³ Haqawat ka it tutuqayhpiit sūantaqat qa nānawaknani. Noq̄w it tutuqayhpi Itahtutuyqawhqaq̄w Jesus Christ lavaiyyat ahpiynihq̄e itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noq̄w puma put tutuqayhpiit ayo yukuyat, hihta alōñōt

tūtutuqaynayani. ⁴ Puma pi kwīkwivitnihqe qa hihta navoti'yuñwa. Panis tuwat haqam nāñwuy'yuñwniqey, pu lavayit pas hin lavaytaniqey-sa tunatyawyuñwni. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nāñwuy'yuññwu; nānamiq hiñqaqwañwu; nāismaqas'iwuyñwu. ⁵ Puma qalomawuñwu'yuñqe, put ép nāñwuy'yuññwu; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñwa. Pumuyniq hak God pas kaptsi'taqa qa hihta rūrumnaniqey ep hahlayni. Pumuy panyuñqamuy um añqw ayoni. ⁶ Noqw hak God pas kaptsi'taqa hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqa pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw öki; nihqe öviy itam qa hihta hinkahkañw, yañqw ahpiyyani. ⁸ Pay itam nõsiwhqay'kahkañw yuws'i'yuñwe', put ep nakwhani'yuñwni. ⁹ Taq ima añ kähaktotiniqey nānawaknaqam unaheppit hūwit antaqat aw ökiñwu; pu hīhihta an'ewakw qalomátunatyawyuñwa. Noqw put akw sinom nāhwalaye', sūlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sivat pas hih-tay'te' sohsok hihta qalomáhintsakpit aw unaheviwñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqe, qapēvewnit añqw lasya; nihqe hīhihta qahahlayhpit akw nāsöskwiyaqe, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noqw ùm'i, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ö'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, qa its hin unañwtiniqeyu, okiw'unañway'taniqeyu. ¹² Um itahtuptsiwniy öviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhaknihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptsiwni'taqey pañqawhqe. ¹³ God hapi sohsok taytoynañwuqa ùmi tayma, Christ Jesus ámuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw öviy pumuy amutpip nu ùmi pas pañqawni: ¹⁴ Um uhtumalmakway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqa Jesus Christ mätaktiniqat aw pahsavo qa hak un hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put enem tokiltaq'ö. Pam hapi Sus'öqalanhqe, pas kaptsi'taqaqat sohsoyam navoti'yuñwni. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqayamuy amumi Tutuyqawhqa. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pītuni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yuñwt, put-sa öqalay'taqat pañqawani. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nö himuy'yuñqamuy amumi pañqawhqa, puma qa pas hihtunihqey namiwuwan-totani; pu kähakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñwt, God qátuhqat aw yanyuñwi, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat öviy itamuy sohsok hihta qaöwihuylawhqat aw'i. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kahkawñay, tūhuytotaniqey suhtaq'ewyani; nen lomatumalay ahpiy kähak'iwuyñwni. ¹⁹ Nen hisat aw talöñvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nennem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas aw iuañwa Timothy, um hapi hihta ùmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹ Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw ańk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqe ōviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw iunańway Timothy ōqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay ańqw ūmi pitsiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ańq'ō.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima ítii. Put hapi nu pas suyan unañway'kańw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy ań uń u'nantima, mimhikqat, pu talōńwintiwihqat ań'a. ⁴ Okiw ura um pakmu-muńwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yórike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēvewni'taqw nu put u'ni'taqe ōviy'o. Pay ura uhso Lois piw qaōwítuptsiwni'ta, pu uńu Eunice piwu; noqw pay ōviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw ōviy nu nāt piw uń u'nanani. Ura nu ūmi matyawhq, um God ańqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw mońwvasni. ⁷ Pi God Hikwsiy itamuy máqahqe, itamuy maqaswuwni'yuńwniqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwsi itamuy ōqalat, nami'nańwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw ōviy um Itahtutuyqawhqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put enem sivilawhqata. Um lomatuawit yuaataniqey ep kānanvotqey ań nakwhani'tani; sam pi um God ōqalayay akw put ań kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqat ōviy itamuy wańwayi, itahhinsakpiy qa ōviynit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'o. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus ań itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰ Nikańw pas yepahaq pu' itamuy ayo óyahqa Jesus Christ pítuhqe mokiwuy ōqalayay súlawtaqw, God itamuy hin ayo óyaniqey tunvotna, lomatuawit ahpiy'o; ¹¹ Nihqe nuy ayataqe, put lavayiyat yuaataniqat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat ōviy nu yāyan hihta ań kānanvota. Nikańw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptsiwihqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapaq, pas kurs hin pam hisat pítuniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqat nu qapēvewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kańw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēvewnakańw, put aw unañway'kańwo. ¹⁴ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unañwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkańw tavi'tani. ¹⁵ Noqw it pay um navoti'ta: Ima Asiat ańqwyaqam sohsoyam nuy mātátvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhqay okiw Onesiphorus ep kivituy ōkwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unañwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ō. ¹⁷ Nihqe ōviy ura pam Rome epnihqe, nuy pās hepqe tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta ań inumi unañwtaqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhqay pite', put ōkwatuwni.

2

A Loyal Soldier of Christ Jesus

¹ Noqw òviy'ò itii, um núokwat Christ Jesus ahpiynihqat akw ò'qalni. ² Ura nu kaysiwhqamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tûqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq hintsatskaqamuy amumi mâtappq, puma put tuwat tûtutuqaynayani. ³ Um Christ Jesus eñem kânavotpit an kuytani, solâwat qa hihta tusi'taqat an'i. ⁴ Qa haq pi hak tuwvôhtinumqa yep qatsit ep hîhihta hintsatskiwhqat akw nâsoontsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwiw unañwveni. ⁵ Wawarsqa a'nô hoñvinen hihta ahsate', put kwûsuñwu. Pam nawus sohsok kaptsi'tiwhqat an hinme' put ahsatañwu. ⁶ Pasva tumalay'taqa soon qa mohti aniwnit nösñwu. ⁷ Nu ùmi hihta lavayhtiqlw um aw wûwani. Pay ason Tutuyqawhqa soon un qa māmatsnani. ⁸ Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwuy añqw ahoy tâtayi. It lomatuawit hapi nu sinmuy āwinta. ⁹ Nihqe put ep nu hîhihta an kânanvota, qaanhintsakqat an'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikañw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰ Paniqlw pi nu òviy an hakimuy namorstiwayaqamuy amuñem iit hihta an kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nõnakiwte', put amum setsep kaptsi'tiwyaniqat òviy'ò. ¹¹ Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹² Itam kânavotpit an nakwhani'yuñwe', put amum moñw'iwyuñwani. Itam put qa tuwi'yuñqey pañqawqawq, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawni. ¹³ Nikañw pam soon hihta ep nâatsatoynani; nihqe òviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ò.

An Approved Worker

¹⁴ Iit yantaqat um pumuy an ahoy u'nantoynani. Tutuyqawhqat aw yankañw pumuy amumi pañqawhqa, puma lavayit ep qa nāñwuy'yuñwani. Taq pam pantaqa lavayi soon hihta apitini, pay soq aw tûqayyuñqamuy wuwniyamuy nukushintsanni. ¹⁵ Um God unañwveni qey an ò'qalni. Um it lavayit pas antsanihqat suan tûtutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶ Nikañw hapi um pay an hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yuñqam soq sinmuy God añqw lasnayañwu. ¹⁷ Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wûyak'iwmañwu. Pumuy panyuñqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeus-niqw pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸ Puma it lavayit pas antsanihqat añqw lasqe, pay yaw ahoy yevvaniwniqa an ruhpaqat pañqawlawhqe pêtuy qapêwvniyamuy hovala. ¹⁹ Noqw pay pi God kiyat tukwyayhniat hûrs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhqa nâp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwani'yuñqam qaanhintsatskiwhqat añqw ayo'yani, it akw'a. ²⁰ Pay pi haqam kahaksinot kiyat ep hîhinyuñqa tsatsqapta. Pêhu palasivat añqw yukiwyuñwani, pu pêhu qòtsásivat añq'ò, pu pêhu kohot añq'ò, pu pêhu tsòqat añq'ò. Sinom pêhut an nõnovañwu, pu pêhut aqw novaakwsinwput maspayañwu. ²¹ Noqw òviy hak haqam qaanhitiput añqw nâkwañw'ewakwte', pam hihta nukñwat aw ápini. Pam Tutuyqawhqat aw nānoi'te', sohsok hihta lolmat tumalay'taniqey aw moñwvas'iwtani. ²² Oviy um nuvõ'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tótimuy hin hinyuñqat um qa panmat suan hinmaniqey an ò'qalni, qapêwvniyamuy, nuhtumi unañway'taniqeyu, kwakwhat qátuniqeyu, an hakim suan unañway'kañw Tutuyqawhqat aw nâwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. ²³ Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, nâsta navotit ahpiynihqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nāñwuy'totañwu. ²⁴ Pi

Tutuyqawhqat tumal'ayaat hakiy amum qa nānwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmantani; tūtutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵ Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuq̄w, puma nāp tunatyay añqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwihpiyat añqw ayo nōñakni, puma as kwisyaqe, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

3

The Last Days

¹ Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsíso'nwamiq qatuvostini. ² Nāt sinom nenni-em-sa hihta tunatyawyuñwni; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñwni; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñwni; nuhtumiq tutsiwyuaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñwni; hihta qa tsúyakyamantani; God qa kaptsi'yuñwni; ³ Tūqahahlayyani; namiyukiy tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñwni; a'nō unañway'yuñwni; añ lomayesqamuy amumi qa suhtaq'ewyani; ⁴ Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyaltotimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa unañway'kahkañw, kwanwáewhpit-sa añ nāhahlayyani. ⁵ Pay as God aw tuptsiwni'yuñqey pan hiñqaqwakahkañw, put oqalayay qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni. ⁶ Ima hapi hakim kīnawit yuñtinumyaqe tuskapmomoyumuy, qaanhtipuy akw mañwúiwuñqamuy, hiihihta tuñlayiy akw ūnaiwwisqamuy añwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam as sutsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noq̄w pay pi ura Jannes-niq̄w pu Jambres puma Moses ehpewi wunuptuq̄w, pay óviy hapi pan ima it tutuqayhpit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukuswuñw'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añqw lasyaqamu. ⁹ Nikañw kurs hin puma haqami ókini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpiam susmataqtini, pumuy tāqatuy hintsakpiam hin mātaqtiqat pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noq̄w pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tūtutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ ó'qalqata, nu hin God qapēvewnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa súokiwhtiñwuqata. ¹¹ Ura nu Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hiihihta añ kānanvota; noq̄w pay Tutuyqawhqa nuy put sohsok añqw ayo tavi. ¹² Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tónalte', God unañwveyaniqey nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw ima añ nūnukpanht, hihta añ tūunaheptiwisqam suyhtsepñwat qalomáhinwisni; tūnatotoynayani, piw nāp ūnatotini. ¹⁴ Noq̄w um hapi hihta tūqayhqey, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hinmani, um hakiy añqw kwúshqey put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um uhtsakoy añqaq̄w tutuvenit tuwi'ta. Nihqe put akw um suan unañwtalwuñwi'vaqe, Jesus Christ aw tuptsiwhqe, ayo yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy pan pēniwa; nihqe hihta tutuqaynaniqey aw apiiwta, hakiy hihta ep ówihiniwhitiq̄w put ep u'nananiqey aw'i, pu hakiy suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin súan hinmaniqat put tutuwnaniqey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pās pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pās na'sas'iwta.

4

1 Paniqw hapi òviy nu God aw yankañw uñ ayatani, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi mātake', moñwtaviwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. 2 Nu ūmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñw'ewhtiqlw, pu pay nāmahin sen qa nukwáñw'ewhtiqlw, um hakiy aw put ep písóqmantani. Hakiy hihta ep òwihiniwhitiqlw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nan'ekni'kañw sinmuy òqawhtoynani, pu God lavayiyat tūtutuqaynani. 3 Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwañwálvayit-sa nanaptaniqey nānawakne', òviy haqe' unañwaam qatsqat pañ pumuy tutuqay-nayaniqamuy nāmi wáñwayyani. 4 Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tūtuwutsit aw unañwtapyani. 5 Noqw um hapi sohsok hihta añ pās tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lomatuwawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. 6 Taq nu God eñem nīniwniqat aw pitsiwtá; pay ka nu tsāvotiqw yañqw ahpiyni. 7 Nu itahtuptsiwniy aw pās tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanātusi'kañwo. Soñawnen inuñem pōhtavit nu añ kuyva. 8 Noqw òviy Tutuyqawhqa iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsi'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwañwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi piwu.

Personal Words

9 Um qa nātusi'te' Its peqw inumini. 10 Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. 11 Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nō paañwanta. 12 Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. 13 Pu nu Troas ep ivósálay Carpus aw taviqw, um ason peqw put yawmani, pu hihhihta tutuvenita. Tis òviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añqw qa kīmani. 14 I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nō qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqa put tumalayát añ aw ahoytani. 15 Noqw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nō rohomhti. 16 Nāt nu sūs nēñem lavayhtiqlw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. 17 Noqw pay pi as pantotiqw, Tutuyqawhqa inumum wunuwkañw nuy òqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuwawit añ ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptaniqat òviy'o. 18 Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw nuy soon qa ayo távini, nen òveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pās wikni. Nam pam sūtsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

19 Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy òqalani, pu Onesiphorus ep kīvituyuy. 20 Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tūtuyhqat Miletum ep tavi. 21 Um qa nātusi'te', nāt qa tōmō'tiqw peqwni. I' Eubulus uñ òqala, pu Pudens, pu Línus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. 22 Nam Tutuyqawhqa Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TITUS aw Pēniata

¹ Nu' Paul, God tūwīkiat, pu Jesus Christ ayaatniḥqa it penta. God nuy namorstaqe, nuy ayataq̄w, nu put sinomuyatuy qapēvewniyamuy aṅ pumuy ōqawhtotoynani; piw itahtuḥtsiwniy aḥpiy navotit pumuy tutuqaynani. ² Itam itahtuḥtsiwniy aḥpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuṅwa. Ura God pas qa atsátañwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yúkut'a, ³ Nihqe pas aw pituq̄w, lavayiy aḥpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyhqa hapi nuy ayataqe, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴ Titus, it sumituḥtsiwnit aḥpiy itiy nu ōqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay aṅq̄w ūmi pitsiwtani, pu itamuy ayo Ooyhqtat Christ Jesus aṅq'ō.

Titus' Work in Crete

⁵ Ura nu Crete ep un mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat aṅ aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy óyani. ⁶ Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nōmay'taqa. Timat God aw tuḥtsiwni'yuṅwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuṅwni. ⁷ Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtañwunihqee. Pam qa nāp tunatay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sívat qa nanaqashintani; ⁸ Hahlaykañw, kiy ep sinmuy pās ōoyni; aṅ hihta lolmat ep hahlaymantani; pās unañway'tani; suan hinme', God unañwveni; namituyqawitani. ⁹ Pankañw pam it lavayit pas antsanihqat tutuqayhqe hūrs ḥuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakañw tūōkwhantaniqey tuwi'tani, piw put aq̄w hiñqaqwaqamuy amumi hin lavayhtiniqey navoti'tani. ¹⁰ Taq kaysiwhqam qa tuqayvahsi'yuṅqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūunatotoynaqam yēse, tis ōviy imuy Jew-sinmuy amuñaq'ō. ¹¹ Noq̄w soon as puma qa moahtsiwyani. Puma pi kīnawit yuñtinumyaqe tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq put tūtutuqaynayaqee, pas pay sívat ōviy'o. ¹² Pay ura pumuy amuñaq̄w haqawa pas nāp amuñem yuaataqa pañqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tsatu, nūanvopkotu, nanañht-nikañw huhunuktu, kita. ¹³ Nihqe pay súañqawu. Paniq̄w ōviy um pumuy qa ōkwatuwht, pumuy qōhqōyini. Noq̄w puma tuḥtsiwniy aṅ ō'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tūtuwutsiyamuy aw qa unañwtavi'yuṅwni. Pu ason hak it navotit pas antsanihqat aṅq̄w lasqa amumi hihta tutaptaq̄w, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwañw'e'wakw wuwni'yuñqamuyniq̄w sohsoy himu kwañw'eway'o; nikañw aṅ qa kwañw'e'wakwmuyniq̄w pu qatuptsiwni'yuñqamuyniq̄w qa himuy kwañw'eway'o. Hikis pi wuwniam, pu unañwaam itséheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwi'yuñqey pañqaqwa; noq̄w pay pumuy qatsiám qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotañwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

¹ Noq̄w um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tūtutaqaynani. ² Añ su'pe'yaqam-niqw, pu wūwuyom tahtaqt pasi'nañway'yuñwni; hihta añ namitunatyawkahkañw namituyqawi'yuñwni; tuptsiwniy añ ò'qalyani; nuhtumi unañway'yuñwni; pu wuhkomaqaptsiy yesni. ³ Pu añ wūwuyom momoyam piw amuniyuñwni; nen God sinomatnihqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumi qa atsátoyaynani; honaqkuyit qa hihikwyani; añ hihta lolmat tūtutaqaynani. ⁴ Pu momoyhoymuy tutuwñayaq̄w puma pās unañwat yesni; puwsuñwmuy amumi unañway'yuñwni, pu timuy amumii. ⁵ Hihta añ pās wūwankahkañw hintsatskani; qa nāhovalayaniqey anyuñwni; qa kikinumtinumyani; sūsu'pamni; puwsuñwmuy kaptsi'yuñwni. Kurs puma pan hinwisq, sinom soon God lavayiyat aq̄w hiñq̄awani. ⁶ Pu añ tōtimuy um piw u'nanaq̄w, puma namituyqawi'yuñwni. ⁷ Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkañw pās unañway'kañw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸ Um pas qa atsáy'kañw hihta sūantaqat yuaatani. Noq̄w pep pu' kurs hak lavayit aq̄w hiñq̄awni; noq̄w i' hak put ehpewinihqa hamanhtini, kurs haqam hihta ep un òvelantaniqey òviy'ò. ⁹ Pu añ tūtuwikt moñwímuy amumi tūqayyuñwniqat um tutuqaynani, pu sohsok hihta añ pumuy unañwweyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰ Puma qa hihta moñwímuy uuyiñwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkañw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo òoyhqtat tutuqayhpiyat pas hihtatotani sohsok hihta añ'a. ¹¹ Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nõñakniqat òviy'ò; ¹² Nihqey pan itamuy tutuqayna: Itam God qa kaptsi'yuñwniqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hīhihta tuñlayit ayo yúkuniqata. Itam put ayo yukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas kaptsi'kahkañw, suan hinwisi yep qatsit ep'e. ¹³ Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yóriyaniqey maqaptsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tálawñway'kañw mātaktini. ¹⁴ Pam hapi itamuñem nātavi; nihqey sohsok qaanhintsatskiwhqat añq̄w itamuy mātapq̄e, itamuy kwañw'ewakwtat, nēñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwañwtoynayaniqat òviy'ò. ¹⁵ Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūòkwhantani; pas qa nānahtsopkañw òqalat pas pasiwtaqey pan tūmewantani. Qa hak hapi ùmi qa kwañwátaytani.

3

Christian Conduct

¹ Um sinmuy u'nanaq̄w, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu òqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavayiyamuy añ hinwisi; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pās moñwvas'iwyuñwni. ² Qa hakiy aq̄w qalomáhiñq̄awani; qa nāñwuy'yuñwni; hakiy pāsyanantani; qa a'nò unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³ Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; ūnatoyniwya; hīhihta tuñlayit, pu kwañwáewhpit aw tūwik'iwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noq̄w pu itam nānami qa suhtaq'ewya. ⁴ Noq̄w pay God itamumi unañway'taqey, pu itamuy òkwatuhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añq̄w itamuy ayo oya. ⁵⁻⁶ Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'ò. Noq̄w itam put tūmatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaòwihuytaq'ò, Jesus Christ añ'a. Noq̄w Hikwsiy añ pam itamuy

kwañw'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷Noqw ōviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwyaniqey tunatyawyuñwa. ⁸I' yan lavayi pas antsa. Noqw ōviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwni'yuñqam lolmat hintsatskaniqey pās tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinōtiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nānwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lōshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹Um it navoti'taqee: Pam pantaqa lomavōhut añqw lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹²Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuñqamuy paañwayaniqey tuwi'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵Sohsoyam inumuyaqam uñ ōqalaya. Itahtuptionsiy añ itamumi unañway'yuñqamuy um inuñem ōqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam antaa.

Paul PHILEMON aw Pēniata

¹ Nu Paul, Jesus Christ eñem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon òqalanta, ² Pu aw itah'unañway Apphiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy pīwu, pu God aw tōnawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itah-tutuyqawhçay Jesus Christ añq'ò.

Philemon's Love and Faith

⁴ Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tūviñtima, itupko, ⁵ Yaw um Tutuyqawhçat Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yunqamuy amumi unañway'kañw, çapēvewnaqat nu navotqee. ⁶ Okiw as sinom uhçapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwimakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tūviñtima. ⁷ Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwiti, ispi tuptsiwni'yunqam uhpiy suyan unañwtotiq'ò.

A Request for Onesimus

⁸ Pay ka nu Christ ep pas çatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw òqalay'ta. ⁹ Nikañw nu ūmi unañway'taqe òviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuh-taqanikañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰ Nu itiy Onesimus ūmi nunuiñni. Nu siviñuiwtaqw pam çapēvewnit akw ítiniwhiti. ¹¹ Pay as pi ura pam hisat uñniqwa qaápiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹² Noqwa nu put piw ūmi ahoy tavi; noqwa òviy um put pás távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³ Pay nu as lomatuawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhçeniy ep inumi unañwtavi'taniqat òviy'o. ¹⁴ Pay nu qa ūmi maçaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhtaç'ewnikañwniqw pam súantani. ¹⁵ Pay sen pi yantaniqwa òviy pam hihsavo ūnaqwa ahpiy'o, pu' yahpiy pam setsep umum hinmani. ¹⁶ Um pu' hapi qa tūwikit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqwa òviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhçat ep uhtupko. ¹⁷ Noqwa kurs òviy nu uhsuñwayniçat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸ Ason pi kurs pam hihta ep ūmi qaanhtiçw, sen hihta ūmi pöiwtaqwa, pay um inumi put pēnani. ¹⁹ Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu uñ soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvöiwta. ²⁰ Taay, itupko, um Tutuyqawhçat añ nuy hahlaytoyne', put pás távini. Yan um wūkok nuy unañwtoynani. ²¹ Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep uñ çapēvewnaqe òviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhçat um soon qa hóyokput hinhtini. ²² Nikañw pay um piw haçami inuñem çenitani, pay hisnen nu umuhnawakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi píituni.

Final Greetings

²³ Inumum Christ eñem sivilawhqa Epaphras uñ öqala, ²⁴ Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu. ²⁵ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREW sinmuy amuñaqw Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqaw qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'o. ² Nikañw pam yepahaq so'ñwamiq pituqaw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'o. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nóniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqaw pam òqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiqa pam òveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvaqa qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihqa God hoñviaymuyatuy amuhpenihqa pas pavan nukñwat namtakna, sam pi pam God Tiatnihqey pan tūñwantiwa, noqaw God hoñviaymat qa put tímatsu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talòñvaqat ep nu Unaniwhiti, ura kita. Piw yan'i: Nu put náatni, noqaw pam ítini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tūwaqatsit aw távihqee: Uma put pas hihtay'yuñwani, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam pūmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hūhukañwtuy pan yúkuñwu, pu tumal'aymuy qōhit wupa'leletaqat pan'i. ⁸ Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqa yūmosa moñw'iwatani. Um moñwkoy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw súanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaqa'ewa; paniqw hapi òviy God Una uñ moñw'asnaqa, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihqa pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ùm'i, Tutuyqawhqa, um yayhniwhqat epeq tūwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmay akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay súlawhtini, noqaw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwítini. ¹² Noqaw um put usimnit an nómòmnat ayo távini, noqaw pam nāhoyñwaniwani; nikañw um hapi pas qa alòntini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvaqa qátuni, nu uhtuwqamuy áñwutaqaw puma ùmi maqaptsi'yuñwniqat aw pahsavoo. Noqaw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqa nuhtumi unañwtavi'yuñwaniqa ayatiwya, imuy ayo nõñakniqamuy amumi tumalay'yuñwniqa òviy'o.

2

The Great Salvation

¹ Yaniqw òviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqal lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapaq pas òqalay akw put aw antsana; nihqa añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqaw, pu sen tutavot añqal lasq, God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nikañw pam yepahaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nõñakniqat itamuy āawna. Noqaw itam it lavayit qaōwíhintaqat aw qa unañwtapye' hin ayo nõñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqaw

put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapya. ⁴ Noqw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kātumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyta.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūvintaqey aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqw òviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqw òviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwtatqat pan yuku. Nikañw it atsve pu' pam pas hímuniwhikañw piw kaptsiwtaniqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwtaniqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsoq hihta put aw maqaptsiy yantaniqat òviy put atpikaqey tañataqey qa hihta pēta. Noqw pay pi itam qa sohsoq hihta put aw maqaptsiy yantaqat aw yórikya. ⁹ Noqw itam Jesus pas hímunihqat, pu piw kaptsiwhqat aw tāyyuñwa. Ura pam hapi hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwtatqat yukiltiqey, sinmuy sohsoqmuy amuñem kānavot, mokniqat God pan put eñem yuku, itamuy òkwatuwhqee. ¹⁰ Noqw Jesus Christ ayo nõñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniqey òviy nawus kānavotpit añ kuyva, ispi God sohsoq hihta nēnen yukuhqa kaysiwhqamuy timuy lomaqatsit aw tsamniqey nāwaknakañw, Tiy eñem pan tunatyawtaq'ò; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tīmatniwhotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tīmatu. Nihqe òviy put amum sūkwa nay'yuñwa. Noqw òviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nikañw pañqawu: ¹² Nu uñ itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayawinpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nõahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy tīmat sūn tokoy'yuñqw, piw uñwāam suntañwu. Noqw pay òviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat sīmoknaniqey òviy'ò, it hakiy tukwyantaniqey aw òqalat as pasiwtatqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwyu qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupoq put mamqasyaqamuyu. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tīmuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw òviy pam pas nawus sohsoq hihta añ tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqey òviy'ò. Nihqe pam tumalay ep sūanhinmaqey pumuy òkwatuwhqey, nāp nātapqey pumuy qaantipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwhqey ep kānavotqey, òviy pam unaheviwyaqamuy amumi unañwtapniqey aw pasiwta.

3

Jesus Greater than Moses

¹ Noqw òviy'ò itupkomu, uma God tīmatu, piw put tīmatnihqey pan hinwisniqey aw wāñwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusivaniqey òviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtatqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tīmuyatuy amumi pās tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epniqey pas pavan kaptsiwtaniqey hihkay'ta, pi kivituy mohpeqniqey put amum yesqamuy amuhpenihqey pas pavan kaptsiwta. ⁴ Pi sohsoqmuy kivituy amuñaqw suhka mohpeqniñwu. Noqw sohsoq hihta aw

mohpeqnihqā hapi i' God. ⁵Noq̄w Moses tumal'ayat an God t̄imuyatuy amumi mohpeq w̄nuhqe s̄uan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam ānwu pay tuawi'ta. ⁶Noq̄w pay Christ God t̄iatnikāw t̄imuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noq̄w itam God t̄imatu, kurs ȳmosa put qap̄ēvewnayee, pu hahlaykahkāw hihta aw ȳorikyaniqey tunatyayat qa w̄ilekni'yūñwee.

A Rest for God's People

⁷Yanta hápiniq̄w, òviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' t̄awat ep put t̄onayat nanapte' ⁸Uma qa n̄awuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, l̄ōp sunat yahsañwuy ān itu-malay aw taywiskahkāw; noq̄w uma qa am̄un hinhtotini. ¹⁰Paniq̄w òviy nu ephaqam qatsivaptsiwyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma ȳmosa unañwpeq inuñaqw lahsiwyuñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yūñwa. ¹¹Noq̄w òviy nu itsivutiqe pas òqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam n̄asuñwnayaniqey aw òkini. Ura pan pey'ta. ¹²Noq̄w òviy'ò itupkomu, uma n̄anami tunatyaltotini, taq n̄āp hisat sen hak God pas qátuhqat ānqw lahse', qalomá'nañway akw God p̄ēvewintini. ¹³Uma n̄aqavo n̄āòkwhantani, n̄at umuñem q̄enitniq'ò, taq sen umuñaqw haqawa qaanhtiput unatwiyat ahp̄iy a'nò unañwtini. ¹⁴Ura itam Christ aw t̄ūtuptsiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', ȳmosa itahtuptsiwniy ān hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyani. ¹⁵Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' t̄awat ep put t̄onayat nanapte' uma qa n̄awuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noq̄w uma qa am̄un hinhtotini, yan'ì. ¹⁶Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, nikāw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt ānqw n̄ōñakqam panhtoti. ¹⁷Noq̄w ya hakim l̄ōp sunat yahsañwuy ān put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaanhtotiqe, qayēsiwhpuehaqam s̄ulawhti. ¹⁸Noq̄w ya pam hakimuy amumi pas qa òw̄ilvayhtiqe pas soon haqam n̄asuñwnayaniqey aw òkiniqat pañqawu? Imuy ān qatuptsiwni'yūñqamuy amumii. ¹⁹Noq̄w òviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4

¹Noq̄w òviy'ò, itupkomu. Itam haqam n̄asuñwnayaniqey aw òkininiq̄w itamuñem n̄at qeni. Nikāw itam tunatyaltotini, taq ka umuñaqw haqawa pañsoq qa p̄ituni. ²Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noq̄w pay put lavayit akw puma qa moñwvastoti, pi puma as nanaptat qa t̄ūtuptsiwa. ³Pi itam ān t̄ūtuptsiwaqam haqam n̄asuñwnayaniqey aw òki, hin pam lavayhtiqat pan'ì: Nu itsivutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam n̄asuñwnayaniqey aw òkini, nu kita. Pi pam pas n̄āp t̄ūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴Oviȳpi ura pam háqe'wat tsañe'sikis talōñnit yanwat lavayhti: Pu God tsañe'sikis talōñnit ep sohsok tutmalay ānqw n̄asuñwna. ⁵Nit pu yep piw n̄at pañqawu: Pay puma pas soon haqam n̄asuñwnayaniqey aw òkini, nu kita. ⁶Noq̄w pay haqawat pas n̄at soon pañsoq aw qa òkini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa t̄ūtuptsiwhqe òviy aw qa òki. ⁷Pu piw n̄at pam suk̄w talōñnit tuwantaqe, David ahp̄iy pañqawu: P̄ū, kita, pay h̄isattiq'ò; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talōñnit ep put t̄onayat nanapte', uma qa n̄awuko'nañwtotani. ⁸Pi as Joshua pumuy

nāsuñwnanaqw soon God put atsva piw nāt itamuy pañsoq ökiniaq tokiltoy-naniqey pañqawni. ⁹ Noqw öviy hapi God sinomuyatuy nāsuñwnayaniniqw amuñem nāt qeni. ¹⁰ Pi nasuñwpiyat aw pākihqa piw öviy nāp hintsakpiy pahsavo hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiqaq pan'i. ¹¹ Noqw öviy God itamuy haqam nāsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq ökiniaq qanātsi'yuñwni; taq nāphisat sen uma haqawa pumuy amún qatuptsiwni'te', pañsoq qa pituni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nō lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikaqe añ qalay'ta; nihqe hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nāhoy tükuniqey öqalay'ta, piw hakiy öqawiyat öqayat añqw nāhoy tükuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hímuniqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nātuhtalyani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsoy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesús the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hürs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ ömiqatsit aw pākihqe God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqe pepeq itamuñem nāwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaöqawi'yuñqw, itamuñem nāwakinmaqa sohsok mātsi'taqe itamuy ökwatuwa; pi pám pay itamun sohsok hihta añ unahe-viwkañw, pay qa haqam qaanhti. ¹⁶ Noqw öviy itam qamaqásneveq God moñw'atsvewayat aw ökini, nen itam pep núokwayat kwusuyani; pu itam sóonhtote' núokwayat akw paañwniwyani.

5

¹ Pi uma navoti'yuñqw, God Jew-sinmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw okiwlawnwu; nihqe pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw noñañwu; piw qaanhtipuyamuy ep hihtuy qöyañwu. ² Nikañw pam pay pumuy amún sínoniqey öviy qa pasiwta; nihqe öviy pam tutavot qa navoti'yuñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy ökwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sínoniqey nawus nāp qaanhtipuy ep hihtuy nīnañwu; pu pahsat sinmuy qaanhtipuyamuy ep piw amuñem hihta nīnañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nāmoñwtapñwu; nīkañw God hapi hakiy moñwtapñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy pīwu. ⁵ Noqw öviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqe pay qa nāp nātsokana, nīkañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi itii, it tawat ep nu Unaniwhiti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sūs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nāt tūwaqatsit ep qátuhqe, God aw okiw nāwaknaqe, a'nō pakkañw pas naokiwlawu, hakiy mokiwuy añqw put ayo táviniqey aw öqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nāwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqay-vahsi'maqw öviy'o. ⁸ Pay as pi pam God tātniikañw hīhihta añ kānavotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw tūqayyuñqamuy sūs ayo óyaniqat pan Naat put eñem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wūhak hin lavayhtotiniqw put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniqw öviy'o. ¹² Uma wūyavo Christ aw tuptsiwni'yuñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynaniikañwo, pay nāt hak pas God lavayiyat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyuñqe pīhut-sa nānawakna; nihqe uma kurs hin hurut nōsiwhqat kätotini.

13 Pihut-sa akw qátuhqa súantaqat qatsit, pu qasuntaqat qa mǎtsi'taqey antañwu; pi pam qaöqáwi'tañwunihqee. 14 Noqw pay tukwsiwyuñqam hurut nõsiwhqat soon qa kátotini, pi puma yũmosa put nõnovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mǎtsi'yuñwa.

6

1 Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pũvut-sa yuaatotat, momi hóyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itahhintsakpiy itamumi qahimuniwhtiqat añqw lasyaqe God qapëvewnaya. 2 Pu itam pay kũyit akw tuvoylatiwhqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin õqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sũs hin yũkuniqat itam pay tuwi'vaya. 3 Noqw yahpiy pu' itam hihta akw õqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'õ. 4 Pi uma sũs unañwtalawvaya, pu õveqatsit añqw hihta kuwahtiput añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, 5 Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nãtoniqat ep hĩhihta õqalat añq'õ. 6 Nikañw kurs uma God põhuyat añqw lasyaqw, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoylehtsi aw muayat, nuhtutpik put hamantoynayani. 7 Pi tutskwat aw qa sũs yokvaqw, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. 8 Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kũtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pãpu pay maspiwniqe, õviy taqtsokiwñwu. 9 Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nãmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tuawi'ta, nikañw nu umuy qapëvewna, pi hak ayo yámakqey hin qátuñwuqat uma pan yëse. 10 Noqw God qa hihta ep qasuntaqey umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe õviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nãt amumi unañwtavi'wisa. 11 Noqw uma yũmosa nãnani unañway'yuñwniqat nu okiw as nãwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok õmahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. 12 Ura hakim God awiniyat qapëvewnayaqe qa nan'eknayay, pas antsa unañwvahsiy aw yórikyana. Noqw pan piw uma qapëvewnayakahkañw qa nan'eknayani.

God's Sure Promise

13 Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw õqalat lavayhtiniqe nãp tuñwniy aw yankañw lavayhtiqe, 14 Pañqawu: Pay nu pas nãp soon un qa hahlayhtapne', õqawhtoynani, pu un natkotoynani, kita. 15 Noqw õviy pam qa yãvawaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinit aw yori. 16 Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qaõwĩlvayhtiniq pahnat pay puma lavayiy sohtapnayañwu. 17 Noqw õviy God itamuy paañwaniqey itamuy áawnaqe nãp natñwaniy aw yankañw qaõwĩlvayhti. Noqw õviy pam tunatyay pas soon qa alõntaniqat itam navoti'yuñwni. 18 Pam awiniy, piw lavayiy soon alõntani, pu pas soon atsátani; noqw õviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wũkoq unañwtote' God hin itamuy áawnaqey pan itamuy ayo óyaniqat itam navoti'yuñwa. 19 It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hũrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinhtĩñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy õveqatsit ep qátuhqat aw'i. 20 Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sũs moñwtaviwa.

7

The Priest Melchizedek

¹ Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw òqala, pam momñwituy haqam súlawhtiqaq añqw ahoy pitutoq'ò. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtökiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep monñwiwtaqe òviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan tñnwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwa, sen tímatnihqam qa navotiwa. Pam hisat tihtiwhqat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yúmosa God awwat moñwiwta.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nò hímuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kíqòtaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqe, súkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaqw, imuy Jew-sinmuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yuñwa. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat òmalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpiynikañw, Abraham añqw put òmahtat, pu Abraham òqala, pay pi ura God Abraham òqalaniqey āawna. ⁷ Noqw itam navoti'yuñqw, hak pavansino hapi sòqavuñwsinot òqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaqw sivit òmahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put òmahtaqa pam mokqat i' qa haqam tutuvenit añ pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawniq i' Levi sivit òmalahqqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtaqat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqw, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, òviy pi Levi put ahpiyviyniq'ò. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, òviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'o, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'o. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alòntani. ¹³⁻¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'o. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwy; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat òqalayay ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñwiwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwhqqa qa òqalaniqe, pu qa apitiqe òviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqat antsana; noqw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw òkiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas òqalat lavayhtiqe soon alòntani; nihqe pam ùmi yan lavayhtu: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas sūs moñwtaviwa. ²² Noqw òviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqw,

Christ pas nāp put aw antsanhani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa mōke', pañso pahsavoniñwuniqw òviy'ò. ²⁴ Noqw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, òviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaqw hapi òviy pam put añ God aw òkiwtaqamuy pas sūs ayo óyaniqey aw òqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'maniqey òviy'ò. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi sūitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaqa, pas òveqatsit yupqòvaqe pákihqa. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqavo put aw hihtuy qóyantotañwu, mohti nanāp qaanhitpuy epnit, añk pu sinmuy qaanhitpuyamuy ep'e. Noqw Christ pi qa pumuy amún hinhtiqa, sūs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noqw pay God tutavot ayo yúkuhqe, òqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtaqat put aw sūs pana.

8

Jesus Our High Priest

¹ Pu' hapi nu pas pávannihqat lavayhtini: Jesus hin hintaniqey pasiwtaqa itamuñem God awwat moñwtaviwa; nihqe òveqatsit ep Kaptsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kíyat ep yeyespit pas āantsawat ep tumalay'ta, God kíyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kihut kīta, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw òoyniqey pu aw hihtuy qóyantaniqey ep pan taviwñwu; noqw òviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam tūwaqatsit ep hinnume', soon God awwat mónwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt òoyhtiwisa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kíyat pas antsanihqat òveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yuñwa, soñawnen pi pam òveqatsit kihsiwniyat anta; pi God kíyat tūwaqatsit epnihqa pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God eñem hintsatskiwhqat mōtsápkit wunuptionsaniqw, God put aw pañqawu: Nu tükwit epeq ūmi hin mātaknaqw, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kita. ⁶ Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nukñwat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tónaniwtañwu; noqw tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihqe pas pavan nukñwat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tónaniwtañwuniq'ò. ⁷ Noqw pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniqw soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸ Noqw pi God put aw hihta qa pasiwtaqat tūwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kita Tutuyqawhqa; noqw ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pñhut pasiwnani, ⁹ Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt añqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqw pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq, òviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyqawhqa. ¹⁰ Noqw pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu ilavayiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani; nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noqw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqw puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinosñway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqat tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yuñwiniq'ò, sushin'ewakw-nikañw pu suspavannihqat aqw pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanhitpuyamuy ep òkwatuwi'taniqey, pu qaanhintsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pñhut pasiwnaniqey pañqawhqa, suyan pi mohti pasiwni putniqw pay hin'ewayhti. Noqw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay sulawhtiñwu.

9

Earthly and Heavenly Worship

1 Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put eñem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noqw òviy puma put eñem mòtsápkít pas äantsawat wunuptsi-naya. 2 Noqw ura mòtsápkít ihpovewat ep wihqõhi wunu, pu nõnõspi; noqw put ep nõva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan tûnwantiwa. 3 Noqw pu ura mòtsáp'uhstist yupqõymiq piw yeyespi Susqahovariwtaqa yan tûnwantiwa. 4 Pep ura sikavalasivat anqw tataqtsokpi qãtsi, noqw pu pasiwnit ep tatañpi, sikavalasivat akw ahsupoq nõmiwtaqa; noqw ura put ahsolve sivut anqw mënna tañawtaqa pakiwta; pam sivu sikavalasivat anqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat tsiyakqa piw ep pakiwta, noqw pu ura owavutsqat an pasiwni pey'taqa. 5 Noqw ima hihtu Cherubim God lolmat talawñwayat akw nõmiwtaqam tatañpit atsvenhqat nãkwapni'ta; noqw ura tatañpit nãkwapniat nõokwavihka yan tûnwantiwa. Noqw pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtaqat yuaatotani. 6 Noqw i' yantaqa pãs panwat yukiltiqw, ima God awwat momñwit pay sutsep ihpove yeyespiñ aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. 7 Nikañw yûmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nãla añsakis yahsañwuy ep sûs pákiñwu, pas unwat yankañw-saa; nen put nënem God aw mãtapñwu, pu sinmuy õwihiniwhtipuyamuy ep'e. 8 Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tutuqayna: Nãt mohtiwat kihut wunuqww, pas susqahovariwuy yeyespiñ aw nãt uhtsiwta. 9 Noqw pep hintsakpi yep qatsit tuawi'ta. Puma pi God aw hihihita kuwahtiput õoyya; piw put eñem hihtuy qõyantota. Noqw nãmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat anqw qaanhtipuyat ayo hõnani. 10 Pi pam tutavo hihta suovaamnihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nõnõsaniqata, pu hihta hihikwyaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hãk hihkay'ta, hisat pam sùlawhtiniqey aw pahsavoo. 11-12 Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat mõñwiniqey òviy wunuptu; nihqe soñawnen mòtsápkít an kuyvaqe sûs haqam susqahováriwhput aw pañso paki. Pam mòtsápkí hin hintaniqey pasiwtaqe, mohtiwat epnihqe pas pavan nukñwa, òviy pi pam qa tûwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy mãyamuy ahpiy yukiwa. Noqw Christ nãp unñway yankañw pañso paki, hihihituy unñwayamuy qa put yankañwo, sen kapirat unñwayata, sen wakashoyat unñwayata. Pam pañso pákihqe itamuy sûs qenivo oya. 13 Ura mohti pasiwni yan yukuqww kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wãkasit unñwayat, sen kapirat unñwayat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwhqat qõtsviyat kûyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. 14 Noqw kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwnihqat kwañw'ewakwtaniqey aw õqalay'taqw, Christ pas nãp unñwãat tis pi òviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sûtsepnihqat an God aw nãtapqe itamuñem mokq'õ. Noqw pi itam kwañw'ewayhtotiqe soon pãpu hisat hin yesqey pan yesni; nikañw itam God sutsep qátuhqat eñem apiwiyuñwini. 15 Yantaqw hapi òviy pam puhuvasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noqw pay Christ mokqe mohti pasiwnit anqw pumuy mãtavi; nihqe sohsokmuy wãñwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuqww, God amumi hin äawnaqww, puma makiwyaqe sutsep himuy'yuñwini. 16 Noqw itam navoti'yuñqww, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaqww,

pay kurs pi hin pan put yuki'taqā qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaqw pay nāt put pasiwnaqa qatuqw, pam qa oqalaniñwu. ¹⁸ Noqw oviy pay piw i' mohti pasiwni pas uñwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹ Noqw oviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy uñwāyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphōt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰ Nihqe pañqawu: It uñwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹ Pu pam piw oviy pan God eñem mötsápkit uñwat akw mahkwa, pu pep hihihita akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²² Pu pay pas ka pēp sohsoy himu uñwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu uñwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwni.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³ Noqw oviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqa kurs hin qa hihtuy uñwāyamuy akw kwañw'ewayhtiwni, pam pi oveqatsit epnihqat tuawi'taqee. Nikañw pay himu oveqatsit epnihqa hakiy uñwāyat hihtuy uñwāyamuy epnihqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwañw'ewayhtiwni, it Christ pas nāp uñwāyat akw'a. ²⁴ Pi pam haqam kihut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi oñmiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipo itamuñem mātaqtiniqe oviy'o. ²⁵ Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy uñwāyamuy yankañw pañso pákiñwuqat pan'i. ²⁶ Pi as kurs pantaqw, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noqw pi yepehaq pam so'ñwaveq sūs mātaqtique, pas nāp nātapqe, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷ Noqw pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noqw atsva pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸ Noqw oviy hapi Christ pay sūs tawiwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy nahpe haqami hintsakniqe oviy'o; nihqe pam nāt piw mātaqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqe qa oviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo óyaniqe oviy'o.

10

¹ Pi pep hin tutavo kihsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qóyantiwyaqamuy añsakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqa pañso ókiwtaqamuy sūs lolmatani. ² Pi as pantaniqw ya pam qa pañso pay yukiwtani. Ispi pep okiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hihihita qaanhtiput unañwpeq sunvoti'yuñwani. ³ Noqw pi pep put pantsakiwhqat ep añsakis yahsañwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniñwu, ⁴ Ispi soon wakastahtaqtu pu kakapirstuy uñwāam qaanhtiput haqami hintsanni'ó. ⁵ Paniqw hapi oviy Christ tūwaqatsit aw pitutoqe pañqawu: Um hihtuy qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi ooywaqat qa tuñlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqt sokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu ooywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey oviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi ooywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqt sokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqe oviy pitu. Pam kītahqe mohtiwat ayo qenitat, añkñihqat wunuptionsina. ¹⁰ Noqw oviy

God tunatyayat ahpiy itam put eñem sutsvo oyiwywa, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ö. ¹¹ Ura God awwat momñwit nāqavo put kīyat ep hoñkahkañw hihta hintsatskañwu; pu pay nāt piw God eñem hihtuy qōyantotañwu, soon pi puma qaanhthiput haqami hintsanyaniq'ö. ¹² Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhthipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqawat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yuñwniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God eñem sutsvo oyiwyuñqamuy pās hin hinyuñwniqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āawna; öviy pi ura as pay mohti pañqawu: ¹⁶ It atsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wuwniyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhthipuyamuy-nikañw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noqw God hakiy qaanhthipuyat put añqw yukuqww, pep pāpu qaanhthiput ep himu nīniwhqa sūlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noqw öviy itam Jesus unwáyat aw yankahkañw qa tuhtuskahkañw haqam susqahovariwhput aw yuñniniqw itamuñem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pōhut taytaqat yuku; noqw put tokoyat mötsáp'uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹ Pi Christ itamuy God tímuyatuy amuñem put awwat mohpeq moñw'iwtaqey ep wunu. ²² Noqw öviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēwewnakahkañw, God aw tuptsiwni'kahkañw put aw ökini, itah'unañway Christ unwáyat akw pāhomiwyuñqat navoti'kahkañwo, hakiy kūyit akw tokoy pāhomhqaq pan'i. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwni'yuñqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayhtiqa pas soon qa āantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuñwniqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nañwnayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoyñayani, tis öviy'ö, talōñnit aw pitutoqww itam navoti'yuñqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptakañw, tuwat nāp itah-tunatyay añ hinwise' qaanhthotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhthipuy ep nīniwni. ²⁷ Pánis-sa hak pan hintsakqa navoti'taqw, God sinmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsívuy mahtakne', qōhit akw pumuy hoyalani. Noqw hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'taqw, hakim löyöm sen pahyom put navoti'yuñqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa ökwatutwat nīnayañwu. ²⁹ Noqw hak God Tiyat pēwewnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihpit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsit God nuokwayat hakiy aw nōahqat qahihtata, piw Christ unwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put unwat akw put aw pasiwnat, nēñem put sutsvo tavi. ³⁰ Pi itam God yan hiñqawhqaq tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyni; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukunani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqölmiq posnaniqww, pam nuhtsel'eway'o. ³² Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tälawaqww, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³ Umuñaqw haqawat sinmuy amutpik kānanvotya, piw okiwhinyuñwa; noqw umuhsuñwamuy pan okiwsahsanyaqww, uma pumuy amumum kānanvotya. ³⁴ Öviy pi ura uma sivihpit añ tañawtaqamuy ökwatutwa; pu hihta umuhhimuy hoyalayaqww, uma

put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma òveqatsit ep hihta pavan nukñwa, pu pas qa hinhtiñwuqat himuy'yuñqey navoti'yuñqey òviy'ò. ³⁵ Oviy uma umuhqapevewniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yũmosa put añ hinwise', hihta a'nò hihkay'taqat òmahtotani. ³⁶ Pay uma kurs hin sohsok hihta añ qa nakwhani'yuñwni; nen uma God tunatyayat añ hinwisq, pam umuy hin ãawnaqat uma put makiwyani. ³⁷ Pay nãt hihsavoniqw i' hak pituniqa soon qa añqwni, nen soon sòwuni. ³⁸ Noqw i' hapi súantaqa qapèvewniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam añ hakimuy tuptsiwnit añqw ahoy tu'qaltotiqe ayo maspiwhqamuy qa amunyuñwa. Pi itam hapi tuptsiwnit añ ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yámakni.

11

Faith

¹ Itam qapèvewnit akw hihta itahñöyiy aw yórikyaniqey navoti'yuñwa, pu put ahpiy hihta qa matakqat pas suyan mãmatsya. ² Pi hisatsinom qapèvewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapèvewnayaqey aw tutwaqw kurs tũwaqatsi God lavayiyat akw yukilti; noqw òviy himu yañ matakyaqa pay hihta matakyaqat qa put añqw yukilti. ⁴ Ura Abel qapèvewnaqe Cain epnihqey pavan nukñwat God aw hihta tavi; nihqey put ahpiy pay kurs pam súantaqey panwat matakti; God put kuwahtipuyat òmahtaqey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nãt put tuawi'ta. ⁵ Ura Enoch qapèvewnaqe mokiwuy añqw qa yuku, nikañw òmiqatsit aw nahlakiwa. Nihqey pam qa nãtuwiwa, God pañsoq put nahlaknaqw òviy'ò. Pi pam nãt qa nahlakniwht, pam aw lomanavot-niwa, pam God unañwve hinmaqe òviy'ò. ⁶ Noqw pay hak qa tuptsiwe' kurs hin God unañwveni; pi God awniñqa pay pam pas suyan qátuhqey put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwni'tani. ⁷ God nãt hihta qe'yaqat añwu pay Noah ãawnaqw, pam qapèvewnaqe put kaptisita; nihqey pãkihut maskataqey timuy ayo nõñakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam súantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwhqa hin súantaqat pan'i. ⁸ Ura God Abraham wãñwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwniqey aqwniqat aw tutapta. Noqw òviy pam qapèvewnaqe God aw tuqayvastaqey nãp tutskway añqw nakwsu, haqaminihqey qa navoti'kañwo. ⁹ Ura pam qapèvewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínonihqey pan hinnuma; ura pam mõtsápkit añ ki'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw ãawnaq'ò. ¹⁰ Abraham pi wuhkokitsokit huruwunuhqat God ahpiy yayhniwuhqat piw yukiwhqat aw tayma. ¹¹ Ura God Sarah Abraham nõmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapèvewnaqe nõ'yiltiqe tsãkw tavi, nãmahin pi as pam pãpu pas añ ruhpakikiwkañwo. ¹² Paniqw hapi òviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat añhqe sòtuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhti, pu pãtuwaqatsit qalavaqe tũwat soon hak pohtoylaniqat pan'i. ¹³ Ima sohsoyam qapèvewnayakahkañw qatsiy kükuyva, himu amumi awiniwtaqat qa ep òkit'a, pay pãnis-sa yãvoq put tutwaqey; nihqey pas suyan put pantaqat pãs nãtuptsiwnaya, nihqey òmahtota, pay puma qa pep tũwaqatsit ep sínomnikañw pay pañqey hãk hinnumyaqey pañqaqwa. ¹⁴ Pi pan lavayi'yuñqam súyan pi haqam kiy hepnumya. ¹⁵ Kurs pi hin as puma

haqaqꝯ nōnākꝯey aqꝯhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqꝯwye' qenitutwani. ¹⁶ Noqꝯ puma hapi haqam pas nukñwat qatsit òveqatsit añqꝯnihqat tunatyawyuñwa. Paniqꝯ hapi òviy God pumuy Tutuyqꝯawhqaam-nihqꝯey pan tūñwantiwñiqꝯey suhtaꝯ'ewa, pam pumuy amuñem wuhkokit-sokit na'sastaqe òviy'o. ¹⁷ God Abraham aw tuwantaqꝯ, pam qapēvewnaqe Isaac God aw tavi, nihqꝯ i' hak tiy put aw awinit pasiwtaqꝯ pas sūkw tiy kuwahti. ¹⁸ Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. ¹⁹ Pay kurs pi hin God put ahoy tātaynaniqꝯey qa panhtiniqat pam wūwa nāmahinpi as mokni; noqꝯ òviy pañqawñiqꝯ pay soñawnen pi pam pañqꝯ put kwusu. ²⁰ Ura Isaac qapēvewnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy òqala. ²¹ Jacob qapēvewnaqe ura mokiꝯwuy aqꝯ hayiñwñaqe, Joseph tímuyatuy lōqmuy òqala, nihqꝯ natòñpiy akw moto'kañw God aw okiwlawi. ²² Joseph qapēvewnaqe qatsisò'ñwamiꝯ pituhqꝯ, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqꝯ òqayat hin hinhtotiniqat pás tutapta. ²³ Moses tihtiwhqꝯ, naat-niqꝯ pu yuat puma God qapēvewnaqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqꝯ òviy'o, puma moñwit hin yukiyat qa mamqasqee. ²⁴ Moses wuñwqꝯ qapēvewnaqe Pharaoh tiyat mānat tātanihqꝯey pan tūñwantiwñiqꝯey qa nāwakna. ²⁵ Tatam pay God sino-muyatuy amumꝯ hīhihta añ kānanvotniqꝯey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniqꝯey epñihqꝯey, ²⁶ Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hīhihta nūnukñwat epñihqꝯey pas pávannihqat pan aw wūwaqꝯey, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'taqe òviy'o. ²⁷ Pam qapēvewnaqe òviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsívuyat qa mamqas'ta; pas pam hakiy qataymataqꝯpuvaniqat tuway'taqe pan hihta añ kuyta. ²⁸ Pam qapēvewnaqe mañat unwáyat hòtsíwat òvaqꝯ pu ánan'ik wiwtsi, piw mañat sik-wit tuhpet nōsa; noqꝯ òviy motitihiwyaqamuy tōtimuy qōyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ahpiy'o. ²⁹ Ura Israel-sinom qapēvewnayaqꝯ Palavatuphat añqꝯ' tutskwat lakput añ ayo nōña; noqꝯ as Egypt añqꝯ sinom put tuwantotat, paōysoa. ³⁰ Israel-sinom qapēvewnayaqꝯ tsañe'sikis tātlat añ Jericho-kitsókit qōqōnyaqꝯ, ép kihut tuhkwaat sapumhti. ³¹ Noqꝯ ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapēvewnaqe qatuptsiwñi'yuñqamuy amumꝯ qa sūlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqꝯ, pam pumuy amumi anañwtaqꝯey. ³² Noqꝯ ya sen nu nāto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqꝯ soton añ tuwaníy imuy amuqtsiwani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David píwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuy. ³³ Ima qapēvewnit ahpiy haqꝯ' momñwituy sinomuyatuy áñwutota; sūan yēsiwñiqat aniwnaya; hihta awiniwyuñqat ep òki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴ Uwiñwuy a'nō mukiyat tókaya; sipwuvahpit qalayay añqꝯ ayo ipwaniwya; qa òqawi'kahkañw a'nō hoñvitoti; nānaywaqꝯ a'nō òqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam timuy so'qꝯey ahoy tātayyaqꝯ amumi yórikya. Pētu mātaviyaniqꝯey qa nānakwhaqꝯ, hihta qaan'ewakw añ okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwñiqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqꝯ òviy'o. ³⁶ Pu pētu amumi qaan'ewakw tututsiwyay, pu wu-wahtinumya; hikis pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwyay; unaheviwya; sipwuvahpit akw qōyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapisrvuhkat yuwsí'kahkañw añqꝯ' hinnumya; hihta nāstayakahkañwo; hihta akw okiwhinyuñqꝯ kānnapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqꝯ' qayēsihwpuve hinnumya, tuhtukwivaa, pu

tuhsövaa, pu tutskwat an koroiwyunqat an'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapēvewniy ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnage pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnage, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnayaniqat pan yuku.

12

God Our Father

¹ Noqw itam it akw moñwvavotiqamuy akw nōyakiwtaqe, òviy itam qa nán'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nō yuhtukni. Itam sohsoq hihta puqtut o'yani, pu sohsoq qaanhtiput itamuy ñuy'yuñqata. ² Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapevewniy yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoylesitsit ep mokqey an kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatat'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvage qatuptu. ³ Noqw òviy uma put an wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtoti'ō. Uma put an wūwaye', soon wuwanmamañwuy'yani, pu ókiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhtiput aw rohomnumhqe ep móki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tímatnihqat pan ókwhantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itíi, Tutuyqawhqa un ókwhantaqaw, um put qa paysoqtani, pu pam un sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ókwhañwu, pu qa hakiy tiy kwúshqe qa wuvahtañwu. ⁷ Kurs uma ókwhaniwyaqey an kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ókwhaniwa? ⁸ Pi itam sohsoyam hihhihta ep ókwhaniwya; noqw kurs hak qa hihta ep ókwhaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqat tiyat antani, nihqe pay qa God tíatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ókwhantotaqw, itam pumuy kaptsi'yuñwa. Noqw ya sen itam tis hihikwsimuy yúkuhqat aw túqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ókwhantotañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvavotiniqat òviy panhtiñwu, itam put an qahováriwyuñwniqat òviy'o. ¹¹ Noqw nāp hak ókwhaniwheqey ep soon hahlayh-timantani; nikañw pay atsva hak put an kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Oviy hakiy unañwmokq, maat sūhayiwtaqw uma óqalayani; pu hakiy tamōat qaóqáwi'taqw uma put hoñvitotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kuyyamuy enem suwip póhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat óqaat ruhpakni; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit an ó'qalyani, pu qahovársqatsit an'a. Put uma nastaye', soon Tutuyqawhqaqat aw yórikyani. ¹⁵ Uma pās tunatyawwisni, taq sen haqawa God núokwayat qa akw moñwvavastini, taq nāp hisat hak tūsaqat a'nō tsívit anhte' wūhaknihqamuy hovalani. ¹⁶ Uma tunatyaltotini, taq nāp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut an'i. Ura pam motitinihqe makiway sūs nōsniqey aw aptsiwtaqat òviy put nahoyñwa. ¹⁷ Noqw ura ahpiy pantaqw, put naat put óqalániqat pam nāwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhitiqat alóntaniqey òviy'o, nāmahin pi as ura okiwi pas pakkañw hin put alóntaniqey hepta. ¹⁸ Pi uma tükwi Sinait qa aw óki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tükwi uwiwikañw pamesit akw nómseekiwañw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwta. ¹⁹ Pu pañqw hak tótóqke hiñqawlawhq, puma put tónayat nanapta; nihqe puma put nanaptaqe, as pam

pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰ Pas kurs puma soon hin tutaptiwhqat añ kuyyuñwniqe òviy'o, pi ura pañqawu: Nikañw híkispí pay himuvohko túkiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noq̄w ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq, òviy Moses pañqawu: Pas nu pavan tsawnaqe, tururuyku. ²² Pi uma hapi túkwit Zion aw òki, pu pas qátuhqat God wuhkokitsokiyat, òveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³ Pu sūmi tsovawtaqamuy mohti tihtiwhqat aw tōnawtaqamuy tūiwniam òveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu añ suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwniqey añ pās pasiwhtotiqamuy amumii: ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put unwáyat wiwtsiniwyaníqat Abel unwáyat epñiqe pavan hihta núnukñwat tuawí'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyaltote' hakiy ònaq̄w yuaataqat aw tūqayyuñwni. Susmataq̄pi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa tūqayyuñqam pas ayo qa nōña. Noq̄w pay tis itam hakiy ònaq̄w yuaaykuqat aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nōñakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noq̄w pu' hapi pam hinhiniqey lavayhtiye pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay òveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noq̄w pam sūs piw sohsok hihta tayayaykinaniqey pañqawhqe, hihta tayayaykuqat sohsok sūlawhtiniqat pañqawu; pay añ hihta yukiwhqat hapi; noq̄w añ himu soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸ Noq̄w òviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tsúyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put anañwveyani. ²⁹ Taq̄ aw itahyantaqa God q̄ōhi hihta tohtso'nañwuqat anta.

13

How to Please God

¹ Uma nānatupkomuy amún nānami anañway'yuñwniqey qa haqami qe'totini. ² Uma hakimuy qa umuhtuwimuy pāsyaníqey qa ayo yuykuyani, taq̄ haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāsya. ³ Añ sivilalwaqamuy uma u'ni'yuñwni, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit añ kānanvotyaqamuy u'ni'yuñwni, pay uma piw amún tokoy'yuñqe òviy'o. ⁴ I' nōmaq̄tsi sohsokmuy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhyayaqamuy amuhpa' hinnumyaqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵ Uma hihta tuñlay'taqat qa pan qatsí'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu un tatamhtani, kita. ⁶ Noq̄w òviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqawani: Tutuyqawhqa ny paañwni'ta; noq̄w sinom nyu hintsatsnaniq̄w, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷ Umumi tunatyawyuñqam God lavayiyat umumi yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēveñnit an hinwisni. ⁸ Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepni. ⁹ Uma hihintaqat alōñōt tutuqayhpit qa akw itahqawevwniy añq̄w lasyani. Pay hakiy anañwaat God nuokwayat akw hūrs'iwtaq̄w pam put enem lolma, i' nōsiwhqa put hintsatskaqamuy qa moñwvastaq̄naqat qa put akw'a. ¹⁰ Pi itam nāp itahtuwiy an God aw nāwakintota. Noq̄w ima Jerusalem ep God kíyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹ God awwat mohpeq moñwi qaanhtiput ep

kapīrat nīnat, unwáyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noq̄w pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavohaqami yawme', pep put taqtsokñwu. ¹² Noq̄w òviy piw Jesus pas nāp unway akw sinmuy kwañw'ewakwtaniq̄e òviy kitsókit kwayñavehaqam kānavotq̄e mōki. ¹³ Noq̄w òviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiywani. ¹⁴ Pi itam kitsókit sūtsepnihqat yep nāstaya, pi itam sukw pītuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵ Noq̄w òviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶ Nikañw uma lolmat hinhtotiniq̄e, pu hihta akw hakiy paañwayaniq̄e qa suhtok'iwyuñwñi, pi put pāvantaqat God aw noiwwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwñi, taq puma umuhhikwsiy aw tunatyawwisa. Noq̄w soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noq̄w uma pumuy amumi pās tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ō. Noq̄w pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸ Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiwyuñq̄e as qa nānahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniq̄e suhtaq'ewyakahkañwo. ¹⁹ Nikañw nu as tis pas its umumi ahoy mātaviwniqat òviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰ God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, mokiwuy añqw ahoy tātayna, ura pam nāp unway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ō. ²¹ Okiw nam pam umuy hin hinyuñwñiq̄e pasiwyuñwñiqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat òviy'ō. Nam pam umuhpiy tayawniwniq̄e put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²² Noq̄w nu okiw umumi pañqawñi, itupkomu: Uma òkwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiq̄w lavayit umumi pēna. ²³ Uma itahtupko Timothy sivikiñaq̄w mātaviwhqat navoti'yuñwñi. Noq̄w ason pam its pituq̄w nu put amum umumi yórikni. ²⁴ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem òqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy òqalaya. ²⁵ Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' James, God-nikañw pu Itahutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwikipamniha it penta, God sinomuyatuy aņqe' ahtsaval'iwtaqamuy amumii. Hakim ōqawyuñwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hihihita akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini, ³ It navoti'yuñwee: Ason uma umuhtuptsiwniy aņqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahpiy qaits hin unañwtotiniqey tuwi'vayani.

⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put aņ kuyvamantani. Nen hak pas tukswiñwu, pasiwtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtalwuñnit ñastanen, pay pam God aw put ōviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qōhqōyat, aw put nōani. Pi pam qa hihta kahkawnañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶ Noqw pay hak pas qapēvewnañw put ōviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqā pahut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoj tutuptiñwu. ⁷ Noqw ōviy hak pantaqa God aņqw pay hihta ōmahtaniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lōq wuwni'taqa ahsupoq tunatyay aņ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay aņ tuptsiwni'taqa okiwsinonikañw a'nō hūmuniwhitiqey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhitiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu. Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaq w himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit aņ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqā put aw tuwante', put hihta ahsataqat aw nōani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yuñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kītani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tuñlayiy ahpiy pan ūnatoyniwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy aņ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy aņ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶ Uma qaōwihiniwhitotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi ōñaq'ō. God tālawñwat yūkuhqā hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alōñtini. Pam tālanihqe soon hisat namtōke' haqam qatālawnani. ¹⁸ Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahpiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noqw ōviy'ō, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwini; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtiptotimantani. ²⁰ Taq hak tāqa itsīvuy akw qa sūanhinme' soon God unañwveni. ²¹ Paniqw ōviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nō hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani.

Pi pam umuhhikwisy ayo óyaniqey aw óqalay'ta. ²² Uma qa nāmi yētotat, God lavayiyat añ hinwisni; qa pánis-sa paysoq aw tūqayyuñwni. ²³ Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa añ hinmaqa hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴ Pam nāviptsat, ahpiyniñwu; nen pahsat pay hin sóniwhqey suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pás pasiwtaqat, hakiy qenivo táviñwuqat añ purime', put qa suhtoke', añ hinmaq, God put hintsakpiyat añ put paañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiuwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuyhnani. Pam pi haktonsa pás unañway qatu. ²⁷ Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwañ'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta añ kñanvotyayq amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nātuoy'ewakwtani.

2

Warning against Prejudice

¹ Itupkomu, uma qa sinonunuiñhtni, kurs uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsi'taqa aw tuptsiwñ'yuñwee. ² Kurs hak tñqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuysi'taqa umuhtsotsvalkimi pakiqw, pu piw hak tñqa hin'ewakw yuysi'taqa ep pákini. ³ Noqw kurs uma it lomayuysi'taqat-sa aw unañwtapye' haqam nukñwat ep qatuptuniqat put aw pañqaqwat, it óokiwhqat aw pañqaqwani: Pay um pep wñuni, sen, Pay um yep iwuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴ Kurs uma panhtote' pay qa suan wñwantotani. Soq uma sinmuy tsikantotani; nihqe qalomá'nañway'kahkañw, hakiy enem hin yuykuyañwu. ⁵ Kurs inumi tuqayvastotaa, aw iunañwam itupkomu. God yep qatsit ep añ okiwyaqamuy namorstaqe, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tunatyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw unañway'yuñqamuy awini'ta. ⁶ Noqw uma soq it óokiwhqat qa hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóontsahtsanyaqañw momñwituy amumi umuy lölökinlalwa? ⁷ Puyaw qa puma umuhnatñwaniy qa hihtalalwa, it natñwanit pas hihkay'taqat akw uma tññwantiwyaqata? ⁸ Ura i' pas pavan tutavot tutuvenit añ pey'ta: Um hin pas nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, yan'i. Noqw óviy kurs uma put anhtote' súanhtotini. ⁹ Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun óoyye', pay pan hapi uma qaanhhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote', panwat hin hinwisiñqat tutavot ahpiy hin yukuniwyani. ¹⁰ Pi hak pay as sohsok tutavot añ hinmakañw, sñp haqam put ep qaanhhte', pay hapi sohsok ep qaanhhtiñwu. ¹¹ Pi i' hak hakiy tokot qa sokoptaniqat kítaqqa piw hak hakiy qa ninaniqat kita. Noqw óviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nñe', pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹² God it tutavot hakiy qenivo táviñwuqat añwat itamuy hin yukunani. Noqw óviy uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta hintsatskani. ¹³ Pi ason hin yukiltiniqat aw pituq, God núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noqw God añ qa núokwat tuwat soon ókwatuwñi.

Faith and Actions

¹⁴ Itupkomu, sen hak pas qapēwewni'taqey pañgawkañw qa put aw hayawtaqat hinme', ya pam hin put akw moñwvásttini? Ya sen pam qapēwewniy akw ayo yámakni? ¹⁵ Noqw kurs haqawat tuptsiwñ'yuñqam qa yuysi'kahkañw, nōsiwhqat ñastayaq, ¹⁶ Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihtotit, óóyyni, kitat, puma hihta

haqni'yuñqat pumuy qa huytaqw, ya hin puma put akw moñwvstotini? ¹⁷Noqw òviy hak qapēvewni'taqey pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinme', pam haktonsa qapēvewni'tani. ¹⁸Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw um qapēvewni'ta; noqw nu'wa hihta tumalay'ta. Taa, um uhqapēvewniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay akw'a. Noqw nu'wa ihintsakpiy akw iuptsiwniy ūmi mahtaknani, kítani. ¹⁹Pay God pas sūkanihqat um tuptsiwni'ta. Pay um sían wuwni'ta. Ima nukpanhihikwsimuy piw pan tuptsiwni'yuñqe maqasneve tururutoti. ²⁰Noqw puyaw um soon it navotni um hak an'ewakw wuwni'taqa sino? Sen hak qapēvewniat qa hihta apitiqw, pam haktonsa qapēvewni'tañwu. ²¹Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy Isaac hom'oyhq God put súantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²²Pam God aw tuptsiwni'taqe òviy pan hinhti. Noqw put qapēvewniat hintsakpiyat akw aw antsaniwa. ²³Noqw tutuveni hin lavayhtiqat hapi anhti: Abraham God tuptsiwhq, God put súantaqat pañqawu, ii. Noqw pam God kwátsiatnihqey pan túñwantiwa. ²⁴Noqw òviy hapi sino hintsakpiy ahpiy qenive wúnuñwu, qa pas qapēvewnit akw-saa. ²⁵Pu i' hak tokoy huhyaqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pás tavit pu pay sutsvoqwat pumuy hōna. Nihqé pam hintsakpiy akw qenive wunuptu. ²⁶Pi hakiy tokoat qa hik-wsi'te' mokpuniñwuniqw, pay hapi pan piw qapēvewni hintsakpit ñastanen mokpuniñwu.

3

The Tongue

¹Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tūtutuqaynayaniqey anyuñwni, it navoti'yuñwee: Itam tūtutuqaynayaqam pas pavan qaòwilyukuniwyani. ²Itam sohsoyam hīhihta an' òwihinwisa. Haqam hapi lavayiy ep pas qa òwihiniwhtiqá pás pasiwtañwu; nihqé sohsok tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³Meh, hak kawayot sipmoyhtotoyna, put aw túqaytaniqat òviy'ò. Nihqé pan hak put tokoyat sohsok ponilañwu. ⁴Pu uma kurs piw pākihut aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayoqw-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwvisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaqw pañsoq'a. ⁵Noqw pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyanikañw hīhihta kwiviyuaatañwu. Meh, qōhi as hihsaynikañw hihta wukotaqtsokñwu! ⁶Noqw hakiy leñiat ūwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqé pam itahtokoy an' ahsupoq tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq qōhit akw taqt-sokiwkañw itahtunatyay tataqtsokñwu. ⁷Pay as pi sinom sohsokmuy hihtuy popkotuy, pu masay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuy tsútsu'tuy, pu pātuwaqatsit anqé' ki'yuñqamuy amumi tuyqawi'yuñwa. Puma pumuy sohsokmuy amumi tuyqawi'yuñwuniqey tuwi'yuñwa. ⁸Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalolmanikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy nīnañwuqa-saa. ⁹Itam put akw God Itanay lomayuaa-tota; pu pay put akw itam sinmuy God an yukiwyuñqamuy qalomáyuuaatota. ¹⁰Lomalavayi, pu qalomálavayi sūkw moat anqw nōñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹Puyaw sen haqam pāhut nōñañataqat ep kwañwa, pu tsivo sūvaqw nōñañantañwu? ¹²Itupkomu, ya sen nōñvospaltsoki olive-sipalat pólöy'vani? Ya sen ovauyi nōñvospalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pāhu nōñañantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nōñantoynani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaq w suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, súañwuwni'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtutuyyakañw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuhsuanwuwniy ep qa himuiwyuñw. Pu uma it suan wuwnit pas antsanihqat ehpewi qa atsáalawani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa ðñaq wuwnit añ hinma, soq yep qatsit añq wuwnit áñwata. Pam pantaqa wuwni hakiy tunatayat ahpiyniñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutuykañw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuññwu. ¹⁷ Nikañw ðñaq w suan unañwtalwuwni'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nö unañway'ta; pás suyan túqaytañwu; pás núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuiña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noq w hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit eñem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwñañwu.

4

Friendship with the World

¹ Ya uma hinoq w nāñaywa, pu nāñwuy'yuñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Sen qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tutwani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nāñaywakañw nāqöytota. Nikañw uma hihta qa tüviñtotaqe öviy qa himuy'yuñwa. ³ Uma as hihta öviy tüviñlalwakañw qa ömalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put öviy tüviñtotañwuniqee, paysoq pi uma umuhtuñlayiy añ put akw nāhahlaynayaniqey öviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvötahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nāñawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhotini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlayñañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hikwsit itamuhsomni pāñahqey tuñlay'ta, pu nēñem kahkawna, yan'i. Noq w ya úmuyniqw paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pásniñwu. Paniq w pi öviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amuhpewi wunuptuñwu; nikañw añ okiw'unañway'yuñqamuy pam paañwañwu. ⁷ Paniq w öviy uma God aw nāñakwhani'yuñw. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeve wāyamantani. ⁸ Uma God aw hohyokyaq w, pam piw tuwat umumi hōyokni. Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma añ qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unañway kwañw'ewakwtotani, uma löq wuwni'yuñqamu. ⁹ Uma nāökwahayani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsúyayaniqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwyuñw. ¹⁰ Uma Tutuyqawhqat ehpewi nāqahihataq w, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nāñamiq hiñqawqani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aq w hiñqawlawhqa tutavot qahihtalawhqe aq w hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aq w hiñqawlawe', qa put añ hinme', um sinmuy amuñem hin yúkuniqey nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo

hintsanniqey aw öqala. Noqw ya um haknihqe pas piw ayo sukw aqw hinqawlawni?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqacaqamuy, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yahsañwnayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhyaye', hihta nihtofini. ¹⁴ Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi himuu? Pay pam söviwañwuy anta. Hihsavo mätsilit, pay kurs haqaminiñwu. ¹⁵ Uma qa pañqacaqw, yan hinqacaqwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqa pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotani'kañwo. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwuyñqe qaanhtotiñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hinhtiniqey navoti'kañw put qa panhtiqa qaanhtiñwu.

5

Warning to the Rich

¹ Taay, uma añ kahaksinomu, uma pas umuhtöney añqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw ökini. ² Umuhkahakhimu kwañwipti; umuhyuwsi kwahyatoti. ³ Umuhsiva sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni; nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwaveq talōñwintiwihqat ep nennem nihtiwhtaqat waranhtota. ⁴ Meh ayam hakim umuñem hōqyaqw uma punuy ahsatiyamuy kwahanayañwu. Noqw Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqat naqvwumiq tōnaam töqtiqw, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni. ⁵ Uma yep qatsit ep kwañwāewhpit yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat qōyaniwyaniqey an'í. ⁶ Uma hakiy súantaqat tūvayat nñaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw öviy'ö, itupkomu, uma Tutuyqawhqat pítuniqat aw pahsavo wuhkomaqaptsi'yuñwini. Meh, üyi'taqqa tutskwañaqw hihta nukñwat aniwñit öviy maqaptsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, its uyis yokvañwu, pu tuhoos piwu. ⁸ Öviy uma qapēvevnayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqat pítuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwini, itupkomu; taq nāphisat sen uma sóontsaniwyan. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hötsiñwimi wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kñanavotpit añ nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyniqw kñanavotpit añ nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqa hin put enem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqa hakiy ökwatuñwu, pu núokwa. ¹² Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan öqalat lavayit akw hihta pasiwnyaniqey qe'yani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owi, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaniwyan. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlaytatawlawni. ¹⁴ Sen haqawa umuñaqw tütuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wáñwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wihkuyit akw put lelwiyat, put enem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēvevnayakahkañw, put öviy tūviñtotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqa put qatuptsinani, pu put qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhti'ö.

¹⁶ Uma umuh'öwihiniwhtipuy nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nenñem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nō hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sínonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat öviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, õñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pöhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwuy añqw hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtaqat qaanhtipuyat nākwapnani.

PETER

God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' an ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat anqe' hinnumyaqamuy öqalanta. ² Ura Itana God anwu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ unwáyat akw kwañw'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat öviy'ö. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa qaöwihintaqa umumi pitsiwtaa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqaat i' Naat God pas kaptsitiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vaqe, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwy anqwa ahoy tätaynaqee. ⁴ Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta öveqatsit ep warani'ta. Put öviy uma unañwvahsi'yuñwa, ⁵ God qapëvewnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavo tunatyawtaniqey öqalay'ta. Noqw so'ñwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw öviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nāmahin pi as uma ka pu' hihsavo hihhihta an kñanvotyayaqe putuiwyuñwa. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qõhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi öviy God umuhqapevewniy sikavalasivat pay sülawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu kaptsitiwyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pítuniq'ö. ⁸ Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkañw put aw unañway'yuñwa. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tütuptsiwaaqehahlayhtiwsa. Hahlayhpit pas kurs hin pañqawiwniqat pas pavan nukñwat pasiwtaqat pan ama hahlayya. ⁹ Pi umuhqapevewniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõñakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy ökwatuwe' ayo óyaniqat anwu pay yuaaykuyat, put pantaqat an pās heptotaqe, pu an pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hihhihta an kñanavotat, pep pu' momiq taviwniqat anwu pay pumuy āawna. Noqw öviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat an pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nennemyat, umeñem ñit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi õñaqw hoñvia'yam it aw pupriyaniqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuawi yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'ö, Qahováriwtaqat Hikwsit õñaqw taviwhqat öqalaytat anq'ö.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw öviy uma rohomhtotiniqey umuhwuwniy moñwvas'iwyuñwni; pās umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey öviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw tuqayyuñwni, put tímantihqee. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yuñqe nāp umuhtuñlayiy an hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ An ahsupoq suan hinyuñwni, i' hak umuy wāñwayhqa hin suan hintaqat pan'i. ¹⁶ Ispi yan ura pey'taq'ö: Uma qahováriwyuñwni; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinonuññanihqat aw nānawakne'

it u'ni'yuñwni: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put eñem yúkuni. Noq̄w òviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptsi'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yuñwee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqat añqw umuy mātavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mātaviwhqat añq'ò. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mātavi, sikavalasivat, sen qòtsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ unwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqaq̄w God tūwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put eñem yuku; nit yepehaq sò'ñwaveq pu' umuñem tūwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noq̄w put ahpiy uma God aw tūtuptsiswa, put mokiwuy añqw ahoy tātaynaqe, pas pavan sinotaqat aw'ì. Nihqe òviy uma God qapēvewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahas'wisa. ²² Noq̄w uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvas-totaqe, umuh'unañway kwañw'ewakwtotat, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi pas antsa unañway'yuñwniqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nānami unañway'yuñwni. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihiwya, qa sinmuy sūlawhtiñwuqat amuhpiyñt, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'ò, God lavayiyat pas taytaqat, sūtsepnihqat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam tūsaqat anyuñwa; pu pumuy lomavitsañwaam tūsaqat siyat anta. Tūsaqa tsakq, siat ayo posñwu; ²⁵ Noq̄w Tutuyqawhqat lavayiat hapi pas qa haqami sòta, yan'ì. Noq̄w i' lavayi hapi lomatuawi, umumi mātaviwa.

2

The Living Stone and the Holy Nation

¹ Paniq̄w òviy uma nukpan'unañwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq̄ hiñqaqwaniqey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunòñakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwni; nen uma put akw wuñwyani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat núokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴ Put hapi aw uma òkini, owat taytaqat antaqat aw'ì. Ura as sinom put ayo tūvayaq̄w, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ò. ⁵ Noq̄w uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēñem kītani. Pep uma God eñem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwisniqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unañwveyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikiiy ep tuyqaveq tāvini. Noq̄w put aw tuptsiwñqa hapi soon hamanhtini. ⁷⁻⁸ Noq̄w òviy uma tuptsiwyaq̄w, pam úmuyñiqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaq̄am, pu God lavayiyat aw qa tuqayvastotaqam put aq̄w múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ò, òviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kílalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa kíhut ep tuyqaveq páki, yan'ì. Pu piw yan'ì: Puma it owat ep tònòkyat, put aq̄w múnukyani, yan'ì. ⁹ Noq̄w uma hapi pas namorstiwayam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iwyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy nēñem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayaniqat òviy'ò. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tālat ep qátuhqey añqw umuy wáñwayi. ¹⁰ Ura as uma qa sūp sínomu; nikañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noq̄w pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hāk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tunlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawñwu. ¹² Añ qa tuptsiwñi'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noq w puma as umuy qalomáovelayat, umuhlohahintsakpiy aw tayyuñwe' God pas hihtatotani, hisat pam pumuy amumi pohtaq'ö. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwñi, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqñihqat aw tūqayyuñwñi, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpiy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatskaqamuy sivintoynayaniqe öviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noq w pan hapi añ an'ewakw wuwni'yuñqam, ñasta navoti'yuñqam kurs hihta ep umuy övelantotani. ¹⁶ Uma qenive hoñkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatnihqey pan tunatyawyuñwñi. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuñwñi; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwñi; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuñwñi.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tūtuwiktū, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tūqayyuñwñi, añ lölolmatuy, pu hakiy päsyañwuqamuy qa pūmuy-sa amumii, añ a'nö unañway'yuñqamuy amumi piwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwñeni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep öwihiniwhte', put ep wuvahtiwe', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kätaytani? Nikañw kurs pam aw súanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwñeni. ²¹ Pi pay núñwupi uma nakwhani'yuñwñiqey aw wāñwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kānavotpit añ kuyvaqe, itam hinyuñwñiqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat öviy'ö. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moñhaqw nõña. ²³ Sinom put aqw hiñqaqwaqw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nāoyniqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yukuñwuqat aw nāmatawi. ²⁴ Pam pas nāp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep häyilti; nihqe tūhotiwñqey umuy qalapsina. Noq w öviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nāp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy öki.

3

Wives and Husbands

¹ Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nāp umuhpuwsuñwimuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noq w kurs haqawat God lavayiyat aw qa tuqayvahsi' yese', puma umuy pás yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavayiyat aw tūtuptsiwani, nāmahin as puma qa hisat put aw tūqaykahkañwo. ³ Uma qa suovaamnihqat lomayuyahiwtani, umuhhōmiiy aw hihin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsu'yuñwñiqeyu,

pu lomayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'nañway qamātaqpuvenihqat nasitoynayani. Uma okiw'unañway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pan-taqat God-niqw hihta a'nō hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nāyuyuwsinaya, puwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaqe put moñwílawu. Noqw uma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwyuñwni. ⁷ Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ò'qaltu. Noqw umuhnawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuñwa.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noqw òviy uma sun tunatyawkahkañw, tūokwatuwi'yuñwni. Uma nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwni. Uma nun'okwatni; nāvāsyani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniwyē', sen nāphinsasviwyē', qa tūwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiçe òviy umuy wáñwayi. ¹⁰ Pi yantaq'ò: Qatsit nāvokawinkañw, lomatalöñnit añ taymaniqey nāvaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaqw nõñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiwwaqatsit tunatyawkañw, put aqwhaqam nõyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāvakinpiyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwañwátayta. ¹³ Noqw puyaw uma hihta lolmat añ ò'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kñanvotye', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuñwni. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhgalalwe', kaptsi'yuñwni. Pu ason hak umuy hinoqw umuh'unañwpeq God aw unañwvahi'yuñqat umuy tūviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey utsep pás pasiwyuñwni. Nikañw uma pahsi'kwa tūkaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suan unañway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqaqwaqam hamanhtotini, umuy Christ eñem lomahinwisqat qalománeveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtaniq pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatsaqey ep okiwsaniwyani, nen hihta qalomáhintsatsaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhitipuyamuy ep sūs kñanavota, itamuy God aw ökinanice òviy'ò. Ura put tokoat mokiwyu añ kuyvaqw, God put hikwisiyat taytoyna. ¹⁹ Noqw pam pankañw hihikwsimuy sivikive tañawtaqamuy amumi lomatuwit yuaata. ²⁰ Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noah qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ò, nāto Noah pākihut yuykuq'ò. Noqw ura híkiyom, pay nánalnihqam, put añqw tañawtaqe pātsikqat añ kükuyva. ²¹ Noqw pu' hapi itam pumuy amún ayo nõñakiwta, küyit akw tuvoylatotiçe, Jesus Christ mokiwyu añqw ahoy tātayhqat ahpiy'ò. Hak tokoy pāhomhtaqt nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwañw'ewakwtat, God atpíp suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²² Ura Jesus Christ òveqatsit aw pākihqe, God putvaqe qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta añ moñw'iwyuñqam, pu òqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuñwa.

4

Changed Lives

¹ Noq̄w òviy hapi Christ tokoy akw itamuñem k̄anavotq̄e, mòki. Noq̄w uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niq̄ey añ suhta'q̄ewyani, pi mokq̄a q̄aanhtiput q̄e'tiñwuniq̄'ò. ² Noq̄w òviy uma hihsavo yep q̄atsit ep hinnumye', n̄ap umuhtuñlayiy q̄a añ hinwist, God tunatyayat añ hinwisni. ³ Ura itam pay añq̄aqw itahq̄atsiy añ q̄a tsa' hihta ep q̄aanhtoti, añ q̄atuptsiwni'yuñq̄amuy amuni. Noq̄w pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapq̄atsit añ q̄a unañwtalya; nuvò'nañway'yuñwa; honaq̄kuyit akw h̄onaq̄'iwyuñwa; haq̄am nõviwhq̄at ep nanaq̄asnonovañwu; q̄aunañwtalq̄atsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihq̄at aw n̄awakintiwiisa. Noq̄w pu' uma q̄a pan hinwisa. ⁴ Pi añ q̄atuptsiwni'yuñq̄amuyiniq̄w hinhtiq̄w kurs uma pumuy q̄a amumum pas panhaq̄am q̄a unañwtalq̄atsit añ hintsatska. Noq̄w òviy puma umuy n̄anaphin yuaatota. ⁵ Nikañw puma soon q̄a God aw n̄alavaytani, hakiy añ yesq̄amuy pu so'pumuy amuñem hinwat yúkuniq̄ey aw moñwvasiwtaq̄at aw'i. ⁶ Yaniq̄w hapi òviy imuy so'niq̄amuy amumi ura lomatuawi yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaq̄w, pumuy hikwsiam God an yesniq̄at òviy'ò.

Good Managers of God's Gifts

⁷ Sohsoy himu so'ñwamiq̄ òkiwsia. Oviy uma p̄as unañwat yesni. Uma nami-tuyq̄awi'yuñwe', n̄awakinwisni. ⁸ Nikañw uma hapi n̄anami unañway'yuñq̄ey pas q̄a q̄e'totini, pi nami'nañwa q̄aantaq̄at nihtiwtaq̄at n̄akwapnañwuniq̄'ò. ⁹ Uma kwañwtotoynayakahkañw umuhkiy añ p̄as n̄aoooyani. ¹⁰ God q̄a sun-yuñq̄at hihta sinomuy huylawu. Noq̄w òviy hak hihta makiwhq̄ey akw t̄umoñwvasnani, God tumal'ayaat q̄a atsáy'maq̄at pan'i. ¹¹ Haq̄awa yuaate' God añq̄w lavayit yuaatamantani. Nuhtuñem hihta hintsakq̄a pay God añq̄w òq̄alay makiwhq̄ey tunvotnani. Uma sohok hihta añ God momiq̄ tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'ò. Nam sohsoyam put pas hihtatota, moñwílalwani, sutsep aq̄whaq̄amii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹² Aw iunañwamu, kurs uma soñawnen q̄òhit akw aw pohtiwyey', pay uma put ep q̄a pas hin w̄uwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw òkiniq̄ey pan'i. ¹³ Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsánawpi uma Christ amum k̄ananvotyaniq̄ee. Taq̄ ason pam pas h̄imuniwhq̄ey pan nam-taknaq̄w uma piw put amum pas hinhaq̄am hahlayhtotini. ¹⁴ Kurs uma Christ ep q̄alomásasviwyey', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas h̄imuniwhq̄a umumi pitsiwtaniq̄'ò, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God q̄alomáyuaatotañwu; noq̄w uma hapi put pas pavan hihtatotañwu. ¹⁵ Nikañw uma q̄a haq̄awa hakiy n̄inaq̄ey ep k̄anavotni, sen uyiñwuniq̄ey ep'e sen hihta q̄alomáhintsakq̄ey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep n̄atsurstoynaq̄ey ep'e. ¹⁶ Nikañw kurs hak Christ sinoatniwhq̄ey òviy okiwsaniwe', pay pam q̄a hahmanht, it yantaq̄at ep God pas hihtatani. ¹⁷ Taq̄ aw hapi pitu; noq̄w God mohti sinomuy amuñem hin yúkuni. Nikañw kurs pam itamuñem mohti hin yúkuniq̄w, ya sen ima God añq̄w lomatuawit aw q̄a tuq̄ayvastotaq̄amuy amuñem hin yukiltini? ¹⁸ Noq̄w kurs i' hak súantaq̄a p̄ep q̄a ayo yamakq̄, ya sen imuy God q̄a kaptsi'yuñq̄amuy, pu q̄aanhinwisq̄amuy pumuy amumñem hin yukiwatani? ¹⁹ Yanta. Noq̄w òviy ima hakim God tunatyayat anwat

hihta an k̄ananvotyagam s̄uanhinwise' God aw taqanañwtotit, hikwsiy put aw noi'yuñwni, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

5

The Flock of God

¹ Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikañwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam m̄ataktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwni. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwni. Oviy uma qa tusoqtumalay'yuñwt, su'qawkahkañw amumi tunatyawyuñwni. Uma qa sivat òviy tumalay'yuñwt, pas kwañwtoynayakahkañw God eñem tumalay'yuñwni. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwniqat aw oyaqw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyuñwni. Uma qa panyuñwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin n̄mahtakni'yuñwni. ⁴ Noqw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa m̄atakte', pam hihta pas pavan nukñwat, qa hinhtiñwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵ Piu uma an ts̄atsayomu, uma umuhpe w̄uwukwmuy amumi maqaptsi'yuñwni. Uma sohsoyam n̄anami maqaptsi'yuñwni, okiw'unañway'kahkañwo. Taq God an kwivi'nañway'yuñqamuy amumi rohomhtiñwu; nikañw pam haqam okiw'unañway'yuñqamuy núokway máqañwu. ⁶ Paniqw òviy uma God òqalayay ehpewi n̄aqahihtatotani. Noqw hisat aw pituqw, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuwniy sohsok God aw noi'yuñwni; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yuñwe', tunatyaltotini; taq umuhtuwñqa, Nukpana, wukotohot h̄ykinumqat an hakiy hovalaniqe hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotimantani, umuhtuptsiwniy an h̄urs hoñkahkañwo, it navoti'yuñwee: Pay ahsupoq t̄uwaqatsit an umún tuptsiwni'yuñqam piw umún hihta an k̄ananvotyaga. ¹⁰ Noqw uma hihsavo hihta an k̄ananvotyagw, God umuy pás pasiwani; umuy òqaltoyne', h̄urs hoñnani. Pi pam umuy òkwatuwhqe, umuy w̄añwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat òviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhaqami sutsep put pas hihtatotat, Moñw̄lalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹² Nu pay ts̄avat umumi p̄ena, Silvanus nuy paañwaq'ò. Nuyniqw pam itupkoy anta, piw sohsok hihta an qa ats̄at hinma. Nu umuy òqawhtoyaniqey n̄awaknaqe òviy yan p̄ena, God núokwaat h̄imuniñqat umuy suan āawnaniqee. Put akw uma h̄urs hoñni. ¹³ An tuptsiwni'yuñqam Babylon ep yesqam, umún God namoram̄at, umuy òqalantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴ Uma n̄anatuqkomñiqey pan n̄anami unañway'kahkañw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unañwat máqani. Nam antaa.

PETER

God Sinomuyatuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwikipatnikañw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nikañw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsiwni'yuñqamuy nu òqalanta. God hapi sūankañw umuy tuptsiwnit a'nò hihkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'i. ² Nam nūokwa, pu kwakwha unañwa umumi wūhaq noiwtāa, uma God tuwi'yuñq'ò, pu Jesus Itahtutuyqawhqay piwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan òqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwi'yuñwe', suan hinwise', lolmat yesniqat òviy'o. ⁴ Piw pam hihta pas hihtanihqat a'nò hihkay'taqat itamuy awini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomātuñlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit añqw mātaviwye', God añqw qatsit himuy'vayani. ⁵ Noqw òviy uma qapēvewnayakahkañw, qa nātusitote' lomatumalay'yuñwni; piw lomatumalay'kahkañw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶ Piw God tunatyayat tuwi'kahkañw nāmi tuyqawi'yuñwni; piw nāmi tuyqawi'kahkañw nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kahkañw, God kaptsi'yuñwniqey tuwi'vayani. ⁷ Piw uma God pas kaptsi'kahkañw nānatupkomuy amún nāvāsyamantani. Piw nāvāsyakahkañw uma nānami unañway'yuñwni. ⁸ Noqw kurs uma it añ qaōwihinkahkañw ahsupoq añ hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwi'kahkañw qa paysoq tumalay'yuñwe', hihta nihtiwtāqat aniwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta tuway'tani, qaanhinmaqey añqw kwan'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw òviy'o itupkomu, uma tunatyaltote', pas suyan wāñwayniwyaqey, pu namorstiwyaqey namtaknayani. Pi uma pan hinwise', soon God pōhuyat añqw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat moñwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuñqw, pam hahlaykañw umuy òkinani. ¹² Paniqw hapi òviy nu iit yantaqat umuy u'nantoyaniqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuñwa, nihqe it tuptsiwnit pas antsanihqat pasiwyuñqey ep hūrs'iwyuñwa. ¹³ Owi, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qātuniqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy òqalantaniqw pam nuyniqw sūanta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit añqw ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hin āawnaqat pan'i. ¹⁵ Pu òviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat sūtsep u'ni'yuñwniqat òviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ òqalayāt umumi mahtaknaya, piw put pītuniqat umuy āawnaya. Nikañw itam tuhislavayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yōrikyā. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hihtat, lolmat tālawñwat pihśānwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tālawñwat añqw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it hakiy tōnayāt òñaqw tōqtiqw, itam tūkwit pas kaptsiwtāqat epeq Jesus āmumyakañw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hihta nanaptaqey pēvewnaye',

kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēvewnayani. Pumuy lavayiam wihqōhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hísatniqw tālawwaqw, umu'nañwpeq talawsohu yámakniqat pahsavu uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuñem lolmani. ²⁰ Nikañw uma it navoti'yuñwni: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pás unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

2

False Teachers

¹ Nikañw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Hikispi puma Tutuyqawhqat pumuy túihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhivalayaniqey aw suy'kini. ² Puma qaunáñwtaqatsit añ hinwisq, kaysiwhqam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqa qalomáyuaatiwni. ³ Puma sivat tuñlay'yuñqey òviy kwanwálvayiy akw umuy ūnatoynayani, umutsviy káhaktotiniqey òviy'ò. Noqw pay hisatñahaqawq pumuy qalomáyukuniwyaniqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qóyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hoñvia'yatuy qaanhhtotiqamuy qa ayo nõnaknat, pumuy maskimiq maspaqe, hisat pam hin yúkuniqey aw pahsavu pumuy somhtaqe, tupqat qatálat epeq pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nõnaknat, put qa kaptsi'yuñqamuy pātsikiwuy akw kíqōta. Nikañw pam it hakiy Noah, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsáne'nihqamuy sinomuyatuy piwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhah wuhkokitsokit qōhtsaptaqe kíqōta. Pan pumuy hintsanhqey, hakim ahpiy put qa kaptsi'yuñqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mātakta. ⁷ Nikañw pam it suan qátuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtaqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tāqa súantaqa pumuy amumum qátuhqey, pumuy qaanhintsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw nāqavo nāunañwmokinta. ⁹ Noqw òviy Tutuyqawhqa suyan pi put kaptsi'taqat kánavotpit añqw hin ayo táviniqey tuwí'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoynaniqey aw pahsavoo. ¹⁰ Nihqe tis pi òviy pam añ hakimuy nāp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yuñqamuy piwu. Puma pi kwíkwivitu; nāp tunatyay hinwisniqey anyuñwa. Puma òñaqw hihtuy kaptsiwiyayqamuy amumiq qalomáhiñqawaniqey qatuhtusya. ¹¹ Noqw hikispi God hoñvaymat pumuy amuhpenihqey pavan pas ò'qalt-nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqat atpip pumuy amumiq qa nānap hin hiñqawkañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wūwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtoe' pan yukuyañwu; ñuiwye', nñiwyaniqey òviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mātsi'kahkañw qalomáhiñqawañwu; nihqe nāp qaanhinwisqey ep súlawhtini, ¹³ Nen qaanhintsakpiy añqw ahsatit òmahtotani. Tālō' puma qaunáñwtaqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panuyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkañw haqam umumum nophomikiwtañwu; ¹⁴ Novöwuy-sa taynumya; piw soon pōsiam qaanhhtiput qe'tini. Puma tuptsiwnit añ qa ò'qaltuy ūnatotoynaya.

Puma hihta tuñlayiy himuy'vayaniqey tuwi'yuñwa. Oviy puma God itsívuyat akw so'niqw pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim pöhut súantaqat añqw lasyat nâp súhaqamiyaqé, hakiy Bosor tiyat Balaam kukyat añqé' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vaniqey unañwiti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyayat ep put mēwa. Mōro qayuáataqa táqat tōnayat akw God lavay'ayayat qaunánwtalqat mēwa. ¹⁷ Ima hapi nōñanvatñit añqw pähut súlawhtiqat anyuñwa, wisoomawht hulukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatálat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaqé, tuptsiwnit añ qa ó'qaltuy tuskapqatsit akw unatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw híhin ayo nōñakqamuy. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo ðoyyaniqey pañqaqwat, nâp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tūwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw áñwutiwe', pay put aw tūwik'iwtañwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqay, ayo Tūooyhqat tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw mātaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' áñwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiát pas qalomáhintañwu, mohtiwat qatsiyat epñihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwususyat, añqw ahoy lasyaqw pam pas qalomáhinta. ²² Noqw pay pi it yan lavayit puma súanhtoti: Pohko nâyöiy aw ahoy pitu; piw pitsötit as pähomyaqw, pay piw tsöqakuyit aqw waðöykuniqey aqw ahoy paki.

3

The Promise of the Lord's coming

¹ It hapi akw nu pu' lōs umumi pēna, aw iunañwamu. Nihqé nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqé umuhwuwniy súantaqat pavan óqalaniqey unañwiti, ² Uma imuy pās unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yuñwniqat öviy'o, pu Itahtutuyqawhqay, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mātapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yuñwni: Pay nât so'ñwamiq hakim tututsiwyaqam nâp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqaqwani: Yaw pam pituniqey pañqawu. Noqw pan lavayi hisat aw antsaniwni? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nâto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tūwaqatsi pānaqw wunuwkañw pähut añqw yukiwta. ⁶ Noqw pu pay ura i' tūwaqatsi ephaqam yukiltiqat put akw pātsikq súlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqw God it yañ tokpelat, pu tūwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yuñqamuy hinwat amuñem yukut, hovalani. Nen pep pu' i' yañ tūwaqatsi taqtiniqat pan put eñem yuku. ⁸ Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sūs tāla Tutuyqawhqatniqw sōmorit yahsañwuy anta, pu sōmorit yahsañw sūkw tālat anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqay lavayiy aw antsaniqey ep qa sōwuniñwu, nāmahin pi sinmuyniqw pam pantañwu. Pi pam itamumi wuhko maqaptsi'ta, hakiy súlawhtiniqat qa suhtaq'ewñwuniñqee. Nikañw pas as sohsoyam nâp tunatyay añqw lasyaniqat pam nāwakna. ¹⁰ Nikañw hapi Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pítuñwuqat pan'i. Noqw ep pu' tokpela a'nō umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiwyuñqa qōhit akw pātini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu

pātiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God eñem-sa yesni, ¹² Hisat God talōñniyat aw pītuniqat maqaptsi'kahkañw, kwañwtotoynayakahkañwo. Pi put talōñniyat ep yañ tokpela taqte', pātini; pu añ himu hin yukiyuñqa qaan'ewakw mukit akw súlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpela, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu súantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴ Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Nihqe ōviy uma tunatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiyuñqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiyuñq'ō, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ō. ¹⁵ Itahtutuyqawhqa umuy ayo nōñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahpiy'ō. ¹⁶ Pay pi añsakis pēne' it yuaaykuñwu. Noqw tutuveniyat añ pēhu māmatsniqw qatūvosi. Noqw ima añ qanavóti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hihin namtōkintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷ Noqw ōviy'ō, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe ōviy qanāunay'yuñwani; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaqw, uma hūrs hoñqey mātatve', añqw ruhpakyani. ¹⁸ Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwyani, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptsiwaa, pay pūu-nikañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN mohti Pēniata

The Word of Life

¹ It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat aňqawnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yórikya. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yórikya. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqe put tuawi'yuñwa. I' qatsi qaso'taqqa as Nayat ámumnikañw itamumi mātaktiqat itam umuy āwintota. ³ Itam hapi hihta aw yóriyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy āwintota, uma itamum sūpwatniqat ōviy'o. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūp watu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noqw uma pas hahlayyaniqat ōviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noqw itam hapi yan lavayit put aňqw nanaptaqqa umuy āwintota: God tālanihqata; noqw qatāla hapi pas put ep sūlawu. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálawani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tālat epniqw ōviy itam put an tālat aň hinwise' itam sūp hinumyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ uñwāt itamuy sohsok qaanhtiput aňqw kwan'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe sūlawhqat pañqaqwe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqqa hapi itamuhpe sūlawni. ⁹ God sūankañw, pu lavayiy an hinhtñwu. Noqw ōviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaq, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yúkuni, pu sohsok qasuantsakpit aňqw itamuy kwan'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqaqwe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe sūlawni.

2

Christ Our Helper

¹ Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat ōviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka sūantaqa, itamuñem Itanay aw lavayi'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mōkqe, itamuy Nay enañ namivōhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noqw itam put tutavoyat aň hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa. ⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa aň hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqqa put hapi ep sūlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat aň hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God aň yesqey navoti'yuñwa. ⁶ I' hak Tiyat amum hinumqey pañqawlawhqqa pas put hinmaq soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisattutavota. Ura uma yayhniwhqat aňqawq put oyi'yuñwa. Noqw uma yayhniwhqat aňqawq lavayit nanvotyaq, pam hapi hisattutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatāla ayo ruhpaq'ō;

noq̄w tāla pas antsanihq̄a pu' tāla. Noq̄w pam tutavo Tiyat q̄atsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhq̄atsiy akw p̄iwu. ⁹ I' hak tālat añ hinmaq̄ey pañq̄awkañw sinosñway aw qa suhtaq̄'ewnihq̄a hapi nāt q̄atālat añ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqa hapi tālat añ hinma; nihq̄e sinmuy q̄a unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway q̄a aw suhtaq̄'ewnihq̄a hapi q̄atālat añ hinma; nihq̄e q̄atalpuva hinmakañw, haq̄ami hoyoyotaq̄ey q̄a navoti'numa, pi q̄atāla put p̄ōsiyat q̄atālawnaq̄'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy tūñwantaq̄e, umuhq̄aanhtipuy umuhpiy ayo yúkuq̄w òviy'ō. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhq̄at añq̄aq̄wnihq̄at tuwí'yuñq̄w òviy'ō. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy q̄alolmat añwutotaq̄w òviy'ō. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwí'yuñq̄w òviy'ō. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhq̄at añq̄aq̄wnihq̄at tuwí'yuñq̄w òviy'ō. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhōñvitniq̄w òviy'ō, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq̄'ō. Nihq̄e uma it hakiy q̄alolmat añwutota. ¹⁵ Uma yep q̄atsit tunatyayat q̄a kwanwátayyuñwini, piw ep hihta hinyuñq̄ata. Kurs haq̄awa yep q̄atsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay q̄a aw unañway'tani. ¹⁶ Pi í himu sohsoy yep q̄atsit ahpiy'ō: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'ō, pu kwivi'nañwat ahpiy'ō. Pam q̄a Itanay ahpiynit, yep q̄atsit ahpiy'ō. ¹⁷ Noq̄w yep q̄atsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat añ hinmaqa pas sūtsepni.

The Enemy of Christ

¹⁸ Itimhohyamu, so'ñwamiq̄ hapi pitsíwta. Noq̄w ura hak Christ eh-pew'iwtaqa p̄ituniq̄at uma nanaptaq̄w, pay hapi kaysiwhq̄am Christ eh-pewyaq̄am pu' pay yēse. Noq̄w it yantaq̄at hapi akw itam so'ñwamiq̄ pitsíwtaq̄at mātisi'yuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añq̄e' nankwusakañw pay puma q̄a itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka q̄a itamum yūmosa hinwisni. Pay q̄a sohsoyam itamumyaq̄ey mātaktotiniq̄ey òviy panhtoti. ²⁰ Noq̄w pay uma hapi hakiy Qahováriwtaq̄at akw tuvoylatoti. Nihq̄e uma sohsoq̄ hihta navoti'yuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihq̄at q̄a navoti'yuñq̄at nu q̄a panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yuñq̄w òviy'ō. Pu q̄a haq̄am himu atsa it pas qaatsat ahpiynihq̄at uma navoti'yuñwa. ²² Noq̄w ya hak átsani? I' hak Jesus q̄a Moñw'asi'taq̄at pañq̄awlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpewnihq̄a. ²³ Hak hapi haq̄am Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat q̄a tuwí'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taq̄at pañq̄awhqa hapi Nayat tuwí'ta. ²⁴ Noq̄w òviy hapi uma yayhniwhq̄at añq̄aq̄w hihta nanaptaq̄ey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq̄ put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep q̄a yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noq̄w yan hapi pam itamuy áawna: Itamuy q̄atsit q̄aso'taq̄at maq̄aniq̄eyu. ²⁶ Nu umuy q̄a súaq̄wat lahsintotaq̄amuy lavayhtiq̄ey umumiq̄ yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaq̄at Hikwsit akw tuvoylatiwyaq̄w, pam umu'nañwpeq̄ q̄atu. Noq̄w soon pas hak piw umuy hihta tutuq̄aynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsoq̄ hihta tutuq̄ayna. Pam hapi pas antsa, pu pas qaatsa; nihq̄e hin pas umuy tutuq̄aynaq̄w pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noq̄w taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñwini. Noq̄w hisat pam mātaktiq̄w, itam q̄a ókiwyani; nen put pituq̄w, itam q̄a hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaq̄at pan aw navoti'yuñwa. Noq̄w òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God t̄iyatnihq̄at uma navoti'yuñwa.

3

Children of God

¹ Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan tūnwantiwya. Paniqw hapi òviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñqe òviy'o. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God timatu. Noqw itam hin yukiltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa mātakti. Nikañw ason hisat Tiat mātaktiqw itam put anyuñwniqey navoti'yuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yórikyaniqee. ³ Noqw haqam it yantaqat unañwvahsit nõyi'taqa nākwañw'ewakwlawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwnihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpewi hintsatsakiwhqa. ⁵ Noqw uma navoti'yuñqw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniqe òviy mātakti. Noqw qaanhtipu put ep súlawu. ⁶ Noqw put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yóriki'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Itimhohyamu, qa hak hapi umuy ūnatoynani. Suan hinmaqa hapi súantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaqw qaanhinma. Noqw God Tiat Nukpanat tutmalayat símoknaniqe òviy mātakti. ⁹ God añqw tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyat put apqólpeniñwuniqw òviy'o. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añqw tihtiwiñwuniqee. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat mātakya, pu Nukpanat timatu: Súantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqa piwu.

Love One Another

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat añqaqw it hapi yan tūawit aw tūqayyuñwa: Itam nānami unañway'yuñwniqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiynihqey tupkoy ninaqat qa panhtotini. Noqw ya hinoqw pam put nina? Ispi put tumalaat qalolmani'q'ò, noqw tupkoyat tumalaat súanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhta'ewyaq'ò. ¹⁴ Itam hapi mokiwuy añqw qatsit aw nõñakqey navoti'yuñwa, òviy pi itam itahsinoshwamuy amumi unañway'yuñwa. Nohtumi qa unañway'taqa hapi mokiwuy ep hinnuma. ¹⁵ Sinosñway aw qa suhta'ewniwhqat hapi sinmuy qóyantaqaniñwu. Noqw uma navoti'yuñqw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwta. ¹⁶ Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam māmatsya. Noqw soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yaniqey suhta'ewyani. ¹⁷ Noqw sen haqawa yep qatsiy ep hihta himuy'tiwhqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taqw, tuway'kañw put qa òkwatuwe', ya sen hin pam God añqw nuhtumi unañway'taniqey tuwi'vaqey pañqawni? ¹⁸ Itimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuñwni, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyuñwt, itahhinsakpiy akw pas antsa panyuñwni.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God timatnihqey navoti'yuñwni; nihqe qa hin unañway'kahkañw put aw òkiwtani. ²⁰ Ispi kurs pay itah'unañwa itamuy sóontsani'taniqw, tis pi God itah'unañwa epnihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa sóontsani'taniqw pep hapi pu' itam God aw qa òkiwyani. ²² Pu itam hihta òviy tūviñtote' put

añqw put ömahTOTamantani, ispi itam put tutavoyat añ hinwisqee, nihqe put tayawintiwiwa. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tütuptsiwe', nānami unañway'yuñqwniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat añ hinmaqa hapi put ep qátuni; noqw God put ep qátuni. Noqw pam itamuy Hikwsit máqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuñwa.

4

The True and the False Spirit

¹ Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey pañqaqwaqamuy amumi tuptsiwyamantani. Nikañw uma pumuy amumi pohtayamantani, sen puma pas antsa God añqwyaqata. Taq kaysiwhqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam tūwaaqatsit añqe' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatsyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat pañqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'o. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pítuniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'nañwpeq qátuhqa put epnihqe pas pavan hoñvi. Noqw öviy uma pumuy añwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyaaqee, itimhohyamu. ⁵ Christ ehpew'iwyuñqam yep qatsit tunatyayat ahpiyya; nihqe öviy yep qatsit tunatyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi tūqayyuñwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwyaa. Noqw God tuwi'taqa itamumi tūqaytañwu. Pu God qa ahpiy tihtiwhqa itamumi qa tuqayvastañwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsatsat mātsi'yuñwa, pu piw it atsatsat hikwsita.

God Is Love

⁷ Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yuñwani. Pi God hapi itamuy nuhtumi unañway'yuñwaniqat tutuwnañwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqa hapi suyan God ahpiy tihtiwiñwu, nihqe God tuwi'tañwu. ⁸ Haqam nuhtumi qa unañway'taqa hapi God qa tuwi'tañwu, pi God nami'nañwaniq'ö. ⁹ Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mahtaknaniqe pas sükw Tiy tūwaaqatsit aw tavi, itam put atsaviy yesniqat öviy'o. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māmatsya. Qa itam hapi God aw unañway'yuñqw, pay pam itamumi unañway'taqe öviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqe itamuy God enañ namivöhikna. ¹¹ Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw öviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unañway'yuñwani. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yuñqw, pep hapi pu' God ita'nañwpeq qátuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yuñwaniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yuñwaniqat aw pahsavoo. ¹³ Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qátuqw itam navoti'yuñwa, pi pam Hikwsiy itamumi nōaqw öviy'o. ¹⁴ Noqw itam hapi aw yórikya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawi'yuñwa; ispi pam Tiy añqw pew taviqw pam sinmuy ayo oya. ¹⁵ Hak hapi haqam Jesus God Tiyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶ Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptakañw tütuptsiwa. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷ Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami

unañway'yuñwniqey pan nānami unañway'yuñwe' pep pu' ason hin yukil-tiniqat aw pituq̄w itam qa ókiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuñwa. ¹⁸ Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuwni sūlawñwu. Taq maqaswuwni'taqa hapi qa sun yantañwu. Noq̄w òviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹ Itam put aw unañway'yuñwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq'ò. ²⁰ Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi atsātani. Ispi puyaw hak sinosñway aw yòriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yòriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹ Noq̄w yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqa piw sinosñway aw unañway'taqata.

5

Our Victory over the World

¹ I' hak Jesus Christ-nihqat tuptsihq̄a hapi God añq̄w tihtiwnwu. Pu hak haqam God Itanay aw unañway'taqa piw put tímuyatuy amumi unañway'tani. ² Itam God aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³ Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noq̄w put tutavoat qa maq-sonhinta. ⁴ I' hak God ahpiy tihtiwhq̄a yep qatsit tunatyayat añwuy'tañwu. Noq̄w yan hapi itam yep qatsit añwuy'yuñwni-God aw tütuptsiwee. ⁵ Noq̄w ya hak yep qatsit tunatyayat añwuy'tani? I' hak Jesus God Tiyatnihqat tuptsihq̄a hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶ Ura Jesus Christ pítuhqe kúyit akw-nikañw pu uñwat akw tuvoylati, qa kúyit akw-sanit, pi kúyit akw-nikañw pu uñwat akw'a. Noq̄w Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noq̄w pam hapi pas qa atsa. ⁷ Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavayiat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noq̄w ima pahyom pay suhkaa. ⁸ Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kúyi, pu uñwa. Noq̄w ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹ Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noq̄w pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰ Ason hak God Tiyat aw tuptsihq̄ God Hikwsiat put unañwpeq qātu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noq̄w pay God qa tuptsihq̄a hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsihq̄ee. ¹¹ Noq̄w yan hapi God itamuy áawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹² Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit nastaa.

Eternal Life

¹³ Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi iit penta. Noq̄w uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tütuptsiwaqe qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwni. ¹⁴ Noq̄w itam put aw tuptsiwni'yuñq̄w, put tunatyayat an hihta òviy itam put tūviñtotaq̄w, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵ Noq̄w itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñq̄w, itam put aw nāp hihta tūviñtotaq̄w pam itamuy put máqani. ¹⁶ Kurs uhsinosñwa qaanhtiput pay mokiwyu aq̄w qa pitsiwtaqat hintsakq̄ um put aw tayte' pay um put eñem tūviñtani. Noq̄w God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwyu aq̄w qa pitsiwtaqat qaanhtiput hintsakniq'ò. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwyu

aqw pitsíwtaqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put eñem tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷ Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsíwtani. ¹⁸ Itam navoti'yuñqw i' God ahpiy tihtiwihqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ó. Noqw Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹ Noqw itam hapi God tımatnihqey navoti'yuñwa. Noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwyuñwa. ²⁰ Itam navoti'yuñqw God Tiat pıtuhqe itamuy suyan unañwtalwuwñitoyna. Noqw õviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuñwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yuñwa. ²¹ Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintiwihqat qa aw may'yuñwni. Pas antsa.

JOHN ańk Pēniata

¹ Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unańway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yuńqam piwu, ²I' hak pas antsanihqata itamuhpe pakiwkańw, itamum yūmosa hinmaniqat tunatyayat ōviy itam umumi unańway'kahkańw, pas antsa yan umuńem nāwakinwisa. ³ Nam ōkwalni, nūokwa, pu kwakwhaunańwa umumum yantani, Itanay God ańq'ō, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ ańq'ō.

Truth and Love

⁴ Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat ań hinwisq, nu amumi navotqę, put ep pas hahlayti, ura Itanay ańqw itamumi hin tutap-tiwhqat pan hinwisq'ō. ⁵ Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pańqawni: Itam nānami unańway'yuńwni. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nikańw pay ura yayhniwhqat ańqawq itamumi hin tutaptiwhqata. ⁶ Noqw itam put tutavoyat ań hinwise' pan nānami unańway'yuńwni; noqw yan hapi tutavo, ura uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey ań hinwisniqata. ⁷ Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit ań nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kańw pítuhqat ayo yuykuya. I' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ ehpew'iwtaqa. ⁸ Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotagey qa kwayhyat, ań ahsupoq ahsatotani. ⁹ Mewnit yūmo kwílakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa ań hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat ań hinmaq, Itanay-nikańw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰ Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaq, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa ōqalayamantani. ¹¹ Taq put ōqalaqa qaanhtipuyat ep suńwáatni.

Final Words

¹² Pas nu as nāt nihtiwtatqaq hihta umumi pēnanikańw, pay nu qa tutuvenit ań pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nikańw pay hisnen nu umumi pítuni; noqw itam pas nānami taykahkańw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³ Namortiwhqat uhqōqay timat uń ōqalaya. Nam antaa.

JOHN

Pēniat payisni'maqa

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniḡat nu uñem nāwakinma, um suphelawtaniḡat pas uhhikwsi suphelawtaḡat pan'i. ³ Pi tuptsiwni'yuñqam ōkihqe, inumi un tūawvayaḡw, yaw um itahtuḡtsiwniy pas antsaniḡat hūrs ūuy'kañw put an hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsaniḡat an hinwisḡ, nu put pantaḡat navotqe, pas hahlayhti. Qa himu put epniḡe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um an tuptsiwni'yuñqamuy-nikañw, pu a'lōntuy hin tumalay'taqey ep sūantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taqat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noḡw um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaḡw amumi unañwtave', sūanhtini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayaniḡe añqe' nankwusa; niḡqe imuy ḡatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw qa hihta ōmahtiwisa. ⁸ Noḡw paniḡw hapi ōviy itam pumuy panyuñqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsaniḡat yuaatiwisḡ'ō.

Diotrephes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noḡw i' Diotrophes pumuy amuñaqw pas hīmuniḡey nāwaknaḡa itamuy qa ōmahta. ¹⁰ Noḡw ōviy kurs nu umumiq pite', soon nu put hiniwhtipuyat aw qa pōnakanani, itamumiḡ nānaphin ḡalomāhiñḡawlawhḡata; pu pas qa nōyaltiqe, pam an tuptsiwni'yuñqamuy qa ōmahta; nit pu pumuy ōmahtotaniḡey nānawaknaḡamuy mēwanta; niḡqe God aw tōnawtaqamuy amuñaqw pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta ḡalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat an hinmaḡa hapi God tiata; pu i' hak hihta ḡalolmat an hinmaḡa hapi God aw qa yōriki'ta. ¹² I' Demetrius sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. Noḡw i' pas antsa. Owi, pu itam pas piw nāp aw navoti'yuñwa; noḡw uma navoti'yuñḡw, itahtuawi pas ḡa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiḡtaḡat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenkohot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵ Niḡañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiqw ūmi yōriki; noḡw itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim un ōḡalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat ōḡalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwīkiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy óqalanta. Ura pam umuy wáñwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaówíhinkañw umumi pitsíwtāa.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nóñakqat umumi pēnaniqey unañwti. Nikañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat eñemi. ⁴ Taq haqawat God qa kaptsi'yuñqam nanauyve itamumi yuñá. Yaw puma God aw yankahkañw qahopiýese; nihqe God súkw Moñwit aw yuykuya, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ píwu. Nihqe óviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw óviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pās nanapta. Ura hin Tutuyqawhqā haqaqw tutskwat Egypt añqw sinomuy nóñaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwñi'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima óñaqw hoñvia'yat tumalay tatanhtotat, pas nāp qeniy mātatveyaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalónivaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷ Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorra-niqw, pu amunan'ík kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písóqya. Noqw God qóhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy ókwhaniqey óviy'ó. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáwuwantotaq, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ óqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqawma. ⁹ Noqw híkispí God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat óviy'ó. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unañw put aw qalomáhiñqawniqey, ura put aw pañqawu: Nam Tutuyqawhqā uñ mēwāa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqawñwu; pu pay híhihtuy popkotuy amún híhihta nāp tuwi'yuñqey akw náhovalayañwu. ¹¹ Is okiw púmaa! Puma Cain kukyāt añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqey óviy'ó; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nōnove', Tutuyqawhqat u'ni'kahkañw pólavikit yóñoyhtotaqw, puma umumum nōnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nōnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoy-aqat anyuñwa. Puma himutskit tal'añwnawit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, náipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nó walalataqat anyuñwa. Pumuy hintsakpiam páhut walalataqat qótóyat anta. Puma sótuy nānahoy yuyutyaqat anyuñwa; nihqe puma haqami míhikqat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'síkis nānañumo qatsívaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqā pas qaan'ewakw hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añq'ó, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yuñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa

kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhotti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqawa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tüovelanhiñqawwisa; nãp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'no kwiviyuaatotañwu; hihta nukwãñw'ewyaniqey ðviy sinmuy amumi kwañwãyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañwo aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁸ Pay so'ñwamiq ima hakim tutsiwyaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yuñwni; nãp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsikantotani; nãp tunatyay añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ö. ²⁰ Noqw ũmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqat añ nãwuñwintani; Qahováriwtaqat Hikwsit añ nãwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talõnvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nãmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qõhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pëtuy piw uma maqasneveq ayo ðoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhtaq'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw õqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy õkinani. ²⁵ Pam-sa hapi nãla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatostat, kaptsi'yuñwni. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi õqalat pasiwtaqat pañqawwani. Nam pu' yantani, pu yũmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ HIHTA NATONIQT MAHTAKNA Ayay John aw'i

¹ I' tutuveni Jesus Christ añq'ò. God soon pas hisat hin hiniwhitiniqat put aw màtakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat òviy'o. Noqw pam hoñviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put āawna. ² Noqw nu God lavaiyyat, Jesus Christ inumi màtaktaqat umuy āawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhitiniqa pey'taqat añ túñwantaqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yuñqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsañe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa umumi pitsíwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat añq'ò, pu tsāñe'nihqamuy híhikwsimuy put moñw'atsvewayat ehpewiyaqamuy amuñaq'ò, ⁵ Pu Jesus Christ añq'ò. Pam hapi pas suyan navoti'kañw súañqawu; so'pumuy amuñaq'w tātayhqe nuhtuñqaw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momñwituy amumi moñ'iwta. Pam itamumi unañway'taqe, nāp uñway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy moñw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wim-moñw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put moñw'alwani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam òmawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put söhkwiknayaqam piwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihtu nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antsa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsoy hihta yayhnaqa pu sohsoy hihta aw pās yúkuniqa, kita Sus'òqaltutuyqawhqa, pu'nihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuñwa, umún Jesus Christ eñem hihta añ kānavota; put eñem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum moñw'iwtni. Nu pāñaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mātswihqat ep qatu, God lavaiyyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqat talōñniyat ep nu Híkwsit akw tuyqawiwkañw, inuhkwayñave hakiy a'nō tōnayay navota, pas tōtōqpit an tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pañqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuñkñihqa, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuyu, pu Pergamos epyaqamuyu, pu Thyatirat epyaqamuyu, pu Sardis epyaqamuyu, pu Philadelphiat epyaqamuyu, pu Laodiceat epyaqamuyu, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hiñqawhqat aw yórikniqe ahoy namtō. Nihqe òviy nu namtōkqe, pay tsañe' wihqōhit tsotsókpuyat sikavalasivat añqw yukiwyuñqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsañe' tsotsókpuyat amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwihqa waynoma; wupaknapnat kukmiq pitsiwtaqat yuwi'kañw, tawtsqay añ sikavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qōtōyat añ hōmiat qōtsāphōt anta, pas nuvat an qōtsa. Noqw pōsiat pavan pas ūwiñwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at pas kwañw'ewakw sikasivat qōppōmiq pātiqat an talqasala. Pu tōnaat mūmunañwtuy wukosōykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsañe' sōtuy

matsvoŋta. Noqw moaŋaqw sipwuvahpi nan'ivak a'nö qalay'taqayayma. Noqw taywaat tawat pas pavan tälät anta. ¹⁷Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sümokpunikaŋwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht paŋqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuŋknihq. ¹⁸Nu hapi qatu. Ura as nu mokt, pu ahoy tätayi. Noqw meh, nu hapi sutsep qätuhqa. Pas antsa. Nihqe nu maskimiq, pu mokiwyu aw öqalay'ta. ¹⁹Um hihta aw yöríkqey pēnani, yaŋ hihta hintaqa, pu hihta nātoniqata. ²⁰Ura nu putvaqw tsaŋe' sötuy matsvoŋkaŋw tsaŋe' wihqōhit tsotsókpiyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímunihqat nu un āawnani. Ima tsaŋe' sōtu hapi tsaŋe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoŋvia'yatu. Noqw pu tsaŋe' wihqōhit tsotsókpiat hapi tsaŋe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamu.

2

The Message to Ephesus

¹Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoŋviayat aw yan pēnani: I' hak putvaqw tsaŋe' sötuy matsvoŋtaqa, tsaŋe' wihqōhit tsotsókpiyat sikavalasivat aŋqw yukiwuyŋqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ²Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuŋem tumalay'taqe maqsoni'ta. Piw um qa nan'ekni'ta. Pu um aŋ qalomáhinuyŋqamuy amumi qa suhtaq'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey paŋqaqwaqamuy um amumi pohtaqe, amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³Nihqe um hihta aŋ kuykaŋw nakwhani'ta. Nihqe um inatŋwaniy tunatyawkaŋw hihta maqsonlawkaŋw qa ókiwhti. ⁴Nikaŋw pay nu hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihagam inumi pas unaŋway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unaŋway'ta. ⁵Nihqe öviy um tunatyaltini. Taq um inuŋaqw yāvoq'iwma. Um ahoy namtökt, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' uhwihqōhiy tsotsókpiyat qeniyat aŋqw ayo tāvini, um qa ahoy namtökq'ö. ⁶Nikaŋw it ep nu un hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inún'i. ⁷Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat ánwuy'taqat nu pan nakwhanaqwaq, pam himutsokit hakiy taytoynaŋwuqat God ūiyiyat nāsaveq wúnuhqat aŋqw nōsni.

The Message to Smyrna

⁸Pu um Smyrnat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoŋviayat aw yan pēnani: I' hak mohtinihq, pu nuhtuŋknihq, ura as mokt, pu' qätuhqa yan ūmi lavayhti: ⁹Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hīhihta aŋ kānanvota, pu okiwhinta; nikaŋw um pas antsa kāhak'i. Pu hakim Jew-sinomnihqey a'tsalalwaqam ūmiq qalomáhinqawaqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikaŋw soq Satan aw tōnawta. ¹⁰Um hapi hihta nāt aŋ kānavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuŋaqw haqawatuy sivikimi maspani, amumi tuwantaniqe öviy'o. Noqw uma pakwút-sikis tälät aŋ kānanvotyani. Nikaŋw uma hapi qa nan'eknayani; nāmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskaŋw put aŋ nāvokawintotani. ¹¹Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat ánwutaqa hapi soon mokiwyu aŋqw lōs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwuvahpit nan'ikaqe qalay'taqat himuy'taqā yan ūmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatñwaniy hūrs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nīniwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaqw, um inumi tuptsiwni'taqey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaqw, pam Israel-sinmuy ūnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiwyuñqamuy amuñem hihtuy qōyantotat, sikwiyat añqw nōñōsa; pu tokot sokoptota. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶ Noqw òviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' imoñaqow sipwuvahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taqā navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata. Nukpanat áñwutaqat nu mennat it òñaqow pōlavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qōtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwni pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwūsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ūwiñwuy antaqat pōsi'taqā, pu kwañw'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taqā yan ūmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñkñihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epnihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God lavay'ayaatnihqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynakañw, pumuy ūnatoynaqw, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat añ hihta nāp yukiwyuñqamuy amumi noiwhqat añqw nōñōsañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñokq, pam tütuyhtini, pu put amum nāhahlaynayaqam piwu. Noqw puma qaana'ewakw kñanvotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³ Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tōnawtaqamuy navoti'yuñwni, nu hapi sohsokmuy tunatyayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsokmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ūmi pañqawni, pu ahpiy Thyatirat ep if yan tutuqayhpit qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu añ hakim Satan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tñwantiwhqat qa tuwi'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hihta himuy'yuñqey hūrs ñuy'yuñwni, nuy pítuniqat aw pahsavoo. ²⁶ Nukpanat áñwutat pas so'ñwamiqhaqami itunatyay añ hinmaqat nu hihihyut nanāpwayat sinoiwtaqamuy amumi òqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwatani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy òqalmaqa. ²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taqā navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

3

The Message to Sardis

¹ Pu um Sardis ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak God añqw tsañe' hihikwsimuy himuy'taqā, pu tsañe, sōtuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw

tayta; nikañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unāntapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, ōmahtaqey hūrs ñuy'tani; nen hin hinmaqey añqw lasni. Nikañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pītuhqat pan'i. ⁴ Nikañw hikis pi Sardis ep hīkiyom itsēheeqatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuwsī'kahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵ Nukpanat áñwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsitutuvenit añ pēne', qa ayo sūlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶ Naqvuy'taqa navotni, Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqā, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um hihin ōqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw ōviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tōnawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsáalwāqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa mātapt, hūrs wunu. Noqw ōviy ason tūwāqatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwhq, nu tuwat soon un mātapt, un put añqw ayo távini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hūrs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy un nawhkini. ¹² Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God kíyat ep tōtōñ-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhūnikañw ōnaqw hawni Inay God añq'ō. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwni. ¹³ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodiceat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqā yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkinikañwo. ¹⁶ Noqw pi um hihin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu ōviy un pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu kākak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rūrūmna. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, ōokiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuwsī'kañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qōhit akw kwañw'ewayhtiqat nuy túnikañwo, nen kākakni; pu um qōtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvāqe wilelwe', tálat taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um ōviy qa nātusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hōtsiwhpeq wúnukañw pōññōtoyna. Itōnay navotqa uutspit hōtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat áñwutaqat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put áñwutaqe Inay

amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hik-wsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

4

Worship in Heaven

¹ It atsve pu' nu yorikq pi meh, òveqatsit aw hòtsilti. Noqw nu mohti hakiy tónayat navotq, pas tòtòqpit an tónay'taqa inumi yuaataqe pañqawu: Um peqw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqat nu ùmi mātaktani. ² Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwta. ³ Noqw pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sòniwa. Noqw moñw'atsvewa tañaqwuñut emerald-owat an sòniwdaqat akw nòyakiwta. ⁴ Pu moñw'atsvewa nánan'ikage sunat-nikañw añqw nälòq sihkay'taqat tsotsòkpit akw nòyakiwta. Noqw hakim sunat añqw nälòq sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qòtsat yuwsikahkañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiwyuñqat wihkat akw qòtòsomiwyuñwa. ⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw talwiptakañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqòhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan tälay'taqa patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nälòyòm hihtu tayyuñqam hòñi; mòñaqw-nikañw pu ahkwayñañaqw pòvosi'yuñwa. ⁷ Noqw tayyuñqamuy amuñaqw i' himu mohti taytaqa tòhowuy anta; noqw añknihq wakashoyat anta; noqw amuñknihq taqat an tayway'ta; noqw pu put añknihq kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸ Noqw ima hihtu tayyuñqam nanāp navay masay'yuñwa; noqw puma pas sohsovik pòvosi'yuñwa. Nihqe puma tälò'nikañw pu tòkilat añ qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'òqaltuyqawhq, pay hísatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹ Noqw ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtaqat pas kaptisitokañw, tayaw-nayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqw pahsat pu ima sunat nälòq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpipo wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhq, sinom uñ pas hihtatostat, uñ kaptis'tote', um-sa òqalay'taqat pañqawaqw, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohsok hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

5

The Scroll and the Lamb

¹ Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuveni apqòlñaqw-nikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqw hoñviaya a'nò òqalat pas tónay añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púrukniqey aw aptsiwta? kita. ³ Noqw soon kurs hak òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqa tutuvenit púrukni, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqw nu okiw nāvak'òyna, soon kurs hak put púrukne' añ tūwaniqey aw aptsiwtaqw òviy'ò. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaátani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotòhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púrukni; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsitsiktani.

⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañw pu nālōq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs nñiwa; nihqe pan sōniwa. Noqw pam tsañe' ālay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putvaqw māyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuqw, pahsat pu ima nālōyōm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo munumhti. Puma sohsoyam sivatonlenay'kahkañw nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwañwáhovaqtuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqtuhqā hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlalwaqe pañqaqwa: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsitsiktaniqey aw aptsiwta, ispi um nñiwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God eñem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amuñaq'ō, pu nānap lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ō, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ō, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ō. ¹⁰ Nihqe um God Itahutuyqawhqw ay itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwini, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas gaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nō pañqaqwa: Ason sinom Mañat as nñiwhqat ōqalanihqat pañqaqwaniqw pam sūanta. Pay nam pam kāhakiwuy makiwini. Pay nam sinom put-sa hapi suan anañwtalwuwuni'taqat, pu sus'ōqalanihqat pañqaqwe', put kaptisitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ō. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu ōveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātūwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqaqwa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptisilwa, piw pas hihtalwa. Puma hapi-sa ōqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālōyōm tayyuñqam pañqaqwa: Pas antsaa. Noqw ima sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom tamōtshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

6

The Seals

¹ Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy ūmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um pewnen yōrikni. ² Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtaqa awtat yawta. Noqw haqawa put moñwihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy áñwutimani. ³ Pu Maña añk piw tuvoylat tsikaqw, pahsat pu mohti'maqat añknihqā himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yōrikni, kita. ⁴ Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtaqa koyanisqatsit aw tūlalayniqey ōqalmakiwa. Noqw sinom nāqōyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵ Pu pam payhkomuytiqat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu amuñknihqā himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yōrikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sōqōmkawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa hihta pututuwanpit yawta. ⁶ Noqw nu navotq, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuhsonñaqw hakiy tōnaat pañqawu: Pay sōhōvosi sūp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kawaysōhōvosi payhp tuwani pakwt sivat

hikhay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, òvat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷ Noqw pam nālōqtiqa tuvoylat tsikaqw, pu imuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nālōq epnihqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yōrikni, pam kita. ⁸ Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa Mokiwu yan mātsiwa. Noqw Maski put ank hinma. Noqw tūwaqatsi nālōvo tukiwyuñqat amuñaqw sūk aw òqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qōqyani, pu tsōñawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvosiptuy akw'a. ⁹ Pu pam tsivotnihqat tuvoylat tsikaqw, nu yorikq pi kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit atpipaq hakimuy hikwsiam tañawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep nīniwya; puma hihta pas suyan navoti'yuñqey qatuhtuskahkañw yuaatotaqe òviy'o. ¹⁰ Noqw puma a'nō hiñqawqae pañqawqa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'uñway ep hinwat yūkuni. Amumi um nāoyniqey hisat panhtini, Tutuyqawhqa Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹ Noqw puma sohsoyam qōtsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsuñwni'yuñwniqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuñwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qōyaniwyaniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹² Noqw nu tātayhq, pam návanihqat tuvoylat hōtaqw, pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw tāwa anaha'mōtsaput an qōmviti. Noqw mūyaw uñwat an pālañwputi. ¹³ Noqw tokpelat añqw sōtu tūwaqatsit aw lōhōhōtiva, sipaltsokit pōlōat pay lāke', qa kwañwiti, wukohukwvaqw lōhōkñwuqat pan'i. ¹⁴ Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pāñaw tutskwa kūyuñqa nahlamhti. ¹⁵ Noqw tūwaqatsit ep pas momñwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momñwit, pu a'nō òqalat pasiwyuñqam, pu tūtuwikt, pu pay qa tūtuwikt, puma sohsoyam tuhtukwit añ haqe' o'wat añ tuhtusōva nauyhtota; ¹⁶ Nihqe tuhtukwit, pu o'wat aw pañqawqa: Uma moñw'atsvewat ep qátuhqat pitsánwayat añqw itamuy tupkayani, pu Mañat itsívuyat añq'ō. ¹⁷ Taq itsívuyat aw wukotalōñva. Noqw ya hak sen put añ kuytani?

7

The 144,000 People of Israel

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nālōyōm hoñvia'yat tūwaqatsit nālōvaq nānan'ivaq hoñkahkañw, tūwaqatsit añ nālōvaq hūkañwuy ahoy ñuy'yuñwa, tūwaqatsit añ qa hūhukniqat òviy'o, pu pātuwaqatsit añqee, pu himutsotskit añ'a. ² Noqw pu piw suhka hoñviaya God taytaqat penhpiyat yawkañw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nālōqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nikañw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nō tsa'lawhqe, ³ Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hīhihta himuqlōta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaqw, pu' pantani. ⁴ Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotiqw nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumiyantiqe tsañe'sikip sunat-nikañw añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵ It Judat añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶ Pu Aser añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya,

⁷ Pu Simeon anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸ Pu Zabulon anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam moñw'atsvewat-nikañw pu Mañat atpip hōñi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsokmuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy, pu himuñam'iwtaqamuy-nikañw, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy-nikañw, pu nanāp lavaymakiway'yunqamuy amuñaq'ō. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkañw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuñwa; ¹⁰ Nihqe a'nō hiñqaqwaqe pañqawa: Kwakwhay God aw itahyantaqa moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹ Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, pu wūwuyomu, pu nālōyōm hihtu tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiqe, God pas hihtalawaqe ¹² Pañqawa: Pas antsa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'ōqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³ Noqw suhka wuy inumi pañqawu: Ya ima qōtsat yuws'i'yunqam hákimu? Ya puma háqawya? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqawu: Ima hapi qaan'ewakw kánavotpit anqw nōña; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mañat uñwáyat akw put qōtsatota. ¹⁵ Paniqw ōviy puma God moñw'atsvewayat atpip hōñi; nihqe nāqavo, tälö', pu mimhikqat añ kīyat ep put eñem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátuni. ¹⁶ Soon puma pāpu tsōñso'ni, piw pānakso'ni. Soon pumuy amumi tōñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nāsave qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniqw ōviy'ō. Nen pāhut hakiy taytoynañwuqat nōñañataqat añ tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōñani.

8

The Seventh Seal

¹ Noqw pam tsāne'nihqat tuvoylat tsikaq, pahsat ōveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ² Noqw nu yorikq tsāne'nihqam hoñvia'yat God atpip hōñi. Noqw puma tsāne' tōtōqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwanwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat anqw yukiwqhát qōqōhpit yawkañwo. Noqw himu kwanwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtaqat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat anqw yukiwqhát aqw put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwanwáhovaqtuqat kwītsiñwuat hoñviayat māyat anqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ namiqwriwkañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsoqpit anqw tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tōtōqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noqw ima tsáne'nihqam hoñvia'yat tsáne' tötöqpit himuy'yuñqam pahsat töqtotiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya töqti. Noqw pahsat pu lömowa-niqw pu qóhi uñwat enañ namiqwriwtaqa mātaktiqe, tūwaqatsit aw maspiwa. Noqw tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sūkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy saksátusaqa taqti. ⁸ Pu añknihqá hoñviaya töqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pātuwaqatsit aqw tūwiwa, uwiwitikañwo. Noqw pātuwaqatsit pahyp oyit añqw sūkw oyit pahsaqhaqam úñwaniwhitiqey anhti. ⁹ Noqw hihtu pāvaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa. Pu pākihu payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepnihqá hoñviaya töqti. Noqw wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa ðñaqw löhö; nihqe mūmunañwtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqat añ yēva, pu pāhut nōnantotaqat añ'a. ¹¹ Noqw söhu A'nō Tsívo yan mātsiwa. Noqw pāvahu payhp oyit añqw sūp oyit pahsaq a'nō tsiptoti. Noqw kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nō tsívoniqw ðviy'o. ¹² Pu nālōq epnihqá hoñviaya töqti. Noqw pahsat pu tāwa híhin qa nāsamiq pitsiwtáqa hinhtiqa qatalawwa, pu mūyawu píwu, pu sōtuu. Noqw ðviy puma híhin qa nāsamiq pitsiwyuñqa qa tālawvaya. Noqw talō' tāla qa pas nāsamiq pahsavo qa tāla, pu tókilat píw pay anta. ¹³ Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya ðvaqe pūyawmakañw a'nō hiñqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tūwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nāto töqtini.

9

¹ Pahsat pu tsívoťnihqá hoñviaya töqti. Noqw pu söhu ðñaqw tūwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami koysöt pas qa toñtaqat aqw hōtahpi put aw taviwa. ² Noqw pam koysöt qatoñtaqat aqw hōta. Noqw pahsat put añqw kwitsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysöñaqaw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwitsiñwuy akw tāwa sūmawuy enañ qātalawwa. ³ Noqw kwitsiñwuy añqw tötölt nōñakqe tūwaqatsit añ kúrukma. Nihqe puma ðqalmakiwya, putskohmokyunqamuy amún sinmuy tūhototaniqe ðviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tūsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy pūmuy-sa puma tūhototani. ⁵ Noqw pay puma sinmuy qa qōqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mūmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw putskohmoktaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuqat, pay pan tūtuyuni, hakiy múaq'ö. ⁶ Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷ Noqw kawāyom kihpoknik hin hinyuññwuniqw, pan tötölt hinyuñwni. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwni. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuñwni. ⁸ Pu puma momoymuy amún hōmi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuñwni. ⁹ Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave pūhikni'yuñwni. Noqw pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwhqamuy kawaymuy kipókkarētamuy lölökinakahkañw, kihpokqat an söykitani. ¹⁰ Pu puma putskohmokyunqamuy amún suruy'yuñwni, nihqe suruve howi'yuñwni. Nihqe puma tsivot mūmuyawhtuy añ sinmuy mumu'yaniqey makiway'yuñwni. ¹¹ Noqw hak koysöt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi moñw'iwatani. Noqw pam hak Hebrew-sinmuy amuhkwa Abaddon yan mātsiwni, nikañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹² Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noqw meh, nāt

hapi piw lōsni. ¹³ Pahsat pu nāvaynihqa hoñviaya tōqti. Noqw God atpip kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit sikavalasivat añqw yukiwtaqa nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawhq nu navota. ¹⁴ Noqw pam nāvaynihqat hoñviayat tōtōqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñvia'yatuy sómiwtaqamuy ñahni. ¹⁵ Noqw ima nālōyōm hoñvia'yat ñahiwyā. Puma put tuwanit, talōñnit, mūyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy qōqyaniqe ñviy'ō. ¹⁶ Noqw kawaymuy aqwyāqam sūmiyaqe pas hihsakip kurs sōmorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷ Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyorī: Ima pumuy epeq tsokiywuñqam ūwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavanyuñwa, pu hihta owat jacinth antaqa, pu sikapik'owat antaqa. Noqw kawayom tōhohtuy an qōtōy'yuñwa. Noqw moañaqw ūwiñw, pu kwitsiñw, pu sikapik'owa a'nō muki nōñanta. ¹⁸ Noqw imuy payhkomuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa, it qōhit, pu kwitsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹ Puma moañaqw ñqalay'yuñqw ñviy'ō, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsūtsu'tuy anyuñwa, nihqe qōtōy'yuñqe, put akw hakiy tūhototañwu. ²⁰ Pu ahpīy sinom it yan tūyat akw qa sūlawhtiqaq hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas pāpu nāp yukiwhput aw nāwakintiwisa, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qōtsāsivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiwyuñqat aw puma nāwakintiwisa, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ō, kurs hin nanaptaniq'ō, piw kurs hin nankwusaniq'ō. ²¹ Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsilalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwyaniqeyu.

10

The Angel and the Little Scroll

¹ Pu nu piw sukw hoñviayat a'nō ñqalay'taqat aw yori. Pam ōmawuy yuwsī'kañw tañqawunut akw qōtōsomiwkañw ññaqaw hāwi, tutuvenit pūrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat ūwiñwuy wupa'leletaqt panta. ² Noqw pam putvaqw kuhkuw akw pātuwaqatsit aqw wuhku, pu suyvaqw tutskwat aw'i. ³ Pu wukotohowuy hōykuqat an a'nō hiñqawu. Noqw put hiñqawhq, pahsat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴ Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat ññaqaw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵ Pahsat pu i' hoñviaya ura nu tuwaqw, pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ōmiq may Itat, ⁶ Pas qaōwīlvayhtiqa, pas soon pāpu sōwumiqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas setsep qātuhqat sohsok hihta yūkuhqat aw'i, ñveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pātuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yūkuhqata. ⁷ Noqw tsāne'nihqat hoñviayat tōqtiqat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyaat as tupkiwtaqa aw antsaniwñi, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqaq pan'i. ⁸ Noqw nu hakiy ññaqaw tōnayāt navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoat pūruk'iwtaqat yawtaqat put añqw kwūsuni. ⁹ Noqw ñviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoat māqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwūsuu, nen um sōwani. Pam soon uhponoy qa a'nō tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwāñwñi.

¹⁰ Noqw òviy nu put māyat ańqw tutuvenhoyat kwúsuhqe put sowa. Noqw antsa imoañaqw momospalat an kwańwti. Nikańw panis nuy put sowaqw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹ Noqw pam inumi pańqawu: Pay um nāt piw pas hihihituy sinmuy amumi yuaatani, pu ańqe' nanāpwatuy sinoiwyuńqamuy amumi, pu lavaymakiway'yuńqamuy, pu pas momńwtituy.

11

The Two Witnesses

¹ Pahsat pu inumi tuwanpi natōnpit antaqa tawiwa. Noqw hońviaya inumi pańqawu: Um wunuptut, God Kiyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nanawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikańw it kihut ihkaqe nõyakiwtaqat pay um qa énańni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma lõp sunat ańqw lõq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptsitiwhqat aw wukukutotani. ³ Noqw nu lõqumuy inuńem yuaataqamuy óqalmaqani. Noqw puma (1260) sūp sōmorit-nikańw ańqw pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat talat añ yuaatani, anaha'mótsaput yuwsí'kańwo. ⁴ Ima hapi lõyõm olive-tsokit, pu wińqõhit tsotsókimat tūwaqatsit aw Tutuyqawhqtat atpip wúnuhqamu. ⁵ Noqw ason hak pumuy hintsanniqey antiniqw, pahsat pu pumuy moañaqw ūwińw yámake', hakiy nĩnamantani. Noqw òviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan nĩniwmantani. ⁶ Ima hapi yõyańwuy ahoy ñuy'taniqey óqalat pasiwtańiqw, òviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahsavo qa yokvani. Pu pāvahut aw óqalat pasiwtańiqey put únwat yúkumantani; pu hihihita tūyat akw sinmuy okiwsahsanniqey óqalay'tani, hihsakis panhtiniqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaataniqey yukuqw, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqa koysõt qatońtaqat ańqw yámake', pumuy amumi kihpokni; nen áńwute' pumuy nĩnani. ⁸ Noqw pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noqw hakim Hikwsit añ tunatyay'yuńqam put kitsókit Sodom-nikańw pu Egypt yan tuńwáya. Ura pep hapi Itahtutuyqawhqa nĩniwa, nahoylehtsit ep'e. ⁹ Noqw sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam, pu hihihitu himuńam, pu nanāp lavaymakiway'yuńqam, pu nanāpwat sinoiwtaqam pāyis-nikańw ańqw nāsamiq pahsavo talat añ tokoyamuy mokput aw tayyuńwni; nen hakiy pumuy tūamniqw qa nānakwhani. ¹⁰ Noqw ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima lõyõm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'õ. ¹¹ Noqw ahpuy pāyis-nikańw ańqw nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God ańqw Hikwsí hakiy taytoyanańwuqa pumuy amuhsonmi pake', pumuy wunuptsinani. Noqw amumi tayyuńqam tsātsawnani. ¹² Noqw nu navotq, hak òñaqw pumuy lavay'ayatuy amumi a'nõ pańqawu: Uma peqw wupni, kita. Noqw puma hakiy tónayat navotqe, òmawuy aqw òmiq wūvi, tuwqamat amumi tayyuńq'õ. ¹³ Noqw pahsat tutskwa a'nõ tayayayku. Noqw wuhkokitsoki pakwút-sikip tukiwhput ańqw sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahu. Noqw sinom tsāne'sikip sōmorit pahsa'nihqam sūlwahti. Noqw akwsinwyaqam tsātsawnaqey, òveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴ It hapi akw lõs kānavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuńknihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵ Pu i' tsāne'nihqā hońviaya tōqti. Noqw pahsat pu òveqatsit ep mowawatiwhq hakim pańqawu: Itahtutuyqawhqa, hakiy mońw'asnaqey amum

yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvaqe, sutsep aqwhaqami moñwiwtani. ¹⁶ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiqe, put pas hihtatotaqe, ¹⁷ Pañqawa: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'ōqaltutuyqawhqa, pu'-nikañw, pay hisatnikañw, pu nātoniqa, Um qaan'ewakw uh'ōqalay mahtaknat moñwqatuptuqw ōviy'o. ¹⁸ Noqw hīhihtu sinom itsívutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yúkuniqat aw pitu. Pu um uhlavay'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu uñ kaptsi'yuñqamuyu, añ sōqavuñwsinmuy-nikañw pu pavansinmuyu. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hoyalayañwuqamuy um tuwat hoyalani. ¹⁹ Noqw ōve God kiyat aw hōtsīlti. Noqw kiyat ahsolve tatañpi God tutavoyat añqw tañawtaqa mātaki. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayoqw lemowa yokva.

12

The Woman and the Dragon

¹ Noqw pahsat pu tokpelat añ a'nō hihta tuawi'taqa mātaki. Hak wuhti tāwat yuwsī'ta; noqw mūyaw kukyat atpikaqe pakīwta; noqw qōtōveq wihkayat añqe' pakwt lōq sihkay'taqa sōtu kwapya. ² Noqw pam nō'yiwta; nihqe tihtaniqey tūtuynaqe, a'nō pakmumuya. ³ Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat añ mātaki-himu qaan'eway palalōlōqañw'eway'o. Pam tsañe' qōtō'kañw pakwt ālay'ta; noqw qōqtōyat añqe' tsañe' wihka kwapya. ⁴ Noqw suruat tokpelat añqe' sōtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lāñaknaqe, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalōlōqañwu wuhtit pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sōwaniqe ōviy'o. ⁵ Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat ōmi God aw wīkiwa, put moñw'asweyayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw moñwiwtaniqat pan put eñem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsīwhpumihaqami wāya, pep God put eñem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sōmorit añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw ōve nāqōyta; Michael hoñviaymuy amumum palalōlōqañwuy aw nāyawī; noqw palalōlōqañwuy amum hoñviaymat nāyawī. ⁸ Nikañw puma qa āñwutota; piw qa haqam ōveqatsit ep amuñem qenitiwa. ⁹ Noqw wukolōlōqañw ōñaqw tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsiwa, pu Satan piwu. Pam hisat-tsua yan piw tūñwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinmuy amumi yēlawu. Noqw pam-niqw, pu hoñviaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tōnayāt ōvaqe navotq, a'nō pañqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay añwutaqe, moñwiwkañw ōqalay'taqey mātakta. Nihqe pam Christ asniy ōqalmaqat, put moñwtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tōkilnawit God Itahtutuyqawhqa aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Mañat unwāyat akw-nikañw, pu hin navoti'yuñqey yuaato-taqey akw put āñwutota. Nihqe puma qatsiy qa kahkawnayat, so'niqey suhta'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini ōveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit añ-nikañw, pu pātuwaqatsit añqe' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsívuiwkañw umumi hāwi, suyan pi hih-savo eñem pētiqwe navoti'taqe ōviy'o. ¹³ Noqw wukolōlōqañw tūwaqatsit aw tūwiwhqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tihtaqaqat wuhtit aw kikihpok-tiva. ¹⁴ Noqw wuhti lōqmuy himumasayat makiwa, wukokwahut masayat añ'i, pam lōlōqañwuy apyewe haqami qayēsīwhpumi eñem qeniwtatqat aw

pūyaltiniqe ðviy'o. Noqw payhkomuy-nikañw añqw nāsamiq yahsañwuy pah-savo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahasat pu lölöqañwuy moañaq pāhu nōñañayku, pāyut an'i, wuhtit paðyninaniqe ðviy'o. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paañwaniqe hötsiltiqe, pāhut lölöqañwuy moañaq nōñakqat sohsok hīko. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw ðviy lölöqañw wuhtit aw tuyvanaqe a'nō itsivutiqe, añqw ahpiynihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyat añ hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñen hihta hinhtiqaq nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

13

The Two Beasts

¹ Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunukañw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit añqw yámakto; tsañe' qötöy'kañw pakwt ālay'ta. Noqw āalayt añqe' pakwt pas moñwit wihkaat söñniwuyñwa. Noqw qötöyat añ tuñwni God qa kaptsiwuyñqa pey'yuñwa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tóhuwuy pívintot anta, pu hōnawuy kukyat antaqaq kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqaq moay'ta. Noqw lölöqañw öqalay put maqa, pu moñwqeniyyu, añ ahsupoq nuhtumi moñw'iwntaniqat ðviy'o. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qötöy aqw pam hihta akw tūhotiwheq sumataq pam mokni. Nikañw pay pam qa makt, haqe' tūhoiwaqey añ qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kātayyuñwa. ⁴ Noqw lölöqañw it pohkot öqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalawaqe pañqaqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw öqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nō hihta kwiviyyuaativa; piw God aqw qalomáyuativa. Noqw pam löp sunat añqw löq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ nuhtumi moñw'iwntaniqat pan put eñem yukiwa. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tuñwniyat aqw a'nō hiñqawlawu, pu kīyat aqw'a, pu öveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy áñwutaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwaqamuy amumi moñw'iwntaniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nānawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsítutuveniyat añ pey'yuñqw, puma put qa aw nānawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukiwñqat ephaqam pay nīniwniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy nīnaqa piw tuwat sipwuvahpit akw sūlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwñi'yuñwe', qa nañ'ekni'yuñwni. ¹¹ Pu piw nu sukw pohkot antaqaq tuwaqaw, pam tūwaqatsit añqw yámakto. Noqw pam mañat an löq ālay'ta; nihqe wukolölöqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot öqalayt sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat pohkot aw nānawakna, ura as mokniyawakw tūhotiwht, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³ Noqw pam qaan'ewakw hihta kātataypit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw üwiñwuy hawnañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kātataypit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy ünatotoyna; nihqe pumuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwñqat yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tūhotiwkañw pay

qátuhqat put an'i. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwhput qatsit máqa. Noqw òviy it hihta pohkot an yukiwhpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwhput aw qa nānawaknaqamuy qòqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu añ sòqavuñwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu añ òokiwayaqam, añ tütuwikt pu qa tütuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwyaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e, sen qalpeq'a. ¹⁷ Noqw òviy soon hak hihta túini, piw húyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸ Taay, uma aw wūwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

14

The Song of the Redeemed

¹ Pu nu yorikq pi Maña tsomot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nālòp sihkay'tasikip sòmorit pahsa'nihqam pep put amum hòñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ² Noqw hakiy tōnaat ònaqw tòqtiqw nu navota. Pas mūmunañwtuy an tōki'ta, pu pas a'nò umhtaqat pan'i. Noqw lēlenyaqam sivatonlenay añ lēlenyaqw nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālòqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wūwukwmuy amutpipo. Noqw put tawit pas soon hak tawivani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālòq sihkay'tasikip sòmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tuiwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe òviy qa hisat tokoy hovalaya. Ima Mañat haqaminiqw ankiyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nahtuñaqw mohti God sinomatiniqat òviy'o, pu Mañat sinomatiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi sūlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw òviy'o.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw suk w hoñviayat òva pūyawmaq w tuwa. Pam lomatuawit gaso'taqat pasiwkañw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuy, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuy, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nò tsa'timaqe pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñwni. Taq pam nahtuñem hin yúkuniqat aw pitsíwiwta. Uma God òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñañatotaqat yúkuhqat aw naokiwhtotani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya anknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpul! Kitsóki Babylon sahpul! Taq sohsoyam nanāp wat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qahopiye. Nihqe òviy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsívuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nò pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsívuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsívuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkuyiwhqat añq'ò. Noqw puma qòhit-nikañw pu sikatòvu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriyuñqamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipo. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaqw, kw'itsiñw'am òmiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tälò, pu tókilat añ'a.

¹² Noqw òviy God sinomat put tutavoyat an hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwni'yuñqey qa nan'eknayani. ¹³ Noqw nu navotq hak òñaqw inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawhقات aw yankahkañw sóiwmaqam hahlayhpit epyani. Ówi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy anqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwni pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqw nu òmawuy qòtsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyat antaqa òmawuy ep tsokiwta, sikavalasivat anqw yukiwhput wihkat akw qòtòsomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nò qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kíyat anqw yámakqe, òmawuy ep tsokiwtaqat aw a'nò pañqawu: Um uhtsaqanhpiy akw tsahqani, nen hòqni; ispi pay hòqsatiq'ò. Pi túwaqatsit ep natwani pás tukwsiwta. ¹⁶ Noqw i' hak òmawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpiy akw túwaqatsit ep natwanit tsahqa. Noqw túwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya òveqatsit ep God kíyat anqw yámakqe, piw a'nò qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qòhit aw òqalat pasiwtaqa kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit anqw yama. Nihqe pam tsaqanhpi'taqat aw a'nò pañqawu: Um uhtsaqanhpiy a'nò qalay'taqat akw tsahqani. Nen um túwaqatsit ep ovauyit pölöyat tsovalani. Pi òvaat pás kwañw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya túwaqatsit aw tsaqanhpiy akw tsahqaqat panhtiqe, túwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qölöt qaan'ewakw yahsaqoq God itsívuyat tuawi'taqat aqw put maspa. Pep hapi òvat pálayat òviy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqw pep òvat aqw wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pálaat únwaniwhitiqe anqw nõñakqe, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavo pāti, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavo.

15

The Angels with the Last Plagues

¹ Pu piw nu sukw hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nò hihtaniqat òmi tuwa. Tsáne'nihqam hoñvia'yat tsáne' kānanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsívuat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqaq úwiñwuy enañ namiqwrwriwtaqat aw yori. Noqw hakim patuphat qalavaqe hòñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw áñwutota, pu put an yukiwhputa, pu tuvoylayata, pu túñwniyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God anqw sivatonenat mákiwyaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses táwiyat tátaawlalwa, pu Mañat táwiyata; nihqe pañqaqwa: Pas uhtutmala qaan'ewakw kähinyuñwa, God Sus'òqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqaw hihihituy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam un qa kaptsi'tani, Tutuyqawhqa? Sen hak uhnatñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nála qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom òkiwkañw utpip nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqw pam susmataq'a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq, pi mötsápki God pep ki'taqat tuawi'taqá òveqatsit ep'e. Noqw kíhut ep yúpaq haqam pas Aantsawat áw hòtsilti. ⁶ Noqw tsáne'nihqam hoñvia'yat pañqw nõña, tsáne' kānanvotpit yankahkañwo; pas suhqòtsat tusaqtontsatsaqmòtsaput anqw yukiwyuñqat yuws'i'kahkañw, kwekwéwhpit sikavalasivat anqw yukiwyuñqat tawitsqay an kwewyuñwa. ⁷ Noqw nálóqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka imuy tsáne'nihqamuy hoñvia'yatuy nānan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuyit sikavalasivat anqw yukiwhqat pumuy huyta. Put anqw aqwhaqami sutsep

gátuhqat, God itsívuat opom'iwyuñwa. ⁸Noqw haqam pas Aantsawat kihut ep kwítsiñw ohpo, God lolmat tálawnwayat, pu òqalayát anq'ò. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kihut aw pákini, pas ason tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe'sikipwat kánanvotpit hintsatskaqey yukuyaniqat pahsavoo.

16

The Bowls of God's Wrath

¹Noqw hak kihut pas Aantsawat anqw tsáñe' hoñvia'yatuy amumi a'nò pañqawhq nu navota. Yupavé, uma túwaqatsit aw God itsívuyat kuyap-kuyiwyuñqat wútayani, kita. ²Noqw mohti'maqa nakwsuqe túwaqatsit aw kuyapkuuyi wúta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkanw, put an himu yukiw'hpút aw nánawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nõña. ³Pu hoñviaya añknihqqa pátuwaqatsit aqw kuyapkuuyi wúta. Noqw pahsat pu páhu hakiy mokput unwáyat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pátuwaqatsit anqe' soa. ⁴Pu amuñknihqqa hoñviaya háhaqe' múnat, pu páhu nõñantaqat añ kuyapkuuyi wútaqw pam únwaniwhiti. ⁵Noqw nu navotq hoñviaya páhut aw òqalay'taqa pañqawu: Um súanta Tutuyqawhqa, pu'nihqqa, pu hísatnihqqa, pu nátoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶Puma pí uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy unwáyamuy munvanaya. Noqw um pumuy unwat hikwna, ispi puma put hihkay'yuñq'ò. ⁷Pu nu piw suk w navotq pam kwañwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit anqw pañqawu: Pas antsa'a, God Sus'òqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yukima. ⁸Pu i' nālòq epnihqqa hoñviaya táwat aw kuyapkuuyi wútaqe enem pan yukuqw pam úwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹Noqw sinom qaan'ewakw tóñit akw taqtotiqe, God iit kánanvotpit aw òqalat pasiwtaqat nánap hin sasviya. Nihqe puma tunatyay anqw qa lasyat, piw nāt God qa kaptsitota. ¹⁰Noqw pu tsivot epnihqqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuuyi wúta. Noqw moñwtunatyay at qómseekma. Noqw sinom hihta akw a'nò tütuyhtotiqe lēñiy mótstota. ¹¹Nihqe puma òveqatsit ep God nánap hin sasviya, amuhpa' uya a'nò tütuyhq òviy'o; nīkañw hihta hintsakpiy anqw qa lasya. ¹²Noqw navay epnihqqa hoñviaya wukovayut Euphrates aqw kuyapkuuyi wuhtaqw, páyu láki. Noqw hòpaq momñwituy amuñem kurs pòhtiwa. ¹³Noqw nu tuwaqw, pahyom tuyoy'eway híhikwsim pávaqwtuy amunyuñqam imuy moayamuy anqw nõña-it wukolólòqañwuy moayat anq'ò, pu it himuvohkot moayat anq'ò, pu i' hak God lavay'yaatnihqey atsáy'taqat moayat anqw píwu. ¹⁴Ima hapi nukpanhihikwsimu. Noqw puma híhihta kátatayhpit hintsaktivayage, ahsupoq túwaqatsit añ momñwituy amuhpa' nankwusaqe haqami tuwvòhtayaniqat òviy tsovalaya, Sus'òqalat God wukotalòñniyat aw pítuq'ò. ¹⁵Meh, nu' hapi uyiñwut an pítoni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsi'kañw pás tunatyawmaqa hahlaypit epni. Taq ka pam qayuwsi'kañw waynumqw, sinom put aw yóriyaqw, put enem haman'ewayni. ¹⁶Noqw híhikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan mátsiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷Pahsat pu tsáñe' epnihqqa hoñviaya súmawuy aw kuyapkuuyi wúta. Noqw òveqatsit ep kihut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat anqw hakiy a'nò tónaat hiñqawhqe pañqawu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸Noqw pahsat mowawatota; pu umhta; pu falwípta; noqw túwaqatsi a'nò tayayayku, pas hisatñahaqawq sinom túwaqatsit añ yesq pañqawq qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹Noqw qaan'ewakw kitsóki páyivo tsiht-sikti. Noqw anqe' híhihtuy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noqw God

wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsívuy wine kūyiwtaqat antaqat put hikwna. ²⁰Noq̄w sohsovik pānaq̄w tutskwa kūyyuñq̄a kurs haqamiya; pu tuhtukwi piwu. ²¹Noq̄w qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ñaqaq̄w lōhō; sohsoy nanāp tsivót-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noq̄w sinom God nānap hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniq̄w ñviy'o.

17

The Great Prostitute

¹Noq̄w ima tsāñe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yūñq̄w, pumuy amuñaq̄w suhka inuminihqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noq̄w God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat eñem hin yúkuniqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki hāhaqe' pāvahut añ qātsi. ²Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwañway'ya. Noq̄w tūwaqatsit añ yesqam soñawnen hōnaqtoti, put amum nākwañway'yaqee. ³Noq̄w nuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaq̄w, hoñviaya haqami qayēwihpumi nuy wīki. Noq̄w nu hakiy wuhtit hihta pālañwput pohkot epeq tsokiwtaqat tuwa. Noq̄w himuvohko pas qalomānanatñwanit akw pēvey'kañw, tsāñe' qōtōy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴Noq̄w wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas pālañwput yuwsī'kañw, pu sikavalasivat, pu a'ñō hihkay'yūñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuwsī'ta; noq̄w kuyapit sikavalasivat añq̄w yukiwhput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añq̄w kūyiwtaqat yawta. ⁵Noq̄w qalpeq tuñwni pey'ta. Noq̄w yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHQA, TOKOY HUHAYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNQAQ. Noq̄w kurs hak put tuñwniyat mātsī'tani. ⁶Noq̄w nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy uñwáyamuy akw hōnaq'iwta, pu Jesus eñem so'qamuy uñwáyamuy akw'a. Noq̄w nu aw yórikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷Noq̄w hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoq̄w pas kātayta? Nu wuhtit hihta tuawi'taqat uñ āawnani, pu i' himuvohko tsāñe' qōtōy'kañw, pakwt ālay'taqa put ikwiwtaqat piwu. ⁸It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam kōysōt qa toñtaqat añq̄w wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aq̄w pákini. Noq̄w tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwyuñqam pohkot aw kātayyūñwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaw Mañat qatsitutuveniyat ep qa pey'yūñqam, pūmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qātuni. ⁹Noq̄w ñviy hak suan wuwni'taqa it aw wūwamantani. I' tsāñe' qōqtō hapi tsāñe' tsotsmo. Noq̄w wuhti pumuy epeq tsokiwta. ¹⁰Puma piw tsāñe'nihqamuy momñwituy tuawi'yūñwa; tsivotnihqam pay súlawhti; noq̄w suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noq̄w ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹Noq̄w i' himovohko, as úranikañw, pay pu' qa háqamnihqa, pam hapi nanalt épeqnihqani. Nihqe pam imuy tsāñe'nihqamuy amuñaq̄w suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aq̄wni. ¹²Noq̄w pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuawi'yūñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa makiwya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iwyuñwniqat pan amuñem yukiwa. ¹³Noq̄w puma sun wuwni'yūñwe' it hihta pohkot ñqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴Noq̄w ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noq̄w pay pam pumuy áñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noq̄w ima put ámumyaqam hapi wáñwayniwyaqamu, namorsti-wyaqamu, nihqe pas ántsay'wisqamu. ¹⁵Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu

it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put aṅqw qatuqw, pam hapi hīhihtuy sinnmuy tuawi'ta, kaysiwhqamuyu, nanāpwatuy hihtuy sīnmuyu, pu nanāpwat lavaymakiway'yuṅqamuyu. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhtaq'ewyani; nen put kiqōtotat, yuwsiyat put aṅqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqt-sokyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaqw puma put tunatayyat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatayy noayani, haqami God lavayiat aṅ ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkokitsókit tuawi'ta, tūwaqatsit aṅ momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

18

The Fall of Babylon

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya òveqatsit aṅqw hawto, a'nō òqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit aṅ suyan tālawva, tālañwayat akw'a. ² Noqw pam a'nō tōnay aṅqe' tsa'timaqe pañqawu: Babylon pas pávannihqa sahpū; Babylon-kitsóki sahpū. Noqw nukpanhihikwsim pep ki'vayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hīhikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuṅqam pīwu. ³ Pi sopkawtaqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wīne akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit aṅ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put kwañwáewhqatsiyat atsviy káhaktoti. ⁴ Pu nu piw hakiy ònaqw tōnayat navotq pañqawu: Uma put aṅqw nōñakni, isinomu; nen uma qaanhtipuyat ep qa ámum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hīhihta aṅ kānanvotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat òveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna. ⁶ Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañ'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpokaqwu, uma eñem put navitañwtotani. ⁷ Ura as pam nāhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw òviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwpeq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw òviy sūkw tāwat ep hīhimu kānavotpit put aw pītuni-tūya, qahahlayhpi, pu tsóñawu. Noqw pam qōhit akw pás tsohtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nō òqala. ⁹ Noqw tūwaqatsit aṅ momñwit put amum nākwañway'yaqam, pu amum hihta nasani'yuṅqam put ep is òhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwitsiñwyat aw taykahkañwo. ¹⁰ Pas okiwhintaqw tsātsawnaniqe, yāvaqw hoñkahkañw pañqaqwani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsóki Babylon! Um sūs tāwat aṅqe' qōniltiqat ep pay kiqōti. ¹¹ Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pāpu qa hak pumuy huhyanpiyamuy túniqw òviy'ò. ¹² Puma iit hihta huhyaya: Sikavalasivata, qōtsásivata, o'wat a'nō hihkay'yuṅqata, pu pearls, pu tusaqtontsatsakwmótsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmótsaputa, pu wishóptsatsakwmótsaputa, pu palatsatsakwmótsaputa, pu sohsok hihta kwañwáhovaqtuqat kokhota, pu sohsok hihta ivoryt aṅqw yukiyuṅqata, pu sohsok hihta a'nō hihkay'yuṅqat kohot aṅqw yukiyuṅqata, pu sikasivata, pu pay sīvata, pu marble owat aṅ'ò, ¹³ Pu cinnamon, pu hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu kwañwáhovaqtuqat tataqtsókiwhqata, pu wine, pu wi hkuyita, pu a'nō pinput ñumnita, pu sōhōvosita, pu wāwakastuyu, kanelmuyu, pu kawaymuyu, pu karētamuyu, pu tūtuwiktuyu, pu sinnmuy qatsiyamuyu. ¹⁴ Ura as um sohsok

it hihta ep nāhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohsoy tūwaya. Noqw sohsoy himu nukñwa, pu lolma ūñaq w ahpiyya. Noqw soon um pāpu pūvut pan-taqat tūwani. ¹⁵ Noqw it huhyayaqam put wuhtit atsviy kāhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yāvahaqaw hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nō hiñqawqat, ¹⁶ Pañqawqani: Is ohi, is ohi, um gaan'ewakw wuhkokit-soki! Ura as um suphiñput tusaqtontsatsakwmōtsaput, pu palasakwawsat, pu pas pālāñwput yuwsi'tañwu, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuwsi'ta. ¹⁷ Noqw sūs tāwat anqe' qōniltiqat ep i' kahahkimu gaan'ewakw sūlawhti. Noqw sohsoyam pākihut anqe' momñwit, pu pākihut akw yaktañwuqam, pu pākihut tumalay'yuñqam, pu hihsa'nihqam pāvaqe nānahoy huhyayaqam yāvaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw kwitsiñwyat tutwaqe sākmaqe pañqawqwa: Ya haqam wuhkok-itsoki it gaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe puma qōtōmi qōat tsalakinkahkañw, sākkiwtaqe tsaykikahkañw a'nō hiñqawqat pañqawqwa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam gaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, ōviy sohsoyam pāvaqe pākihut akw hintsatskaqam put atsviy kāhak'iwwisā. Noqw sūs tāwat anqe' qōniltiqat ep pam kīqōti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, ōveqatsit ep yesqamu, God sīnomatu, piw put lavay'aymatu; pi God umuñem put aw nāoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nō hoñwi owat wuko-matat antaqat kwusut, pātuwaqatsit aqw put tūva pañqawkañwo: Yan hapi gaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon tūviwni; nen pas qa nātuwiwni. ²² Noqw sivatōnlenat añ lēlenyaqamuy tōkiam soon pāpu uhsonve nanaptiwni, um Babylon-kitsōki; pu tātawlalwaqamuy tōnaam soon nanaptiwni, pu muriñput lēnat añ lēlenyaqamuyu, pu sivatōtōppit añ lēlenyaqamuyu. Piw soon hak tumaltuwi'taqā pay nāp hihta tuwi'taqā pāpu uhsonve nātuwiwni. Piw soon pāpu uhsonve hisat haqam nūmantotani. ²³ Piw wihqōhi soon pāpu hisat qōhi'yuñwini. Pu mōōnāñwuy, pu mō'wit tōnaam soon pāpu uhsonve nanap-tiwni. Pi um powaqat an sopkawaqamuy sinmuy tuhisat akw ūnatoynaqw, uñaqw huhyayaqam tūwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwāam nātuwiwa, pu God sīnomuyatuy uñwāamu, pu sohsokmuy tūwaqatsit ep hakimuy qōyayamuy uñwāamu.

19

¹ Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwhqam ōveqatsit añ a'nō hiñqawqawe pañqawqwa: Alleluia! Kwakwhay God Itahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hīmuu, ōviy itam uñ kaptsi'lalwa. Um-sa nāla ōqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yūkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhyaqat gaan'ewakw hinhitqat enem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw tūwaqatsit ep sinmuy qalomāhinsanhqat énem; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw nāoya. ³ Pu piw puma pañqawqwa: Alleluia! Noqw put kwitsiñw'at sūs ōmiq wunuptu. ⁴ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qātuhqat pas hihtatotaqe pañqawqwa: Pas antsaā, Alleluia!

The Wedding Feast of the Lamb

⁵ Noqw moñw'atsvewat anqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God Itahtutuyqawhqaqay tayawnayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yuñqamu, añ sōqavuiñwsinomu, pu pavansinomu. ⁶ Noqw nu navotq pas hakimuy gaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tōtōqa, haqe' pāhu sōykitotaqat

pan'i, pu pavan a'nö úmukqat pan'i, noq w pañqawwa: Alleluia! Pi God Sus'öqaltutuyqawhqa hapi moñw'iwta. ⁷ Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaqam hahlayyani; nen pas kaptisitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniqat aw pitu. Noq w nōmaatniqa pās moñwvasiwta. ⁸ Nihqe pam tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuws'i'taniqat pan put eñem yukiwa; pi tusaqtontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy súantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹ Noq w hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataq w put ep nōviwhqat aw tūtsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsa. ¹⁰ Noq w nu kukmiq nātuvat, as put pas hihtataniq w, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umún God eñem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yuñqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yuñqam God lavay'aymuyatuy amún God Hikwsiyat akw tuyqawiyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹ Noq w ōmi hōtsíltiq w, nu qōtsákawayot aw yori. Noq w aq w tsokiwmaqa Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan mātsiwa. Nihqe pam suan hihta añ wūwañwu, pi w suan kihpokñwu. ¹² Noq w pōsiat ūwiñwuy anta; noq w qōtōyat añqe' wūhaq wihka kwapy. Noq w pam tuñwniy akw tuvoylaitaq w, qa hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³ Noq w pam usimnit uñwat akw mórokput yuws'i'ta. Nihqe pam God Lavayiata yan mātsiwa. ¹⁴ Noq w tuwvōh'aymat qōtsákawaymuy añ tsokiwkahkañw ñaqa w put añkya tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuws'i'kahkañwo. ¹⁵ Noq w moañaq w sipwuvahpi a'nö qalay'taqa yayma. Noq w put akw pam hihihituy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñwkokhot akw amumi moñw'iwatani. Pi pam hapi Sus'öqalat God nuhtsel'ewakw itsívuyat sinmuy amuñem na'sastani, hak haqam ōvat mumtse', pālayat na'sastañwuqat pan'i. ¹⁶ Noq w pam usimniy añ-nikañw pu qahsiy añ tuñwniy pēni'taq w yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MOÑW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQA. ¹⁷ Noq w nu suk w hoñviayat tuwaq w, tāvit ep wunu. Nihqe pam a'nö tōnay añqe' tsahsa'lawhqe, ōva sohsokmuy masay'yuñqamuy pūyawnumyaqamuy amumi pañqawu: Uma paw tsovawmaq w, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸ Noq w uma añ pas momñwituy tokoyamuy nōñōsani, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuy, pu añ a'nö ō'qaltuy tokoyamuy, pu kawaymuy tokoyamuy, añ qa tūtuwiktuy, pu tūtuwiktuy, añ sōqavuhñsinmuy, pu pas pávansinmuy. ¹⁹ Noq w nu yorikq w, i' himuvohko-niq w, pu tūwaqatsit añ pas momñwit-niq w, pu tuwvōh'aymat sūmi tsovalti. Nihqe puma qōtsákawayot epeq tsokiwtaqat, tuwvōh'aymuyatuy enañ amumi kihpokya. ²⁰ Noq w i' himuvohko ñuiwa, pu God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqa piwu. Ura pam it himuvohkot atpip kātatayhpit tumalay'taqe, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiwyuñqamuy ūnatoya pi w put an hihta yukiwhput aw nānawaknaqamuy. Puma nāto taykañw, qōhit patuphaiwtaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat aq w tūwiwa. ²¹ Noq w ahpiy akwsin'wyaqam kawāyot epeq tsokiwtaqat sipwuvahpit put moañaq w yaymaqat akw sūlawhti. Noq w masay'yuñqam tokoyamuy nānasna.

¹ Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam òñaqw hawhqe, koysöt qatoñtaqat aqw hõtahpit, pu wupasivanamiqlölöt yawta. ² Nihqe pam wukolölöqañwuy, pay hisat qátuhqat tsüat, Nukpana, pu Satan yan piw mätsiwhqat núahqe, süp sòmorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³ Nit koysöt qatoñtaqat aqw put tüvat aqw uhta, nit pu ep tuvoylata. Noqw òviy kurs hin pam päpu sinmuy ünatoynani, süp sòmorit yahsañwuy añ kuyvaniqey aw pahsavoo. Nit ason put atsve pam hihsavo mätaviwni. ⁴ Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim añ yëse. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyuñniqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavayiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yunqey ep qöyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwhput qa aw nānawakna; pu qalpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoylatoti. Puma mokiwyu añqw ahoy tātayyaq, süp sòmorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyuñwa. ⁵⁻⁶ Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tātayhqa hahlayhpit epni. Pi mokiwu qa lōs put aw òqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen süp sòmorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyuñwini. Noqw pay ahpiy mímawat so'pum pay ason pas süp sòmorit yahsañwuy sülawhtiniqat pahsavo pay hāk qa yesvani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason süp sòmorit yahsañwu sülawhtiqw, pepeq pu' Satan sivikiñaqw mätaviwe', ⁸ Tüwaqatsit ep nalōnan'ivaqw sinmuy yesqamuy ünatoynani, it Gog añqw sinmuyu, pu Magog añqw sinmuyu; nen pumuy sūmi tsovalaqw, puma God aw nāqöytani. Noqw puma pātuwaqatsit qalavaqe tüwat an qaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ ahsupoq kúrukme', God sinomuyatuy haqam hāk yesqat pónokyani, pu God kitsókuyat put aw unañwayat piwu. Noqw òviy pam òñaqw ūwiñwuy tüve', pumuy taqtsokni. ¹⁰ Pahsat pu Nukpana pumuy ünatoynaniqa ūwiñwuy patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tüviwni, ura i' himuvohko-niqw, pu God lavay'ayaatnihqey atsay'taqa pañsoq tüviwhqat pañsoq'a. Noqw puma sutsép-sa pepeq kánavoti'yunwini, talōñvaqat añ'a, pu mimhikpuaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahsat pu nu qaan'ewakw qōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsokiwtaqata. Noqw put pitsañwayat aypeve tüwaqatsi, pu tokpela haqami hiniwhitqe qa nātuwiwa. ¹² Noqw nu yorikq pi ima so'pum añ sōqavunñsinom, pu pavansinom God atpip hoñi. Noqw tutuveni purumhtoti. Noqw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa qatsitutuveni yan tūñwantiwa. Noqw ima so'pum it wūhak tutuvenit añ hin pey'yunqat put ahpiy hin yukuniwya, hinhaqam hintsatskaqey pan'i. ¹³ Pu pātuwaqatsi put añqe' so'pumuy mätavi; pu mokiwu maskit amum pepeq so'pumuy mätavi. Noqw puma sohsoyam nanāp hin hintsatskaqey ahpiy yukuniwya. ¹⁴ Noqw mokiwuniq w pu maski, puma ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tüwiwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwniat qatsitutuvenit ep qa pey'taqw, pam ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tüwiñwu.

21

The New Heaven and the New Earth

¹ Noqw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu mohtiwa tüwaqatsit haqami tüwayaqw òviy'o. Noqw

pātuwaqatsit pāpu qa háqamo. ² Noqw nu' John, wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat óñaqw God anqw hawtoqw aw tátayi. Noqw pam Jerusalem Púhunihqe yan mátsiwa. Pam mómó'wiqa puwsuñwayniqat aw hin yuwsí'tañwuqat pan sóniwa. ³ Noqw hakiy a'nó tónaat óñaqw pañqawhq nu navota; noqw yan lavayhti: Meh, God kíat sinmuy amumum yanta; noqw pam pumuy amumum qátuni; noqw puma put sinomatni; noqw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen pumuy Tutuyqawhqaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōnani. Pu mokiwu pāpu qa háqamni; pu qahahlayhpi, pu pahki súlawhtini; piw soon haqam pāpu himu túyani, pi hisatqatsi pay túwayaq'ó. ⁵ Noqw i' moñw'atsvewat epeq tsokiwtaqa pañqawu: Meh, nu hapi sohsok hihta púhulawu. Noqw pam inumi pañqawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsaa, pas qa paysoq'a. ⁶ Noqw pam inumi pañqawu: Yúkilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa, pu sohsok hihta aw pās yúkuniqa. Nu pāhut nōñañataqat hakiy taytoynañwuqat pānaqmokiwtaqat paysoq máqani. ⁷ An kuytaqa hapi sohsok hihta makiwni; noqw nu put Tutuyqawhqaatni; noqw pam itini. ⁸ Pu ima an tūmamqasyaqam, pu qatuptsiwni'yūñqam, pu tuyoy'ewakw hinyūñqam, pu tuqwyantotaqam, pu qahopíyesqam, pu tuhisay akw hintsatskaqam, pu nāp yukiwhput aw nāwakintotaqam, pu sohsoyam a'tsat, it qōhit patuphat antaqat tóvu'wat akw uwiwitaqat pañsoq nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kánavotpit kuyapkuyi'yūñqamuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Kurs um pewni. Noqw nu it mó'wit Mañat nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰ Pahsat pu nu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqw, pam haqami qaan'ewakw wupatukwit aqw nuy wíki. Nihqe pepeq pam qaan'ewakw wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat Jerusalem yan mátsiwhqat inumi mahtakna. Pam óñaqw God anqw hawto ¹¹ God lolmat tálawnwayat tálawnway'kañwo. Noqw tálawnwaat hihta owat pas a'nó hihkay'taqat an talqaqsala, it jasper-owat an'i; hihta suyantalqat an suyan tāla. ¹² Noqw kitsóki qaan'ewakw wupatuhpelat akw nōyakiwta. Noqw tuhpelat an pakwt lōq sihkay'tasikip hōtsíwa. Noqw hōtsíwat anqe' pakwt lōq sihkay'taqam hoñvia'yat hōñi. Noqw put an natñwani pey'yūñwa. Nihqe pañ Israel timuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yūñwa. ¹³ Hopkaqe payhk hōtsíwa, pu kwiniñaqe piw payhk hōtsíwa, pu tátōqe payhk hōtsíwa, pu tēveñeqe payhk hōtsíwa. ¹⁴ Noqw wuhkokitsokit aw nōyakiwtaqa tuhkwa pakwt lōq sihkay'taqat qaqatspi'ta. Noqw pumuy an it Mañat ayamuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yūñwa. ¹⁵ Noqw i' hak inumi yuaataqa sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniqe, pu hōhtsiwayata, pu tuhpelat put nōyakni'taqata. ¹⁶ Noqw kitsóki sutsñakiwta, wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat pay súnanta. Noqw pam hopaqat tuwanpiy akw put tuwanta; noqw kurs pam sūp nāsamiq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam tutskwatuwanit tuwanta. Wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu ōmiqwat pay sunyūñwa. ¹⁷ Pu pam tuhpelat kitsókit aw nōyakni'taqat tuwantaqw, kurs pam pakwt-sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuwaniit pahsavo tuhpela. (Hoñviaya sinmuy tuwaniamuy akw put tuwanta.) ¹⁸ Noqw tuhpela jasper-owat anqw yukiwta; noqw kitsóki it sikavalasivat pas kwan'ewakw anqw yukiwta, pas panaptsat an suyan tālat anq'ó. ¹⁹ Noqw kitsókit tuhkwayat

qaqatspiat sohsok hinyuñqat o'wat a'nō hihkay'yuñqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat añqw yukiwta, añknihqā sapphire-owat añq'ō, pu amuñknihqā chalcedony-owat añq'ō, noq̄w pu nālōq epnihqā emerald-owat añq'ō, ²⁰ Noq̄w tsivot epnihqā sardonyx-owat añq'ō, pu navay epnihqā sardius-owat añq'ō, noq̄w tsañe' epnihqā chrysolite-owat añq'ō, noq̄w nanalt epnihqā beryl-owat añq'ō, noq̄w pēve' epnihqā topaz-owat añq'ō, noq̄w pakwt epnihqā chrysoprasus-owat añq'ō, noq̄w peveest epnihqā jacinth-owat añq'ō, noq̄w ōsat epnihqā amethyst-owat añq'ō. ²¹ Noq̄w pakwt lōq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lōq sihkay'taqat hihta pearl añqw yukiwyuñwa. Nanāp utspi sūkw pearl añqw yukiwtañwu. Noq̄w kitsókit ep kitpik pas sikavalasivat kwañw'ewakw añqw yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa. ²² Noq̄w nu ep qa haqam God eñem nāwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'ōqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nāwakintotaqw ōviy'o. ²³ Pu kitsóki pay tāwat qa hakni'ta, piw mūyawuyu, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tālawñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tāla. ²⁴ Noq̄w ima nanāpwat hihtu ayo nōñakqam put talniyat añ hinwisni. Pu tūwaqatsit añ pas momñwit piw kāhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso ōoyyani. ²⁵ Pu pep hōtsiwa tālō pas qa uhtsiltimantani. Noq̄w tōkila pep sūlawni. ²⁶ Noq̄w hīhihtu nanāpwat sinom kāhakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso ōoyyani. ²⁷ Pu pas soon himu hihta itsēhe'tañwuqa pañso pākini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsatañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsitutuveniyat añ tūwniam pey'yuñqam-sa hapi pañso yuñni.

22

¹ Pu hoñviaya kwañw'ewakw mūnat hakiy taytoynañwuqat inumi mah-taknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat añqw mūna, ² Wuhkokitsokit ep kitpik nah-savaqee. Noq̄w mūnat nan'ivaq sipaltsoki akw yēsīwhqa wunu, nihqe pakwt lōq sihkay'ta-sikip alōñōt sipalay'vañwu; noq̄w añsakis mūyawuy ep himuy'vañwu. Noq̄w hīhihtu nanāpwat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa. ³ Noq̄w God hihta aw qa suhtaq'ewniqw, pam pep sūlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wūnuniq'ō. Noq̄w God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴ Pu puma put pitsañwayat aw yorstotani. Noq̄w put tuñwniat pumuy qalkaqe pey'yuñwani. ⁵ Pu pep qa mihikmantani; piw puma wihqōhit pāpu kurs hintsatskani, piw tāwat añqw tālata, pi Tutuyqawhqā God pumuy amumi talni'taniqw ōviy'o. Noq̄w puma aqwhaqami sutsép-sa moñw'iyuñwani.

The Coming of Jesus

⁶ Noq̄w pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noq̄w i' Tutuyqawhqā God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hōna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy āawnaniqata. ⁷ Meh, nu hapi qa sōwunit pītuni, (kita Tutuyqawhqā). Noq̄w i' hapi hak it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni. ⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañw yōriq̄q̄, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq̄ nātuva, put pas hihtataniqee. ⁹ Noq̄w pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwáamu, pu it tutuvenit añ lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yuñqamuy suñwáamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit añ himu nātoniqat pey'taqat qa tupki'tani;

taq pay aw pitsiwtā. ¹¹ Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itséhee itséheeni; pu i' hak súantaqa súantani; pu i' hak qahováriwhpu qahováriwtani. ¹² Noqw meh, nu hapi qa sówunit pítuni (kita Tutuyqawhqa). Noqw nu hapi hihta ahsatit yankañw pítuni; nen sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuhqa; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa. ¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat añ hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yēsīwhqat añqw nōñōsaniqey makiway'yuñwni, pu kitsókit aw hōtsīwhpa' yuñniqeyu. ¹⁵ Pi popkotuy amunyūqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nāp yukīwhput aw nāwakintotaqamu, pu hak atsāt hintsakqey ep hahlayhqa pīwu. ¹⁶ Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, añqe' hāhaqe' inumi tōnawtaqamuy Iit āawnaniqat ōviy'o. Nu hapi David nāata, pu ahpiy tsīyakpu, suyan tālawñway'taqa talsohu. ¹⁷ Noqw Hikwsi Mō'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pānaqmokiwtāqa pewni. Pu pay nāp hak nāwaknaqa it kūyit akw yēsīwhqat qa sisvit añqw hikwni.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hōyoknaniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyni. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qatsitutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas hīmunihqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw Iit lavayhtiqa yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sówunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sówunit añqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pítsiwtāa. Nam antaa.